

Міністерство освіти і науки України
Хмельницький університет управління та права
Євразійська асоціація правничих шкіл та правників
ELSA Хмельницький
Ліга студентів Асоціації правників України

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЮРИДИЧНОЇ НАУКИ

*збірник тез
Міжнародної наукової конференції
“Тринадцяті осінні юридичні читання”
(м. Хмельницький, 14–15 листопада 2014 року)*

ЧАСТИНА ДРУГА:

*Конституційне право
Адміністративне право
Фінансове право
Інформаційне право
Кримінальне право
Кримінологія
Кримінально-виконавче право
Кримінальний процес
Криміналістика
Судова експертиза*

**ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ
2014**

УДК 34
ББК 67.0
А 43

А 43 **Актуальні проблеми юридичної науки** : збірник тез Міжнародної наукової конференції “Тринадцяті осінні юридичні читання” (м. Хмельницький, 14–15 листопада 2014 року): [у 3-х част.]. – Частина друга. – Хмельницький : Хмельницький університет управління та права, 2014. – 178 с.

ISBN 978-617-7169-14-6 (повне зібр.)
ISBN 978-617-7169-16-0 (частина 2)

У збірнику представлені кращі тези доповідей, які були подані на Міжнародну наукову конференцію “Тринадцяті осінні юридичні читання”, що відбулась у Хмельницькому університеті управління та права 14–15 листопада 2014 року.

Розміщені у збірнику тези доповідей стосуються таких напрямків: “Конституційне право”, “Адміністративне право”, “Фінансове право”, “Інформаційне право”, “Кримінальне право”, “Кримінологія”, “Кримінально-виконавче право”, “Кримінальний процес”, “Криміналістика”, “Судова експертиза”.

Збірник розрахований на наукових та науково-педагогічних працівників вищих навчальних закладів і наукових установ, студентів, аспірантів та докторантів юридичного напрямку, практичних працівників і широкий читацький загал.

Організаційний комітет Міжнародної наукової конференції “Тринадцяті осінні юридичні читання” не завжди поділяє думку учасників конференції.

У збірнику максимально точно збережені орфографія, пунктуація та стилістика, які були запропоновані учасниками конференції.

Повну відповідальність за достовірність та якість поданого матеріалу несуть учасники конференції, їхні наукові керівники, рецензенти та структурні підрозділи вищих навчальних закладів і наукових установ, які рекомендували ці матеріали до друку.

УДК 34
ББК 67.0

ISBN 978-617-7169-14-6 (повне зібр.)
ISBN 978-617-7169-16-0 (частина 2)

© Колектив авторів, 2014
© Хмельницький університет
управління та права, 2014

КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО
АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО
ФІНАНСОВЕ ПРАВО
ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРАВО
КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО
КРИМІНОЛОГІЯ
КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧЕ ПРАВО
КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС
КРИМІНАЛІСТИКА
СУДОВА ЕКСПЕРТИЗА

CONSTITUTIONAL LAW
ADMINISTRATIVE LAW
FINANCIAL LAW
INFORMATION LAW
CRIMINAL LAW
CRIMINOLOGY
CRIMINALLY EXECUTIVE LAW
CRIMINAL PROCEDURE
CRIMINALISTICS
LEGAL EXPERTISE

КОНСТИТУЦИЙНЕ ПРАВО. АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО. ФІНАНСОВЕ ПРАВО. ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРАВО.

Арефьева Мария Сергеевна,

*студент 3 курса юридического факультета ФГБОУ ВПО «Саратовский
государственный университет имени Н. Г. Чернышевского»*

ПРЕЗУМПЦИЯ СОГЛАСИЯ НА ИЗЪЯТИЕ ОРГАНОВ И (ИЛИ) ТКАНЕЙ УМЕРШЕГО ДЛЯ ТРАНСПЛАНТАЦИИ: ЭТИКО-ПРАВОВОЙ АСПЕКТ

На современном этапе развития РФ одной из наиболее важных задач федерального уровня признана необходимость реализации положения ст. 41 Конституции РФ о праве каждого на охрану здоровья. Ввиду модернизационных и инновационных процессов сегодня в сфере здравоохранения наблюдается активное внедрение новых медицинских технологий и методик, способов лечения. В условиях российской действительности, к ним можно отнести применение в качестве лечения методики трансплантации тканей и органов человека.

Сегодня проведение операций по трансплантации органов и тканей является частью отечественной системы здравоохранения. Однако здесь в настоящий момент возникает ряд проблем. Так, особенно дискуссионным является вопрос о способе получения органов или тканей для трансплантации, особенно если речь идет об их изъятии из тела умершего.

Следует обратить внимание, что ст. 8 Закона РФ «О трансплантации органов и (или) тканей человека [1] предусматривает существование презумпции согласия в отношении изъятия органов или тканей умершего.

В настоящий момент, существование на законодательном уровне данной презумпции приводит к возникновению ряда этико-правовых вопросов, требующих решения.

Очень часто на практике родственники лица обращаются в правоохранительные органы с заявлением о том, что они не были осведомлены об изъятии у него органов. Так, судмедэксперт г. Уфы изъясил глазные яблоки умершей девочки не поставив об этом в известность родителей. Опровергая возможность противоправного получения органов, сотрудники организации уверяли, что действовали в рамках закона. [6]

Здесь следует учитывать мнение А. Саверского, который отмечал, что действие данной презумпции освобождает медицинских работников от обязанности самим испрашивать разрешения родственников умершего на изъятие его тканей и органов, поскольку законодательно закреплена формулировка « медицинское учреждение поставлено в известность». Важно учесть, что данную позицию была поддержана в Определении Конституционного Суда РФ «Об отказе в принятии к рассмотрению запроса Саратовского областного суда о проверке конституционности статьи 8 закона РФ «О трансплантации органов и (или) тканей человека»» от 4.12.2003 г. [2] В данном случае Суд указал, что осведомление у родственников по поводу разрешения использования органов и тканей умершего представляется негуманным, кроме того, на запрос согласия требуется определенное время, которое может негативно сказаться на качестве изымаемого органа или ткани.

Рассматривая вопрос оформления прижизненного согласия на изъятие органов и тканей, следует учитывать, что в настоящий момент в отечественном законодатель-

стве не закреплено в какой форме должно быть получено данное согласие. Сегодня в нашей стране не предусмотрено составление больным при жизни какого-либо документа по этому вопросу, чаще всего согласие выражается в устной форме, создавая опасность фальсификации воли умершего. По мнению Рагулиной А.В. и Дорогина Д.А., в этом случае привлечь медицинских работников к ответственности за подобные нарушения практически невозможно, поэтому предлагается трактовать данную презумпцию как «несогласие на изъятие органов или тканей.» [10]

Однако действующими нормативными актами так же не предусмотрена форма несогласия на использование органов и тканей после смерти. Поэтому следует согласиться с позицией Тихоновой С.С. и Прилукова М.Д. о том, что «воля лиц, указанных в ст. 8 Закона РФ «О трансплантации органов и (или) тканей человека должна быть выражена вовне таким образом, чтобы с ней можно было связать наступление правовых последствий».[3]

Сложность реализации презумпции согласия выражается в том, что очень часто имеют место случаи когда лицо не может выразить свое волеизъявление в силу определённых причин, например, отсутствие у него сознания вплоть до наступления смерти. Проблема состоит в том, что воля умершего, не являясь объективно выраженной основывается лишь на предположениях, допуская, таким образом, противоправные действия со стороны медицинского персонала.

Некоторые исследователи (например, Нагорный В.А) отмечают, что включение в нормы законодательства презумпции согласия абсолютизирует право человека на распоряжение своим телом, это по нашему мнению не является верным, поскольку придает в этом случае данному праву вещный характер. Важно отметить правомерность данной позиции, поскольку действие этой презумпции позволяет рассматривать тело человека как некое анатомическое образование, приобретающее форму товара. Это является некорректным как с этических, так и с правовых позиций. Здесь следует согласиться с мнением тех исследователей (например, Донцова Д.С., Малениной М.Н.), которые полагают, что право человека на распоряжение собственным телом не должно сводиться к правомочиям собственника, поскольку оно в силу своей специфики имеет естественный характер.[5]

По мнению исследователей (Аполинской Н.В.) содержание данной презумпции ущемляет право лица на физическую неприкосновенность. Согласно позиции М.Н. Малениной право на физическую неприкосновенность включает в себя не только право свободного распоряжения лицом своим телом, органами и тканями, но и возможность требовать от других субъектов воздержания от нарушения предоставленного ему права.[5]

Содержание презумпции согласия противоречит ст. 5 ФЗ РФ «О погребении и похоронном деле» [9], согласно которой, изъятие органов и тканей допускается только с согласия лица, выраженного в рамках волеизъявления умершего.[5]

В настоящий момент, в качестве решения названных проблем, предполагается, по опыту США ввести презумпцию испрошенного согласия, согласно которой лицо должно будет выразить своё согласие в присутствии свидетеля устно, либо в присутствии нотариуса и руководителя медицинской организации в письменной форме. Если лицо скончалось и не успело выразить свою волю её оформляют близкие родственники или законные представители в письменной, нотариально удостоверенной форме. Данная мера, позволить установить прижизненную волю умершего и реализовать принцип добровольности донорства.

Отсутствие чёткой законодательной формулировки и правовые пробелы возникающие в случае реализации презумпции согласия на использование тканей или органов умершего создают в настоящий момент необходимость пересмотра её содержания, с целью создания эффективного механизма защиты прав умершего донора и его близких родственников.

Использованные источники:

1. Закон РФ от 22 декабря 1992 г. N 4180-I “О трансплантации органов и (или) тканей человека”(в ред от 29.11.2007 г.) URL: <http://base.garant.ru/136366/> (дата обращения: 8.10.2014)
2. Определение Конституционного суда РФ от 4 декабря 2003 г. N 459-О Об отказе в принятии к рассмотрению запроса Саратовского областного суда о проверке конституционности статьи 8 Закона Российской Федерации «О трансплантации органов и (или) тканей человека URL: http://sudbiblioteka.ru/ks/docdelo_ks/konstitut_big_2550.htm (дата обращения: 8.10.2014)
3. Тихонова С.С., Прилуков М.Д. Презумпция согласия на посмертное донорство как юридико-техническое средство обеспечения социализации тел умерших URL: <http://cyberleninka.ru/article/n/prezumpsiya-soglasiya-litsa-na-posmertnoe-donorstvo-kak-yuridiko-tehnicheskoe-sredstvo-obespecheniya-sotsializatsii-tel-umershih> (дата обращения: 8.10.2014)
4. Кривулина Е.В., Кулиев В.К, Свиридов С.С. Изъятие и трансплантация органов умершего человека URL: <http://cyberleninka.ru/article/n/izyatie-i-transplantatsiya-organov-umershego-cheloveka> (дата обращения: 8.10.2014)
5. Нагорный В.А., Медведев Е.В. Презумпция согласия на посмертный забор органов и тканей человека для трансплантации в контексте соматических прав личности. URL: <http://sibac.info/10346> (дата обращения: 8.10.2014)
6. Писарева А. Презумпция согласия на изъятие органов: за и против URL: http://radiovesti.ru/article/show/article_id/128377 (дата обращения: 8.10.2014)
7. В России могут отменить презумпцию согласия на донорство органов URL: <http://difensore.ru/news-zakonodatelstva/1019--v-rossii-mogyt-otmenit-prezumpciu-soglasii-na-donorstvo-organov-.html> (дата обращения: 8.10.2014)
8. А.Беляков: «Каждый из нас имеет право отказаться от донорства органов» URL: <http://eho33.ru/2014/09/belyakov-6/> (дата обращения: 8.10.2014)
9. Федеральный закон от 12.01.1996 N 8-ФЗ (ред. от 28.07.2012, с изм. от 04.06.2014) “О погребении и похоронном деле” URL: <http://base.consultant.ru/cons/cgi/online.cgi?req=doc;base=LAW;n=133395> (дата обращения: 8.10.2014)
10. Рагулина А.В., Дорогин Д.А. Некоторые проблемы классификации преступлений, связанных с изъятием и использованием органов и тканей человека URL: http://www.juristlib.ru/book_7450.html (дата обращения: 8.10.2014)
11. Комаров А.А., Исмагилов Ф.В. Презумпция согласия в отечественной трансплантологии: правовые, медицинские, этические и религиозные подходы URL: <http://cyberleninka.ru/article/n/prezumpsiya-soglasiya-v-otechestvennoy-transplantologii-pravovye-meditsinskie-eticheskie-i-religioznye-podhody> (дата обращения: 8.10.2014)

Бакун Анна Станиславовна,

*преподаватель кафедры теории и истории государства и права факультета
управления Института управленческих кадров Академии управления
при Президенте Республики Беларусь*

ПРАВОВЫЕ ОСНОВЫ РЕАЛИЗАЦИИ СВОБОДЫ ВЕРОИСПОВЕДАНИЯ РЕЛИГИОЗНЫМИ ОРГАНИЗАЦИЯМИ В РЕСПУБЛИКЕ БЕЛАРУСЬ

Свобода вероисповедания включается в систему общечеловеческих ценностей. Практическая реализация свободы вероисповедания религиозными организациями за-

висит от законодательного обеспечения, соответствующего современному состоянию общественных отношений в данной сфере. Объективная оценка действующего законодательства о религиозных организациях позволяет, во-первых, проанализировать соответствие конституционных норм международным положениям и принципам, во-вторых, определить степень реализации свободы вероисповедания религиозными организациями при закреплении имеющихся в действующем законодательстве правомочий религиозных организаций, в-третьих, определить степень реализации свободы вероисповедания в Республике Беларусь в целом, а, в-четвертых, выявить направления совершенствования законодательства для максимального обеспечения реализации свободы вероисповедания религиозными организациями в Беларуси.

Анализ современной регламентации правомочий религиозных организаций является комплексным. Правовое регулирование реализации свободы вероисповедания религиозными организациями осуществляется, как нормами международного права, так и внутренним белорусским законодательством. В международных документах представлены основные принципы международного права, минимальные требования к закреплению в национальном законодательстве конкретного права или свободы. Так, существуют международные документы, которые закрепляют в целом права и свободы человека (ВДПЧ, Международный пакт о гражданских и политических правах [1] и др.), а также специальные международные документы, нормами которых регламентирована свобода вероисповедания (Декларация о ликвидации всех форм нетерпимости и дискриминации 1981 г. [1] и др.). Кроме того, существуют иные международные документы, которыми устанавливаются минимальные стандарты деятельности религиозных организаций, указывается на возможность реализации ими своих отдельных правомочий. Однако реализация правомочий религиозными организациями мало урегулирована нормами международного права. Отдельные нормы международных документов указывают на те или иные правомочия, реализация которых должна быть возможна в государствах, их ратифицировавших.

В правовом регулировании общественных отношений, связанных с реализацией свободы вероисповедания, основополагающая роль принадлежит Конституции Республики Беларусь [2] (далее – Конституции), которая закрепляет основные направления развития всей нормативной базы государства. Так, ст. 16 и 31 Конституции [2] закрепляют право каждого на религиозные убеждения и законодательно определяют степень отношений и формат сотрудничества государства и религиозных организаций.

Кроме того, в республике действует Закон Республики Беларусь «О свободе совести и религиозных организациях» от 17 декабря 1992 г. № 2054-ХІІ [3] (далее – Закон № 2054-ХІІ), в котором закрепляются религиозные и юридические правомочия религиозных организаций. В указанном Законе из трех религиозных правомочий религиозных организаций закреплено право совершение религиозных обрядов и право на просвещение и воспитание последователей. Право религиозных организаций на миссионерскую деятельность реализуется опосредовано через ряд второстепенных правомочий. Юридические правомочия религиозных организаций в Законе № 2054-ХІІ представлены гражданско-правовыми (право собственности на движимое и недвижимое имущество, право оперативного управления, право на занятие предпринимательской деятельностью и др.), налоговыми (право на освобождение от земельного налога право на освобождение от налога на недвижимость и др.), трудовыми (право заключать трудовые договоры, право на социальное страхование работников и др.), административно-правовым (право создавать структурные единицы, имеющие статус юридических лиц) и конституционно-правовым (право на поддержание международных связей в религиозных целях, приглашения иностранных священнослужителей) правомочиями. Все вышеуказанные правомочия религиозных организаций и позволяют последним полноценно осуществлять свою деятельность. Однако развитие общественных отношений способствуют развитию законодатель-

ства в разных областях, в том числе, и в области реализации правомочий религиозными организациями. Соответственно, существует необходимость в изменении и дополнении Закона № 2054-ХІІ в части совершенствования перечня правомочий религиозных организаций для максимально полного обеспечения деятельности последних. Такие изменения и дополнения позволят Закону № 2054-ХІІ соответствовать современным общественным отношениям. Нормы указанного Закона находят конкретизацию в отраслевом законодательстве. В отдельных кодексах, законах и иных нормативных правовых актах содержатся конкретные нормы, регламентирующие реализацию свободы вероисповедания религиозными организациями в Республике Беларусь. Нормы отраслевого законодательства также не всегда соответствуют Закону № 2054-ХІІ и современным общественным отношениям и нуждаются в приведении его в соответствие с ними. Кроме того, в Республике Беларусь существует Соглашение о сотрудничестве между Республикой Беларусь и Белорусской Православной Церковью от 12 июня 2003 г. [4] (далее – Соглашение), а также тринадцать программ сотрудничества между отдельными министерствами и БПЦ, принятыми в развитие данного Соглашения. С одной стороны, заключение подобного соглашения свидетельствует об уникальном опыте Республики Беларусь в области сотрудничества с религиозными организациями, в результате которого реализуется такое конституционно-публичное правомочие религиозных организаций, как право заключать соглашения с государством, с другой – существует ряд проблем связанных с тем, что до сих пор не предусмотрено, к какому нормативному правовому акту, если это нормативный правовой акт, отнести Соглашение. Кроме того, отсутствует механизм реализации положений данного Соглашения.

Все это обуславливает необходимость дальнейшего постепенного, поэтапного совершенствования законодательства о религиозных организациях в Республике Беларусь для улучшения правового поля, в котором религиозные организации осуществляют свою деятельность.

Использованные источники:

Права человека: сб. междунар.-прав. документов / сост. В.В. Щербов. – Минск: Белфранс, 1999. – 1146 с.

Конституция Республики Беларусь, 15 марта 1994 г.: с изм. и доп., принята на респ. референдумах 24 ноября 1996 г. и 17 ноября 2004 г. // Эталон-Беларусь [Электронный ресурс] / Нац. центр правовой информ. Респ. Беларусь. – Минск, 2014.

Сотрудничество государства и Белорусской православной церкви в Республике Беларусь: сб. документов / А.И. Алешко, А.С. Каменов, С.Г. Мовсеян, М.В. Цвиллик; под. общ. ред. А.В. Бройко. – Минск: Центр православного просвещения преподобной Ефросинии Полоцкой, 2004. – 165 с.

О свободе совести и религиозных организациях: Закон Респ. Беларусь, 17 дек. 1992 г., № 2054-ХІІ: в ред. Закона от 22.12.2011 г. № 328-3 // Эталон-Беларусь [Электронный ресурс] / Нац. центр правовой информ. Респ. Беларусь. – Минск, 2014.

Баюк Микола Іванович,

*директор Хмельницького центру перепідготовки та підвищення кваліфікації
працівників органів державної влади, органів місцевого самоврядування,
державних підприємств, установ і організацій*

Гаман Тетяна Василівна,

*доцент кафедри державного управління та місцевого самоврядування Хмельницького
університету управління та права, кандидат наук з державного управління, доцент*

ДО ПИТАННЯ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ЦЕНТРІВ ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ДЕРЖАВНИХ СЛУЖБОВЦІВ ТА ПОСАДОВИХ ОСІБ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Основними стратегічними цілями сучасних державотворчих процесів в Україні є розбудова демократії та громадянського суспільства, що обумовлює об'єктивну необхідність формування управлінців-лідерів, здатних консолідувати український народ та спрямувати його суспільну діяльність на розвиток Української держави. У цьому процесі одна із важливих ролей належить державним службовцям місцевих органів виконавчої влади та посадовим особам місцевого самоврядування, які безпосередньо втілюють в життя президентські та урядові реформи. Подальша інтеграція України у світове співтовариство обумовлюється не лише економічними та політичними взаєминами, реальною є необхідність входження у глобальний цивілізаційний процес, який нерозривно пов'язаний із необхідністю навчання, підвищення кваліфікації й рівня професійної компетентності управлінських кадрів впродовж життя.

На теренах нашої держави, в межах загальнонаціональної системи підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації державних службовців і посадових осіб місцевого самоврядування, діє двадцять три обласних (міських) центри перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників органів державної влади, органів місцевого самоврядування, державних підприємств, установ і організацій (далі – Центри ППК), де підвищують кваліфікацію службовці V-VII категорій посад, а в чотирьох регіональних інститутах Національної академії державного управління, які ще й виконують функції з підвищення кваліфікації - службовці III-IV категорій.

Центри здійснюють свою діяльність на підставі законів України «Про державну службу», «Про службу в органах місцевого самоврядування», відповідно до Указів Президента України «Про Концепцію адаптації інституту державної служби в Україні до стандартів Європейського Союзу», «Про Стратегію державної кадрової політики на 2012-2020 роки», постанов КМУ «Про Центри перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників органів державної влади, органів місцевого самоврядування, державних підприємств, установ і організацій», «Про затвердження Положення про систему підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації державних службовців і посадових осіб місцевого самоврядування» та інших.

Однак прийняття нового Закону України «Про вищу освіту» розробка нормативно-правових актів у контексті реформування системи державної служби та служби в органах місцевого самоврядування вимагають внесення змін й уточнень щодо діяльності Центрив ППК. А саме:

- у проекті Закону України «Про місцеве самоврядування» перші два пункти статті щодо підвищення кваліфікації посадових осіб місцевого самоврядування викласти в такій редакції: «1. Посадовим особам місцевого самоврядування створюються умови для підвищення рівня професійної компетентності. Підвищення рівня професійної компетентності здійснюється безперервно через навчання у відповідних навчальних закладах;

за місцем роботи; шляхом самоосвіти. 2. Підвищення рівня професійної компетентності посадових осіб місцевого самоврядування проводиться за кошти місцевого бюджету та інших джерел, не заборонених законом у формі професійних програм, тематичних семінарів, спеціальних курсів, тренінгів, стажування, в інших формах у порядку, визначеному чинним законодавством у відповідних навчальних закладах, підприємствах, установах, організаціях незалежно від форми власності»;

- у проекті Закону України «Про освіту», в розділі «Заклади післядипломної освіти» у їх переліку передбачити: «центри підвищення кваліфікації»;

- прийняти нову постанову КМУ «Про центри підвищення кваліфікації управлінських кадрів» змінюючи діючу власну назву Центрів ППК тощо.

З метою успішного розвитку Української держави та ефективного забезпечення функціонування єдиної системи професійного навчання управлінських кадрів потрібно розробити нову Стратегію державної кадрової політики, що базуватиметься на принципах чесності, порядності, відкритості та створить професійну державну службу, якою гордитиметься кожен українець.

Білокурська Олена Валеріївна,

*доцент кафедри соціально-гуманітарних наук, економічної теорії та права
Чернівецького торговельно-економічного інституту Київського національного
торговельно-економічного університету, кандидат юридичних наук, доцент*

КОНСТИТУЦІЙНІ ОБОВ'ЯЗКИ – НЕВІД'ЄМНИЙ ЕЛЕМЕНТ ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ

Наявність Конституції ще не свідчить про те, що держава є правовою. Сучасний стан української державності потребує укріплення ролі Конституції як Основного Закону держави і суспільства, що сприяє розвитку демократичних процесів, багатоманітності думок, забезпеченню істинного народовладдя. З однієї сторони, Конституція України є нормативним актом, що встановлює програму діяльності держави загалом, з іншої – конкретизує правове становище окремих суб'єктів права та регулює їх правову поведінку.

Значимість Конституції як найважливішого політико-правового документа повинна усвідомлюється у сучасному суспільстві не лише громадянами – носіями прав та обов'язків, а в першу чергу, представниками та лідерами політичних партій, посадовими особами органів державної влади та місцевого самоврядування, державними та суспільними організаціями, які теж володіють взаємними правами та обов'язками. В свою чергу, норми Основного Закону України, що закріплюють обов'язки держави, державних органів та посадових осіб є відображенням раціоналізації організації всіх сторін державного життя, охоплюючи свободу особистості, суверенітет, владу, стабільність розвитку суспільства і держави загалом. Вказані конституційні обов'язки формулюються як основні напрямки, задачі та цілі діяльності правової держави. Це є певні соціальні, політичні, економічні зобов'язання держави, що випливають із об'єктивних закономірностей цивілізованого розвитку та потреб такого розвитку.

При формуванні державного апарату в Україні на нього покладаються певні обов'язки перед людиною та громадянином, що відображаються в Основному Законі, і головним обов'язком держави, який закріплений в першому розділі “Загальні засади” є утвердження і забезпечення прав і свобод людини (ст. 3). Вказаний обов'язок носить об'єктивно-правовий характер і являє собою вимогу потрібної поведінки щодо держави

в цілому. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини, як головний обов'язок держави – це встановлена необхідність поведінки держави (в особі її органів та посадових осіб) в інтересах суспільства, в межах і порядку, передбачених Конституцією України і іншими законами України, що спрямована на створення умов для правомірної реалізації прав і свобод людини та усунення і недопущення на них посягань як з боку представників органів державної влади, місцевого самоврядування так і окремих осіб [1, с. 172].

Значимість конституційного обов'язку держави утверджувати та забезпечувати права і свободи людини полягає у забезпеченні свободи особистості, у правовому регулюванні поведінки учасників суспільних відносин, в зростанні відповідальності учасників державного та політичного життя країни.

Саме забезпечення прав людини і громадянина – є вагомою гарантією свободи як окремої особи, так і свободи всього народу. Закріплюючи особисті, економічні, соціальні та культурні права і свободи, Основний Закон визначає обов'язки по забезпеченню цих прав, що покладаються на державу в особі уповноважених нею органів. “Факт того, що характеристика правового становища особи починається з закріплення її прав, вже свідчить про те, що обов'язки держави мають вирішальне значення для забезпечення свободи особистості” [2, с. 357]. Тобто, обов'язок держави розглядається в основному через призму гарантій прав і свобод людини, а саме у зв'язку з покладеними на неї функціями щодо створення умов та надання благ для забезпечення виконання прав і свобод або ж невтручання в сферу особистості.

Обов'язкам держави властиві широта та особлива соціальна значимість, оскільки саме вони при інших умовах гарантують демократію та права особистості, відсутність тієї досить високого ступеню формальної визначеності, що є характерною для норм інших законодавчих актів. Ці обов'язки конкретизуються в нормах-принципах, нормах-задачах, інших конституційних нормах і конкретизуються в обов'язках деоержавних органів та їх посадових осіб [3, с. 103].

Конституційні обов'язки держави – не лише політико-моральні постулати, вони формують правовий зв'язок держави з народом в цілому і кожним окремим індивідом чи асоціацією громадян, які з дотриманням встановлених судових процедур мають право вимагати від держави, її органів та посадових осіб виконання відповідних обов'язків. В свою чергу, держава, раціоналізуючи і стабілізуючи всю соціальну сутність, модель якої закріплена в Конституції, має право і зобов'язана гарантувати верховенство права і законність від будь-яких на них посягань [3, с. 104].

На нашу думку, встановлені Конституцією України положення, що трактують взаємовідносини держави щодо особи, є передумовою вирішення окремих проблем пов'язаних з правовим регулюванням статусу людини та громадянина в Україні, належною організацією влади та стабільним функціонуванням суспільства. Так, конкретизація конституційних обов'язків правової держави в законах, що приймаються на основі та у відповідності з Конституцією України, а також в інших нормативно-правових актах, сприятиме більш чіткому регулюванню різноманітних сторін суспільних відносин, формуванню умов, що забезпечують вільний розвиток особистості в Україні. Необхідним видається також вдосконалення правового механізму виконання конституційних обов'язків держави на рівні конкретизації механізму виконання обов'язків посадових осіб держави, органів державної влади та місцевого самоврядування, що сприятиме формуванню соціально-психологічної атмосфери в суспільстві та покращенню ефективності механізму дії права.

Використані джерела:

1. Білоскурська О. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини – головний обов'язок держави / Олена Білоскурська // Право України. – 2011. – № 7. – С. 169–174.

2. Эбзеев Б. С. *Человек, народ, государство в конституционном строе Российской Федерации* / Б. С. Эбзеев. – М. : Юрид. лит., 2005. – 576 с.

3. Эбзеев Б. С. *Личность и государство в России: взаимная ответственность и конституционные обязанности* / Б. С. Эбзеев. – М : Норма, 2007. – 384 с.

Бірюкова Надія Миколаївна,
*викладач кафедри підприємницького та екологічного права
Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського*

ЧАС І СТРОК ДІЇ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИХ РЕЖИМІВ

Актуальним є питання щодо часу введення режиму, адже він вказує на початок дії режиму: наприклад, введення в дію тимчасових органів, розширення повноважень, обмеження дії населення та ін. Згідно з чинним законодавством надзвичайний стан, режим зони надзвичайної екологічної ситуації та воєнний стан знаходять своє відображення в Указі Президента України, який затверджується Верховною Радою України протягом двох днів з моменту звернення Президента України.

Ні в Законі України «Про зону надзвичайної екологічної ситуації» [1], ні в Законі України «Про правовий режим воєнного стану» [2] не конкретизуються час і строк введення правового режиму зони надзвичайної екологічної ситуації і воєнного стану, які є різновидами надзвичайних режимів. В зазначених Законах і в Указі Президента лише вказується про необхідність цих двох елементів: час і строк.

Таким чином, зазначене питання регулюється не спеціальним законом, для кожного режиму, а загальним: «Про правовий режим надзвичайного стану». Так, останній зазначений Закон України у ст. 7 вказує, що режим надзвичайного стану в Україні може бути введено на строк не більш як 30 діб і не більш як 60 діб в окремих її місцевостях [3]. У разі необхідності режим надзвичайного стану може бути продовжений Президентом України, але не більш як на 30 діб.

Таким чином, максимальний строк тривалості дії режиму надзвичайного стану може тривати 60 діб, а в окремих місцевостях – 90 діб. Проаналізовані положення про строк дії режиму викликає питання, пов'язані з кількістю разів продовження режиму надзвичайного стану. Законодавець не встановлює граничну кількість разів. На наш погляд, це питання є актуальним і потребує подальшого вирішення.

Деякі науковці пропонують закріпити в законі кількості разів, на які може подовжуватись режим надзвичайного стану. Така позиція аргументується, як дія для освідомлення органів державної влади у відсутності інших можливостей врегулювання надзвичайного стану [4, с. 90].

На нашу думку, така позиція є не зовсім коректною. Кількість разів подовження режиму не повинна бути показником дії органів державної влади. Відсутність можливості подовження дії режиму не виправить існуючої ситуації. На наш погляд, для кожного з існуючих надзвичайних режимів повинен існувати свій класифікатор подовження строку дії режиму. Беручи за основу адміністративно-правовий режим зони надзвичайної екологічної ситуації і правовий режим зони надзвичайної ситуації, пропонуємо у разі відсутності закріплення на законодавчому рівні вже існуючого правового режиму зони надзвичайної екологічної ситуації, за допомогою зазначеного класифікатора виокремити перехід адміністративно-правового режиму зони надзвичайної екологічної ситуації у режим надзвичайного стану. Це забезпечить дієвість подолання негативних наслідків, та

обмежить органи державної влади у кількості разів подовження режиму на певний строк.

Керуючись ч. 1 ст. 9 Закону України «Про зону надзвичайної екологічної ситуації» [1], однією з підстав про дострокове припинення правового режиму зони надзвичайної екологічної ситуації є нормалізація екологічного стану на території зони надзвичайної екологічної ситуації. На наш погляд, мінімальний строк дії зазначеного режиму не може бути 30 діб у зв'язку з урахуванням специфічного екологічного фактору. Під специфічним екологічним фактором ми розуміємо процес відновлення безпечного природного середовища, який тільки відносно залежить від заходів, що здійснюються людиною. Отже, констатуємо, що при надзвичайних екологічних ситуаціях якісні дії людей без природного оновлення середовища не завжди призводять до нормалізації екологічної ситуації. Виходячи з вищевикладеного, пропонуємо поділити строк дії адміністративно-правового режиму зони надзвичайної екологічної ситуації на три етапи:

а) здійснення першочергових заходів (наприклад, спасіння життя, відвернення загрози здоров'ю населення; встановлення карантину; евакуація; надання допомоги тваринам у разі загрози їх загибелі тощо) – 5 діб;

б) ліквідація негативних наслідків (наприклад, відновлювальні роботи, мобілізація ресурсів, встановлення обмежень чи заборон тощо) – 15 діб;

в) нормалізація екологічного стану – 45 діб. Необхідність у третьому етапі дії режиму обумовлена: по-перше, ризиком можливих випадків рецидивних екологічних подій та по-друге, вже існуючим на законодавчому рівні етапом, який завершує дію правового режиму зони надзвичайної екологічної ситуації.

Такий розподіл строку дії режиму дозволить визначити необхідність переходу до правового режиму надзвичайного стану.

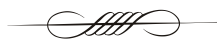
Використані джерела:

1. *Про зону надзвичайної екологічної ситуації* : Закон України від 13 липня 2000 р. № 1908-III // *Відомості Верховної Ради України*. – 2000. – № 42. – Ст. 348.

2. *Про правовий режим воєнного стану* : Закон України від 6 квітня 2000 р. № 1647-III // *Відомості Верховної Ради України*. – 2000. – № 28. – Ст. 224.

3. *Про правовий режим надзвичайного стану* : Закон України від 16 березня 2000 року № 1550-III // *Відомості Верховної Ради України*. – 2000. – № 23. – Ст. 176.

4. Басов А. В. *Адміністративно-правовий режим надзвичайного стану* : дис. кандидата юр. наук : 12.00.07. / Басов Андрій Віталійович. – Х. – 2006. – 230 с.

Борзова Виктория Александровна,

*студентка 3 курсу юридического факультета ФГБОУ ВПО “Саратовский
государственный университет имени Н. Г. Чернышевского”*

КОНСТИТУЦИОННОЕ ПРАВО НА НАЦИОНАЛЬНУЮ ИДЕНТИФИКАЦИЮ

Исторически сложилось, что Российская Федерация многонациональная и многоконфессиональная страна. Согласно данным переписи населения 2010 года, в России проживают представители более 180 национальностей (этнических групп) [1]. Важность этого факта отображена в преамбуле к Конституции РФ. В ч. 1 ст. 26 право на национальное самоопределение сформулировано следующим образом: «...каждый вправе определять и указывать свою национальную принадлежность. Никто не может быть принужден

к определению и указанию своей национальной принадлежности». Из этого следует, что факт национальной принадлежности является юридически безразличным и не должен находить отражение в официальных документах. Другие нормы Конституции так же корреспондируют данному праву: о государственных гарантиях прав независимо от каких-либо обстоятельств, в том числе и национальности; нормы о федеративном устройстве России, отражающие ее многонациональный состав.

В Стратегии государственной национальной политики Российской Федерации на период до 2025 г. также учитывается необходимость обеспечения единства и целостности России в новых исторических условиях развития российской государственности, согласования общегосударственных интересов и интересов всех населяющих ее народов, налаживания их всестороннего сотрудничества, развития национальных языков и культур [2]. ФЗ «Об образовании в Российской Федерации» содержит нормы, отражающие принципы равного и доступного образования не зависимо от расы, происхождения, языка и национальности, предусмотрен выбор языка образования, а так же принцип защиты и развития этнокультурных особенностей и традиций народов Российской Федерации в условиях многонационального государства [3]. Постановление правительства Саратовской области «О концепции государственной национальной политики в Саратовской области» содержит направления, принципы, цели и задачи, механизмы реализации политики в сфере национального вопроса. Одним из основных принципов является право каждого гражданина определять и указывать свою национальную принадлежность без всякого принуждения [4].

Существует масса проблем, которые требуют незамедлительного реагирования со стороны не только органов власти, но и общества. Одной из наиболее острых – проблема толерантности в национальном вопросе, участившиеся конфликты на почве национальной неприязни. События июля 2013 года в городе Пугачеве Саратовской области не остались без внимания органов государственной власти, органов местного самоуправления, а так же журналистов. «Восстание Пугачева: бунт в маленьком городе» - такими фразами пестрили газеты и интернет. Гибель местного жителя вызвала волнения в городе. После похорон собравшиеся на стихийный митинг пугачевцы потребовали выселить выходцев из северокавказских регионов. Крупный этнический конфликт, произошедший в Москве 13 октября 2013 г. Тогда группа националистов вместе с жителями района Бирюлево устроила погромы в торговом центре и на овощебазе, где предположительно работало много мигрантов. Участники беспорядков требовали найти приезжего, который убил местного жителя.

Следующие проблемы связаны с активно развивающейся внутренней миграцией. Здесь нужно обратить внимание на нацеленность образования на решение вопросов миграционной политики, а так же на повышение его привлекательности и ценности, как мотиватора интеграционного поведения мигрантов, и на создание нормальных условий для адаптации мигрантов. Данная проблема была освещена в Докладе о деятельности Уполномоченного по правам человека в Саратовской области в 2012г. Н.Ф. Лукашовой. Доклад содержал вопросы соблюдения прав граждан РФ, иностранных граждан и лиц без гражданства при осуществлении органами миграционной службы функций по оказанию государственных услуг в сфере миграции [5].

Внесенный на рассмотрение проект Закона «О паспорте гражданина РФ», который предусматривает возвращение в документ графы «Национальность», Депутатом Госдумы от КПРФ Плетневой Т.В, вызвал массу споров и обсуждений. Согласно Конституции никого нельзя принудить к указанию своей национальности, а если она будет необязательной, то кому она нужна?

Активно обсуждаемой в сети интернет стала борьба калужской прокуратуры с экстремистской деятельностью в 2011 году, которая выражалась в проведении профи-

лактической беседы с редакторами 4 газет, размещающих рекламные объявления по типу «сдам квартиру русским!», они в письменной форме были предупреждены о недопустимости осуществления экстремисткой деятельности. Концепция общественной безопасности в Российской Федерации отражает проблему высокого уровня террористической и экстремистской деятельности и представляет противодействие терроризму и экстремизму как одно из основных направлений деятельности сил обеспечения общественной безопасности в пределах их компетенции. Особую озабоченность вызывает распространение экстремистских настроений среди молодежи [6].

Закон, подписанный Президентом осенью 2013 г., по которому ответственность за национальные конфликты закрепляется за региональными властями, служит отличным примером реагирования на данные проблемы. Эта ответственность персональная, и госслужащие, не справившиеся с этим, могут поплатиться за провал должностью [7].

Право на национальную идентификацию можно определить, как позитивное и как негативное право. С одной стороны, оно не требует государственного вмешательства, а с другой – без государственных гарантий и защиты такое право может быть нарушено, чем и подтверждается российская действительность.

Литература:

1. *Всероссийская перепись населения 2010г. [Электронный ресурс] // Режим доступа: <http://www.perepis-2010.ru/>*

2. *О Стратегии государственной национальной политики Российской Федерации на период до 2025 года: Указ Президента РФ от 19.12.2012 N 1666// СЗ РФ. 2012 г. № 52. Ст. 7477.*

3. *Об образовании в Российской Федерации: Федеральный закон РФ от 29.12.2012 № 273// СЗ РФ. 2012 г. № 53 (ч. 1). Ст. 7598. // СЗ РФ. 2014 г. № 30 (Часть I). Ст. 4263.*

4. *О концепции государственной национальной политики в Саратовской области: Постановление Правительства Саратовской области от 22.08.2011 г. № 450-П// СЗ СО. 2011 г. № 23.*

5. *Доклад Уполномоченного по права человека Н.Ф. Лукашевой от 2012 г.*

6. *Концепция общественной безопасности в Российской Федерации: утв. Президентом РФ 20.10.2013г. [Электронный ресурс] // Режим доступа: <http://www.kremlin.ru/acts/19653>*

7. *О внесении изменений в отдельные законодательные акты Российской Федерации в части определения полномочий и ответственности органов государственной власти субъектов Российской Федерации, органов местного самоуправления и их должностных лиц в сфере межнациональных отношений: Федеральный закон РФ от 22.10.2013 № 284// СЗ РФ. 2013. № 43. Ст. 5454.*

Вичалківський Ігор Володимирович,

здобувач Науково-дослідного інституту Державної прикордонної служби України

ПАРЛАМЕНТСЬКИЙ КОНТРОЛЬ ЗА ДІЯЛЬНІСТЮ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ ТА ОБОРОНИ УКРАЇНИ

Парламентський контроль є невід’ємною цінністю демократичної форми організації суспільства, оскільки він являє собою “передбачену Конституцією і законами Украї-

ни діяльність Верховної Ради України, утворених нею органів, обраних нею посадових осіб та народних депутатів України щодо отримання, вивчення, оприлюднення інформації про діяльність, рішення, правові акти інших органів і посадових осіб публічної влади, підприємств, установ та організацій і вжиття на основі цієї інформації передбачених Конституцією і законами України заходів реагування” [1, с. 247].

Ґрунтуючись на загальному розумінні контролю як певної цілеспрямованої діяльності, на підставі аналізу Конституції України й чинного законодавства, розглядаючи Верховну Раду України як колегіальний орган, що включає в себе відповідні структури, відносно яких вона є вищим органом управління, можемо визначити парламентський контроль в Україні як вищу форму контрольної діяльності в державі, що поєднує державний і громадський контроль.

Зазначимо, що ключова роль у системі демократичного цивільного контролю за діяльністю сектору безпеки і оборони має належати Верховній Раді України, що забезпечує законодавче врегулювання діяльності всіх складових сектору безпеки і оборони, особливо з огляду на реформи у сфері державного управління, у тому числі оптимізації системи органів виконавчої влади, реформування державної служби та її складових (військової, правоохоронної та ін.), зокрема розмежування політичних і адміністративних посад, стабілізація кадрового складу державних органів, уніфікація системи рангів державних службовців, військових і спеціальних звань, класних чинів.

Разом з тим сьогодні в парламенті немає позитивних зрушень у ключових аспектах, які зумовлюють ефективність законодавчої діяльності Верховної Ради України з питань безпекової і оборонної політики, таких як: підвищення рівня її компетентності за рахунок відповідної системи інформаційно-аналітичного забезпечення її діяльності та підвищення професійного рівня народних депутатів і їхніх помічників; організація суспільного діалогу зі стратегічних питань безпекової і оборонної політики з метою підвищення прозорості й з’ясування напрямів щодо суспільної думки з концептуальних питань у сфері забезпечення національної безпеки і оборони.

У багатьох європейських країнах важливим інструментом впливу на виконавчу владу в питаннях безпеки і оборони є процедура парламентської санкції. Зокрема, вона діє під час вирішення питань переозброєння безпекового сектору і практично розглядається як участь у прийнятті управлінських рішень щодо цих важливих питань.

Відповідно, у європейській практиці особлива увага приділяється питанню компетентності парламенту, оскільки без компетентності членів парламенту та без тісної співпраці сторін (парламенту та силовиків) не може бути належного застосування влади парламенту та ефективного планування в силових відомствах.

Зазначена проблема розв’язується наявністю в складі парламенту досвідченого професійного штату державних службовців, експертів та науковців, які володіють знаннями, навичками та іншими інформаційними засобами для підтримки членів парламенту на професійному (спеціальному) рівні, необхідному для забезпечення належної підзвітності представників сектору безпеки і оборони, а також інформують парламентарів щодо ключових проблем у сфері безпеки і оборони відповідно до їхньої компетенції.

Що стосується можливостей впливу парламенту на державні органи, то така окрема специфічна форма парламентського контролю, як бюджетно-фінансовий контроль, що передбачає право на розподіл бюджетних коштів, є фактично основним інструментом реального впливу на державну політику у сфері національної безпеки в більшості парламентів світу. Важливою для України залишається проблема вдосконалення бюджетного контролю за сектором безпеки і оборони з боку парламенту.

Удосконалення парламентського контролю за діяльністю сектору безпеки і оборони повинно забезпечити становлення України як високо розвинутої, правової, цивілізованої європейської держави з високим рівнем життя, соціальної стабільності, культури й демократії.

Використані джерела:

1. Журавський В.С. Становлення і розвиток українського парламентаризму (теоретичні та організаційно-правові проблеми) / В. С. Журавський. – К. : Парламентське видавництво, 2002. – 344 с.

Галус Олена Олександрівна,

*доцент кафедри конституційного, адміністративного та фінансового права
Хмельницького університету управління та права, кандидат юридичних наук, доцент*

ПЕРСПЕКТИВИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ НАРОДНОЇ ЗАКОНОДАВЧОЇ ІНІЦІАТИВИ В УКРАЇНІ

Народна правотворча ініціатива, як форма безпосереднього народовладдя, в Україні законодавчо не закріплена, і майже не застосовується на практиці. Це пояснюється відсутністю у громадян України права законодавчої ініціативи, передбаченого ст. 93 Конституції України. Громадяни України можуть лише опосередковано подавати свої законопроекти через народних депутатів. Однак при цьому відсутній обов'язок народного депутата щодо подачі даного законопроекту у Верховну Раду України.

Спроби конституційного врегулювання народної законодавчої ініціативи не раз ставали на різних історичних етапах. Перші з них пов'язані із становленням української державності у ХІХ – початку ХХ ст., у тому числі, із діяльністю перших політичних організацій (ХІХ – початок ХХ ст.). Так, Національно-радикальне крило українського руху запропонувало у 1905 році свій варіант конституційного проекту, який одним із перших передбачав закріплення на загальнодержавному рівні форм безпосереднього народовладдя. Проект, запропонований групою членів Української Народної Партії під назвою Основний Закон «Самостійної України» Спілки народу Українського, у статті 32 передбачав народну законодавчу ініціативу на вимогу не менше 25 тис. осіб [1, с. 42–43]. Однак він не був втілений в життя і залишився лише політико-правовою ідеєю.

На практиці форми безпосереднього народовладдя почали реалізовуватися лише у 1917–1920 роках, що було пов'язано із діяльністю Центральної Ради та прийняттям низки важливих нормативно-правових актів. Конституція УНР («Статут про державний устрій, права і вільності УНР») 1918 року передбачала, що право законодавчої ініціативи і внесення законопроектів надавалося групам громадян (100 тис. і більше), підписи яких підтверджувалися судами [2, с. 304–305]. Однак, Конституція УНР не набрала чинності в результаті історичних подій і залишилася як важливий історико-правовий документ доби Української держави 1917–1918 років.

Наступні спроби запровадження народної законодавчої ініціативи відбувалися після здобуття незалежності Україною. Варто погодитися із Г. В. Задорожньою, яка стверджує, що конституційний процес в незалежній Україні був досить складним і тривалим. Як представниками наукових шкіл, так і політиками було вироблено ряд проектів конституцій, в яких по-різному продукувалася ідея народної законотворчої ініціативи. Право законодавчої ініціативи у парламенті, згідно ч. 1 ст. 156 проекту Конституції України від 1 липня 1992 р., визнавалося за народом України. Народ мав право здійснювати законодавчу ініціативу шляхом внесення до парламенту відповідного законопроекту, який позачергово повинен бути розглянутий у парламенті. Передбачалося, що законопроект вноситься на розгляд парламенту не менше 300 тис. виборців, а законопроект про зміни і доповнення до Конституції – від імені не менше 2 млн виборців [3, с.26].

Право законодавчої ініціативи народу визнавалося і в ст. 127 проекту Конституції України від 26 жовтня 1993 р. Даний проект Конституції визначав позачерговий порядок розгляду законопроекту, ініційованого громадянами держави, проте не містив вимог щодо порядку його ініціювання, розробки, кількості необхідних підписів на його підтримку для подання до парламенту [3, с.26].

Спроби конституційного врегулювання народної законодавчої ініціативи не раз ставали і після прийняття Конституції України. Так, 27 грудня 2007 р. Указом Президента України було створено Національну конституційну раду, на яку покладалося завдання підготовки проекту нової редакції Конституції України. Логічним завершенням цього процесу стало внесення Президентом України до Верховної Ради України проекту Закону про внесення змін до Конституції України № 4290 від 31 березня 2009 р. [4]. Даний проект викликав значний науковий інтерес, зокрема в частині положень, що регулюють безпосереднє народовладдя. Так в ст. 81 проекту передбачалося, що «за народною ініціативою на вимогу не менш, як півтора мільйона громадян України, які мають право голосу, до Національних Зборів України вноситься законопроект про внесення змін до Конституції України або про нову редакцію Конституції України. За народною ініціативою на вимогу не менш, як ста тисяч громадян України, які мають право голосу, до Національних Зборів України вноситься законопроект з питань, віднесених до сфери регулювання закону».

Наступним кроком на шляху закріплення народної законодавчої ініціативи можна вважати видання 21 лютого 2011 р. Президентом України Указу «Про підтримку ініціативи щодо створення Конституційної Асамблеї» [5], яким знову започатковувався конституційний процес в Україні. 21 червня 2013 року на засіданні Конституційної Асамблеї був схвалений попередній проект Концепції внесення змін до Конституції України (далі — Концепція). Цей проект викликав дискусію у вітчизняній юридичній думці щодо механізмів покращення Основного Закону.

Відповідно до п. 13 Концепції, з метою розширення існуючої системи форм безпосередньої демократії доцільно запровадити інститут народної законодавчої ініціативи, передбачивши, що законопроекти з питань, віднесених до сфери регулювання законом, можуть бути внесені до Верховної Ради України за ініціативою певної кількості громадян України, які мають право голосу, і мають розглядатися парламентом невідкладно. Така пропозиція вимагає визначення Українського народу суб'єктом законодавчої ініціативи з відповідним спеціальним статусом як інститут установчої влади для всіх органів державної влади та місцевого самоврядування. Член Конституційної асамблеї І. Коліушко, підтримуючи ідею, передбачену в Концепції, пропонує додати ще й народну та місцеву ініціативи [6].

У зв'язку з ймовірним закріпленням народної законодавчої ініціативи в проекті внесення змін до Конституції України постає питання щодо визначення поняття «народної законодавчої ініціативи» та розробки конкретних пропозицій щодо закріплення її в тексті Конституції України.

В науці конституційного права зустрічаються поняття «народна ініціатива», «народна правотворча ініціатива», «народна законодавча ініціатива», «народна конституційна ініціатива», «народна референдна ініціатива», однак немає єдності думок щодо їх розмежування. Для того щоб у подальшому уникнути термінологічної плутанини, необхідно визначитися зі їх співвідношенням.

Слушною видається думка і. М. Жаровської, що народна ініціатива може здійснюватися у багатьох формах, головними з яких в контексті формування відкритої влади виділяє народну законодавчу ініціативу, референдумну народну ініціативу та «народне вето» [7, с.26]

Викликає дискусію позиція Ю. М. Перерви, який розмежовуючи поняття «народна ініціатива» та «народна законодавча ініціатива», стверджує, що при народній іні-

ціативі розглянутий парламентом законопроект або навіть чинний закон за ініціативою визначеної кількості виборців вноситься на референдум, який і вирішує його долю, а при народній законодавчій ініціативі парламент має розглянути законопроект, запропонований виборцями [8]. У даному випадку автор фактично ототожнює поняття «народної ініціативи» з «народною референдною ініціативою», під якою слід розуміти звернення 3 мільйонів громадян України з вимогою призначити всеукраїнський референдум або ж звернення однієї десятої частини членів територіальної громади з вимогою призначити місцевий референдум.

На нашу думку, поняття «народної ініціативи» є значно ширшим. Різновидами народної ініціативи виступають народна референдна ініціатива, народна правотворча ініціатива (різновидами якої є народна конституційна ініціатива, народна законодавча ініціатива), місцева ініціатива тощо.

Вдалим є визначення О. Лавриновича, який зазначає, що зміст права законодавчої ініціативи полягає в передбаченій чинним законодавством можливості визначеного кола суб'єктів офіційно вносити на розгляд парламенту законопроекти чи законодавчі пропозиції, які підлягають обов'язковому розгляду законодавчим органом [9, с.168].

На нашу думку, під народної законодавчою ініціативою слід розуміти форму безпосереднього народовладдя, яка полягає у безпосередньому волевиявленні визначеної у Конституції України кількості громадян України, які мають право голосу, шляхом внесення до Верховної Ради проекту закону, який підлягає обов'язковому розгляду на пленарному засіданні Верховної Ради України.

В науці конституційного права виникають питання щодо доцільності визнання народу України або ж його частини суб'єктом законодавчої ініціативи. Повністю погоджуємося із Г. В. Задорожньою, яка вказує на такі переваги народної законодавчої ініціативи над прийняттям закону на референдумі за народною ініціативою: організувати прийняття закону у парламенті за народною ініціативою значно легше і дешевше, ніж на всеукраїнському референдумі; процес прийняття законів у парламенті значно мобільніший, ніж на референдумі; порядок прийняття законів у парламенті здійснюється відповідно до законодавчо визначеної процедури, тоді як процедура прийняття законів на всеукраїнському референдумі потребує як концептуального, так і процедурного опрацювання [3, с.28].

Як стверджує О. Лавринович, віддаючи належне ідеям та ідеалам народовладдя, багато держав світу конституують інститут народної законодавчої ініціативи. Далі автор наголошує, що вперше утвердившись у швейцарському кантоні Вадуц у 1845 р., а на початку ХХ ст. поширившись і в США, народна законодавча ініціатива ані в США, ані в Швейцарії до сьогодні не отримали свого поширення на загальнофедеральному рівні [9, с.170].

Однак у даному випадку потрібно погодитися із Є. Ф. Глухачовим, який стверджує, що нечасте застосування народної законодавчої ініціативи в розвинутих демократичних країнах можна пояснити тим, що там належним чином спрацьовують інші інститути безпосереднього і представницького народовладдя, чого, на жаль, в Україні немає, характеризуючи функціонування механізму публічної влади в Україні [10, с. 6].

Попри значну кількість пропозицій щодо запровадження народної законодавчої ініціативи в Україні, на сьогодні не вирішеним залишається питання її безпосереднього закріплення у тексті Конституції України.

Важко погодитися із думкою Г. В. Задорожньої, яка пропонує статтю 93 Конституції України викласти у такій редакції: «Право законодавчої ініціативи у Верховній Раді України належить Українському народові, Президентові України, народним депутатам України та Кабінету Міністрів України» [3, с.28]. На нашу думку, доцільніше було б саме в статті 93 Конституції України визнати суб'єктом права законодавчої ініціативи не весь Український народ, а певну його частину, у зв'язку із можливим виникненням проблем із тлумаченням цієї статті в майбутньому.

Викликає сумнів і пропозиція І. Є. Словської, яка вважає за доцільне доповнити конституційний перелік суб'єктів права законодавчої ініціативи «громадськими організаціями у взаємодії із інститутом народної ініціативи, що спільно реалізуватимуть право безпосереднього звернення до парламенту із вимогою розглянути законопроект» [11, с.372]. Як один із варіантів, автор пропонує надати право законодавчої ініціативи спільно громадським організаціям і громадянам, якщо зібрано 250 тис. підписів на підтримку прийняття законопроекту [11, с.376]. Однак постає питання, чи зможуть громадяни України, зібравши необхідну кількість підписів, самостійно, без участі громадських організацій, вносити на розгляд Верховної Ради України проекти законів; і чи не буде закріплення лише за громадськими організаціями спільно з громадянами права законодавчої ініціативи применшенням ролі політичних партій, інших інститутів громадянського суспільства у законодавчому процесі.

Отже, проаналізувавши відповідні положення Конституції України, Концепції внесення змін до Конституції України, думки вчених щодо запровадження народної законодавчої ініціативи, можна зробити висновок, що Розділ III Конституції України доцільно було б назвати «Форми безпосереднього народовладдя», доповнивши його статтею 741 такого змісту: «Народна законодавча ініціатива здійснюється через внесення до Верховної Ради України проекту закону України на вимогу не менш як триста тисяч громадян України, які мають право голосу. Порядок внесення народної законодавчої ініціативи визначається законом». Статтю 93 Конституції України доцільно викласти у такій редакції: «Право законодавчої ініціативи у Верховній Раді України належить громадянам України, які мають право голосу в порядку, визначеному статтею 741 Конституції України, Президентові України, народним депутатам України, Кабінету Міністрів України та Національному банку України. Законопроекти, внесені в порядку народної законодавчої ініціативи, а також законопроекти, визначені Президентом України як невідкладні, розглядаються Верховною Радою України позачергово».

Запровадження народної законодавчої ініціативи недостатньо лише на конституційному рівні. Реальне її здійснення буде можливе у випадку прийняття Закону «Про народну законодавчу ініціативу», що вимагає подальших досліджень питань порядку її здійснення із врахуванням позитивного міжнародного досвіду.

Використані джерела:

1. Слюсаренко А. Г. *Історія української конституції* / Анатолій Гнатович Слюсаренко, Микола Володимирович Томенко. – К. : Т-во «Знання» України, 1993. – 192 с.
2. *Юридична енциклопедія* : в 6 т. / [редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова) та ін.]. – К. : Вид-во «Українська енциклопедія» імені М. П. Бажана, 1998–2004. – Т. 3: К–М. – 2001. – 792 с.
3. Задорожня Г. В. *Законодавчі повноваження Українського народу* / Г. В. Задорожня // *Юридичний вісник*. – 2009. - № 3 (12). – С. 25-28.
4. *Проект Закону про внесення змін до Конституції України № 4290 від 31 березня 2009 р.* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://gska2.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc4_1?id=&pf3511=34882.
5. *Про підтримку ініціативи щодо створення Конституційної Асамблеї* : Указ Президента України від 21 лютого 2011 р. № 224 // *Урядовий кур'єр*. – 2011. – № 34.
6. Коліушко І. *Зауваження та пропозиції до проекту Концепції внесення змін до Конституції України* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://cau.in.ua/ua/news/id/ikoliushko-zauvazhennja-ta-propoziciji-do-proektu-koncepciji-vnesennja-zmin-do-konstituciji-ukrajini-774/>.
7. Жаровська І. М. *Інститут народної ініціативи – шлях формування відкритої влади* / І. М. Жаровська // *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична*. – 2010. - № 3. С. 23-30.

8. Перерва Ю. М. Суб'єкти права законодавчої ініціативи в зарубіжних країнах / Ю. М. Перерва // Вісник Харківського національного університету .- 2012. - № 4 (51). – Ч. 1. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/vkhnuvs/2010_51_1/51-1/7.pdf.

9. Лавринович О. Шляхи удосконалення суб'єктів законодавчої ініціативи: досвід держав – учасниць ЄС та українські перспективи / О. Лавринович // Право України. – 2011. - № 3. - С. 167-174.

10. Глухачов Є. Ф. Народна законодавча ініціатива в контексті вдосконалення механізму здійснення народовладдя в Україні / Є. Ф. Глухачов // Теорія та практика державного управління: зб. наук. пр. – Х. : Вид-во ХарПІ НАДУ “Магістр”, 2009. – Вип. 4 (27). – С. 1-8.

11. Словська І. Є. Конституційний перелік суб'єктів права законодавчої ініціативи потребує вдосконалення / І. Є. Словська // Митна справа. – 2011. - № 4 (76). – Ч. 2. – С. 372-377.

Гергельюк Наталія Тарасівна,

здобувачка Інституту законодавства Верховної Ради України

АДМІНІСТРАТИВНЕ ПАРТНЕРСТВО ЯК ВИД АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ ОРГАНІВ ВИКОНАВЧОЇ ВЛАДИ

В умовах тотального роздержавлення економіки держави та поширення приватноправових елементів у публічній сфері, в органах виконавчої влади виникає гострий дефіцит управлінських та матеріально-технічних засобів для реалізації державної політики у тій чи іншій сфері суспільних відносин. Це породжує необхідність упровадження в управлінську та виконавчо-розпорядчу діяльність органів виконавчої влади такі нові форми публічного управління, які б на засадах рівності сторін забезпечували б органам виконавчої влади реалізацію їхніх першочергових завдань і функцій. Такою гнучкою та незалежною формою від постійних змін законодавства є адміністративне партнерство (ще називають адміністративним чи публічно-правовим співробітництвом).

Адміністративне партнерство включають у загальну парадигму державно-приватного партнерства, яке розглядає взаємовідносини між державою і представниками суспільства не лише з точки зору управлінської діяльності органів публічного управління, але й з інших аспектів соціальних відносин.

Обирати назву такої формі як «адміністративно-приватне партнерство», на нашу думку, не є зовсім доцільним, оскільки ініціатором використання такої форми виступає орган виконавчої влади, сам процес відбувається у рамках системи виконавчої влади і т.п. Саме конструкція «адміністративне партнерство» дозволяє включати його у систему адміністративно-правових зобов'язань, відносити до сфери адміністративного права та наділяти певним ступенем адміністративно-правової природи.

Варто погодитись із В.Є. Сазоновим, який вважає, що адміністративно-правове регулювання відносин у сфері державно-приватного партнерства включають наступні партикулярні адміністративно-правові режими [1, с. 8]:

- визначення компетентного публічного партнера та наділення його референтними повноваженнями з проектування, реалізації, забезпечення та контролю проектів державно-приватного партнерства; встановлення та розмежування повноважень органів виконавчої влади різної відомчої приналежності та різного рівня, а також органів муніципального управління у сфері державно-приватного

партнерства;

- встановлення вимог та обмежень відносно предметів договорів державно-приватного партнерства, моделей такого партнерства, вимог до форми, змісту і порядку укладення та зміни таких договорів;
- закріплення основ, умов та механізмів розподілу ризиків по проектах державно-приватного партнерства між публічними і приватними партнерами в рамках такого проекту та фіксації результатів виникнення таких ризиків;
- регулювання організації та проведення конкурсних процедур щодо укладення договору про державно-приватне партнерство, встановлення гарантій об'єктивного, транспарентного та обґрунтованого відбору приватних партнерів для проектів державно-приватного партнерства, встановлення вимог до приватних претендентів на участь у проектах державно-приватного партнерства;
- закріплення механізмів державного нагляду і контролю здійснення проектів державно-приватного партнерства, особливо в частині проведення відповідних конкурсів і контролю якості виконання робіт, витрат державних коштів в рамках договору про державно-приватне партнерство, а також гарантій і механізмів суспільного контролю таких проектів;
- встановлення адміністративної відповідальності за порушення у сфері державно-приватного партнерства;
- запровадження і забезпечення процедур вирішення спорів.

На його думку, адміністративна природа державно-приватного партнерства як механізму взаємодії державного управління та інших видів управління визначається через «концепцію двох ключів», яка виступає в ролі жорстких правових рамок (*vinculum juris*) та парадигмальної основи державно-приватного партнерства, та яка передбачає, що орган публічної влади та приватний господарюючий суб'єкт реалізують функціонально-цільову – кореально-функціональну та конкордантно-цільову – консолідацію своїх ресурсів для спільної реалізації конкретного проекту (групи проектів) за умови забезпечення пріоритету публічних інтересів. Тобто концепція двох ключів полягає в тому, що тільки за спільної взаємодії та відповідальності обох партнерів проект буде реалізовано, тобто, мова йде про баланс (баланси) функціональної системи (систем) «інтереси – дії (включаючи витрати) – відповідальність – отримані блага» [2, с. 9].

Зовнішньою формою вираження адміністративного партнерства, в основі якого лежить демократизація державно-управлінських процесів, може слугувати субординаційно-правовий адміністративний договір. Саме цей вид адміністративного договору здійснення державного управління включає у себе абстрактно-прямий порядок владно-підпорядкованих відносин субординації та конкретно-специфічного режиму рівноправності і координації між учасниками публічно-правових відносин. Субординаційний адміністративний договір оформляє згоду волевиявлення, яка містить у собі розуміння з приводу правових наслідків, і у рівній мірі наділяє обидві сторони договору можливістю впливати на хід розвитку цих адміністративно-правових наслідків, іншими словами, бути втягнутим у процес державного управління і в максимально можливій мірі мати на нього вплив, підчиняючи його своїм інтересам, що знаходяться в рамках правового поля. Іншими словами, за допомогою даного виду адміністративного договору досягається така мета, як встановлення балансу між різними, нерідко суперечливими інтересами держави в особі публічної адміністрації та приватної особи. Таким чином, результатом укладення подібного договору завжди є спільно вироблене рішення, яке є по суті симбіозом прагнень й потреб публічного і приватного суб'єктів [3, с. 103-104].

Вимоги, що висуваються до змісту даного інструмента публічно-приватного партнерства, повинні виступати гарантією того, що адміністративний договір тільки тоді визнається правомірним і набуває юридичної сили, коли зобов'язання партнера публічної

адміністрації за договором має своєю метою виконання завдань публічно-правового характеру, є співрозмірними відповідно до обставин договору та знаходиться у фактичному взаємозв'язку з договірними зобов'язаннями публічної адміністрації, а крім цього, якщо зобов'язання громадянина могло б бути додатковою умовою адміністративного акта (адміністративного акта з обтяженнями) [4, с. 106].

В Україні 1 липня 2010 року було прийнято Закон України «Про державно-приватне партнерство» [5], в якому було визначено, що у рамках здійснення державно-приватного партнерства можуть укладатися договори про концесію, спільну діяльність, інші договори. Однак у цьому Законі не зазначається про такий вид договорів державно-приватного партнерства як договір про адміністративне партнерство. Так, формами правового закріплення адміністративного партнерства можуть бути адміністративні договори про співробітництво, ординарне публічно-приватне партнерство. Потреба у використанні таких договорів органами виконавчої влади у ході державно-управлінської діяльності пояснюється необхідністю вирішення ряду управлінських завдань.

Адміністративне партнерство може бути простим, якщо мова йде про відносини між одним органом виконавчої влади і приватною особою та складним, якщо присутні два і більше суб'єкта з кожної сторони. Також можна виділяти загальне адміністративне партнерство, тобто таке, що виникає на основі загальних правових процедур, та спеціальне адміністративне партнерство, що передбачає особливості його виникнення та реалізацію в рамках визначених пріоритетних державою сфер публічно-приватного партнерства або органом виконавчої влади, який може виступати стороною спеціального адміністративного партнерства, є орган певного галузевого чи міжгалузевого державного управління. Крім цього, адміністративне партнерство як адміністративно-правове зобов'язання може передбачати субординаційний або координаційний характер. Це залежить від рівня принципів побудови системи органів виконавчої влади та державної політики у сфері децентралізації влади.

Для повноцінного та ефективного використання адміністративного партнерства як форми публічного управління у спеціальному законодавчому акті має бути визначено: понятійно-категоріальний апарат; зміст та вимоги щодо договорів про адміністративне партнерство; розширено гарантії прав і законних інтересів приватних партнерів за договором про адміністративне партнерство; визначення адміністративної відповідальності за порушення у сфері адміністративного партнерства та ін. Відповідні зміни також можуть бути викладені у вигляді окремого розділу в Законі України «Про державно-приватне партнерство».

Список використаних джерел:

1. Сазонов В. Е. Государственно-частное партнерство в России и за рубежом : административно-правовое исследование : автореф. дисс... докт. юрид. наук : 12.00.14 / В. Е. Сазонов. – М., 2013. – 35 с.

2. Там само.

3. Маскаева И. И. Субординационно-правовой административный договор как инструмент публично-частного партнерства в сфере государственного управления / И. И. Маскаева // Вестник РГУ им. И. Канта. – 2008. – № 9. Экономические и юридические науки. – С. 100—106.

4. Там само.

5. Про державно-приватне партнерство : Закон України від 1 липня 2010 року № 2404-VI // Офіційний вісник України. – 2010. – № 58. – Ст. 1988.

ПРАВО НАРОДУ НА ПОВСТАННЯ ТА СПОСОБИ ЙОГО ЗАХИСТУ НА ПРИКЛАДІ ПОДІЙ ЛИСТОПАДУ 2013 – ЛЮТОГО 2014 В УКРАЇНІ

Право на повстання є одним із природних прав людини, які виникли одночасно з утворенням держави, оскільки будь-яке державне формування передбачає наявність публічної влади, що здійснюватиме її специфічними способами та методами. В певних випадках способи та методи здійснення державної влади не сприймаються людиною і зумовлюють повстання як спосіб захисту особистих прав, на які посягає держава.

Вітчизняні вчені С.П. Погребняк та О.О. Уварова, здійснюючи теоретико-правовий аналіз цього права в контексті доктрини прав людини визначили, що до права на повстання звертаються як до крайнього засобу (*ultima ratio*), у випадку відсутності ефективного способу захисту за допомогою інших правових механізмів.

Організація Об'єднаних Націй визначає умови, за яких повстання є правомірним, зокрема: наявність у державі, де відбулося повстання, узурпації влади; наявність у повстанців спеціальної мети у вигляді усунення тиранічної влади; відсутність у правовій системі держави ефективних і доступних для народу правових засобів для відновлення порушених прав і свобод.

Оскільки дане право реалізують у виняткових обставинах, це обумовлює такі його особливості:

1. Виникає внаслідок неможливості ефективно захистити свої права використовуючи демократичні засоби.
2. Зазвичай це незаконна поведінка.
3. Має особливу структуру (не є правом-вимогою, відсутнє право держави придушувати повстання).

Правове закріплення права на повстання було здійснене Генеральною асамблеєю ООН, яка проголосила Загальну декларацію прав людини 10 грудня 1948 р. Преамбула Декларації зазначає: «Беручи до уваги, що необхідно, щоб права людини охоронялися силою закону з метою забезпечення того, щоб людина не була змушена вдаватися як до останнього засобу до повстання проти тиранії і гноблення».

В Конституції України закріплено основні зобов'язання, які держава повинна виконувати перед Українським народом в цілому, і перед кожною людиною зокрема. Також встановлено, що лише Український народ має право визначати і змінювати конституційний лад в Україні і що це право не може бути узурповане ніким (ст. 5). Відповідно, при порушенні певних прав кожен має право будь-якими, не забороненими законом засобами, захищати свої права і свободи від порушень і протиправних посягань (ст. 55). Таким чином, конституціодавець дозволяє вчиняти певні дії проти державної влади в випадку, якщо вона не гарантує виконання своїх зобов'язань перед народом.

Фактично обставинами, що підтвердили правомірність повстання були:

1. Порушення демократичних принципів управління урядом, узурпація ним влади.
2. Порушення урядом Конституції і прав людини, зокрема: права на життя; на здоров'я; на свободу; на особисту недоторканність та ін.
3. Зловживання правом, з боку публічної влади.
4. Нехтування незалежністю держави.

П. М. Рабінович у «Загальній теорії права та держави» зазначає, що до міжнародно-правових засобів, спрямованих на здійснення і захист прав нації (народу) належать: міжнародно-правові акти (документи); міжнародні (міждержавні) органи, організації, структури.

Участь міжнародної спільноти при врегулюванні конфлікту між органами державної влади та Українським народом, що реалізовував право на повстання зводилась до систематичної підтримки дій «Євромайдану» та засудженні дій влади світовими лідерами, зокрема – депутатами Європарламенту, сенаторами США; участь в мітингах співробітників дипломатичних установ європейських країн; безпосередня участь спеціального представника ЄС Кетрін Ештон у переговорах з Президентом України; погрози «заморозити рахунки» та позбавити права в'їзду в ЄС високопосадовцям; прийняття резолюцій Європарламентом з рекомендаціями про проведення дострокових виборів президента. До засобів реагування міжнародної спільноти як спосіб захисту права Українського народу на повстання можна віднести резолюцію Парламентської асамблеї ради Європи. Згідно з документом, питання санкцій щодо української влади можуть розглянути у квітні, якщо в Україні триватимуть порушення прав людини і в разі силового розгону Майдану.

Події, що в ЗМІ отримали назву «Революція гідності» засвідчили, що ефективність міжнародних організацій при захисті права Українського народу на повстання не виправдала очікувань, оскільки не могла прямо вплинути на волю очільників держави.

На нашу думку, до одного із засобів захисту права народу на повстання є прийняття Закону України «Про недопущення переслідування та покарання осіб з приводу подій, які мали місце під час проведення мирних зібрань, та визнання такими, що втратили чинність, деяких законів України» від 21.02.2014р., який є зразком відсутності кримінальної відповідальності за реалізацію права на повстання.

Отже, Український народ, реалізуючи право на повстання, засвідчив не надто високу ефективність засобів міжнародного захисту конкретно цього права народу, а також зумовив ряд політичних процесів, що пов'язаний з попередженням подальшої узурпації влади в Україні.

*Зав'ялов Микита Романович,
студент юридичного факультету Донецького національного університету,
вільний слухач Хмельницького університету управління та права*

НЕТИПОВІ ФОРМИ ПРАВЛІННЯ

За тисячоліття існування такого поняття, як держава випрацювані елементи управління цією системою. І структура державних органів, взаємодія між ними змінювалась і вдосконалювалась, набуваючи різноманітних форм. Розвиток інституту форми правління відбувається і сьогодні.

Дана тема представляє досить суттєвий інтерес у науковому відношенні, особливо в ракурсі нещодавніх політичних подій у нашій країні. Пошук оптимальної форми правління у державі досі стоїть на думку багатьох науковців у числі пріоритетних.

Актуальність даної роботи полягає, по-перше, в недостатньому науковому аналізі питання. Більшість наукових робіт з цієї теми містять повторення того, що вже було напрацьовано іншими вченими, не вносячи щось нове. Хоча питання, на мою думку, не є абстрактним, і має суттєвий практичний інтерес. По-друге, стосовно саме практики. Форма держави має неабиякий вплив майже на всі процеси, що відбуваються в державі, бо дуже багато питань вирішуються вищими органами влади.

Надамо загальноприйняте визначення форми державного правління: форма державного правління — це елемент форми держави, який характеризує структурну організацію влади, порядок утворення і повноваження вищих органів державної влади, їх взаємовідносини між собою, з іншими органами держави, з політичними партіями і со-

ціальними групами та населенням в цілому [1, с. 35].

Найпоширенішим є поділ форм правління на два види — республіку та монархію. Але крім класичних форм в останній час проявляється тенденція створення нетипових форм правління, таких як: суперпрезидентська республіка, виборна монархія, «народна» держава («держава мас», джамахірія).

Прикладом нетипової форми правління може бути суперпрезидентська республіка. Суперпрезидентська форма правління — це фактично незалежна, неконтрольована на практиці законодавчою, виконавчою чи судовою гілкою влади система державного управління, основною рисою якої є гіпертрофована президентська влада. Ця форма правління, як правило, має на увазі принцип прямих виборів президента виборцями фактично без проміжних органів або інстанцій. Вона передбачає великі повноваження президента, закріплені в текстах конституцій і реально здійснювані на практиці. Насамперед, це повноваження його як глави держави. Вперше поняття суперпрезидентської республіки було сформовано на базі латиноамериканської практики систем правління та мало своє використання для досліджень саме цього регіону [2, с. 9]. Але за слабкої законодавчої влади та політичних партій немає сили, здатної врівноважити вплив президента, який фактично перетворюється на центр політичного життя [3, с. 16].

Іншою нетиповою формою правління є виборна монархія. Виборна монархія — тип монархії, коли новий монарх після припинення повноважень попереднього обирається парламентом, членами монаршої родини або іншим спеціальним органом. Ця ознака вказує на те, що цей вид форми правління поєднує в собі елементи монархії і республіки. Така система існує в Малайзії і Об'єднаних Арабських Еміратах, своєрідних федеративних виборних монархія. У кожному з цих держав глава держави переобирається раз в 5 років. Це зближує главу держави — монарха з президентом, а монархічну форму правління з республіканською. Однак обидві держави залишаються монархіями, бо главою держави не може бути обраний будь-який громадянин, що задовольняє виборчим кваліфікацій і вимогам для президента, а тільки один з «місцевих монархів» — правителів складових частин федерації [4, с. 111].

«Народна» держава («держава мас», джамахірія). Досвід створення такої держави також унікальний. Зараз такої форми правління не існує, але досвід розвитку такої форми не слід ігнорувати. У Лівії (Великій Соціалістичній Народній Лівійській Арабській Джамахірії) відкидаються не тільки поділ влади і парламентаризм, а й «народне представництво». Джерело влади — бог, але принциповим є не це. Країна спробувала максимально наблизитись до анархії в академічному розумінні цього слова. Нація («маси») там править «безпосередньо». Все доросле населення країни бере участь у місцевих народних зборах (первинних народних конгресах). Вони обирають свої секретаріати і місцеві виконавчі органи (народні комітети). Владна система замикається національними зборами (Загальним народним конгресом), утвореним з членів секретаріатів нижчестоящих зібрань, виконавчих органів, секретаріатів національних професійних об'єднань тощо. Національні збори обирають національний виконавчий орган (Загальний народний комітет), що виступає специфічним аналогом уряду. У національних зборів і національного виконавчого органу є керівники, але вони не очолюють державу. «Народність» додатково підтримується регулярними ротаціями. Втім, функції глави держави і виконавчої влади за фактом виконує за цією формою «лідер революції» (Муаммар аль-Каддафі у Лівії), нікому не підзвітний. Він керує зовнішньою політикою, командує збройними силами, а також контролює всі важливі вибори і призначення [5, с. 135].

Таким чином, по-перше, класичний поділ форм правління на монархії та республіки на погляд деяких вчених не відповідає дійсності. На даний момент багато держав виробили свої системи відносин між органами влади, які не вписуються в жорсткі рамки наведеної класифікації. Все більше країн стають на шлях утворення змішаних республік

чи конституційних монархій, але не у «чистому» їх вигляді, а включаючи якісь свої ознаки, що обумовлюються історичними, економічними або іншими умовами.

По-друге, не можна виділити якусь одну форму правління, яка є універсальною. Бездоганих форм правління не існує і всі вони несуть у собі потенційні функціональні вади. Разом із тим, потенційні недоліки форми правління можуть суттєвою мірою нівелюватися компенсуючими їх механізмами. Практика функціонування республіканських форм правління засвідчує, що в умовах високого рівня політико-правової культури суспільства та розвиненої партійної системи питання про конкретний варіант обраної форми правління набуває непринципового значення. Прикладами можуть слугувати президентська республіка у США, парламентарна в сучасній Німеччині, змішана у П'ятій Французькій Республіці чи конституційна монархія у Великобританії. Кожна з цих країн демонструє достатньо високі показники майже у всіх сферах суспільного життя.

По-третє, форма правління, на думку є одним з ключових понять, що характеризують державу. Це виражаються через те, що дуже багато в функціонуванні держави залежить від вищих та центральних органів влади. У скрутні для держави часи корінні переломи настають при концентрації повноважень в руках однієї особи чи органу. При достатньому обсязі повноважень цей орган може вивести країну з кризи шляхом важливих та необхідних рішень без зайвої тяганини. Але такий стан речей повинен зберігатись тільки у критичні моменти, бо занадто довга концентрація влади в одних руках приводить до зловживання владою, тоталітаризму чи інших негативних наслідків.

Література

1. Кириченко, В. М. *Теорія держави і права: модульний курс : навч. посіб [Текст] / В. М. Кириченко, О. М. Куракін. — К. : Центр учбової літератури, 2010. — 264 с.*
2. Орлов, А. Г. *Президентские республики в Латинской Америке [Текст] / А. Г. Орлов. — М. : Ибероамериканский центр МГИМО, 1995. — 72 с.*
3. Алексєєнко, І. Г. *Суперпрезидентська республіка як парадигма взаємодії політичних інститутів [Текст] / І. Г. Алексєєнко // Економічний часопис—XXI. — № 8. — С. 14–17.*
4. Чиркин, В. Е. *Нетипичные формы правления в современном государстве [Текст] / В. Е. Чиркин // Государство и право. — 1994. — № 1. — С. 109–115.*
5. Иванов, В. *Формы правления и политического режима. В поисках нового содержания [Текст] / В. Иванов // Логос. — 2008. — № 6. — С. 121–155.*

Івановська Алла Миколаївна,

*професор кафедри конституційного, адміністративного та фінансового права
Хмельницького університету управління та права, кандидат юридичних наук, доцент*

ДО ПИТАННЯ ПРО ЗМІСТ ПРАВОТВОРЧОЇ ФУНКЦІЇ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ

Найбільш повно сутність та призначення у суспільстві та державі Конституційного Суду України визначають його функції. У теорії держави та права термін «функція» вживається в різних значеннях: законодавча функція, функція управління, судова функція, функція владарювання і т.д. Іншими словами, функція визначає, для чого створене або існує що-небудь. Функції держави — це насамперед її здатність (або можливість) до певної діяльності, тобто об'єктивно обумовлений напрямок її діяльності. Відповідно,

функції держави — це основні напрямки і сторони діяльності [10, с. 54]. Співвідношення функцій держави і державних органів — це співвідношення загального і особливого в діяльності держави. Функції держави — це загальне в її діяльності, властиве в тій чи іншій мірі всім її органам [8, с. 12]. Функції Конституційного Суду України — це основні напрямки діяльності Суду по виконанню ним завдань, передбачених Конституцією України і Законом України «Про Конституційний Суд України», які забезпечують стабільність конституційного устрою України шляхом вирішення конституційних спорів у межах правопорядку, який склався в Україні. Тим самим конституційні спори, що нерідко мають політичний зміст, не підривають основ конституційного устрою [9, с. 95].

Особливий правовий статус Конституційного Суду України в системі органів державної влади, притаманна йому якість вищого судового органу, який здійснює основну функцію конституційного контролю в Україні шляхом конституційного судочинства, передбачають обов'язковість його рішень для всіх суб'єктів конституційно-правових відносин. Рішення Конституційного Суду України є превентивним для всіх органів державної влади, не може підлягати сумніву або ігноруванню в процесі реалізації конституційних норм і не підлягає ніякому попередньому або наступному затвердженню будь-яким державним органом або посадовою особою [10, с. 56]. Вчені називають й інші функції Конституційного Суду України — інтеграційну, охоронну, правотворчу, політичну тощо. У своїй сукупності вони утворюють систему функцій Конституційного Суду України.

Особливе місце серед функцій Конституційного суду займає правотворча функція, яка обґрунтовується його особливим статусом як єдиного органу конституційного контролю в Україні, уповноваженого Конституцією виносити рішення загальнообов'язкового характеру.

У сучасній конституційній державі Конституційний Суд виступає насамперед охоронцем Основного Закону — Конституції, забезпечуючи її стійкість і сталість, але, застосовуючи право, він стає і творцем нового права [4, с. 52]. Адже Конституція, будучи прийнятою, починає жити самостійним життям, її загальні положення при незмінності конституційного тексту розкриваються більш повно і багатогранно при зіткненні зі суспільними реаліями та чинним правом. Оцінка конституційності акта завжди дається в контексті тлумачення Конституції, інтерпретації, конкретизації її принципів і норм, визначення їх суті, що знаходить вираження у правових позиціях [3, с. 78].

Як справедливо зазначає Ж. В. Нечаєва, контрольна діяльність, здійснювана органами конституційного правосуддя, пронизує своїм організуючим впливом правотворчість і правозастосування, а рішення Конституційного Суду виступають в якості специфічного «генетичного фактора» соціальних та правових змін [5, с. 2].

Здійснюючи тлумачення Конституцію, виявляючи конституційність правового акта, Конституційний Суд України формулює правові позиції, які одержують закріплення як у мотивувальній, так і в резолютивній частинах рішення і в рівній мірі, виходячи із загальнообов'язкового характеру рішень Конституційного Суду України, є превентивними для всіх органів держави, посадових і службових осіб, а не лише для конкретного випадку, який був предметом розгляду в Конституційному Суді України. Тому правові позиції Конституційного Суду України мають таку ж юридичну силу, як і самі рішення Суду, які є обов'язковими на всій території України. Така загальнообов'язковість є однією з вимог конституційної законності. Тому вважаємо за можливе розглядати правові позиції в якості інституціонального засобу вираження правотворчої функції конституційного контролю.

Практика діяльності Конституційного Суду України свідчить про те, що вирішуючи справи про конституційність норм поточного законодавства, в ряді випадків він дає таку обов'язкову для правозастосовця концептуальну установку, яка володіє усіма притаманними правовому принципу властивостями і проявами. Рішення Суду мають нормативний

характер, здатні породжувати певні правові наслідки і спрямовані на регулювання певних суспільних відносин. Заслугує на увагу позиція Ж. І. Овсепян у трактовці ознак нормативної природи рішень органів конституційного контролю. Сам факт відміни законодавчого або управлінського документа, що здійснюється органами конституційного контролю, — це акт нормативного рівня, причому такий, що стоїть вище відмінюваного закону (постанови), яку б юридичну силу він не мав [6, с. 119].

Необхідно зазначити, що у деяких країнах конституції, закони офіційно надають актам конституційної юрисдикції силу закону. Наприклад, в Основному Законі ФРН містяться положення, відповідно до якого рішення Федерального Конституційного Суду Німеччини мають силу закону (ст. 94 (2) Основного Закону ФРН) [1, с. 214]. Відповідно до п. 1 ст. 4 Конституції Республіки Казахстан нормативні постанови Конституційної Ради Республіки Казахстан входять до системи діючого права Республіки [2, с. 176].

Слід погодитись з позицією А. О. Селіванова, який зазначає, що юридична сила рішень та висновків Конституційного Суду України перевищує юридичну силу будь-якого закону, і, таким чином, вони набувають практично юридичної сили самої Конституції, яку не можна застосовувати без урахування правових позицій Конституційного Суду, а тим більше всупереч цим рішенням [7, с. 27].

Таким чином, Конституційний Суд України здійснює правотворчу функцію і встановлює правила, що регулюють суспільні відносини. Рішення Конституційного Суду містять норми права, мають формально-визначений характер виразу і закріплення, є самодостатніми, регулюють суспільні відносини, виносяться ім'ям України, є остаточними, обов'язковими на всій території України та для всіх органів державної влади, посадових осіб і громадян. Дослідження особливостей актів Конституційного Суду України свідчить про їх вищу юридичну силу, оскільки вона не може бути переможена повторним прийняттям акта, визнаного Судом неконституційним, жоден орган держави не вправі приймати правові акти, що суперечать офіційним роз'ясненням Конституційного Суду України. У цьому єдиний орган конституційного контролю в Україні виступає як «негативний» законодавець. Разом з тим рішення Суду про офіційне тлумачення, будучи частиною Конституції України, є обов'язковими для всіх суб'єктів правозастосування. На їх основі вивіряються всі інші рішення, що приймаються органами держави. Вони здійснюють певний вплив на формування конституційно-правової доктрини, виступаючи в даному випадку «позитивним» законодавцем.

Література

1. Конституции зарубежных государств [Текст] : учебн. пособ. / 3-е изд., перераб. и доп. / сост. В. В. Маклаков. — М. : БЕК, 2001. — 592 с.
2. Конституции государств Европы [Текст] : в 3 т. / под общ. ред. Л. А. Окунькова. — М. : Норма, 2001. — Т. 2. — 840 с.
3. Лазарев, Л. В. Форум «Роль конституционного суда в обеспечении стабильности и развития правопорядка». Введение [Текст] / Л. В. Лазарев // Сравнительное конституционное обозрение. — 2004. — № 3 (48). — С. 78–79.
4. Малюшин, А. А. Теоретические проблемы определения критериев эффективности конституционно-судебного правотворчества и его результатов [Текст] / А. А. Малюшин // Проблемы права. — 2012. — № 6 (37). — С. 50–58.
5. Нечаева, Ж. В. Принципы конституционно-правовой технологии и их роль в повышении эффективности исполнения решений Конституционного Суда России [Текст] / Ж. В. Нечаева // Журнал конституционного правосудия. — 2009. — № 1 (7). — С. 1–7.
6. Овсепян, Ж. И. Акты органов судебного (квазисудебного) конституционного

контроля (на материалах Австрии, Италии, Испании, Франции, ФРГ) [Текст] / Ж. И. Овсепян // Государство и право. — 1994. — № 4. — С. 117–121.

7. Селіванов, А. О. Верховенство права в Конституційному правосудді. Аналіз конституційної юрисдикції [Текст] / А. О. Селіванов. — К. ; Х. : Акад. прав. наук України, 2006. — 400 с.

8. Скомороха, В. Є. Окремі питання поділу влади і юрисдикція Конституційного Суду України [Текст] / В. Є. Скомороха // Право України. — 1998. — № 5. — С. 12–16.

9. Тесленко, М. В. Судебный конституционный контроль в Украине [Текст] : монография / М. В. Тесленко ; вступ. ст. В. Ф. Погорилко. — К. : Ин-т государства и права им. В. М. Корецкого НАН Украины, 2001. — 344 с.

10. Шемчушенко, Ю. Проблемы функций Конституційного Суду України [Текст] / Ю. Шемчушенко, В. Погорілко // Вісник Конституційного Суду України. — 2002. — № 2. — С. 54–56.

Караваева Елена Михайловна,

старший преподаватель кафедры теории и истории государства и права Учреждения образования «Гомельский государственный университет имени Франциска Скорины»

ЗАКРЕПЛЕНИЕ ПРАВА РЕБЁНКА НА СЕМЬЮ В ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВЕ РЕСПУБЛИКИ БЕЛАРУСЬ

Ребенок является одним из субъектов, нуждающихся в обеспечении своих интересов ввиду физической и умственной незрелости. Наиболее полно права ребенка реализуются в семье. В связи с этим право ребенка на семью является одним из важнейших прав детей.

Поскольку права ребенка — это составная часть общей системы прав человека, имеющая свою специфику, то истоки правового закрепления право ребенка на семью берет в основополагающих международных документах.

Необходимо отметить, что на международном уровне нет нормативного закрепления понятия права ребенка на семью. Данное право вытекает из отдельных положений международных документов в области прав человека и прав ребенка, которые легли в основу нормативных правовых актов национального уровня в области прав человека и прав ребенка.

Стоит сказать, что в Конституции Республики Беларусь от 15 марта 1994 года право ребенка на семью так же прямо не закреплено. Оно вытекает из положения Конституции о том, что «брак, семья, материнство, отцовство и детство находятся под защитой государства. Родители или лица, их заменяющие, имеют право и обязаны воспитывать детей, заботиться об их здоровье, развитии и обучении» (части 1 и 3 ст. 32), и его можно воспринимать как право ребенка на семью, на заботу и воспитание родителями. Данное положение служит предпосылкой удовлетворения жизненно важных потребностей ребенка. А конституционная формула о том, что семья находится под защитой государства, не просто закрепляет право, но и гарантирует его защиту.

В Республике Беларусь право на семью принадлежит ребенку с момента рождения, поэтому является естественным. Право ребенка на семью характеризуется особой социальной значимостью и важностью для государства, поэтому его можно отнести к разряду основных прав, реализация которого является высшей ценностью и целью общества и государства (ст. 2 Конституции Республики Беларусь).

В законодательстве Республики Беларусь право на семью находит свое выражение в нормах, которые указывают на защиту семьи, материнства и детства, на значения семьи, ее роли в развитии общества. Эти нормы гарантируют защиту прав детей, рожденных вне брака, уравнивание их в правах с детьми, рожденными в законном браке, закрепляют наряду с родительскими обязанностями права ребенка на родительскую заботу и обеспечение, а также допускают законное по судебному решению отобрания детей у родителей и лишение родительских прав, и провозглашают особую заботу государства о детях, утративших родительское попечение, их усыновление.

Право ребенка на семью закрепляется в Кодексе о браке и семье Республики Беларусь, где сказано, что «все дети имеют право на жизнь в семье в кругу родителей и близких родственников, на их заботу и внимание» (ст. 185). Это право обусловлено тем, что семья, согласно ст. 66 КоБС, является естественной средой ребенка.

Также данное право находит свое выражение в ч. 1 ст. 15 Закона Республики Беларусь «О правах ребенка», где говорится, что «каждый ребенок имеет право жить в семье, знать обоих своих родителей, право на их заботу, совместное с ними проживание, за исключением случаев, когда разлучение с одним или обоими родителями необходимо в интересах ребенка» [1]. Следует заметить, что в таком изложении статья не предусматривает заложенное в Конституции Республики Беларусь право ребенка на воспитание, которое корреспондирует праву и обязанности родителей или лиц, их заменяющих, воспитывать своих детей. А формулировка о том, что ребенок имеет право проживать совместно с родителями, по сути, является составляющим компонентом права на жизнь в семье, тем более, что семья – это не только родители, но и другие близкие родственники, а в случае их отсутствия – иные лица, заменяющие ребенку биологическую семью. Само же название ст. 15 Закона «О правах ребенка» («Право на проживание в семье») толкуется узко и не раскрывает сущность изложенной нормы [1].

Исследование положений Конституции Республики Беларусь, международных актов и мнений ученых, позволяет определить право ребенка на семью как основное (естественное) право ребенка, которое включает в себя совокупность полномочий ребенка, связанных с его проживанием в семье, а также предполагает обеспечение со стороны государства особой защиты и заботы при утрате родительского попечения и в экстремальных ситуациях.

Теоретически право ребенка на семью имеет сложное юридическое содержание, так как охватывает широкий спектр отношений, регулируемых разными отраслями права, конкретизирующими и детализирующими конституционные нормы, касающиеся защиты семьи государством и обязанности родителей заботиться о детях. Право ребенка на семью характеризуется как основное право, включающее в себя совокупность полномочий ребенка, связанных с его проживанием в семье, имеющее универсальный характер, выступающее одновременно личным и социальным правом и образующее комплексный правовой институт.

Проанализировав работы белорусских и зарубежных ученых по данному вопросу, можно выявить теоретическую основу права ребенка на семью, которую составляет ряд дополнительных личных неимущественных и социальных прав ребенка, а именно: право жить в семье; право воспитываться в семье; право на воспитание своими родителями; право знать своих родителей; право на заботу со стороны родителей; на защиту со стороны родителей; право на особую заботу государства при утрате родительского попечения и др.

Поскольку закрепление каждого право является гарантией его возможности обеспечения и реализации, то необходимо, чтобы право ребенка на семью наиболее полно отражало его сущность и соответствовало интересам ребенка. В связи с этим считаем целесообразным внести в закон Республики Беларусь «О правах ребенка» изменения,

касаючі права ребенка на семью в его широком понимании, а именно в ст. 15 Закона «О правах ребенка» изменить название и ее содержание и изложить следующим образом:

Статья 15. Право на семью.

Каждый ребенок имеет право жить и воспитываться в семье, за исключением случаев, когда отделение от своей семьи необходимо в интересах ребенка, знать обоих своих родителей, право на их заботу и защиту, а также на особую заботу со стороны государства при утрате родительского попечения.

Литература:

1. *О правах ребенка: Закон Респ. Беларусь, 19.11.1993 г., № 2570-XII: текст по состоянию на 12 декабря 2013 г. // Национальный реестр правовых актов Республики Беларусь. – 2001. – № 277. – 2/408.*

Картавих Кирило Сергійович,
*студент 3 курсу юридичного факультету
Хмельницького університету управління та права*

ПЕРСПЕКТИВИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ІНСТИТУТУ ПОЛІТИЧНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

Зважаючи на останні події в нашій державі, мабуть, вже не залишилось людей, які б не розуміли необхідності не лише зміни минулої влади на нову, а й створення нових інститутів контролю за цією владою громадянами України. Одним із таких інститутів є інститут політичної відповідальності.

Актуальність даної теми полягає в декількох аспектах: по-перше, дане поняття не має сталого наукового тлумачення, воно суттєво різниться у різних країнах світу, має різне значення та різну реалізацію. По-друге, Україна, як держава, що переживає надскладний період свого існування, потребує ефективного та проукраїнського, технократичного управління, гарантувати яке може лише даний інститут. І, найголовніше, такий інститут наряду із інститутом люстрації є життєво необхідним для нашої держави, адже кожне перезавантаження влади коштує нашому народові сотень і сотень життів цвіту нашої нації, і лише такі заходи зможуть попередити отримання владних повноважень людьми, що неспроможні та не бажають реалізувати їх в інтересах держави.

Метою впровадження такого інституту є попередження узурпації влади у державі, порушення чиновниками всіх рангів своїх обов'язків та зобов'язань, гарантування дотримання законів України, принципів правової держави і побудови демократичного суспільства та держави на принципах рівності, демократизму та справедливості.

Провідні вчені-політологи та правники дають терміну «політична відповідальність» різне тлумачення. Так, Н.П. Гедікова зазначає: «В наш час політична відповідальність, в залежності від характеру санкцій, виявляється по-різному. Оскільки вона є вираженням моральних відносин, її вищою санкцією стає моральна відповідальність... Політична відповідальність стимулюється моральними та правовими нормами, виступає як відповідальність адміністративна, а коли заохочується перспективами матеріальної винагороди або збитків, — як економічна. Враховуючи це, політична поведінка складається з діяльності суб'єктів політики і відповідальність за її спрямованість несуть з обох боків. При цьому ведучою силою виступає, безумовно, суб'єкт. Ефективність його керівної та

управлінської діяльності багато в чому визначається успішною реалізацією інтересів суспільства» [1, с. 14–15]. На думку С. Мусієнка політична відповідальність є видом соціально-економічної реакції суб'єктів політичного процесу до політичних зобов'язань у минулому, теперішньому та майбутньому [2, с. 223].

У Конституції ФРН політична відповідальність є засобом спротиву узурпації влади, антидержавній та антинародній діяльності, та полягає в позбавленні осіб певних прав і свобод, а у крайніх випадках як *ultima ratio*, останній аргумент захисту «свободолюбивого, демократичного ладу» ФРН. У ч. 4 ст. 20 Конституції передбачається право народу на чинення опору будь-якими засобами «будь-кому, хто спробує, усунути цей лад» [3].

В Україні таке поняття законодавчо встановленим не є, хоча у 2010 році до парламенту було внесено та зареєстровано Проект Закону України від 09.04.2010 р. № 6286 «Про політичну відповідальність в Україні» [4]. У даному проекті міститься визначення політичної відповідальності як особливого виду соціальної відповідальності, який полягає у легітимному застосуванні політичних і правових санкцій до суб'єктів політики, визначених цим Законом, що настає за порушення ними політичних норм, узятих на себе політичних зобов'язань.

У викладеному у законопроекті форматі політична відповідальність є відповідальністю державних посадовців, депутатів та інших суб'єктів політико-владних відносин у державі перед народом, за порушення своїх обіцянок та зобов'язань у вигляді політичних санкцій, таких, як наприклад, процедура люстрації та правової відповідальності аж до кримінальної. Однак проект Закону мав декларативний характер та не прописував реальної процедури реалізації своїх положень. Більше того, проект включав у себе багато обхідних можливостей. Хоча, зважаючи на нинішню необхідність очищення, реформування та контролю за політико-владними процесами у державі, реформування вищезгаданого проекту Закону поряд із реалізацією положень Закону України «Про очищення влади» [5] та Закону України «Про запобігання та протидію корупції» [6] може стати реальною можливістю перебудови української владної системи у ефективну, європейську владну систему правової та демократичної держави.

Ідеальною моделлю реформування та реалізації проекту Закону України «Про політичну відповідальність в Україні» було б створення спеціального виборного органу, або такого, що має складну процедуру призначення органами держави, що забезпечило б його незалежність у контролі за дотриманням політиками своїх зобов'язань, які були дані ними народом перед їх фактичним обранням на їх посадах, дотримання іншими посадовими та службовими особами законодавства України та принципів правової держави.

На другому етапі на підставі висновків такого органу необхідно створити та узаконити процедуру передання зібраних матеріалів до суду для впровадження заходів проти чиновників, що порушують вищевикладені положення та положення реформованого Закону України «Про політичну відповідальність в Україні».

Останнім етапом має стати реалізація рішення суду щодо діяльності конкретного чиновника чи депутата, що має проявлятися або у його виправданні, або його люстрації, а в окремих випадках і рішення щодо його ув'язнення.

Крім того, важливо, щоб даний процес знаходився під контролем громадських організацій та ініціативних груп, адже саме народ України є джерелом державної влади в Україні, і саме від народу та його участі у політичному житті держави залежить реальна реалізація принципів демократичної та правової держави, побудова ефективної, технократичної та проукраїнської системи влади, головним завданням якої буде реалізація інтересів народу, а не власних особистісних інтересів.

Таким чином, враховуючи потреби та особливості України та українського народу, політичну відповідальність слід визначати як особливий вид соціальної відповідальності, що полягає у легітимному застосуванні політичних і правових санкцій та стягнень

до суб'єктів політико-владних відносин, визначених цим Законом та іншими нормативно-правовими актами України, що настає за порушення ними політичних норм, узятих на себе політичних зобов'язань, законодавства України та принципів правової держави. Контроль за настанням політичної відповідальності має здійснювати окремий орган — виборний, або такий, що має складну процедуру призначення для забезпечення його незалежності, прозорості діяльності та рівного ставлення до всіх порушників. Причому такий орган має лише давати висновки щодо правомірності діяльності суб'єктів політико-владних відносин, а рішення щодо застосування до порушника певних санкцій має приймати лише незалежний суд, що повинно забезпечити справедливість та обов'язковість виконання такого рішення, а також відповідність принципу правосуддя.

Література

1. Гедікова, Н. П. *Політична відповідальність як критерій політичної соціалізації особистості* [Текст] / Н. П. Гедікова ; Одеський держ. ун-т ім. І. І. Мечникова, Інститут соціальних наук. — Одеса : АстроПринт, 1999. — 24 с.

2. Мусиенко, С. *Концептуалізація поняття політичної відповідальності* / С. Мусиенко // *Проблеми управління*. — 2007. — № 4 (25). — С. 221–224.

3. *Основной закон Федеративной Республики Германии, от 23.05.1949 г.* [Електронний ресурс] Національний інститут стратегічних досліджень. — URL : www.1000dokumente.de/index.html/index.html?c...de...gru...

4. *Проект Закону України «Про політичну відповідальність в Україні» від 09.04.2010 р. № 6286* [Електронний ресурс] Верховна Рада України. Законодавство України. — URL : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=37432.

5. *Про засади запобігання та протидії корупції : Закон України від 07.04.2011 р. № 3206–VI* ([Електронний ресурс] Верховна Рада України. Законодавство України. — URL : zakon.rada.gov.ua/go/3206-17.

6. *Про очищення влади : Закон України від 16.09.2014 р. № 1682–VII* [Електронний ресурс] Верховна Рада України. Законодавство України. — URL : zakon.rada.gov.ua/go/1682-18.

Кеменяш Роксолана Юрївна,

*асистент кафедри конституційного, адміністративного та фінансового права
Хмельницького університету управління та права*

ПРОБЛЕМАТИКА СТАНОВЛЕННЯ ПОНЯТТЯ КОНСТИТУЦІЙНОЇ ЕКОНОМІКИ

Комплексний підхід дослідження конституційно-правового регулювання економічних відносин має велике практичне значення. Правові норми, закріплені в Основному законі, що має вищу юридичну силу, здатні ефективно регулювати свободу економічних відносин, а якщо необхідно, то і обмежувати підприємців і власників в інтересах всього суспільства, але лише тоді, коли ці правові норми пов'язані з економікою країни, а не відірвані від неї.

При виокремленні конституційної економіки в якості самостійної галузі постає питання про співвідношення норм конституційного права та економічних відносин. Основний закон держави, який позиціонується як конституція, змінюється не так часто як точне законодавство у сфері економіки, оскільки останнє відображає політику конкретного уряду країни в обмежених часових рамках. Таким чином, закріплення в конституції економічні складові, такі як форма економіки (ринкова або планова), форми власності

(державна, муніципальна, приватна та інші), свобода підприємництва, незалежність банків та ін., носять стратегічний характер.

Така інформаційна насиченість і майже абсолютна новизна даного поняття, змушує до необхідності становлення нових підходів для розуміння саме взаємодії економіки та конституційного права. Економічні можливості, які розвиваються від покоління до покоління, знаходяться в нерівних позиціях з точки зору доступу до влади та процесу вирішення фінансових рішень, які впливають і на інші покоління.

Сучасність для конституційного права без використання економіки тягне за собою неможливість всебічного вирішення проблем суспільства. Адже, якщо корисність для кожного окремого громадянина дорівнює нулю, то сукупність корисності для суспільства буде мати такий самий результат, як стверджував Кнут Вікселл. Саме він «кинув виклик традиціям державних фінансів». Поєднання економічної доцільності з максимальними можливостями рівня матеріального забезпечення конституційних прав та свобод.

Період 30-80 рр. ХХ століття характеризується взаємним проникненням правових та економічних доктрин і концепцій. Економічний аналіз застосовується для дослідження конституційних правовідносин і антикризової діяльності банківських інститутів США в період економічної депресії 30-х років. Успіхи американських економістів і юристів дозволили створити теоретичні наукові школи конституційної економіки на базі Чикагського університету (М. Фрідмен, Р. Коуз та ін.), Вірджинського політехнічного інституту (Дж. Б'юкенен, Г. Туллок) та ін.

Категорія «загального блага», яка виражає мету публічної влади в економічній сфері має велике значення і для соціальної сфери. Держава зобов'язана в силу положень конституційного права забезпечувати збалансованість в економічній і соціальній сферах.

Досягнення конституційно-правових ідей загального блага повинно виконуватися державою. Саме ці ідеї містять відповідь на такі гострі проблеми, як потребу вводити прогресивну систему оподаткування доходів, чи повинна держава займатися станом соціальної структури громадянського суспільства та ін.

Використані джерела:

1. Buchanan J. M. *The Domain of Constitutional Economics*/J. M. Buchanan//*Constitutional Political Economy*. – 1990. – Vol. 1. – № 1. – P. 1–16.
2. Buchanan, J. M. *The Constitution of Economic Policy*//*American Economic Review*. – 1987. – №77. – P. 243.
3. Баренбойм П. Д. *Конституционная экономика : учебник для юридических и экономических вузов* / П. Д. Баренбойм, Г. А. Гаджиев, В. И. Лафитский, В. А. Мау. – М. : ЗАО “ Юстицинформ”, 2006. – 528 с.
4. Шаповал В. М. *Сучасний конституціоналізм* / В. М. Шаповал. – К. : Юрінком Інтер. – 2005. – С. 559.

Климчук Софія Юрївна,

студентка 2 курсу юридичного факультету

Львівського національного університету імені Івана Франка

ПРИЙНЯТТЯ ЗМІН ДО КОНСТИТУЦІЇ ЯК НЕОБХІДНИЙ ВАЖІЛЬ ВРЕГУЛЮВАННЯ СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНОЇ СИТУАЦІЇ І ДОСЯГНЕННЯ КОМПРОМІСУ В УКРАЇНІ

Сьогодні у Україні Конституція, як і належить Основному Закону, посідає найвище

місце у національній правовій системі, адже її норми є первинними і основоположними. У сучасному демократичному суспільстві конституція як основний закон суспільного життя має особливе значення, яке ще більше зростає у окремі перехідні періоди, у контексті конкретних змін в житті суспільства, особливо в політичному. Варто зауважити, що внаслідок суспільно-політичних трансформацій виникла нагальна потреба в реформуванні основоположного акту держави. Вимоги, які ставили громадяни як на Майдані, так і у територіях, де виникли конфлікти (Автономна Республіка Крим, Донецька та Луганська області) не були закріплені законодавцем. Тому є причини вважати, що саме Конституція України повинна усунути політичний хаос в державі. В сучасній політико-правовій ситуації в Україні є відчутним значний прогрес.

26 червня 2014 з ініціативи Президента України П.Порошенка відповідно до статей 93 і 154 Конституції України було внесено на розгляд Верховної Ради проект Закону України «Про внесення змін до Конституції України»[1]. 2 липня 2014 були внесені певні зміни і доопрацювання до цього Проекту. У Пояснювальній записці до проекту Закону України «Про внесення змін до Конституції України» необхідність прийняття акта обґрунтовується тим, що проблема ефективного функціонування органів публічного управління в Україні не може бути вирішена без докорінного реформування конституційно-правового статусу та засад діяльності органів місцевого самоврядування та органів державної виконавчої влади в областях і районах. Необхідність розширення повноважень органів місцевого самоврядування базового рівня (села, селища, міста) та наділення їх відповідними фінансовими і матеріальними ресурсами є вкрай важливим і доцільним. Ми також вважаємо актуальним це питання, адже на нього неодноразово звертали увагу представники інститутів громадянського суспільства, органи місцевого самоврядування та їх об'єднання, вітчизняні науковці і практики конституціоналісти.

Проектом Закону України «Про внесення змін до Конституції України» запропоновано вдосконалити конституційні засади функціонування Верховної Ради України як єдиного законодавчого представницького органу, уточнити окремі аспекти конституційно-правового статусу Президента України, Кабінету Міністрів України та прокуратури, а також реформувати систему місцевого самоврядування і засади організації державної влади в областях і районах[1]. На нашу думку, найбільш вагомими є зміни до Розділів 7, 9 та 11, що стосуються децентралізації влади. Адже саме питання централізованого управління в державі викликало суперечки у суспільно-політичному житті України. Якщо в центральній Україні конфлікт вирішився, то на Півдні та Сході ситуація ускладнилась та дійшла свого апогею.

Питання децентралізації влади стосується надання етнічної та економічної свободи територіальних громад. За роки незалежності України основною тенденцією етнічного сепаратизму було протистояння між центральним урядом та етнополітичними рухами з метою підвищення державного статусу автономії АРК або створення органів влади для представництва інтересів власної етнічної групи (російське та кримськотатарське населення в АРК). Економічна дискримінація, як гасло політичного сепаратизму, зводиться до ствердження, що регіон, який прагне відокремитись, є донором центральної влади, або інших регіонів, що розподіл економічних благ між центром та регіоном (регіонами) є несправедливим, непропорційним (ситуація так званої внутрішньої колонії)[2].

У вищезгаданому Проекті пропонуються наступні кроки щодо децентралізації[1]:

- запропоновано докорінно змінити засади організації та функціонування органів місцевого самоврядування шляхом закріплення його розуміння як права і спроможності жителів громад у межах Конституції і законів України самостійно вирішувати питання місцевого значення в інтересах місцевого населення як безпосередньо, так і через органи місцевого самоврядування (редакція ст.132 і ст.140);

- закріплено, що розмежування повноважень у системі органів місцевого самоврядування та їх виконавчих органів різних рівнів здійснюється за принципом субсидіарності (редакція ст.140);
- змінами вилучаються з конституційного регулювання обласні та районні державні адміністрації (виключення ст.118-119);
- передбачається утворення виконавчих органів обласних та районних рад. Голова обласної ради, голова районної ради має обиратись зі складу депутатів відповідної ради та очолювати її виконавчий орган (редакція ст.141);
- пропонується запровадити інститут представників Президента України у регіонах і районах, які на відповідній території здійснюватимуть нагляд за відповідністю Конституції та законам України актів органів місцевого самоврядування та територіальних органів центральних органів виконавчої влади, координуватимуть взаємодію територіальних органів центральних органів виконавчої влади, спрямовуватимуть та організовуватимуть діяльність усіх територіальних органів центральних органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування в умовах надзвичайного або воєнного стану, здійснюватимуть інші повноваження, визначені Конституцією та законами України (нова ст.1071)
- конкретизуються окремі положення Конституції України щодо адміністративно-територіального устрою. Зокрема, закріплено обов'язковість регулювання законом умов та порядку утворення, ліквідації, зміни меж, найменування та перейменування адміністративно-територіальних одиниць і населених пунктів у межах районів.

До того ж, варто звернути увагу на редакції інших статей, що закріплюють основні засади децентралізації влади[1]:

- виключення пункту 5 частини першої статті 121: «нагляд прокуратури за додержанням прав і свобод людини і громадянина, додержанням законів з цих питань органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, їх посадовими і службовими особам»;
- виключення зі статті 132 принципу поєднання централізації і децентралізації у здійсненні державної влади;
- доповнення до статті 142 щодо фінансової самостійності місцевого самоврядування («матеріальною і фінансовою основою місцевого самоврядування є рухоме і нерухоме майно, надходження місцевих бюджетів, у тому числі місцеві податки і збори, частина загальнодержавних податків...»);
- зміни до статті 143 щодо компетенції сільських, селищних, міських, районних, обласних рад, що зможуть у порядку, визначеному законом, надавати в межах відповідної адміністративно-територіальної одиниці статус спеціальної російської мови та іншим мовам національних меншин України.

Існують достатні підстави вважати ці зміни до Конституції такими, що зможуть врегулювати політичну ситуацію в державі. На думку Є. Рябініна регіональна політика повинна будуватися на таких принципах:

1. демократизація і децентралізація держави;
2. зміна принципу формування бюджету. Якщо регіон заробляє достатньо коштів з більшою витратою людських і матеріальних ресурсів, то цей регіон повинен залишати в місцевому бюджеті більшу кількість коштів;
3. чітке визначення основних напрямів і пріоритетів розвитку регіонів з урахуванням природно-економічних і соціально-демографічних відмінностей;
4. призначення регіонального представника центрального уряду для чіткої координації дій між центром і регіонами[3].

При цьому, науковці вважають, що на конституційному рівні необхідно уникнути

надмірної деталізації організації місцевого самоврядування з метою надання Парламенту та Уряду можливостей для проведення відповідних реформ. А також нарешті на конституційному рівні буде усунена невідповідність Європейській хартії місцевого самоврядування положень частини першої статті 140 Конституції України, адже Хартія визначає місцеве самоврядування не тільки “правом”, але і “спроможністю” територіальної громади вирішувати питання місцевого значення. Досі саме декларативність права на місцеве самоврядування у тексті Основного Закону України була однією із перепон до реформування базового рівня місцевого самоврядування[4, 29].

У висновку можна запропонувати шляхи ефективного впровадження і застосування нової Конституції. В першу чергу, майбутня Конституція України має бути прийнята у спосіб, який забезпечив би їй максимальний рівень легітимності. Це є можливим лише за умови, якщо суб’єкт, який розроблятиме текст Конституції, сам користуватиметься високим суспільним авторитетом[5]. Наразі, Президент України користується широкою підтримкою громадян України, а також на міжнародній арені. По-друге, саме відмова від надмірної політизації конституційної реформи, у свою чергу, передбачатиме формування ставлення до неї не як до революційної “надзвичайщини”, адже драматизм сучасного політичного розвитку України полягає в тому, що чинна Конституція за формою є часто ситуативним документом. По-третє, при проведенні конституційної реформи важливо забезпечити практичну дію конституційних положень. З огляду на це, конституційна реформа повинна включати не лише зміну положень Конституції України, а й невідкладне прийняття на їх реалізацію базових законів про статус вищих органів влади, законів для забезпечення реалізації прав і свобод людини і громадянина, а також інших законів, на які є пряме посилення в Конституції України[6]. По-четверте, за прикладом скандинавських країн[7], необхідно організувати всенародне, повсюдне, тривале й широко висвітлене у ЗМІ обговорення запропонованої концепції нової Конституції України, з метою уникнення внутрішньо національних конфліктів.

Безумовно, проект Конституції, який запропонував Президент України, не є панацеєю від кризи або гарантією успішного розвитку. Однак він є, по-перше, фрагментом того образу майбутнього, який необхідний для розвитку країни, і по-друге, формулою компромісу для українського суспільства в цілому.

Отже, можна підсумувати, що конституційна реформа, спрямована безпосередньо на демократизацію засад публічної влади в Україні, вселить надію у людей, дасть їм відчуття власної гідності й значущості, усвідомлення себе суб’єктом, що творить свою історію та країну, сформує у них ставлення до ініціатора реформи як до лідера нації.

Використані джерела:

1. *Проект Закону про внесення змін до Конституції України: [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=51513*
2. *В.С. Наконечний, Сепаратизм: поняття та підходи до тлумачення: [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://sevntu.com.ua/jspui/bitstream/123456789/244/1/politologiya.84.2007.127-133.pdf>*
3. *Є. Рябінін, Регіональна політика як спосіб запобігання міжнаціональним конфліктам / Є. Рябінін // Сучасна українська політика: Політики і політологи про неї / гол. ред.: М. І. Михальченко ; Українська акад. політ. наук, Поліщук . – Київ : Укр. центр політ. менеджменту. - Вип.18 : . – 2009 . – С. 240-248.*
4. *Розвиток публічного права в Україні (довідь за 2005-2006 роки) // За заг. ред. Н.В. Александрової, І.Б. Коліушка. - К.: Вид. Конус-Ю, 2007. – 496 с.*
5. *Добродумов П. О., Теоретичні аспекти конституційної реформи: [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://pravoznavec.com.ua/period/article/2651/%CF#chapter>*

6. *Рекомендації щодо законодавчого забезпечення конституційної, адміністративної та судової реформ // Центр політико-правових реформ. – Київ, 2007. – 52с.*

7. *Мучнік О. Г., Конституційна реформа: цілі, алгоритм, форми реалізації / Стратегічні пріоритети / №2(7), 2008. – С.141-144.*

Когут Ольга Володимирівна,

*завідувач кафедри конституційного, адміністративного та фінансового права
Хмельницького університету управління та права, кандидат юридичних наук, доцент*

ДОТРИМАННЯ ЗАКОННОСТІ ПІД ЧАС ПРИТЯГНЕННЯ ДО АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Адміністративна відповідальність відноситься до сфери правових інститутів, які досить затребувані соціальною практикою. За даними статистики органами адміністративної юрисдикції в середньому щорічно притягується до відповідальності від 6 до 9 мільйонів осіб (зазначимо, що аналіз даних за 1990-2013 роки дає максимальний показник у 1995 році – 22 400,6 тис. і мінімальний у 2013 році – 4249,9 тис. [1]). Реалізація адміністративної відповідальності пов'язана із застосуванням широкого спектра примусових заходів, спрямованих на обмеження прав і свобод людини. Відтак контроль та нагляд за додержанням закону в діяльності органів, які залучені до адміністративно-деліктного провадження, набуває вирішального значення. На сьогодні він покладений на суди та прокуратуру.

Звернемось до судової статистики. Упродовж 2013 року із винесенням постанов суди розглянули 911,8 тис. справ стосовно 913,1 тис. осіб. Питома вага осіб, стосовно яких суди із різних підстав закрили провадження у справах від загальної кількості тих, щодо яких винесено постанови, становила 13,7 %, у тому числі 5,6% у зв'язку із закінченням строків для накладення адміністративного стягнення і 3,6% за відсутністю події та складу адміністративного правопорушення [2]. Зауважимо, щодо корупційних правопорушень справи було закрито щодо кожної п'ятої особи, у тому числі у зв'язку з відсутністю події та складу адміністративного правопорушення стосовно 230 осіб (10,5 % від тих, щодо яких справи розглянуто з винесенням постанов), за малозначністю вчиненого корупційного правопорушення звільнено від адміністративної відповідальності 65 осіб (3%); у зв'язку із закінченням строків для накладення адміністративного стягнення 58 осіб (2,7%). У 2013 році до апеляційних загальних судів надійшло 15,1 тис. апеляційних скарг на постанови загальних місцевих судів у справах про адміністративні правопорушення, за результатами перегляду скасовано та змінено 6,9 тис. постанов. А аналіз практики адміністративних судів свідчить, що підставами скасування рішень про накладення адміністративних стягнень здебільшого були недотримання процедури розгляду справ про адміністративні правопорушення, а саме: несвоєчасне вручення або складання протоколів про адміністративні правопорушення, постанов про притягнення до адміністративної відповідальності; несвоєчасне повідомлення або неповідомлення особи про час та місце розгляду справи; розгляд справи за відсутності особи, яка притягається до адміністративної відповідальності, та інші [3].

Щодо наглядової діяльності прокуратури за законністю у зазначеній сфері, то, за даними Генеральної прокуратури України, за 9 місяців 2014 року органами прокуратури при здійсненні прокурорського нагляду при застосуванні законодавства про адміністративні правопорушення було розпочато 98 кримінальних проваджень, внесено 7801 подання. За внесеними документами прокурорського реагування було скасовано 3965 актів,

до відповідальності притягнуто 9416 посадових осіб (зокрема, в органах державного контролю 3479, в органах внутрішніх справ – 4542). А щодо судових постанов, то було подано 695 апеляційних скарг (з них 239 за матеріалами ОВС), з яких 554 було задоволено [4].

Прокурорськими перевітками виявляються наступні характерні порушення закону: не складання протоколу про вчинення адміністративного правопорушення відносно особи, що його вчинила; складання протоколів не уповноваженими на це особами; порушення вимог ст.256 КУпАП щодо змісту протоколу; не роз'яснення особі, що притягається до адміністративної відповідальності, її прав та обов'язків, передбачених ст.63 Конституції України та ст.268 КУпАП; порушення вимог глави 20 КУпАП щодо здійснення адміністративного затримання правопорушника, його особистого огляду та огляду його речей, вилучення речей і документів; порушення вимог ст.283 КУпАП щодо змісту постанов по справам про адміністративні правопорушення; порушення вимог норм глав 25-33 КУпАП під час виконання постанов по справах про адміністративні правопорушення [5]. Отже, прокурорський нагляд є однією із гарантій захисту прав і свобод громадян, але 14 жовтня 2014 року ВРУ прийняла новий Закон України «Про прокуратуру» [6], яким позбавила прокуратуру функції загального нагляду, залишивши нагляд за додержанням законів органами, що провадять оперативно-розшукову діяльність, дізнання, досудове слідство; нагляд за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних справах, а також при застосуванні інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян. Відповідних змін зазнає і КУпАП, зокрема стаття 7, з частини четвертої якої виключаються слова «прокурорським наглядом», і додається частина п'ята такого змісту: «Прокурор здійснює нагляд за додержанням законів при застосуванні заходів впливу за адміністративні правопорушення шляхом реалізації повноважень щодо нагляду за додержанням законів при застосуванні заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян». Саме до таких заходів відноситься і такий надзвичайний захід запобігання адміністративним правопорушенням, як адміністративне затримання, зміст якого був навіть предметом розгляду Конституційним Судом України [7]. У мотивувальній частині рішення КСУ зазначено, що конституційна вимога (ч.3 ст.29) щодо максимально можливого часу обмеження свободи особи без вмотивованого рішення суду в кримінальному процесі, повинна враховуватися при визначенні максимально можливого часу такого обмеження в адміністративному процесі. Тобто адміністративне затримання особи без вмотивованого рішення суду не може перевищувати сімдесяти двох годин. На виконання рішення КСУ стаття 263 КУпАП 13 квітня 2012 року [8] була викладена у новій редакції і тепер не містить положень щодо затримання у певних випадках до 10 діб чи до розгляду справи, а також щодо початку адміністративного затримання (з моменту доставлення чи витвердження). Але КСУ у своєму рішенні зазначає про те, що невизначеність у вирішенні питання, пов'язаного з часом доставлення порушника, може призвести до певних зловживань з боку відповідних органів в частині, що стосується встановлення можливого строку обмеження права особи на свободу, який з урахуванням часу доставлення може тривати більше, ніж це визначено в законі. Тому, на нашу думку, доцільно було б чітко визначити початок перебігу строку адміністративного затримання, а не просто вилучити відповідні положення.

У контексті досліджуваного питання актуальності набуває і європейська практика. Так, 17 липня 1997 року ВРУ було ратифіковано Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод [9], після чого у будь-якої особи з'явилася можливість, а у суб'єктів владних повноважень навіть обов'язок порівнювати відповідність чинного законодавства та своєї діяльності не лише до вимог Конституції України, а й стандартів захисту прав особи, гарантованих цією Конвенцією. А 23 лютого 2006 року було прийнято Закон України «Про виконання Рішень та застосування практики Європейського Суду

з прав людини» [10], у статті 17 якого встановлюється, що «суди застосовують при розгляді справ Конвенцію та практику Суду (Європейського Суду з прав людини) як джерело права». Але слід зазначити, що ст.6 Конвенції [11] поширює свою дію лише на порядок судового розгляду справ про цивільні права та обов'язки та справ про кримінальне обвинувачення, що зумовлює необхідність визначення змісту поняття «справа про кримінальне обвинувачення» та його відмінностей від справ про адміністративні порушення. Європейський Суд визначає суть правопорушення виходячи з таких критеріїв ідентифікації тієї чи іншої справи як справи про кримінальне обвинувачення: 1) віднесення правопорушення до кримінального права у правовій системі держави; 2) правова природа порушення; 3) характер і ступінь суворості покарання, яке може понести правопорушник. Тому підтримуємо думку науковців про те, що «справами про кримінальне обвинувачення» у розумінні Конвенції можна вважати не лише власне кримінальні справи, а й справи: 1) про корупційні діяння, санкцією за які може бути відмова у призначенні на посаду або позбавлення права балотуватись у депутати або на виборні посади в державні органи; 2) про адміністративні правопорушення, санкцією за вчинення яких є арешт правопорушника, оплатне вилучення майна, конфіскація майна чи позбавлення спеціального права, наданого цій особі [12, с.240]. З метою поширення на осіб, які притягуються до відповідальності за зазначені правопорушення процесуальних гарантій, передбачених статтею 6 Конвенції, необхідно їх вивести із сфери адміністративно-деліктного права. Зазначимо, що новий Кримінальний процесуальний кодекс України [13] у п.7 ч.1 ст.3 проголошує, що законодавчими актами України, які встановлюють кримінальну відповідальність є Кримінальний кодекс України та закон України про кримінальні проступки. А 17 жовтня 2013 року у ВРУ було зареєстровано проект Закону №3438 «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо запровадження інституту кримінальних проступків» [14], згідно з яким кримінальні проступки стануть поряд зі злочинами різновидами кримінальних правопорушень, які каратимуться на підставі кримінального закону. Кримінальним проступком визначено діяння, за яке передбачене покарання у виді громадських робіт, або інше, більш м'яке покарання за винятком основного покарання у виді штрафу в розмірі понад три тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Отже, з КУпАП необхідно буде вилучити певний перелік протиправних діянь, що дозволить поширити на процедуру їх розгляду гарантії Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. А щодо процедури накладення адміністративних стягнень за адміністративні проступки, то вона повинна відповідати принципам, які містяться у Рекомендації № R (91) 1 Комітету міністрів Ради Європи державам-членам щодо адміністративних санкцій [15]: 1) законність; 2) застосування адміністративної санкції лише за дію, яка визнається протиправною на підставі закону; 3) неможливість бути двічі притягнутим до відповідальності за одне діяння; 4) розумність строків застосування адміністративних санкцій; 5) обов'язок закінчення будь-якої процедури щодо застосування адміністративних санкцій прийняттям остаточного рішення; 6) необхідність додержання загального права на захист особи (знати про можливість застосування адміністративної санкції та про характер доказів проти неї, мати достатньо часу для підготовки свого захисту, мати можливість висловити свою думку, отримати обґрунтоване рішення); 7) тягар доказування лежить на адміністративному органі; 8) рішення про накладення адміністративних санкцій має переглядатися судом.

Зазначені вище гарантії повинні бути критеріями для об'єктивної оцінки відповідності процедур накладення адміністративних стягнень в Україні вимогам європейських стандартів, а саме адміністративно-деліктне законодавство потребує радикального оновлення.

Література:

1. Державна служба статистики України. Статистична інформація. Правопорушення (1990-2013 рр). [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
2. Аналіз стану здійснення судочинства судами загальної юрисдикції у 2013 р. (за даними судової статистики). [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/%28documents%29/264C5A022472BB31C2257D1900315B8D>
3. Довідка про результати вивчення та узагальнення практики розгляду справ за позовами фізичних осіб із приводу рішень, дій чи бездіяльності суб'єктів владних повноважень у справах про притягнення до адміністративної відповідальності. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.vasu.gov.ua/ua/generalization_court_practice.html?_m=publications&_t=rec&id=1402&fp=11
4. Генеральна прокуратура України. Статистична інформація Звіт про роботу прокурора за 9 місяців 2014 року. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?dir_id=111479&libid=100820&c
5. Прокурорський нагляд за додержанням і застосуванням законів: посіб. / – К.: Національна академія прокуратури України; вид-во; 2013. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://vk.com/doc29587714_192236664?hash=e68af5372530134e3b&dl=28aabb49a7217e1962
6. Проект закону №3541 «Про прокуратуру». [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=48935
7. У справі за конституційним поданням 50 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень статті 263 Кодексу України про адміністративні правопорушення та пункту 5 частини першої статті 11 Закону України «Про міліцію» (справа про строки адміністративного затримання): рішення КСУ від 11.10.2011 // ОВУ. – 2011. - №84. – Ст.3089.
8. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Кримінального процесуального кодексу України: Закон України від 13.04.2012 // ОВУ. – 2012. - №37. – Ст.1371.
9. Про ратифікацію Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, Першого протоколу та протоколів № 2, 4, 7 та 11 до Конвенції: Закон України від 17.07.1997 // ОВУ. – 1997. – №29. – С.11.
10. Про виконання Рішень та застосування практики Європейського Суду з прав людини: Закон України від 23.02.2006 // ОВУ. – 2006. – №12. – С.792.
11. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод // ОВУ. – 1998. – №13. – С.270.
12. Адміністративне деліктне законодавство: Зарубіжний досвід та пропозиції реформування в Україні / Автор-упорядник О.А. Банчук. – К. : Книги для бізнесу, 2007. – 912 с.
13. Кримінальний процесуальний кодекс України // ОВУ. – 2012. – №37. – Ст.1370.
14. Проект Закону №3438 «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо запровадження інституту кримінальних проступків». [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc2_5_1_J?ses=10008&num_s=2&num=3438&date1=&date2=&name_zp=&out_type=&id
15. Рекомендація № R (91) I Комітету міністрів Ради Європи державам-членам щодо адміністративних санкцій від 13 лютого 1991 року. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.pravo.org.ua/files/zarub_zakon/Rec_1991.pdf

*Козачук Олександра Андріївна,
аспірантка кафедри адміністративного та фінансового права
Національного університету біоресурсів і природокористування України*

УКРАЇНСЬКЕ ЛІСОВЕ ГОСПОДАРСТВО: ХРОНОЛОГІЯ РОЗВИТКУ ЦЕНТРАЛЬНИХ ОРГАНІВ УПРАВЛІННЯ

Історичне формування органів державного управління та правової системи, на які було покладено обов'язки у сфері охорони, відновлення та відродження лісових ресурсів на території сучасної України бере свій початок далеко-далеко від часів Київської Русі.

Під час царювання Петра I у Росії, а в цей час Україна входила до її складу, вживалися чисельні заходи, спрямовані на збереження лісів. Саме він заклав основу управління лісовим господарством, систему його організації та охорони. У 1722 році була видана обервальдмейстерська інструкція, відповідно до якої усі ліси Росії перебували у віданні Адміралтейської колегії – вищого органу управління військово-морськими справами Росії у 1718-1802 рр. складі Адміралтейської колегії, незважаючи на основне її призначення – ведення військово-морських справ, - діяли контори, предметом відання однієї з яких (вальдмейстерської контори на чолі з обельвальдмейстером) був статус заповідних лісів. [1,с.20]

У царській Росії надзвичайно гостро стояла проблема організаційного та кадрового забезпечення системи управління лісовим господарством. Часто повноваження з управління лісами наділялися особи, які не мали відповідної кваліфікації та досвіду. Крім того, після Петра I історики відзначають про створення великої кількості управлінських органів з паралельними повноваженнями, їх роздрібленість і розпорошеність а також утримання держави від активних дій, спрямованих на зміну ситуації, що негативно впливало на збереження лісів та їх відтворення. У свою чергу, використання, охорона, відтворення лісів, що перебували у приватній власності, без належного контролю з боку державних органів призводить до їх виснажень.

Органами управління лісовим господарством починаючи ще з дореволюційних років були:

- загальноросійській адміністративний орган управління лісами був створений у 1799 році;
- управління лісами здійснював лісовий департамент, до революції 1917р.;
- перша структура управління лісами 1919 р., зі створенням Всеукраєвкому, в структурі якого був земельний відділ з підвідділом лісового господарства;
- в 1920 р. земельний відділ Всеукраєвкому перетворено в народний комісаріат земельних справ, в структурі якого у 1922р. було організовано лісове управління;
- 1922-1929 рр. – Всеукраїнське управління лісами при Народному Комісаріаті землеробства УРСР (ВУПЛ);
- 1929-1932 рр. – Український державний лісогосподарський трест (Укрдержліс);
- 1932-1936 рр. – Управління Уповноваженого Нарком лісгоспу СРСР при Раднаркомі України;
- 1936-1947 рр. – Українське Управління лісоохорони і лісонасаджень Головного управління лісоохорони і лісонасаджень при Раднаркомі СРСР; (з 1946 р. – при Раді Міністрів СРСР) «Головлісоохорона»;
- 1947-1953 рр. – Міністерство лісового господарства УРСР;
- 1954-1959 рр. – Головне управління лісового господарства і пожежозахисного лісорозведення Міністерства сільського господарства УРСР;
- 1960-1966 – головне управління лісового господарства і лісозаготівель при Раді Міністрів УРСР;

- 1966-1997 – Міністерство лісового господарства УРСР; [2,с. 132]
- 12 листопада 1997 – Державний комітет лісового господарства України.
- 13 квітня 2011 затверджено Положення про Державне агентство лісових ресурсів України, що є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра аграрної політики та продовольства України, яке входить до системи центральних органів виконавчої влади і забезпечує реалізацію державної політики у сфері лісового та мисливського господарства. [3]

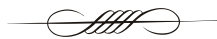
Порівняно з минулими епохами, сьогодні є визначення, що держава повинна виконувати провідну роль у справі охорони, використання та відтворення лісів. Моделі організаційного державного управління суспільних відносин щодо лісів, в Україні притаманна значна чисельність і неоднозначність суб'єктів, які входять до неї.

На сьогоднішній день в Україні функціонує Державне агентство лісових ресурсів, як окремий орган виконавчої влади з питань лісового господарства, але, важливо зауважити, що водночас значні повноваження в цій сфері має також і Міністерство охорони навколишнього природного середовища України, можна відзначити компромісний характер організаційної моделі такої системи державних органів, що забезпечують управління охороною, використанням і відтворенням лісів в Україні. Однак на нормативному рівні функції Державного агентства лісових ресурсів та Міністерства охорони навколишнього природного середовища України не перетинаються. [4, с.55]

Отже, дана тема є інформаційною та необхідною для вивчення, в період поетапного проведення реформ органів управління лісовим господарством. Адже, на основі історичних фактів та подій, вивчаючи повноваження та функції органів управління, що здійснювали контроль в сфері охорони, використання та відтворення лісів у розглянутий період, можна дійти висновку в тому, що аналіз цих органів має велике значення для формування сьогоднішньої моделі органів управління лісовим господарством.

Використані джерела:

1. *Воронцов А. И. Охрана природы: учеб. пособие/ А. И. Воронцов., Н.З. Харитоновна. – М.: Изд-во «Лесная промышленность», 1977. – С.20.*
2. *Лазаренко Я. Становлення законодавчої системи в Україні. Розвиток лісового законодавства України. // Право України. – 2003. - № 2. С. 131-143.*
3. *Положення про Державне агентство лісових ресурсів України Затверджено Указом Президента України від 13 квітня 2011 року N 458/2011.*
4. *Печуляк В.П. Відносини у сфері лісового господарства: організаційно-правові аспекти державного регулювання: [Монографія]/ Віталій Петрович Печуляк. – Ірпінь: Національний університет ДПС України, 2011. – 352с.*

Костів Марія Тарасівна,

*студентка 3 курсу Інституту підготовки кадрів для органів прокуратури
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого*

ЩОДО РЕАЛІЗАЦІЇ ПРИНЦИПУ “ВЕРХОВЕНСТВО ПРАВА”

Наразі всі країни з соціалістичним минулим переживають перехідний період – від авторитарно-тоталітарного суспільного устрою до демократично-правової держави. Нині «пострадянські» системи (Білорусії, Росії, України та ін.) як і раніше формують

спільність держав і правових систем, оскільки в центрі колишньої соціалістичної системи стояла радянська держава і право. Тому перехідний стан української держави і права не є чимось незвичайним, а тим більше винятковим для східноєвропейського регіону. При цьому слід наголосити, що цей перехід відбувається поетапно. Перший етап — фундаментальна зміна усталених політичних і економічних структур. Другий — розвиток і закріплення демократичних процесів, зміцнення економічних інститутів, стабілізація виробництва. І нарешті, третій етап — політична консолідація як невідмінна умова економічного піднесення. Зараз Україна завершила початковий етап перехідного періоду — проголошення незалежності та набуття атрибутів держави і перейшла до етапу розвитку демократичних процесів, політичного та економічного облаштування.

Минуле десятиліття підтвердило тенденцію, згідно з якою правовий розвиток пострадянських держав відбувається в руслі романо-германських (континентальних) канонів і схем. Відповідно, політико-правові трансформації повинні ґрунтуватися на непорушних ідеях романо-германської правової бази, найважливішою з яких є конституційним шляхом закріплений принцип верховенства права. Значним кроком для нашої держави щодо закріплення цього принципу можна назвати ратифікацією Сутату Ради Європи 31 жовтня 1995 року, згідно якої Україна зобов'язалась дотримуватись принципу верховенства права, яке згодом, знайшло своє закріплення і в ст. 8 Конституції України. [1,2]. Таке конституційне закріплення привернуло увагу вітчизняних вчених та дослідників. Як влучно зазначає С. Шевчук «В умовах сьогодення цей ідеал англосаксонського права «наклався» на традицію політико-правового будівництва радянського періоду, яка, як це не парадоксально, продовжує впливати на сучасну правову систему України». [3, с. 176] Звіт щодо верховенства права, прийнятий Венеціанською Комісією на 86-ому пленарному засіданні 25-26 березня 2011 р. [4] виокремлює наступні складові цього принципу: законність, правова визначеність, заборона свавілля, доступ до правосуддя, дотримання прав людини, рівність перед законом.

Якщо розглядати реалізацію принципу верховенства права та його складових в державній системі України то слід виправдано зазначити, що існуючий парламентсько-президентський устрій забезпечує найбільш якісне існування цього ідеалу. Саме парламент покликаний встановити в суспільстві правову міру належного та наділити її найвищою юридичною силою. Історичний досвід свідчить, що парламент - найбільш демократичний інститут суспільства і водночас найбільш динамічний елемент державної та політичної системи. В історії більшості європейських держав парламент виступав і виступає своєрідним фокусом суспільного життя та відбиває широкий спектр соціальних інтересів, що об'єднує або може об'єднувати різні політичні сили і верстви суспільства.

З точки зору ефективності функціонування права абсолютно немає значення, який державний орган буде займатися виданням актів, що мають чільний статус у правовій системі. Слід погодитися з думкою німецького вченого П. Лабанда, який ще в ХІХ в. довів, що ніяких матеріальних критеріїв розмежування указів глави держави і законів парламенту спочатку і бути не може, а є тільки формальні, вольовим шляхом установлення відносини юридичної співвідповідності. Однак з точки зору відповідності принципам демократії та народовладдя на чолі структурних правотворчих органів повинен стояти тільки вищий представницький орган держави - парламент, в правових актах якого закладаються ідейно-теоретичні основи всієї правової системи. В ст. 75 Конституції обумовлено, що єдиним органом законодавчої влади в Україні є Парламент - Верховна Рада України, а Президент, згідно ст.106 Конституції, має право видавати нормативні акти виключно на основі Конституції і законів. Ніякої конкуренції з Верховною Радою в сфері правотворчості не допускається. Дійсно варто наголосити, що ніхто крім законодавця, не має права вносити зміни в фундамент держави - ні теоретично, ні практично в державі не може існувати двох центрів, які б одночасно визначали суспільне і державне життя.

Ідеал верховенства права займає провідне місце серед конституційних принципів у всьому світі. Він є важливою складовою міжнародно-правових актів, його згадують у різноманітних законах, дедалі більше ним оперують міжнародні і національні суди. Роль парламенту є провідним у сучасному політичному житті, навіть елементарний порівняльний аналіз будь-яких європейських конституцій, що закріплюють найрізноманітніші форми правління і територіального устрою, показує, що до виключної компетенції парламенту віднесені найбільш фундаментальні питання функціонування суспільства, держави і кожного індивіда окремо: гарантії прав і свобод особистості; формування бюджету; оголошення війни чи миру і т.п. Отже забезпечення реалізації верховенства права, повинно базуватися на ефективній діяльності парламенту а також, безумовно, на ідеях наукової юридичної думки і досягненнях юридичної практики, що буде визначати умови життєдіяльності суспільства, розвитку держави та її інституцій, забезпечення прав і свобод людини які наблизять нашу державу до вікових цінностей європейського континенту.

Використані джерела:

1. *Статут Ради Європи.: прийнятий 5 травня 1949 року [Електорний ресурс]* http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_001
2. *Конституція України.: прийнята на п'ятій сесії Верхов. Ради України 28 черв. 1996 р. – К. : Велес, 2012. – 48 с. – (Серія видань «Офіційний документ»).*
3. *Звіт щодо верховенства права. — Страсбург, 2011. — 28 бер. Unofficial Translation by the USAID Ukraine Rule of Law Project.*
4. *Шевчук С. В. Принцип верховенства права та найвища юридична сила Конституції України // Право України. — 2011. — № 5. — с. 175–186.*

Костюченко Олена Євгенівна,

доцент кафедри банківської справи Харківського інституту банківської справи ДВНЗ «Українська академія банківської справи Національного банку України», кандидат юридичних наук, доцент

ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ В УКРАЇНІ: ШЛЯХИ ВПРОВАДЖЕННЯ НАУКОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ У НАВЧАЛЬНИХ ПРОЦЕС

В сучасних умовах розвитку вітчизняної економіки набуває винятково значення проблема правового забезпечення фінансової безпеки України. Ключові причини цього – недосконале законодавство, відсутність правових моделей забезпечення національних інтересів держави у фінансовій сфері та відсутність висококваліфікованих спеціалістів у сфері комплексного забезпечення фінансової безпеки в державі. Вирішення зазначеної проблеми неможливе без підготовки кадрів. В контексті цього привертає увагу інструментальна теорія в праві, яка робить можливим відповісти на такі питання: якими саме правовими засобами розв'язувати проблеми безпеки? Як протидіяти загрозам фінансовій безпеці та яким чином із застосуванням правових засобів управляти економікою у кризових умовах?

На нашу думку, науково обґрунтовані правові засоби протидії загрозам фінансовій безпеці взагалі та адміністративно-правові інструменти підтримання, захисту і підвищення фінансової безпеки зокрема можуть надати позитивний ефект у врегулюванні проблем щодо стану фінансової безпеки як держави в цілому, так і окремих суб'єктів.

Сучасний рівень дослідження інструментальної теорії у праві дає підстави стверджувати, що результати наукових досліджень повинні бути впроваджені у навчальний процес. Науковий рівень робіт С. С. Алексєєва, Д. О. Андрєєва, М. В. Волкової, В. Т. Комзюка, О. Є. Костюченко, О. А. Куцого, О. В. Малька, М. І. Матузова, Є. Б. Ольховського, О. В. Онуфрієнка, В. А. Сапун, К. В. Шундикова дозволяє впровадити у навчальний процес вивчення правового інструментарію. Практична цінність такого підходу полягає у тому, що застосування правових засобів здійснюватимуть не лише спеціалісти в галузі права, а й спеціалісти інших професій. Це свідчить про потребу не тільки теоретично обґрунтувати застосування цього інструментарію, а виділити конкретний набір правових засобів для їх подальшого використання у практичній діяльності. Ознайомлення студентів, переважно магістрів, із надбанням сучасної правової науки у кінцевому підсумку ставить перед науково-педагогічними працівниками практичне завдання – направити теоретичний диспут щодо правових засобів у площину їх практичного застосування шляхом включення цих питань у навчальні програми підготовки магістрів. Важливо, що вивчення сутності правових засобів має включатися до навчальних дисциплін не лише магістрів у галузі права, а інших спеціальностей.

В Університеті банківської справи Національного банку України вже впроваджено у навчальний процес викладення магістрам основ інструментальної теорії в праві у межах нормативної та вибіркової дисциплін «Правове забезпечення безпеки суб'єктів господарської діяльності в Україні», «Правове регулювання фінансової безпеки банків», «Безпека банківської діяльності». Названі дисципліни викладаються магістрам у галузях знань 0305 «Економіка і підприємництво» та 1801 «Специфічні категорії» за спеціальностями 8.03050802 «Банківська справа», 8.18010014 «Управління фінансово-економічною безпекою» та 8.18010016 «Бізнес-адміністрування».

У викладення навчального матеріалу покладено авторський підхід до результативності впливу правових засобів на забезпечення процесів у сфері фінансової безпеки. В основу навчального матеріалу покладено ціннісні орієнтири, стрижнем яких є безпека людини як найвища соціальна цінність в Україні. Ключова ідея полягає в тому, що рівень фінансової безпеки в Україні залежить від державної політики щодо управління фінансовими потоками. Це дозволяє студентам визначити специфіку формування напрямів правового забезпечення фінансової безпеки через її підтримання, захист і підвищення. Такий підхід формує у студентів новий погляд на усебічне охоплення процесів щодо забезпечення бажаного рівня фінансової безпеки суб'єкта, розподілу правового інструментарію за цілями правового регулювання і виявленню важливих напрямів удосконалення чинного законодавства, що регулює питання фінансової безпеки в Україні. У той же час увага студентів акцентується на тому, що існуючий рівень фінансової безпеки в державі віддзеркалює ефективність управлінської діяльності державних органів. Вирішення практичних проблем щодо підтримання, захисту і підвищення рівня фінансової безпеки суб'єктів в Україні за допомогою права пропонується студентам через впровадження правових засобів, які забезпечують управління фінансовими потоками у їхній цілісній системі, елементи якої самостійно здатні вирішувати окремі завдання в безпековій сфері. При цьому в єдності ці правові засоби повинні забезпечувати варіативність правових можливостей щодо регулювання рівня фінансової безпеки будь-якого суб'єкта права. Правові засоби, будучи представлені в цілісній системі засобів первинної значимості (дозвіл, заборона, зобов'язання), і комбіновані правові засоби дозволяють реалізувати політику безпеки за формулою «ціль – засіб – результат – контроль – удосконалення».

Надання студентам знань про можливості правових засобів первинної значимості в їхньому об'ємному сприйнятті дозволяє їм, у рамках індивідуальної роботи, будувати правові моделі управління рівнями фінансової безпеки суб'єкта з акцентом на заохочення та стимулювання тих чи інших дій економічно самостійних суб'єктів. Навчальний

матеріал розкриває студентам відмінності економічного та правового інструментарію, зокрема пояснюється, що застосування правових засобів санкціоновано державою. Застосування правового інструментарію для розв'язання проблем фінансової безпеки здатне спрямувати дії суб'єктів права на задані цілі та завдання, тобто за допомогою множинності правових засобів (правових моделей) держава направляє дії власників фінансових ресурсів у бажане, прогнозоване русло. Разом із тим застосування правового інструментарію у сфері фінансової безпеки забезпечує реалізацію суб'єктивних прав учасників відносин із забезпечення фінансової безпеки, чим створює настання юридично значимих наслідків для учасників відносин, у яких відбувається рух фінансових потоків.

Магістри знайомляться з особливістю адміністративно-правових засобів забезпечення фінансової безпеки та їх спрямованістю на цілі управління фінансовими потоками в державі, незалежно від форми власності капіталів. Розкривається, що управлінський характер адміністративно-правових засобів дозволяє застосовувати їх на практиці незалежно від існуючого стану фінансової безпеки будь-яким суб'єктом права. У свою чергу, цей інструментарій має свою специфіку за рахунок того, що його впровадження передбачає участь у відносинах із забезпечення фінансової безпеки суб'єкта з державно-владними повноваженнями. Названі правові засоби мають властивість вносити у практичну діяльність суб'єктів господарювання стратегію і державну політику щодо направлення фінансових потоків на визначені цілі, чим саме й забезпечується синергетичний ефект зв'язку економіки і права.

Отже, підвищення рівня фінансової безпеки в Україні невід'ємно пов'язано із впровадження у навчальний процес надбань правової науки. Правова проблематика успішно може бути впроваджена у навчання спеціалістів не правових спеціальностей на рівні магістратури через її включення до нормативних і вибіркових дисциплін. Вивчення властивостей правових засобів дозволяє сформувати у студента компетенції щодо організації та планування діяльності комплексної системи забезпечення фінансової безпеки як держави в цілому, так і окремих суб'єктів.

Крамар Ангеліна Александровна,

*студентка 5 курсу юридического факультета Учреждения образования
“Гомельский государственный университет имени Франциска Скорины”*

АКТУАЛЬНЫЕ ПРАВОВЫЕ ВОПРОСЫ КЛОНИРОВАНИЯ ЧЕЛОВЕКА

Научно-технический прогресс является неотъемлемой составляющей современной цивилизации и безусловным достижением человечества. Одной из ключевых проблем XXI века стало в некоторой степени бесконтрольное стремительное развитие генной инженерии и биотехнологий. В 1990-е годы сформировались все условия перехода к практической возможности клонирования живых существ. Традиционно выделяют два подхода к клонированию человека: репродуктивное и терапевтическое. Репродуктивное клонирование направлено на воспроизводство человеческого существа и рассматривается в качестве способа размножения. В данном случае предполагается, что индивид, родившийся в результате клонирования, получает имя, гражданские права, образование, воспитание, словом — ведёт такую же жизнь, как и все «обычные» люди. Терапевтическое клонирование реализует медицинские цели. Данный вид клонирования не подразумевает воссоздание человека как такового. Сущность терапевтического клонирования выражается в том, что человеческий клон-эмбрион используется как продукт для получения стволовых клеток.

На международном уровне вопрос клонирования человека рассматривается рядом актов. Конвенция Совета Европы о правах человека и биомедицине 1996 года в пункте 2 статьи 18 содержит прямой запрет на создание эмбрионов человека в исследовательских целях [1]. Дополнительный Протокол к Конвенции о защите прав и достоинства человека в связи с применением достижений биологии и медицины относительно запрещения клонирования людей в статье 1 содержит следующее положение: любое вмешательство с целью создания человека, генетически идентичного другому человеку, будь то живому или мертвому, запрещается [2]. Данный акт не проводит разграничений между терапевтическим и репродуктивным видами клонирования. В то же время, Всеобщая декларация о геноме человека и правах человека, принятая 11 ноября 1997 года Генеральной конференцией Организации Объединенных Наций по вопросам образования, науки и культуры, в статье 11 указывает: «не допускается практика, противоречащая человеческому достоинству, такая, как практика клонирования в целях воспроизводства человеческой особи» [3]. Исходя из сути данной нормы, можно сделать два вывода: во-первых, практика клонирования противоречит человеческому достоинству; во-вторых, целью такой практики является воспроизводство человеческой особи, т.е. речь идет о репродуктивном клонировании. На наш взгляд, достаточно сложным представляется анализ проблем клонирования человека как в репродуктивных, так и в терапевтических целях. Относительно первых – такой способ воспроизводства противоречит моральным и нравственным устоям общества. Возникает множество вопросов относительно таких институтов как отцовство, материнство, брак и других. С точки зрения этического-религиозного аспекта, человек как таковой не может нарушать существующих механизмов деторождения. Клонирование – это искусственный способ создания жизни, противоречащий природной естественности. Кроме того, вызывает опасения возможная биологическая небезопасность подобных опытов. С юридической точки зрения, клонирование человека повлечет за собой множество правовых последствий. Первой же проблемой станет вопрос о том, будет ли клон человека субъектом права, и если да, то каким образом будет определяться объем его правосубъектности, совпадет ли он с объемом правосубъектности «оригинала». Достаточно серьезной юридической головоломкой станет попытка урегулирования отношений между оригинальной личностью и его клоном, как минимум в том, что касается идентификации личности, правопреемства, семейных отношений, наследственных прав и так далее.

Что касается терапевтического клонирования, то здесь на первый план выносятся споры относительно права на жизнь эмбриона, неприкосновенность личности, охраняемых государством. На наш взгляд, практика клонирования, направленная на «использование» эмбриона, в сравнении с репродуктивным клонированием, еще более противоречит сложившимся общественным ценностям и конституционным правам человека, среди которых право на жизнь, на неприкосновенность личности и другие. Для разработки технологий получения стволовых клеток из эмбрионов понадобятся сотни человеческих эмбрионов. Их будут выращивать в лабораторных условиях, а затем расчленять на отдельные клетки. Сами эмбрионы в процессе этой процедуры погибают. В данном случае необходимо затронуть вопрос о том, что представляет собой эмбрион: простой набор клеток, либо состоявшегося человека. Разумеется, если рассматривать точку зрения о том, что человеческое существо на эмбриональной стадии не обладает теми качествами, которые присущи личности как таковой, то никаких этических проблем относительно использования их в качестве «источника» стволовых клеток не возникает. Тем не менее, существует мнение и о том, что человек на любой стадии своего развития обладает одинаковой ценностью. В данном случае можно привести в пример положение Гражданского Кодекса Республики Беларусь в части наследственных правоотношений. Статья 1037 в части первой говорит о том, что наследниками по завещанию и закону мо-

гут быть граждане, находящиеся в живых в момент открытия наследства, а также зачатые при жизни наследодателя и родившиеся живыми после открытия наследства [4]. Таким образом, законодатель наделяет еще не родившегося потенциального человека правом наследования.

Исходя из вышеизложенного, применение практики клонирования человека в Республике Беларусь, будь то репродуктивное, либо терапевтическое клонирование, на данном этапе развития общественных ценностей, нравственных и этических устоев, считаем невозможным. В этой связи представляется целесообразным внесение соответствующих изменений в законодательство Республики Беларусь.

Литература:

1. Конвенция о защите прав и достоинства человека в связи с применением достижений биологии и медицины: принята Комитетом министров Совета Европы 19 ноября 1996 г., открыта к подписанию 4 апреля 1997 г., вступила в силу с 1 декабря 1999 г. // *Московский журнал международного права*. -1999. -№ 35.

2. *Дополнительный протокол к Конвенции Совета Европы о правах человека и биомедицине, касающихся запрещения клонирования человеческих существ*. Париж, 1998 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www1.umn.edu>. – Дата доступа: 02.10.2014.

3. *Всеобщая декларация о геноме человека и правах человека: принята 11 ноября 1997 года Генеральной конференцией Организации Объединенных Наций по вопросам образования, науки и культуры.*: офиц. текст // *Организация Объединенных Наций* [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.un.org/ru/>. - Дата доступа: 20.09.2014.

4. *Гражданский Кодекс Республики Беларусь: принят Палатой представителей 28 октября 1998 г.: одобрен Советом Республики 19 ноября 1998 г.: офиц. текст*. – Минск: Амалфея, 2009.

Краснобаева Людмила Александровна,
заведующий кафедрой теории и истории государства и права
Учреждения образования “Гомельский государственный университет
имени Франциска Скорины”, кандидат юридических наук, доцент
Астапенко Виктория Олеговна,
студентка 5 курса юридического факультета Учреждения образования
“Гомельский государственный университет имени Франциска Скорины”

К ВОПРОСУ О РЕГИСТРАЦИИ ГРАЖДАН ПО МЕСТУ ПРЕБЫВАНИЯ В ГОСУДАРСТВАХ ТАМОЖЕННОГО СОЮЗА

Закрепление права на свободу передвижения стало новым этапом в формировании политики государств в области управления миграционными процессами. Конституция Республики Беларусь, статья 30, гарантирует, что «Граждане Республики Беларусь имеют право свободно передвигаться и выбирать место жительства в пределах Республики Беларусь, покидать ее и беспрепятственно возвращаться обратно». Статья 21 Конституции Республики Казахстан декларирует, что «Каждый имеет право выезжать за пределы Республики. Граждане Республики имеют право беспрепятственного возвращения в

Республику». Аналогичная норма содержится в статье 27 Конституции Российской Федерации. Законодательство, касающееся вопросов регистрации и документирования граждан, принято сравнительно недавно, поэтому данным вопросам в научной литературе уделено недостаточно внимания. Под регистрацией следует понимать учет граждан, осуществляемый уполномоченными органами по определенному адресу в конкретном населенном пункте. Существование данного института обосновывается необходимостью контроля за передвижением граждан и получения статистических данных о миграции населения.

В Российской Федерации, Республике Беларусь и Республике Казахстан (далее - Стороны) обеспечено предоставление широкого круга прав мигрантов, включая свободу передвижения граждан. Граждане одной Стороны независимо от места пребывания (проживания) имеют право свободно въезжать, выезжать, пребывать, следовать транзитом, передвигаться и выбирать место жительства на территории другой Стороны, за исключением мест, для посещения которых в соответствии с законодательством Сторон требуется специальное разрешение, по действительным документам, без миграционной карты [1, ч.1 ст. 2]. Также, граждане одной Стороны, прибывшие на территорию другой Стороны, в течение 30 дней с даты въезда освобождаются от регистрации в компетентных органах по месту пребывания [1, ст. 3]. В соответствии с Правилами пребывания иностранных граждан и лиц без гражданства в Республике Беларусь иностранные граждане и лица без гражданства, прибывшие в Республику Беларусь, в течение пяти суток, за исключением выходных дней, государственных праздников и праздничных дней, объявленных Президентом Республики Беларусь нерабочими, обязаны зарегистрироваться в органе регистрации [2].

Согласно Правилам въезда и пребывания иностранных граждан в Республике Казахстан, а также их выезда из Республики Казахстан предусмотрен аналогичный срок для регистрации (до 5 календарных дней) [3]. В Российской Федерации, иностранный гражданин обязан по истечении семи рабочих дней со дня прибытия в место пребывания зарегистрироваться [4].

Необходимо принимать во внимание, что на практике при реализации права на свободное передвижение возникают проблемы, связанные с нормативным регулированием данного процесса и вопросов ответственности за нарушение норм регистрации. Например, 30-дневное пребывание граждан одной Стороны на территории другой Стороны никак не фиксируется. Отсюда возникает проблема в том, что отследить место нахождения лица не представляется возможным. А поскольку в рамках Таможенного союза для граждан государств-участниц разрешено свободное перемещение, в этой связи усложняется поиск лиц, который будет осуществляться уже не на территории одного государства, а в рамках трех государств.

Кроме того, меры ответственности за нарушение правил пребывания в части регистрации по месту пребывания законодательства стран Таможенного Союза отличаются. Так, Кодекс Республики Казахстан об административных правонарушениях от 30 января 2001 года № 155-ІІ, статья 394, предусматривает: «Нарушение иностранцем или лицом без гражданства правил пребывания в Республике Казахстан, выразившееся в несоблюдении установленных законодательством Республики Казахстан сроков регистрации либо порядка передвижения или выбора места жительства, - влечет штраф». Кодекс РФ об административных правонарушениях (КоАП РФ), статья 18.8. за нарушение иностранным гражданином или лицом без гражданства правил въезда в Российскую Федерацию либо режима пребывания (проживания) в Российской Федерации предусматривает наложение административного штрафа с административным выдворением за пределы Российской Федерации или без такового. Законодательство Республики Беларусь, статья 23.53. Кодекса об административных правонарушениях, 21 апреля 2003 г. №

194-3, за «проживание без регистрации по месту жительства или по месту пребывания в случаях, когда регистрация по месту пребывания является обязательной, – определяет меру наказания в виде предупреждения, при этом не указывается субъект правонарушения. В то же время статья 23.55. за нарушение законодательства о правовом положении иностранных граждан и лиц без гражданства, в том числе и несоблюдение установленного порядка регистрации либо передвижения и выбора места жительства или места пребывания, влекут предупреждение или наложение штрафа или депортацию.

Таким образом, для того, чтобы минимизировать риски необходимо для граждан государств-участниц Таможенного союза, как и для граждан третьих государств, применять общий срок для регистрации по месту пребывания и меры ответственности за нарушение правил пребывания.

Литература:

1. *Соглашение между Российской Федерацией и Республикой Беларусь об обеспечении равных прав граждан Российской Федерации и Республики Беларусь на свободу передвижения, выбор места пребывания и жительства на территориях государств-участников Союзного государства от 24 января 2006 года // Посольство Российской Федерации в Республике Беларусь [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.belarus.mid.ru/index.html>. – Дата доступа: 30.09.2014.*

2. *Об утверждении Правил пребывания иностранных граждан и лиц без гражданства в Республике Беларусь: Постановление Сов. Мин. Республики Беларусь, 20 января 2006 г. №73 // Нац. реестр прав. актов Республики Беларусь. – 2006.*

3. *Правила въезда и пребывания иностранных граждан в Республике Казахстан, а также их выезда из Республики Казахстан // Посольство Республики Казахстан в Республике Беларусь [Электронный ресурс]. – Режим доступа: – Дата доступа: 30.09.2014.*

4. *О миграционном учете иностранных граждан и лиц без гражданства в Российской Федерации: Закон от 18 июля 2006 г. N 109-ФЗ // Российская газета [Электронный ресурс]. – 2007. – Режим доступа: <http://www.rg.ru/>. – Дата доступа: 30.09.2014.*

Можжаева Людмила Евгеньевна,

*старший преподаватель кафедры теории и истории государства
и права юридического факультета Учреждения образования*

“Гомельский государственный университет имени Франциска Скорины”

ПРАВОВОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ ПЕНИ (СРАВНИТЕЛЬНЫЙ АНАЛИЗ НАЛОГОВОГО ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА РЕСПУБЛИКИ БЕЛАРУСЬ И УКРАИНЫ)

Начисление пени предусмотрено белорусским и украинским налоговым законодательством. В Налоговом кодексе Республики Беларусь (далее – НК Беларуси) пени посвящена лишь одна статья (ст. 52), а в Налоговом кодексе Украины (далее – НК Украины) – отдельная глава (глава 12, ст. 129-132). Кроме того, в Украине порядок начисления, расчета и уплаты пени регулируется также Инструкцией о порядке начисления и погашения пени по платежам, контролируемым органами государственной налоговой службы, утвержденной приказом Государственной налоговой администрации Украины от 17.12.2010 года № 953.

Налоговые кодексы данных государств закрепляют легальное определение пени. Так, согласно п. 1 ст. 52 НК Беларуси пенями признаются денежные суммы, которые плательщик (иное обязанное лицо) должен уплатить в случае исполнения налогового обязательства в более поздние сроки по сравнению с установленными налоговым законодательством [1]. Согласно п.п. 14.1.62 п. 14.1 ст. 14 НК Украины пеня - сумма средств в виде процентов, начисленных на суммы денежных обязательств, не уплаченных в установленные законодательством сроки [2]. При этом, в соответствии с п.п. 14.1.39 п. 14.1 ст. 14 НК Украины денежное обязательство налогоплательщика - это сумма средств, которую налогоплательщик должен оплатить в соответствующий бюджет как налоговое обязательство и/или штрафную (финансовую) санкцию, а также санкции за нарушение законодательства в сфере внешнеэкономической деятельности [2]. Как видно из определения, в состав денежного обязательства включается не только налоговое обязательство. Таким образом, в Украине в отличие от Беларуси шире перечень оснований для начисления пени в соответствии с механизмом, закрепленном в НК Украины, который применяется не только при нарушении сроков исполнения налогового обязательства.

В отличие от Украины в Беларуси пени были отнесены законодателем к способам обеспечения исполнения налогового обязательства, а значит, данный механизм применяется лишь при нарушении сроков исполнения налогового обязательства.

Вместе с тем, в юридической литературе ведется дискуссия относительно правовой природы пени. Так, специалисты в области финансового права предлагают рассматривать пеню в качестве меры ответственности по аналогии с неустойкой в гражданском праве [3, с. 277; 4, с. 187]. Ряд авторов рассматривают пени как санкцию [5, с. 23, 26, 50]. Некоторые авторы относят пени именно к способам обеспечения исполнения налогового обязательства [6, с. 82-84; 7, с. 60].

Исходя из содержания налогового законодательства Республики Беларусь и Украины уплата пени и применение мер ответственности являются различными категориями (уплата пени не относится к мерам ответственности), что влечет за собой определенные последствия. В-первых, к ней не применяется срок давности. Во-вторых, начисление пени производится независимо от вины плательщика, которая является обязательным условием привлечения лица к ответственности за нарушение налогового законодательства. В-третьих, возможность взыскания пени не зависит от возраста деликтоспособности физического лица, то есть уплата пени обязательна для плательщика независимо от его возраста.

Общим основанием для начисления пени в Беларуси и Украине является просрочка исполнения налогового обязательства. Сроки уплаты налогов и сборов устанавливаются законодательством применительно к каждому налогу и сбору.

Размер пени в рассматриваемых государствах регулируется Налоговыми кодексами. В соответствии с НК Украины пеня начисляется на сумму налогового долга (включая сумму штрафных санкций при их наличии и без учета суммы пени) из расчета 120 процентов годовых учетной ставки Национального банка Украины, действующей на день возникновения такого налогового долга или на день его (его части) погашения, в зависимости от того, какая из величин таких ставок больше, за каждый календарный день просрочки в его уплате [2, п. 129.4 ст. 129].

В Беларуси пени начисляются за каждый календарный день просрочки, включая день уплаты (взыскания), в течение всего срока неисполнения налогового обязательства начиная со дня, следующего за установленным налоговым законодательством днем уплаты налога, сбора (пошлины). Пени за каждый день просрочки определяются в процентах от неуплаченных сумм налога, сбора (пошлины) с учетом процентной ставки, равной 1/360 ставки рефинансирования Национального банка Республики Беларусь, действовавшей в соответствующие периоды неисполнения налогового обязательства [1, п. 3,

4 ст.52]. Расчет пеней производится по каждому такому периоду по формуле, закрепленной п.4 ст.52 НК Беларуси.

Отличительной особенностью налогового законодательства Украины является начисление пени по окончании процедуры административного обжалования. Однако пеня будет начисляться в случае занижения налогового обязательства за период административного и/или судебного обжалования.

Как и в Беларуси, в Украине пени на пени не начисляются.

Таким образом, механизм начисления пени, регламентируемый налоговым законодательством Беларуси и Украины, имеет свои особенности, но всегда связан с дополнительными имущественными обременениями для налогоплательщика в случае просрочки исполнения налогового обязательства.

Литература:

1. *Налоговый кодекс Республики Беларусь (Общая и Особенная части): текст по состоянию на 1 янв. 2010 г.* – Мн.: Нац. центр правовой информ. Респ. Беларусь, 2010. – 672 с.
2. *Податковий кодекс України: Кодекс от 4 грудня 2010 г. № 2756-VI // Верховна Рада України: офіційний веб-портал [Електронний ресурс]. – Режим доступа: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws>. - Дата доступа: 14.10.2014.*
3. *Карасева, М.В. Финансовое правоотношение / М.В. Карасева. – М. : Издательство НОРМА, 2001. – 288 с.*
4. *Зуев, В.М. Финансовое право Российской Федерации: теория общей части / В.М. Зуев. – Томск : Изд-во НТЛ, 2000. – 239 с.*
5. *Стрельников, В.В. Правовой режим пени в налоговом праве: учебное пособие / В.В. Стрельников; под ред. С.Г. Пепеляева. – М. : Статут, 2004. – 155 с.*
6. *Латыпова, Е.У. Обеспечение исполнения обязанности по уплате налогов и сборов / Е.У. Латыпова; под ред. д.ю.н., проф. Е.Ю. Грачевой. – М. : Юриспруденция, 2006. – 128 с.*
7. *Имыкшенова, Е.А. Способы обеспечения налоговых обязанностей по Налоговому кодексу Российской Федерации. – М. : Юрлитинформ, 2005. – 168 с.*

Мушенко Віктор Васильович,

доцент кафедри правознавства Київського національного торговельно-економічного університету, кандидат юридичних наук

ФІНАНСОВО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ СТРАХУВАННЯ РИЗИКІВ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ВИРОБНИЦТВА

Національна аграрна галузь займає провідні позиції в українській економіці навіть у кризові періоди та не тільки втримує свої позиції, але й нарощує обсяги виробництва. В контексті продовольчої проблеми, яка набула планетарного масштабу, існуючий український аграрний потенціал відіграє важливе соціально-економічне значення для країни, а також набуває стратегічного міжнародного значення. Отже важливим для нашої держави є фінансово-правове регулювання підтримки сільськогосподарського виробництва. Ефективним способом забезпечення такої підтримки є страхування, як базовий елемент функціонування інфраструктури ринкових відносин та невід'ємний компонент соціально-економічної системи суспільства, який безпосередньо торкається інтересів суб'єктів агровиробництва.

У відповідності до Закону України «Про страхування», під страхуванням розуміється вид цивільно-правових відносин щодо захисту майнових інтересів громадян та юридичних осіб у разі настання певних подій (страхових випадків), визначених договором страхування або чинним законодавством за рахунок грошових фондів, що формуються шляхом сплати громадянами та юридичними особами страхових платежів та доходів від розміщення коштів цих фондів [1].

Аналіз фінансово-правового регулювання різних аспектів аграрних страхових відносин у механізмі державної підтримки сільського господарства здійснено у дослідженнях вітчизняних науковців: В. Єрмоленка, В. Курила, В. Семчика, А. Статівки, В. Уркевича, В. Янчука та інших, проте до даного часу результати відповідних досліджень не отримали нормативно-правового закріплення.

Оскільки, основним способом участі держави у процесі агрострахування в Україні залишається часткова компенсація виплачених аграріями страхових платежів, шляхом надання бюджетних коштів, то метою даного повідомлення є спроба розкриття окремих засад сучасного фінансово-правового регулювання агрострахування в Україні, здійснення порівняння із зарубіжним досвідом та висвітлення авторської позиції щодо удосконалення фінансово-правового механізму державного агрострахування.

Отже, особливість механізму аграрного страхування рослинницького напрямку аграрного виробництва полягає в тому, що захищаються не просто сільськогосподарські культури, а страхується сільгоспвиробництво як підприємницька діяльність, яка є самостійною, ініціативною, систематичною, на власний ризик господарською діяльністю із метою досягнення економічних та соціальних результатів та одержання прибутку [2]. Оскільки при впливі несприятливих природних факторів, посіяні культури гинуть незалежно від того, що вони є застраховані. Проте, якщо такі культури застраховані, то у суб'єкта аграрного виробництва з'являється можливість мінімізувати свої втрати в подібній ситуації. Проте рівень агрострахування в Україні залишається низьким, коливаючись в межах від 5% до 7% [3]. Серед основних причин такого стану є: обмежені фінансові можливості аграріїв та економія на агрострахуванні; відсутність державних та недостатній рівень стабільності вітчизняних страхових компаній та занадто складна, довготривала і невиправдано фінансово затратна процедура оформлення договору страхування тощо.

У міжнародній практиці агрострахування напрацьовані способи подолання вищезазначених проблемних питань. Зокрема, у відповідності до застосовуваних в США та Канаді принципів підтримки, аграрії платять страховикам лише частину суми, а решту своїми коштами покриває держава, що дозволяє не відволікати додаткові кошти на оплату премії. Крім того, фермери можуть заплатити свою частину премії не одразу, а після збирання врожаю та реалізації продукції. Американським фермерам доступне ще й страхування доходу, вартість якого частково компенсується урядом, а фермери отримують захист не лише від завданих поганим врожаєм збитків, а й у випадках, коли падає ціна на сільгосппродукцію [3].

Для вирішення проблеми низького рівня агрострахування в Україні, на нашу думку, необхідно використати досвід Республіки Білорусь. Указом Президента Республіки Білорусь від 31 грудня 2006 №764 «Питання обов'язкового страхування сільськогосподарських культур, худоби і птиці» в цілях забезпечення економічної та продовольчої безпеки держави, створення сприятливих умов для розвитку аграрного сектора економіки, захисту майнових інтересів виробників сільськогосподарської продукції, введено обов'язкове страхування з державною підтримкою врожаю сільськогосподарських культур, худоби і птиці та визначено страховиком Білоруське республіканське унітарне страхове підприємство «Белгосстрах» засновником якого є Рада Міністрів Республіки Білорусь і яке є найбільшою страховою організацією і лідером страхового ринку Республіки Білорусь [4].

Важливим державним кроком у розвитку агрострахування стало прийняття Закону України 9 лютого 2012 року № 4391-VI “Про особливості страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою”. На виконання даного Закону, постановою КМ України від 15 серпня 2012 р. № 813 затверджено Порядок та умови надання сільськогосподарським товаровиробникам державної підтримки у страхуванні сільськогосподарських культур шляхом здешевлення страхових платежів і переліку сільськогосподарських культур та видів страхових ризиків, на які у 2012 році надається компенсація вартості страхових платежів. Цей Порядок визначає, що державна підтримка надається аграріям у формі компенсації до 50% вартості страхового платежу. Бюджетні кошти спрямовуються на захист їх майнових інтересів від ризику загибелі сільгоспкультур шляхом часткового здешевлення страхових платежів та забезпечення стабільності виробництва в сільському господарстві[5].

Запропонований в Україні правовий механізм агрострахування не відповідає авторському баченню вирішення питання забезпечення стабільності та розвитку аграрної галузі економіки держави, оскільки здійснювані видатки бюджету не належать до розряду сучасних продуктивних способів державного агрострахування та не стимулюють створення доданої вартості, що суперечить самій меті державної підтримки. Через подібні прямі виплати держава стримує розвиток страхового ринку, оскільки вони не потребують дотримання технології виробництва, не вимагають від аграріїв відповідних адекватних дій по уникненню або мінімізації ризиків. Негативний вплив таких виплат з Державного бюджету України виражається у відсутності у сільгоспвиробників достатніх стимулів до застосування прогресивних технологій у своїй діяльності тощо.

На нашу думку, доцільним є нормативне закріплення механізму державного фінансово-правового агрострахування та створення державного органу, який забезпечуватиме комплекс заходів щодо здійснення агрострахування. Саме державна структура зможе ефективно виконувати функції страховика та адміністратора системи агрострахування з державною підтримкою, управляти основними фінансовими ресурсами, гарантувати здійснення страхових виплати аграріям.

Використані джерела:

1. Про страхування: Закон України від 04.10.2001р., № 2745-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/2001/laws/main.2734-10>.

Господарський кодекс України : за станом на 1 січн. 2014 р. / Верховна Рада України. – Офіц. вид. – К.: Парлам. вид-во, 2014. – 304 с.

2. Роше Гарі Субсидоване агрострахування дасть можливість державі заощадити сотні мільйонів гривень / Гарі Роше // Національний прес-клуб «Українська перспектива» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://4vlada.com/ukraine/10905>

4. Белгосстрах [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://bgs.by/about/5804/>

5. Курило В.І. Фінансово-правове регулювання державної підтримки сільськогосподарського виробництва в Україні: стан та перспективи удосконалення: [Монографія]. / В.І. Курило, В.В. Мушенко за заг. ред. В.І. Курила. – Ніжин: Видавець ПП Лисенко М. М., 2012. – 154 с.

Підвальна Мирослава Зіновійвна,

в. о. старшого викладача кафедри конституційного, адміністративного та фінансового права Хмельницького університету управління та права, аспірант Інституту законодавства Верховної Ради України, магістр права

ОКРЕМІ АСПЕКТИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРИНЦИПУ ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА СУДОМ АПЕЛЯЦІЙНОЇ ІНСТАНЦІЇ В АДМІНІСТРАТИВНИХ СПРАВАХ

Згідно з ч. 1 ст. 8 Кодексу адміністративного судочинства України (далі – КАСУ) [1] суд при вирішенні справи керується принципом верховенства права, відповідно до якого зокрема людина, її права та свободи визнаються найвищими цінностями та визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Досліджуваний принцип адміністративного судочинства не лише законодавчо закріплений, а й знаходить свій вияв як у нормах, які стосуються, наприклад, суб'єктів апеляційного оскарження, процесуальних строків, відкриття апеляційного провадження, так і повинен реалізуватися на всіх стадіях розгляду адміністративної справи.

Перш за все слід розглянути питання можливості апеляційного оскарження судових рішень. Так, стаття 8 Загальної декларації прав людини 1948 року [2] передбачає, що кожна людина має право на ефективне поновлення в правах компетентними національними судами у випадках порушення її основних прав, наданих їй конституцією або законом. Право на ефективний засіб захисту закріплено також у ст. 2 Міжнародного пакту про громадянські та політичні права [3], а також в ст. 13 Конвенції про захист прав людини та основних свобод [4].

Оскільки вказані міжнародні договори є частиною національного законодавства, то Конституція України [5] також містить відповідні положення. Так, стаття 129 Конституції України встановлює основні засади судочинства, серед яких – принцип забезпечення апеляційного та касаційного оскарження рішення суду, крім випадків, встановлених законом. Відповідний принцип відображений і в КАСУ [1], відповідно до ст. 13 якого особам, які беруть участь у справі, а також особам, які не брали участі у справі, якщо суд вирішив питання про їхні права, свободи, інтереси чи обов'язки, забезпечується право на апеляційне та касаційне оскарження рішень адміністративного суду, крім випадків, встановлених КАСУ.

КАСУ [1] встановлює такі винятки щодо можливості оскарження судових рішень судів першої інстанції:

1) рішення місцевого загального суду як адміністративного суду у справах з приводу рішень, дій чи бездіяльності суб'єктів владних повноважень щодо притягнення до адміністративної відповідальності є остаточним і оскарженню не підлягає (ч. 2 ст. 1712 КАСУ);

2) рішення, прийняте за наслідками розгляду справи про дострокове припинення повноважень народного депутата України, є остаточним і оскарженню не підлягає (ч. 1 ст. 180 КАСУ);

3) рішення Вищого адміністративного суду України щодо скарги на результати виборів є остаточним і не підлягає перегляду в апеляційному чи касаційному порядку (ч. 11 ст. 176 КАСУ).

Крім цього, КАСУ [1] визначає і судові рішення, які не підлягають оскарженню окремо, а заперечення проти них можуть бути включені до апеляційної скарги на постанову чи ухвалу суду, прийняту за наслідками розгляду справи, а саме:

1) ухвала за наслідками розгляду питання про відвід (самовідвід) (ч. 3 ст. 31 КАСУ);
2) ухвала за наслідками розгляду питання про вступ у справу третіх осіб (ч. 3 ст. 53 КАСУ);

3) ухвала суду про відмову у витребуванні доказів (ч. 3 ст. 71 КАСУ);

4) ухвала суду, прийнята за результатами розгляду питання про прийняття заяви про зміну позовних вимог (ч. 1 ст. 137 КАСУ).

Слід звернути увагу також на Рішення Конституційного Суду України від 11 березня 2010 року № 8-рп/2010 [6], яке надає офіційне тлумачення термінів «найвищий судовий орган», «вищий судовий орган», «касаційне оскарження», які містяться у статтях 125, 129 Конституції України. Вважаємо, що предметом розгляду Конституційного Суду України має стати також питання про конституційність положень КАСУ щодо неможливості оскарження судових рішень в окремих випадках.

Вважаємо цілком доцільним положення ч. 1 ст. 185 КАСУ [1], відповідно до якої правом оскаржити в апеляційному порядку постанови суду першої інстанції повністю або частково наділені не лише сторони та інші особи, які беруть участь у справі, а й особи, які не брали участі у справі, якщо суд вирішив питання про їхні права, свободи, інтереси чи обов'язки.

Щодо процесуальних строків, то з одного боку для забезпечення швидкого поновлення прав осіб встановлення десятиденного строку для подання апеляційної скарги на постанову суду першої інстанції та п'ятиденного строку – для подання апеляційної скарги на ухвалу суду першої інстанції, є виправданими. Проте слід зважати і на те, що такі строки є замалими, коли своїм правом на апеляційне оскарження захочуть скористатися не суб'єкти владних повноважень, які зазнали порушень з боку органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб. Все ж принцип верховенства проявляється і у визначенні КАСУ дня, з якого починає відраховуватися строк апеляційного оскарження судових рішень.

Вважаємо, що не сприяє утвердженню принципу верховенства права можливість судді-доповідача відмовити у відкритті апеляційного провадження, що передбачено ст. 189 КАСУ, оскільки вважаємо, що найбільш повно буде реалізований принцип пріоритету прав людини у випадку, коли питання про відкриття апеляційного провадження буде залежати не від одного судді-доповідача, а від колегії суддів, які будуть розглядати справу по суті. При цьому жодним чином не ставиться під сумнів професіоналізм суддів касаційної інстанції. Отже, розглянуті норми КАСУ щодо порядку здійснення апеляційного перегляду адміністративних справ не повною мірою сприяють утвердженню принципу верховенства права в адміністративному судочинстві та потребують удосконалення.

Література:

1. Кодекс адміністративного судочинства України від 06 липня 2005 року [Текст] // Відомості Верховної Ради України. – 2005. - № 35 – 36, № 37. – Ст. 446.
2. Загальна декларація прав людини від 10 грудня 1948 року [Текст] // ОВУ. – 2008. - № 93. – Ст. 3103.
3. Міжнародний пакт про громадянські та політичні права від 16 грудня 1966 року, ратифікований Указом Президії Верховної Ради Української РСР № 2148-VIII від 19 жовтня 1973 року [Електронний ресурс] Верховна Рада України. — URL : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_043.
4. Конвенція про захист прав людини та основних свобод від 04 листопада 1950 року, ратифікована Законом України № 475/97-ВР від 17 липня 1997 року [Текст] // ОВУ. – 1998. - № 13. – Ст. 270.
5. Конституція України від 28 червня 1996 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу:
6. Рішення Конституційного Суду України від 11 березня 2010 року № 8-рп/2010 у справі за конституційним поданням 46 народних депутатів України щодо офіційного тлумачення термінів «найвищий судовий орган», «вищий судовий орган», «касаційне оскарження», які містяться у статтях 125, 129 Конституції України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v008p710-10>

Плотнікова Марія Володимирівна,
асистент кафедри цивільно-правових дисциплін та банківського права ДВНЗ
«Українська академія банківської справи Національного банку України»,
кандидат юридичних наук

РОЛЬ АКТІВ МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ В ПРАВОТВОРЧІЙ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ

Правотворчість Національного банку України (далі – НБУ) науковцями розуміється як форма його діяльності, пов’язана з офіційним вираженням та закріпленням норм права, які складають нормативно-правовий зміст джерел банківського права [1, С. 115]. Аналіз Закону “Про Національний банк України” дозволяє стверджувати, що правотворчі повноваження НБУ спрямовані на створення та вдосконалення внутрішньо узгодженої системи норм, які регулюють відносини в банківській сфері. Відповідно до ч. 2 ст. 56 Закону про НБУ його нормативно-правові акти приймаються виключно у формі постанов Правління, якими затверджуються інструкції, положення, правила. Нормативно-правові акти НБУ видає з питань, віднесених до його повноважень, вони є обов’язковими для органів державної влади і органів місцевого самоврядування, банків, підприємств, організацій та установ незалежно від форм власності, а також для фізичних осіб.

Особливістю правового статусу НБУ є його особливе місце в системі державних органів та незалежність при виконанні своєї основної функції, в тому числі і самостійність НБУ у прийнятті своїх рішень про затвердження нормативно-правових актів, що забезпечується відсутністю підпорядкування будь-якому іншому органу державної влади та наявністю фінансових ресурсів для реалізації функцій.

НБУ не тільки незалежний від інших органів влади при виконанні своїх функцій, але є єдиним органом, який має право визначати правила здійснення банківських операцій, бухгалтерського обліку та звітності, захисту інформації в банках, визначати порядок і форми платежів між банками, напрями розвитку сучасних електронних банківських технологій, здійснювати банківське регулювання на консолідованій основі. Виключно НБУ має право приймати нормативно-правові акти, які регулюють зазначені сфери суспільних відносин. Проте дослідження правотворчої діяльності НБУ дозволяє стверджувати, що є різні фактори, які впливають на напрямки розвитку банківського законодавства.

Важливим фактором, що сприяє активізації правотворчого процесу, є сучасний розвиток світового співтовариства, котрий виявляється в активній співпраці та співробітництві держав, метою яких є винайдення нових правових засобів для вирішення світових проблем та подолання кризових ситуацій, вирішення різноманітних конфліктів тощо [7, С. 22]. Банківська діяльність не може бути обмежена межами однієї країни, тому на рівні міжнародних організацій приймаються правила та рекомендації, які сприяють надійності банківських систем. Такі міжнародно-правові документи, що офіційно не є обов’язковими для України, В. П. Приходько назвав концептуальним фактором формування норм банківського права [4, С. 178]. Процес створення банківського права неможливо уявити без рекомендацій, висновків таких міжнародних органів та організацій – Міжнародного інституту з уніфікації приватного права (УНІДРУА), Міжнародної торгової палати, Комітету з банківського нагляду Банку міжнародних розрахунків (Базельський комітет) та Групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (ФАТФ) та інших. Як слушно звернув увагу В. І. Міщенко, важливу роль у змінах методів та інструментів регулювання центральними банками грошово-кредитної сфери в останні роки відіграла зростаюча глобалізація економіки та міжнародних фінансових ринків [2, С. 14].

Тому особливістю реалізації правотворчої діяльності НБУ є те, що при створенні нормативно-правових актів НБУ враховуються рекомендації деяких міжнародних фінансових

організацій. Наприклад, основними документами Базельського комітету вважаються Основні принципи ефективного нагляду 1997 року (переглянуті в 2006 році), “Базель I” 1988 року та “Базель II” в 2004 році. І, як відмічається в економічній літературі, імплементація рекомендацій Угоди Базель II в нормативну базу НБУ є одним з пріоритетних завдань для України у зв’язку з її євроінтеграційним прагненням [5, С. 133]. А відповідно до Резолюції РБ ООН № 1617 (2005) розроблені ФАТФ 40 та 9 рекомендацій є обов’язковими міжнародними стандартами для виконання державами – членами ООН [6].

Використання рекомендацій документів міжнародних організацій при складанні проектів нормативно-правових актів НБУ підтверджується і позицією представників НБУ при спробах оскаржити положення деяких з них. Так, наприклад, при провадженні у справі № 2а-16675/2670 при оскарженні п.1.1 Постанови Правління НБУ № 278 та п. 1.2 Постанови Правління НБУ № 364 з приводу ідентифікації клієнтів банків при здійсненні валютообмінних операцій (пред’явлення паспорта), позиція НБУ пояснювалася тим, що Комітет експертів з оцінки заходів з протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму (MONEYVAL) визначив недолік застосування в Україні 23 рекомендації ФАТФ, а також тим, що необхідно було врахувати положення Директиви 2005/60/ЄС Європейського парламенту про запобігання використанню фінансової системи з метою відмивання коштів та фінансуванню тероризму [3].

Наведені приклади міжнародних документів справляють великий вплив на реалізацію НБУ своєї правотворчої функції. Тому, на нашу думку, однією з основних засад правотворчої діяльності НБУ є гармонізація нормативно-правових актів НБУ з актами міжнародних організацій, що стосуються банківської діяльності.

Використані джерела:

1. Латковська Т. А. *Правотворчість у системі функцій Національного банку України* / Т. А. Латковська // *Часопис Київського університету права*. – 2007. – № 4. – С. 113–117.
2. Міщенко В. І. *Центральні банки: організаційно-правові засади* / В. І. Міщенко, В. Л. Кротюк. – К. : Знання, 2004. – 372 с.
3. *Постанова Окружного адміністративного суду м. Києва від 12 березня 2012 р. у справі № 2а-16675/11/2670 “Про визнання такими, що не відповідають правовому акту вищої юридичної сили окремі положення постанов, визнання незаконними постанов” [Електронний ресурс] // Реєстр судових рішень. – Режим доступу : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/24608713>.*
4. Приходько В. П. *Джерела банківського права: характеристика та перспективи розвитку* : [монографія] / Приходько В. П. – Суми : Мрія, 2010. – 232 с.
5. Пуховкіна М. Ф. *Регулятивно-наглядова функція НБУ та угода Базель II* / М. Ф. Пуховкіна // *Фінанси, облік і аудит* : зб. наук. праць. – 2008. – Вип. 12. – С. 127–133.
6. *Резолюція 1617(2005) : принятая Советом Безопасности на его 5244-м заседании 29 июля 2005 г.* // *Документы; Совет безопасности; Резолюции* : сайт Организации Объединенных Наций [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.un.org/russian/document/scresol/res2005/res1617.htm>. – Заглавие с экрана.
7. Чаплюк О. *Методологічні засади взаємодії національної та міжнародної правотворчості* / О. Чаплюк // *Юридична Україна*. – 2011. – № 4. – С. 21–26.

ФОРМУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОГО КЛІМАТУ В ОРГАНІ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ

Інноваційний клімат, поза усіляким сумнівом є частиною організаційної культури, яка, в свою чергу, здійснює на нього відповідний вплив.

Нами інноваційний клімат розуміється як комплекс умов, що сприяють пошуковим зусиллям співробітників щодо висування та реалізації нових ідей та пропозицій, спрямованих на посилення ефективності та результативності діяльності кожного державного службовця зокрема та органу державної влади в цілому.

На нашу думку характеристиками найсприятливішого інноваційного клімату доцільно вважати такі:

- загальну спрямованість на інноваційність, що проявляється у чіткості формулювання мети, яка досягається спільними зусиллями та у постановці реальних завдань, у процесі виконання яких проявляється професійна компетентність кожного члена колективу;
- високий рівень взаємної довіри як передумови ефективної професійної діяльності кожного співробітника та органу державної влади в цілому;
- децентралізацію прийняття рішень як запоруки та основи внутрішньо організаційної демократії і міжособистісного співробітництва.

Необхідно зазначити, що атмосфера довіри набуває особливої ролі в процесі розвитку інноваційної діяльності в органі державної влади як соціальної мікросистемі.

Саме тому довіру у форматі «суб'єкт управління-об'єкт управління» та «об'єкт управління-суб'єкт управління» ми розглядаємо як потужний організаційний ресурс, як форму та передумову ефективного та результативного міжособистісного суб'єкт-об'єктного співробітництва, уміле використання якого може стати запорукою формування у колективі сприятливого для усіх його членів соціально-психологічного клімату.

Створення сприятливого інноваційного клімату є результатом наявності в органі державної влади здорового морально-психологічного клімату, під яким ми розуміємо такий характер щоденних взаємовідносин між співробітниками обов'язковими проявами якого є:

- високий рівень солідарності;
- довірливе, доброзичливе, вимогливе ставлення;
- вільне висловлювання власної думки;
- забезпечення почуття захищеності, впевненості у собі та в інших членах колективу;
- отримання задоволення від перебування у колективі;
- розвиток оптимістичного настрою на робочому місці;
- підвищення життєвого тону;
- наявність у співробітників почуття власної гідності.

В основі морально-психологічного клімату лежить згуртованість колективу, тобто його єдність, цілісність, монолітність, колективний та індивідуальний захист як колективу в цілому, так і кожного його члена зокрема, взаємодопомога та взаємопідтримка як запорука взаєморозуміння та соціального партнерства [1, с.65-66].

Як свідчить проведений аналіз, головна роль в процесі згуртованості колективу відводиться організаційній єдності як передумови формування міцної соціально-психологічної структури колективу органів державної влади як соціальної мікросистемі. Ми поділяємо думку науковців про те, що її складовими є: колективні потреби, цілі, цінності, колективна самосвідомість, колективна воля, навички злагоджених дій в процесі вико-

нання поставлених перед колективом завдань, міжособистісні та міжгрупові відносини і виникаючі на їх основі соціально-психологічні явища [1, с.70].

Важливим, у зв'язку з цим є наявність у членів колективу чітко визначеної самосвідомості як усвідомленості співробітниками своєї згуртованої спільноти з організаційним комплексом потреб та інтересів, цілей та цінностей, місії і статусу, притаманних характеристик тощо.

Навички колективних дій мають обов'язково проявлятися у згуртованій роботі кожного члена і колективу в цілому при вирішенні поставлених завдань. Такі навички слушно визнати показником рівня згуртованості колективу та процесів групової динаміки і фактором, що впливає на процес подальшого розвитку колективу як спільноти однодумців та соціальної мікросистеми.

Усі вищезазначені складові чітко проявляються у динаміці внутрішньо організаційних міжособистісних відносин [1, с.71].

Соціально-психологічні явища, що супроводжують і є результатом внутрішньоорганізаційних міжособистісних та міжгрупових відносин, будучи явищами внутрішньокорпоративної динаміки, безпосередньо впливають на наявність чи відсутність інноваційного середовища у колективі.

Ми поділяємо думку науковців, які основними ознаками організаційного середовища, яке стимулює розвиток інноваційної діяльності вважають такі [2, с.111]:

- інноваційна стратегія розвитку організації та її персоналу;
- сучасна гнучка технологія;
- гнучка управлінська структура;
- інноваційне управління персоналом;
- творчий потенціал персоналу;
- система мотивації – стимулювання, спрямоване на активізацію інноваційної діяльності співробітників;
- заохочення нових ідей;
- можливість помилки, за які відсутнє покарання;
- доступність ресурсів та їх наявність;
- участь різнопрофільних команд;
- підтримка вищестоящого керівництва.

Як свідчить аналіз, усі ці складові експліцитно проявляються в умовах формування інноваційної діяльності будь-якої сучасної організації, органу державної влади зокрема [2, с.115-116].

Отже створення сприятливого інноваційного середовища, стимулювання прояву ініціативи та появи інноваторів серед підлеглих державних службовців неможливе без чіткого розуміння якісних характеристик усіх видів факторів (блокуючих, підтримуючих, посилюючих), що його формують та наявності належного рівня інноваційної культури в організації.

Список використаних джерел

1. Шарухин А.П. Психология менеджмента: Учебное пособие. – СПб.: Речь, 2005. – 352 с.
2. Управление человеческими ресурсами: Учебник/ под. ред. И.А.Максимцева. – М.:Изд-во Юрайт, 2012 – 525 с.

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ПРИЧИНИ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ

Торгівля людьми є однією із галузей кримінального бізнесу, що розвивається найбільш стрімкими темпами. На сьогодні масштаби цього виду злочинної діяльності в світі набули таких розмірів, що за своїми наслідками стоять на третьому місці після нелегальної торгівлі зброєю та наркотиками.

Існує багато причин торгівлі людьми. Вони є комплексними і взаємопов'язаними.

Потраплянню людей в ситуації торгівлі людьми сприяє чимало чинників, зокрема:

- економічна нестабільність у державі;
- соціальна нерівність та низький рівень життя населення;
- насильство в сім'ї та інші прояви гендерної нерівності;
- девіантна поведінка батьків (вживання алкоголю, наркотичних речовин тощо);
- викривлення моральних цінностей та відсутність духовних принципів певної частини населення;
- привабливість уявного кращого життя за кордоном та погана обізнаність українських громадян щодо можливостей працевлаштування і перебування за кордоном та їх наслідків [1, с.4].

Є декілька пояснень того, чому бідні групи населення найуразливіші для торговців людьми.

По-перше, люди в умовах крайньої нужди і безвихідності схильні до ризикових форм соціальної поведінки. Це виявляється як на ринку праці при виборі роботи, так і при здобуванні освіти, зверненні по медичну допомогу і так далі. Такими моделями є, наприклад, нелегальна міграція, неформальна і маргінальна зайнятість (неформальна зайнятість на важких роботах в будівництві; сільському господарстві, лісозаготівлях і інших галузях; проституція і види роботи, пов'язані з наданням сексу-послуг, різні підпільні виробництва контрафактної продукції – одяг, взуття, компакт-диски, алкоголь і ін.). У надії вирватися із зачарованого кола убогості люди часто свідомо або несвідомо йдуть на ризик і виявляються жертвою обману і різних маніпуляцій з метою їх експлуатації, стають легким видобутком торговців людьми. Поступово ризик стає нормою для цілих груп населення, спотворюються критерії раціональної поведінки, що виражається в так званій «згоді на експлуатацію» або «добровільному рабстві». Кордони соціальної норми розширюються до неприйнятних з точки зору прав людини і людського розвитку меж [3, с.11].

По-друге, бідність по доходах супроводжується обмеженістю доступу до якісної освіти, ефективної зайнятості, якісної медицини і інших ресурсів людського розвитку. Обмеженість доступу до соціальних ресурсів сама по собі є важливим чинником маргіналізації і уразливості значних груп населення для різних видів експлуатації, у тому числі і в результаті торгівлі людьми. Так, недолік загальної освіти і правова неписьменність є чинниками, що полегшують маніпулювання такими людьми і постановку їх в залежність і в умови експлуатації [3, с.12-13].

Поширенню різних форм експлуатації людини також сприяють такі процеси як криза сім'ї, поширення насильства в сім'ї, зростання неблагополучних сімей, соціального сирітства, алкоголізму і інші чинники. Близько 7 млн. українських дітей зростають в неповних сім'ях. Турботу про них несуть в основному жінки. Рівень доходу в цих сім'ях істотно нижчий, ніж в сім'ях, де двоє працюючих батьків. Загальна гендерна нерівність, відсутність рівноправ'я в сім'ї виражається в широкому поширенні домашнього насильства і родинного неблагополуччя. Разом з важкими побутовими умовами і житловими

проблемами, алкоголізмом і девальвацією сімейних цінностей (поширення неформальних браків, співжиття і ін.) це також є кореневими причинами зростання торгівлі людьми і уразливості великих груп населення перед образом різних форм кримінальної експлуатації [4, с.12].

Механізми експлуатації людини вбудовуються в сучасний економічний порядок. В умовах обмеженого доступу людей до ресурсів розвитку торгівці людьми часто використовують «проломи» в офіційних структурах і сервісах, пропонуючи людині саме те, що йому треба в даний момент і що він не може отримати офіційним шляхом. Так, літнім людям пропонується довічне утримання і допомога, а в результаті вони «продаються» разом з їх квартирою; інвалідів використовують для жебракування в обмін на «підтримку і захист», який вони не можуть отримати у держави; молодим дівчатам, що шукають закордонного партнера, пропонуються послуги «служби знайомств», які приводять їх в руки торговців людьми; особам що шукають шляху підробітку пропонується допомога в «працевлаштуванні», яке обертається трудовим рабством і тому подібне. Пропоновані торговцями послуги найчастіше утворюються на місці вакууму офіційної соціальної інфраструктури і офіційних сервісів. Ризик попадання в ситуацію торгівлі людьми особливо великий там, де підтримка уразливих груп населення державою ускладнена або обмежена.

Аналіз кореневих причин торгівлі людьми дуже важливий як для розуміння самої проблеми, так і для організації превентивної роботи, допомоги жертвам, а також для виявлення і розслідування відповідних злочинів. Так, превентивна робота, окрім зниження бідності, як така, має бути спрямована на зниження ризиків уразливих груп людей при здійсненні різних соціальних транзакцій на ринку праці, освіти, житла і ін. Робота по допомозі і соціальній реабілітації жертв торгівлі людьми повинна враховувати той факт, що повернення в умови крайньої бідності підвищує повторний ризик попадання в ситуацію рабства та експлуатації.

Отже, оскільки торгівля людьми часто пов'язана з організованою злочинністю, злочинці знаходять «застосування» для кожної жертви для збільшення власних прибутків. Наслідки торгівлі людьми в цілому відрізняються від наслідків будь-якої поодинокі події, що травмує особу, оскільки торгівля людьми частіше за все передбачає довготривалі та часто повторювані травмуючі ситуації.

Література:

1. Конвенція ООН «О борьбе с торговлей людьми и эксплуатацией проституции третьими лицами» - Электроний ресурс -[Режим доступу]: <http://www.hri.ru/docs/?content=doc&id=215>

2. Надання соціальних послуг різним групам осіб, які постраждали від торгівлі людьми (Звіт дослідження). — К.: Фенікс, 2011. — 108 с.

3. Пособие для работников образования по теме «Риски торговли людьми в России. Пути их предотвращения» (Рабочие материалы) – Москва: МОМ, 2008. - 92 с.

4. Соціальна профілактика торгівлі людьми. Навчально-методичний посібник / За ред. К.Б. Левченко, І.М. Трубавіної. — К.: ТОВ «Агентство «Україна», 2007.— 352 с.

ДО ПИТАННЯ ЩОДО ПІДСТАВ КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Важливим питанням при виділенні самостійного виду юридичній відповідальності є визначення підстав настання відповідальності. Саме підстава є однією з ознак, що відрізняє один вид юридичної відповідальності від іншого, а також є найважливішою складовою того чи іншого виду відповідальності. Підставою юридичної відповідальності є наявність наступних обов'язкових елементів:

1) фактична підстава - сукупність фактів юридичних, тобто дії або бездіяльність, що мають юридичне значення;

2) нормативна підстава - закріплення складу правопорушення в нормативно-правовому акті.

У разі визнання конституційно-правової відповідальності в якості самостійного виду юридичної відповідальності необхідно визначити не лише критерії об'єктивної сторони, об'єкт, суб'єкт і суб'єктивну сторону складу правопорушення, розглянути випадки закріплення конституційно-правової відповідальності в національному законодавстві, але й довести, що конституційно-правовій відповідальності, як і будь-якому іншому виду юридичної відповідальності, притаманні фактичні і нормативні підстави її настання.

Підстава конституційно-правової відповідальності - це обставини, при яких відповідно до конституційно-правових норм вона настає.

Серед науковців немає єдності поглядів щодо підстав конституційно-правової відповідальності: одні автори допускають настання конституційно-правової відповідальності при відсутності правопорушення та вини, інші вважають, що вона настає тільки при наявності правопорушення.

Прийнято виділяти наступні підстави конституційно-правової відповідальності:

- нормативна;
- фактична.

Деякі науковці до перерахованих підстав додають процесуальну підставу конституційно-правової відповідальності.

На нашу думку для настання конституційно-правової відповідальності необхідною є наявність всіх трьох підстав. Важливою є також послідовність: перш за все, повинна бути конституційно-правова норма, що встановлює модель поведінки і санкцію за відхилення від неї. Потім може виникнути фактична підстава - діяння, яке не відповідає конституційно-правовій нормі. При наявності норми і не відповідного їй діяння уповноважена інстанція в порядку, встановленому конституційно-правовими нормами, може визначити міру конституційно-правової відповідальності за вказане діяння. Нормативне підґрунтя конституційно-правової відповідальності - це сукупність конституційно-правових норм, що закріплюють:

- склади конституційних деліктів;
- конституційно-правові санкції та принципи їх застосування;
- коло суб'єктів, уповноважених застосовувати конституційно-правові санкції;
- процедуру застосування заходів конституційно-правової відповідальності, тобто її процесуальну форму [1, с.27].

Особливість нормативної основи конституційно-правової відповідальності на сьогодні, як і колись, полягає в тому, що вона утворена безліччю нормативних актів, а єдиний кодифікований акт відсутній.

Фактичною підставою для настання конституційно-правової відповідальності є, перш за все, діяння конкретного суб'єкта конституційно-правових відносин, яке не відповідає диспозиції конституційно-правової норми, що охороняється конституційно-правовою санкцією [2, с.54]. Існує думка, згідно з якою у відношенні фактичної підстави конституційно-правової відповідальності можна використовувати термін «конституційний делікт» [3, с. 10].

Конституційний делікт має місце, коли є негативне відхилення у поведінці суб'єктів конституційно-правових відносин від вимог норм конституційного права [4, с. 36].

В юридичній літературі фактична підстава конституційно-правової відповідальності розглядається по-різному. Ряд дослідників бачить в якості підстави невідповідність дії суб'єкта більш високому інтересу, недоцільність дії, небажану поведінку, недосягнення необхідного результату [5, с.22]. Звичайно, чіткість і вичерпна повнота в описі складу злочину не властиві конституційним деліктам, та в цьому й не завжди виникає потреба.

Інші юристи, навпаки, виділяють поняття підстав конституційно-правової відповідальності, визначаючи його як «суттєві порушення Конституції, вчинені винною деліктоздатною особою, що є суспільно небезпечними і які заподіюють істотну шкоду». Очевидно, що підставою конституційно-правової відповідальності є не тільки порушення, і не однієї лише Конституції, і не обов'язково винні.

Деякі дослідники підставу конституційно-правової відповідальності визначають наступним чином: це дія чи бездіяльність, яка завдала чи могла завдати шкоди народові, державі незалежно від того, відбувається при цьому порушення конституційних або інших правових норм, або ні [6, с.40]. З цим тлумаченням важко погодитися.

По-перше, таке визначення застосовне відносно правопорушення практично в будь-якій галузі права, воно не відображає специфіки такого складного правового явища, як підставу конституційно-правової відповідальності. По-друге, вказівка на певні негативні наслідки або загрозу їх заподіяння звужує поняття підстави конституційно-правової відповідальності, оскільки конституційне законодавство рідко пов'язує застосування заходів впливу з заподіянням шкоди: більшість складів конституційних деліктів має формальний характер. По-третє, факультативність факту порушення правових норм фактично усуває межу між політичною та конституційно-правовою відповідальністю, та в цілому не дозволяє виділити конституційно-правову відповідальність як юридичну відповідальність серед інших видів соціальної відповідальності.

Одна з проблем конституційного права полягає в тому, що реалізація багатьох норм матеріального права не забезпечена належним чином процесуальними нормами. Це повною мірою відноситься і до проблеми конституційно-правової відповідальності. Задача полягає в тому, щоб усунути цей дисбаланс. Зробити це, безумовно, не просто. Але саме тільки тоді повною мірою запрацює механізм конституційно-правового регулювання і, відповідно, конституційно-правової відповідальності. Проблема полягає і в тому, що багато конституційних норм належним чином не захищені, що знижує можливість застосування даного виду відповідальності. А це не сприяє забезпеченню захисту та охорони конституційних норм, становленню конституційної законності.

Оскільки в конституційному законодавстві не сформульовано поняття підстави конституційно-правової відповідальності, його можна вивести тільки шляхом наукового аналізу. Виходячи з природи суспільних відносин, врегульованих конституційним правом, визначимо, що підстави конституційно-правової відповідальності - це обставини ті, при яких відповідно до конституційно-правовими нормами вона настає. Згідно з логікою прихильників позитивного аспекту, підставою позитивної конституційно-правової відповідальності повинен бути факт набуття спеціального конституційно-правового статусу.

Використані джерела:

1. Виноградов В. А. Основание конституционно-правовой ответственности/ В. А. Виноградов // «Законодательство», 2003.- №2. - С. 27-30.
2. Виноградов В. А. Конституционно-правовые санкции/ В. А. Виноградов // «Законодательство», 2001. -№ 12. -С. 54-62.
3. Лучин В.О. Конституционные деликты/ В.О. Лучин // Государство и право, 2000. -№ 1.- С. 10-15.
4. Лучин В.О. Ответственность в механизме реализации Конституции/ В.О. Лучин // Право и жизнь, 1992. -№ 1. - С. 36 – 44.
5. Авакьян С. А. Государственно-правовая ответственность/ С. А. Авакьян // Советское государство и право, 1975.- № 10.- С.22.
6. Шон Д.Т. Конституционная ответственность/ Д. Т. Шон // Государство и право, 1995.- № 7. -С.40.

Русак Виктор Анатольевич,

преподаватель кафедры административного права и управления органами внутренних дел факультета милиции Учреждения образования “Академия Министерства внутренних дел Республики Беларусь”

О НЕКОТОРЫХ ОСОБЕННОСТЯХ АДМИНИСТРАТИВНОЙ ОТВЕТСТВЕННОСТИ ЗА НЕЗАКОННОЕ ТРУДОУСТРОЙСТВО ГРАЖДАН РЕСПУБЛИКИ БЕЛАРУСЬ ЗА ГРАНИЦУ

Внешняя трудовая миграция является одним из факторов, существенно влияющим на демографическую ситуацию во многих странах. Так, в соответствии с Национальной программой демографической безопасности Республики Беларусь на 2011-2015 годы, за указанный период планируемый прирост населения, в том числе трудоспособного, должен составить не менее 60 тысяч человек за счет иммигрантов[1]. Согласно национальным статистическим данным, только за первое полугодие 2014 года миграционный прирост населения в Республике Беларусь составил 5189 человек [2]. Стимулированию данного процесса способствует целенаправленная миграционная политика белорусского государства. Наряду с данными обстоятельствами законодательство Республики Беларусь направлено на пресечение фактов осуществления деятельности, связанной с незаконным трудоустройством белорусских граждан и постоянно проживающих в ней иностранцев за границу.

Одним из правовых инструментов, направленных на противодействие данному явлению, является Кодекс Республики Беларусь об административных правонарушениях (далее – КоАП)[3]. Согласно статьи 23.65 КоАП за организацию, проведение либо создание условий для проведения конкурсных отборов кандидатов на участие в рекламных проектах либо в целях последующего их трудоустройства(кастинг) с нарушением законодательства предусмотрено наложение штрафа в размере от пятидесяти до ста базовых величин, на индивидуального предпринимателя - от пятидесяти до двухсот базовых величин, а на юридическое лицо - от ста до пятисот базовых величин. В соответствии со статьей 7.6. КоАП Республики Беларусь, срок привлечения к административной ответственности по данному составу предусмотрен в течение двух месяцев с момента его совершения.

Однако, иногда в правоприменительной практике по вопросам привлечения к ответственности за рассматриваемое нарушение возникает ряд пока окончательно не

разрешенных в настоящее время вопросов. Так, в материалах дел об административных правонарушениях по статье 23.65 КоАП основными источниками доказательств по делу служат протоколы опроса потерпевших, свидетелей, рекламные объявления по трудоустройству за границей в средствах массовой информации, документы, указывающие на факт непосредственного трудоустройства за рубежом. В качестве документов могут служить оригиналы трудовых договоров, заключенных между иностранным нанимателем и белорусским гражданином при посредничестве лиц, не имеющих лицензии на осуществление указанной деятельности.

Стоит отметить, что в качестве потерпевших по данным делам проходят лица, будучи трудоустроенными за рубежом с существенными нарушениями условий договора, заранее оговоренных с незаконными посредниками или непосредственно иностранными работодателями. В этом случае потерпевшие требуют восстановления их нарушенных законных прав, а также издержек, понесенных ими за период своего пребывания в другой стране. Если же условия труда полностью устраивают соискателя вакансии, то выявить данное административное правонарушение и привлечь посредника либо непосредственно зарубежного работодателя к административной ответственности становится очень затруднительно. При этом трудоустраиваемые таким способом лица, будучи лично заинтересованными в своем трудоустройстве, пытаются скрыть факт своего трудоустройства с чьей-либо помощью за рубежом. В случае выявления данного правонарушения опрашиваемые лица в рамках административного процесса стараются скрыть участие посредников в их трудоустройстве за рубежом и обычно заведомо ложно указывают на факт их самостоятельного трудоустройства.

Кроме того, собеседование между соискателем работы и субъектом, оказывающим содействие по незаконному трудоустройству за границей, происходит в индивидуальном порядке. Доказать вину посредника или иностранного нанимателя в этом случае представляется возможным только с помощью свидетелей и одновременного использования средств аудио и видеозаписи. Однако, применению этих средств должно предшествовать соответствующее предупреждение об этом согласно статьи 10.4. Процессуально-исполнительного Кодекса Республики Беларусь, иначе полученные таким способом доказательства не будут считаться допустимыми[4].

Поэтому, в целях минимизации на территории Республики Беларусь фактов незаконной деятельности, приносящей общественный вред и направленной на трудоустройство белорусских граждан за границу, целесообразно было бы рекомендовать признание в качестве допустимых доказательства, полученные в результате применения скрытой аудио и видеозаписи процесса собеседования свидетелей (потерпевших) с нанимателями или их посредниками. При этом применение вышеуказанных технических средств должно согласовываться с должностными лицами, ведущими административный процесс. Кроме того, в целях более качественного сбора доказательств и участия в административном процессе иностранного элемента необходимо было бы увеличить срок привлечения к административной ответственности виновных лиц по статье 23.65 КоАП Республики Беларусь с двух месяцев до максимально допустимых названным нормативным правовым актом трех лет, внося в него соответствующие изменения.

Литература:

- 1. Национальная программа демографической безопасности Республики Беларусь на 2011-2015 годы: указ Президента Респ. Беларусь, 11 авг.2011 г., № 357: в ред. указа от 12.09.2012 г. // Консультант Плюс: Беларусь. Технология 3000 [Электронный ресурс] / ООО «ЮрСпектр», Нац. центр правовой информ. Респ. Беларусь. – Минск, 2014.*
- 2. О демографической ситуации в первом полугодии 2014 года [Электронный*

ресурс] / Нац. статистический комитет Респ. Беларусь. – Минск, 2014. – Режим доступа: http://belstat.gov.by/ofitsialnaya-statistika/otrasli-statistiki/naselenie/demografiya_2/operativnaya-informatsiya_1/o-demograficheskoi-situatsii-v-i-polugodii-2014-g/. – Дата доступа: 10.10.2014.

3. Кодекс Республики Беларусь об административных правонарушениях: принят Палатой представителей 17 дек. 2002 г.: одобр. Советом Респ. 2 апр. 2003 г.: текст Кодекса по состоянию на 11 июля 2014 г. // Консультант Плюс: Беларусь. Технология 3000 [Электронный ресурс] / ООО «ЮрСпектр», Нац. центр правовой информ. Респ. Беларусь. – Минск, 2014.

4. Процессуально-исполнительный кодекс Республики Беларусь об административных правонарушениях: принят Палатой представителей 9 нояб. 2006 г.: одобр. Советом Респ. 1 дек. 2006 г.: текст Кодекса по состоянию на 11 июля 2014 г. // Консультант Плюс: Беларусь / ООО «ЮрСпектр», Нац. центр правовой информ. Респ. Беларусь. – Минск, 2014.

Старовойт Святослав Александрович,

*адъюнкт научно-педагогического факультета Учреждения образования
“Академия Министерства внутренних дел Республики Беларусь”*

О НЕОБХОДИМОСТИ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ ЮРИДИЧЕСКОЙ ОТВЕТСТВЕННОСТИ ЗА ПРИСВОЕНИЕ НАЙДЕННОГО ИМУЩЕСТВА

Ст. 10.6 Кодекса Республики Беларусь об административных правонарушениях (далее КоАП) предусматривает ответственность за присвоение найденного заведомо чужого имущества или клада. Как следует из диспозиции указанной нормы, предметом данного противоправного посягательства является найденное имущество либо клад.

Следует заметить, что к категории «найденное имущество» нельзя отнести имущество, случайно оказавшееся у лица, «которое не было найдено и вышло из владения собственника не вследствие его утраты, а получено иным путем в силу сложившихся обстоятельств (полученные по ошибке почтовые отправления, выданные кассиром денежные средства лицу в большей сумме, чем ему причитается, и др.)» [1, с. 205].

Обращаясь к зарубежному опыту, отмечаем, что законодательство ряда европейских стран предусмотрело ответственность за присвоение имущества, которое оказывается у лица вследствие случайного стечения обстоятельств или по ошибке.

Так, например, ст. 254 Уголовного кодекса Испании гласит: «Наказывается штрафом на сумму от трех до шести месячных заработных плат тот, кто, приобретя необоснованно, по ошибке лица, передавшего их, деньги или любую другую движимую вещь, будет отрицать факт их получения или, удостоверив ошибку, не вернет их». В ст. 207 Уголовного кодекса Болгарии закреплено, что «лицо, которое незаконно присваивает объект другого, который попал в его владение случайно или по ошибке, наказывается штрафом». Уголовный кодекс Украины предусматривает ответственность за незаконное присвоение лицом найденного или случайно оказавшегося у него чужого имущества или клада, имеющих особую историческую, научную, художественную или культурную ценность (ст. 193).

Законодательство отдельных стран-участниц СНГ регламентирует административную ответственность за утайку найденного или случайно оказавшегося у гражданина чужого имущества (ст. 370 Кодекса об административной ответственности Кыргызской

Республики, ст. 62 Кодекса Республики Узбекистан об административной ответственности); незаконное присвоение найденного или случайно приобретенного имущества (ст. 484 Кодекса Республики Таджикистан об административных правонарушениях).

Считаем целесообразным предусмотреть ответственность за присвоение заведомо чужого имущества, оказавшегося у лица случайно, и в законодательстве Республики Беларусь, поскольку подобные факты нередки, а существующий правовой пробел не позволяет принять эффективные меры воздействия к недобросовестным приобретателям такого имущества. По существу возникающие по данному поводу общественные отношения регулируются исключительно нормами гражданского права.

Так, в соответствии со ст. 971 Гражданского Кодекса Республики Беларусь (далее ГК) «лицо, которое без установленных законодательством или сделкой оснований приобрело или сберегло имущество (приобретатель) за счет другого лица (потерпевшего), обязано возвратить последнему неосновательно приобретенное или сбереженное имущество (неосновательное обогащение)». Причем данные правила должны применяться независимо от того, явилось ли неосновательное обогащение результатом поведения приобретателя имущества, самого потерпевшего, третьих лиц или произошло помимо их воли (ч. 2 ст. 971 ГК). Не вызывает сомнений, что в случае, когда лицо умышленно возбуждает у потерпевшего ошибку с целью присвоения чужого имущества, вполне можно говорить о мелком хищении путем мошенничества либо уголовно наказуемом мошенничестве. Отсутствие же каких-либо действий со стороны виновного с целью инспирировать ошибку материально ответственного лица при отпуске товара, передаче денежных средств в большем количестве, чем ему причитается, исключает состав мошенничества [2, с. 149]. В таком случае имеет место гражданско-правовой деликт.

К сожалению, ГК регулирует только вопросы восстановления права собственности, в то время как стоимость случайно оказавшегося у лица имущества может быть внушительной. Необходимость введения ответственности за присвоение случайно оказавшегося у лица чужого имущества иллюстрируют следующие примеры, получившие достаточно большой общественный резонанс и освещение в средствах массовой информации в Республике Беларусь.

В первом случае клиент пришел в отделение банка г. Минска обменять 600 евро на белорусские рубли. Вместо положенных 6 миллионов 600 тысяч кассир отсчитала ему 60 миллионов рублей [3].

В другом случае мужчина, придя в обменный пункт в д. Ждановичи Минского района, попросил обменять на рубли 2300 долларов, а сотрудница банка выдала ему сумму эквивалентную 23 тысячам долларов [4].

В обеих ситуациях полученные в результате неосновательного обогащения денежные средства были возвращены их приобретателями только после проведенных правоохранительными органами мероприятий по их установлению. Это обстоятельство во многом свидетельствует о нежелании граждан добровольно возвращать случайно оказавшееся у них чужое имущество. Приведем пример из практики суда Центрального района г. Минска.

17 декабря 2011 года около 13 часов 28 минут Гаркавая Е., находясь в салоне «Мир моды» торгового дома «Ждановичи» по адресу: г. Минск, ул. Тимирязева, 125/1, присвоила оставленные Черноусовым Д. в банкомате № 110 ОАО «Приорбанк» денежные средства в размере 1 миллиона белорусских рублей. Как было установлено, 17 декабря 2011 года около 13 часов 25 минут Черноусов Д., для проведения транзакции по снятию наличных денежных средств, вставил банковскую пластиковую карточку в банкомат, расположенный по вышеуказанному адресу. После того, как банкомат вернул Черноусову Д. карточку без выдачи денег, последний, посчитав, что техническое устройство неисправно, забрав карточку, ушел. Стоявшая в очереди за Черноусовым Д. Гаркавая Е.

после его ухода забрала поступившие через щель выдачи банкнот принадлежащие Черноусову Д. деньги и присвоила их себе. Действия Гаркавой Е. были квалифицированы по ст. 10.6 КоАП [5].

В данном примере, на наш взгляд, имеет место присвоение не найденного заведомо чужого имущества, а чужого имущества, оказавшегося у лица вследствие случайного стечения обстоятельств.

На основании изложенного предлагаем внести изменения в ст. 10.6 КоАП и ст. 215 УК «Присвоение найденного имущества в особо крупном размере», в диспозиции которых в качестве предмета правонарушения наряду с найденным, предусмотреть имущество, оказавшееся у лица случайно, и изложить их в следующей редакции: «Присвоение найденного заведомо чужого имущества или клада либо заведомо чужого имущества, оказавшегося у лица случайно...».

По нашему мнению, предлагаемые изменения позволят расширить предмет рассматриваемого правонарушения, и в некоторой мере избежать трудностей на практике в применении норм, предусматривающих ответственность за присвоение найденного имущества.

Литература:

1. Уголовное право: Особенная часть : учеб. для студ. вузов / С.В. Дьяков [и др.] ; под ред. Б.В. Здравомыслова. М. : Юрлит, 1995. 544 с.

2. Годунов, А.И. Присвоение и растрата как формы хищения: уголовно-правовой и криминологический анализ : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / А.И. Годунов ; Нижегород. акад. МВД России Иваново, 2005. 240 с.

3. Юдицкая-Майсеенко, В. В Минске кассир выдала клиенту лишних 53 млн. рублей. «Счастливчик» объявлен в розыск / В. Юдицкая-Майсеенко // TUT.BY. Новости. Общество [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://news.tut.by/society/341942.html>. – Дата доступа : 09.10.2014.

4. Борисевич, К. Банк: если клиента не найдем, 20.700 долларов будет возвращать кассир / К. Борисевич // Комсомольская правда. Беларусь. Происшествия. ЧП [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.kp.by/daily/26078/2983522>. – Дата доступа : 09.10.2014.

5. Архив суда Центрального района г. Минска за 2012 г. Дело об административном правонарушении № 6/1351.

Сторожук Ирина Петрівна,

*доцент кафедри конституційного, адміністративного та фінансового права
Хмельницького університету управління та права, кандидат юридичних наук, доцент*

ЮРИДИЧНА ПРИРОДА МУНІЦИПАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Особливо проблематичним у визначенні юридичної природи муніципально-правової відповідальності є комплексність відповідних правовідносин, які є відносинами з приводу організації та здійснення публічної влади територіальних громад [3, с. 24]. У багатьох своїх елементах муніципально-правова відповідальність подібна до конституційної відповідальності, і між ними спостерігається тісний взаємозв'язок. У вітчизняній літературі [1, с. 19-20; 4, с. 45-50], присвяченій проблемам конституційної відповідальності, приділяється увага проблемам “позитивної” основи конституційної відповідаль-

ності, системних зв'язків між конституційними нормами і іншими юридичними нормами, а також іншими соціальними нормами (політичними, моральними тощо).

Можна виділити муніципально-правову відповідальність двох видів: а) публічно-правову відповідальність органів та посадових осіб місцевого самоврядування за неналежне здійснення своїх функцій та повноважень; б) юридичну відповідальність за створення перепон в участі громадян у місцевому самоврядуванні. Таким чином, муніципально-правова відповідальність поєднує в собі елементи компенсаційної та репресивної юридичної відповідальності.

Муніципальна публічно-правова відповідальність. Органи та посадові особи місцевого самоврядування як носії публічної влади територіальних колективів несуть публічну відповідальність перед жителями відповідних територіальних громад, державою, юридичними і фізичними особами у відповідності до Конституції і законів України. Порядок із встановленням повноважень, прав і обов'язків органів влади та посадових осіб законодавством та іншими нормативними правовими актами встановлюється їх відповідальність за невиконання цих повноважень, прав та обов'язків.

За підставами заходи муніципальної публічно-правової відповідальності можна поділити на дві групи: а) відповідальність за порушення законодавства та б) відповідальність за неналежне виконання суб'єктом публічної влади покладених на нього функцій та повноважень.

Публічна відповідальність органів та посадових осіб місцевого самоврядування є трьох видів:

- відповідальність органів та посадових осіб місцевого самоврядування перед жителями територіальної громади. На підставі неналежного виконання своїх повноважень, порушення Конституції і законів України, прав і свобод людини і громадянина територіальна громада може припинити достроково повноваження органів та посадових осіб місцевого самоврядування згідно з процедурами, визначеними законодавством України.

- відповідальність органів та посадових осіб місцевого самоврядування перед юридичними і фізичними особами. Підставою такої відповідальності є неправомірні рішення, дії або бездіяльність органів і посадових осіб місцевого самоврядування, що порушують права і свободи особи, наносячи їм майнову чи моральну шкоду.

- відповідальність органів та посадових осіб місцевого самоврядування перед державою. Підставою для відповідальності органів місцевого самоврядування перед державою виступає: а) порушення єдиного правового простору в державі, тобто Конституції і законів України та б) неналежне здійснення ними делегованих державою повноважень.

Підставою для юридичної відповідальності за створення перепон в безпосередній участі громадян у місцевому самоврядуванні є вчинення діянь, які створюють певні перешкоди, викривлюють юридичну форму участі громадян у місцевому самоврядуванні. Формою їх виступає вчинення діянь, в яких вбачається склад адміністративного правопорушення (делікту) або склад злочину.

У літературі висловлюється думка, що чинне законодавство України не чітко врегульовує підстави та порядок муніципальної публічно-правової відповідальності [2, с. 111-112]. Зокрема, з якихось причин вказується, що єдиною формою муніципальної публічно-правової відповідальності є тільки дострокове припинення повноважень органів та виборних посадових осіб місцевого самоврядування. Це положення обґрунтовується тим, що необхідно прийняти спеціальне законодавство, яке б врегулювало насамперед питання відповідальності органів місцевого самоврядування за неналежне виконання делегованих державою повноважень.

Підсумовуючи можна зробити висновок, що муніципальна публічно-правова відповідальність перед державою носить комплексний характер і невід'ємним її атрибутом виступають правозахисні функції правосуддя у механізмі публічної влади.

Система гарантій безпосередньої участі громадян у місцевому самоврядуванні є органічним комплексом правових, інституційних та процедурних засобів реалізації та захисту прав жителів територіальної громади на вирішення публічних справ місцевого значення, які безпосередньо пов'язані із відповідальною їх життєвою позицією.

Спеціальним законом необхідно чітко врегулювати механізми втручання держави у здійснення справ місцевого значення. У даному випадку необхідно закласти конструктивний механізм звітності органів місцевого самоврядування перед виконавчими органами державної влади, який би передбачав можливість перших ставити перед парламентом питання про прийняття спеціального закону, пропонуючи певну форму втручання держави у здійснення справ місцевого значення. Сутність таких пропозицій полягає в тому, щоб створити превентивний механізм забезпечення виконання органами місцевого самоврядування делегованих державою повноважень.

Література:

1. Мелащенко В.Ф. Конституційно-правова відповідальність // Конституційне право України / За ред. В.Ф. Погорілка. – К. : Наукова думка, 2000. – С. 19-22;
2. Місцеве самоврядування в Україні: історія, сучасність, перспективи розвитку. Навчальний посібник/ Кравченко В.В., Кравченко Н.В., Лисюченко В.П., Негода В.А. та інші. – К.: Арарат-Центр, 2000.
3. Муніципальне право України / За ред. В.Ф. Погорілка, О.Ф. Фрицького. – К.: Юрінком Інтер, 2001. – 592с.
4. Наливайко Л. Проблеми застосування специфічних ознак та функцій конституційної відповідальності // Право України. – 1999. - № 10. – С. 45-50;

Телятицкая Татьяна Валерьевна,
заведующая кафедрой международного экономического права
Учреждения образования “Белорусский государственный экономический
университет”, кандидат юридических наук, доцент

НЕКОТОРЫЕ ПРОБЛЕМЫ АДМИНИСТРАТИВНОЙ ОТВЕТСТВЕННОСТИ СУБЪЕКТОВ ХОЗЯЙСТВОВАНИЯ В РЕСПУБЛИКЕ БЕЛАРУСЬ

Гражданское законодательство в качестве субъектов предпринимательской деятельности рассматривает индивидуальных предпринимателей и юридических лиц, зарегистрированных в установленном законом порядке. Следовательно, в качестве субъектов административных правонарушений в данной сфере можно предположить субъектов предпринимательской деятельности. Однако, принимая во внимание существенные различия между предпринимательством как позитивным видом деятельности и нарушениями, связанными с ним как негативными видами деятельности, этот вывод требует некоторых уточнений.

Во-первых, буквальное толкование законодательной нормы о предпринимательской деятельности приводит к тому, что если деятельность осуществляется лицами, не зарегистрированными, то она не является предпринимательской. Представляется, что это не верно, так как независимо от формального признака – регистрации, предпринимательская деятельность не теряет своего сущностного содержания. На этих же позициях стоит

и уголовное право, закрепляя в своем законодательстве норму, связанную с незаконным предпринимательством. Косвенное подтверждение этому мы находим и в гражданском законодательстве, которое указывает, что граждане, ведущие предпринимательскую деятельность без регистрации, не вправе ссылаться в отношении заключенных ими договоров на то, что они не являются предпринимателями.

Во-вторых, вопросы административной ответственности коллективных субъектов в сфере предпринимательской деятельности регулировались многочисленными нормативно-правовыми актами, которые к тому же давали различное их обозначение. Одни указывали, что административной ответственности подвергаются «предприятия, учреждения, организации», другие «организации», другие «юридические лица», третьи «юридические лица (организации)». Кодекс Республики Беларусь об административных правонарушениях (далее – КоАП) решил эти проблемы, закрепив в ст. 3.5 в качестве базового понятия административную ответственность юридических лиц. В то же время законодатель, формулируя указанную статью, оставил без внимания вопрос о содержании понятия юридического лица в административно-деликтном законодательстве, предоставив, по-видимому, его решение правоприменителю [1].

Сложности квалификации, которые могут при этом возникнуть, связаны, в первую очередь, с тем, что из сферы административной ответственности выпадают обособленные подразделения юридических лиц – представительства и филиалы. В гражданском законодательстве данные подразделения не признаются в качестве самостоятельных субъектов юридической (гражданско-правовой) ответственности в силу того, что имущество, которым они наделяются, по существу продолжает оставаться имуществом самого юридического лица. По-другому, с нашей точки зрения, следует подходить к ответственности юридических лиц и их структурных подразделений (представительств и филиалов) в административно-деликтном законодательстве, признав возможность последних нести самостоятельно административную ответственность за свои деяния (но не по своим обязательствам, вытекающим из гражданско-правовых отношений) независимо от головной организации, обладающей правами юридического лица.

В-третьих, по гражданскому законодательству в структуре юридического лица предполагается наличие руководящего аппарата, должностные лица которого также могут выступать в качестве самостоятельного субъекта административного правонарушения.

Таким образом, напрашивается вывод о том, что в качестве субъекта административного правонарушения в сфере предпринимательской деятельности могут выступать; а) лица, фактически осуществляющие предпринимательскую деятельность без государственной регистрации; б) индивидуальные предприниматели; в) юридические лица; г) должностные лица юридического лица.

Введение в КоАП понятия ответственности юридических лиц породило проблему двойной ответственности.

Так, в соответствии с ч. 7 ст. 4.8. КоАП наложение административного взыскания на юридическое лицо не освобождает от административной ответственности за данное правонарушение виновное должностное лицо юридического лица, равно как и привлечение к административной ответственности должностного лица юридического лица не освобождает от административной ответственности за данное правонарушение юридическое лицо [2, ч. 7. ст. 4.8].

Во избежание «двойной» ответственности за одно правонарушение мы предлагаем предусмотреть в КоАП административную ответственность должностного лица юридического лица, поскольку виновником правонарушения является именно оно, и не должна вся организация страдать из-за действий их должностных лиц (в результате наложения штрафа на юридическое лицо сотрудники организации могут лишаться премиальных выплат, иных бонусов).

По нашему мнению, неоправданным является существование и такого субъекта административной ответственности, как индивидуальный предприниматель. Это те же физические лица, просто занимающиеся предпринимательской деятельностью. Нигде в мире больше таких субъектов административной ответственности нет. Само их выделение в качестве самостоятельных субъектов противоречит существующему учению о лицах, которые делятся на физических и юридических. Получается, что наш законодатель изобрел третью разновидность лиц – индивидуальных предпринимателей. И совсем необоснованным является установление для них штрафов в гораздо больших размерах, чем для остальных граждан. Доходы многих индивидуальных предпринимателей ничуть не выше доходов лиц, работающих по найму, и установление для них огромных штрафов зачастую не только делает их банкротами, но и ставит их семьи в тяжелое материальное положение.

По нашему мнению, законодатель сам это уже осознал: идет постепенная отмена некоторых статей, предусматривающих повышенную ответственность индивидуальных предпринимателей, снижаются санкции по другим, однако сделать решительный шаг в этом направлении все никак не решается.

Литература:

1. Плетенев, Д.А. Проблемы административной ответственности юридических лиц: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.14 / Д.А. Плетенев; Бел. гос. ун-т. – Минск, 2004. – 21 с.

2. Кодекс Республики Беларусь об административных правонарушениях, 21 апр. 2003 г., № 194-З: в ред. Закона Респ. Беларусь от 11.07.2014 г. // Консультант Плюс: Беларусь. Технология 3000 [Электронный ресурс] / ООО «ЮрСпектр». – Минск, 2014.

Токар Алла Миколаївна,

старший викладач кафедри конституційного, адміністративного та фінансового права Хмельницького університету управління та права

ХАРАКТЕРНІ ОЗНАКИ СПІЛЬНИХ АКТИВ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО УПРАВЛІННЯ

Практика функціонування органів місцевого управління показує, що нормативно-правове розмежування функцій і повноважень місцевих державних адміністрацій й органів місцевого самоврядування не виключає їх спільного функціонування та вимагає взаємодії при вирішенні тих чи інших проблем. Тому сьогодні залишається актуальним питання вдосконалення форм взаємодії місцевих органів управління, які можуть сприяти відображенню нових можливостей, підходів при вирішенні проблем у сфері їх стосунків.

Місцеве управління здійснюється різними за природою органами (державними і громадськими), проте об'єднаними в організаційне ціле – систему. При цьому обидва суб'єкти зберігають властивість самостійності, оскільки мають різні об'єкти впливу – “питання місцевого значення” та “питання державного значення” – і відповідно, різні завдання та функції. За таких умов взаємодія суб'єктів системи місцевого управління є необхідним, об'єктивно обумовленим фактором забезпечення їх діяльності.

Взаємодія місцевих органів управління проявляється в прийнятті місцевими органами виконавчої влади і органами місцевого самоврядування спільних актів, які є функці-

ональною формою взаємодії цих органів з точки зору зовнішнього вираження результатів їх спільної управлінської діяльності. Наявність даних актів обумовлена єдністю кінцевих цілей, що стоять перед місцевими державними адміністраціями і органами місцевого самоврядування, а саме – ефективне управління конкретною адміністративно-територіальною одиницею. Прикладом даної форми взаємодії можуть слугувати прийняті спільні розпорядження, положення, програми, пропозиції, плани юридичного всеобучу тощо.

Досліджуючи спільні акти місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, відзначаємо, що їм притаманні ознаки характерні для будь-якого акта публічного управління:

- видаються компетентними органами;
- мають публічно-владний характер;
- мають зовнішнє формальне вираження;
- наділені юридичною силою;
- обов'язкові до виконання, яке забезпечується примусом;
- мають правовий характер та юридичні наслідки.

Окрім того, можна виділити специфічні ознаки досліджуваних актів.

Акти органів місцевого управління носять вольовий характер, але воля, що виявляється в спільному акті завжди повинна бути узгодженою волею представників місцевої державної адміністрації і органу місцевого самоврядування, тобто спільні акти носять взаємоузгоджений вольовий характер представників публічної влади на місцях.

Спільні акти, що видаються органами місцевого управління є одночасно актами місцевих органів виконавчої влади, і актами органів місцевого самоврядування, тому вони повинні прийматись з дотриманням вимог, що пред'являються до кожного з актів зазначених органів.

Спільний акт, як будь-який правовий акт має своє зовнішнє вираження. Хоча, зовнішня форма спільних актів органів місцевого управління нормативно не встановлена, аналіз норм діючого законодавства дозволяє її визначити. Так, в ст.59 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» встановлено, що сільський, селищний, міський голова, голова районної у місті, районної, обласної рад в межах своїх повноважень видає розпорядження [1]. Відповідно до ст.6 Закону України «Про місцеві державні адміністрації» голови місцевих державних адміністрацій видають розпорядження [2]. Наразі, можна зробити висновок, що спільні акти органів місцевого управління повинні прийматись лише у формі розпоряджень.

Акти управління повинні прийматись з дотриманням офіційно встановленої процедури, яка передбачає певний порядок підготовки, погодження, обговорення, експертизи проекту акта управління, його затвердження, реєстрації і опублікування. Порушення порядку прийняття актів управління може бути підставою визнання їх недійсними.

Процедура прийняття спільних актів місцевих державних адміністрацій та органів місцевого самоврядування законодавством не визначена, не існує жодного нормативного акта, що визначав би порядок їх прийняття та набуття чинності. Відсутність регламентації прийняття спільних актів не виділяється нами як ознака даних актів, це недолік правового регулювання який має бути усунений.

Вважаємо, що процедура прийняття та порядок набуття чинності спільних актів органів місцевого управління потребують окремої регламентації, так як аналогічні процедури для актів місцевих державних адміністрацій і актів органів місцевого самоврядування не є однаковими.

Типовим регламентом місцевих державних адміністрацій [3] визначається порядок прийняття та моменти набуття чинності актів даних органів, відповідно до якого: розпорядження голови місцевої держадміністрації ненормативного характеру набирають чинності з моменту їх видання, якщо самими розпорядженнями не встановлено більш пізній строк набрання чин-

ності, а розпорядження нормативного характеру набувають чинності з моменту їх реєстрації, якщо самими актами не встановлено більш пізній строк введення їх у дію. Щодо розпоряджень голови місцевої держадміністрації, що стосуються прав та обов'язків громадян або мають загальний характер, то вони підлягають оприлюдненню і набувають чинності з моменту їх оприлюднення, якщо самими актами не встановлено більш пізній строк набрання чинності.

Законом України «Про місцеве самоврядування в Україні» в ст.59 п.5 передбачено момент набуття чинності для нормативних рішень рад - з дня їх офіційного оприлюднення, якщо радою не встановлено більш пізній строк. В регламентах відповідних рад поряд набуття чинності актів органів місцевого самоврядування та їх посадових осіб може визначатись більш детально. Так, в Регламенті Хмельницької міської ради VI скликання п.7 ст.38 передбачено, що рішення, які не мають загального значення або нормативного характеру та стосуються діяльності окремих підприємств, установ, організацій, фізичних осіб та громадян і не зупинені міським головою, набувають чинності з моменту їх прийняття. Публікація цих рішень не є обов'язковою [4]. Що ж до набуття чинності розпоряджень посадових осіб місцевого самоврядування (міського голови, голови обласної ради), то, нажаль, ні законом, ні регламентом це питання не регулюється.

Для актів органів місцевого самоврядування законодавством не передбачена вимога їх реєстрації. Відповідно, постає питання чи потребують реєстрації спільні акти місцевих органів виконавчої ради та органів місцевого самоврядування?

Пропонуємо закріпити положення, відповідно до якого спільні розпорядження голів органів місцевого управління ненормативного характеру можуть набирати чинності з моменту їх видання, якщо самими розпорядженнями не встановлено більш пізній строк набрання чинності. Спільні акти, що стосуються прав та обов'язків громадян або мають загальний характер, повинні підлягати реєстрації та набувати чинності з моменту їх оприлюднення, якщо самими актами не встановлено більш пізній строк набрання чинності.

Спільний акт органів місцевого управління як документ повинен відповідати наступним вимогам: мати відповідну структуру, нормативну мову, певні реквізити. Зважаючи на відсутність нормативної регламентації процедури прийняття спільних актів, вкрай важливим є питання юридичної освіченості нормотворчих суб'єктів місцевого управління.

Серед важливих вимог до спільних актів місцевого управління виділяємо наступне: місцеві органи виконавчої влади і органи місцевого самоврядування, приймаючи спільні акти не повинні виходити за межі закріплених за ними повноважень; зміст даних актів не повинен порушувати норм діючого законодавства; спільні акти органів місцевого управління повинні мати форму, яка не суперечить нормам діючого законодавства.

Підсумовуючи вищезазначене, зауважуємо, що багато питань взаємодії суб'єктів публічної влади на місцях потребують нормативного регулювання. Є об'єктивна необхідність прийняття Закону України «Про взаємодію органів місцевого управління», яким би детально регламентувались форми взаємодії місцевих органів виконавчої влади з органами місцевого самоврядування, в тому числі визначалось поняття спільних актів, вказувалось на їх види, особливості, вимоги, що ставляться до спільних актів управління, порядок їх прийняття і скасування, набуття чинності.

Список використаних джерел:

1. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21.05.1997 № 280/97-ВР (зі змін.) // Відомості Верховної Ради України. – Офіц. вид. – 1997. - № 24. – Ст. 170.
2. Про місцеві державні адміністрації : Закон України від 9 квітня 1999 року (зі змін.) // Офіційний вісник України. - Офіц. вид. - 1999. - № 18. - Ст.744.
3. Про затвердження Типового регламенту місцевої державної адміністрації : Постанова Кабінету Міністрів України від 11.12.1999 р., №2263 (у редакції постанови

Кабінету Міністрів України від 31 жовтня 2007 р. №1270 (зі змін.) // *Офіційний вісник України*. - *Офіц. вид.* - 2007. - № 83. - Ст.3072.

4. Про затвердження Регламенту Хмельницької міської ради шостого скликання : Рішення першої сесії №5 від 02.12.2010 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.khmelnytsky.com/index.php?option=com_content&view=article&id=17077:q-q&catid=17:2009-09-04-07-10-21&Itemid=245#spoiler_0

Узунова Оксана Василівна,
доцент кафедри кримінального права та правосуддя Запорізького національного
університету, кандидат юридичних наук, доцент
Баилай Роман Олександрович,
слухач магістратури Запорізького національного університету

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ МІНІСТЕРСТВА ЮСТИЦІЇ УКРАЇНИ

Ефективність реалізації громадянами своїх прав і свобод є основоположним напрямом діяльності багатьох держав світу. Реалізація державної політики у цій сфері безпосередньо залежить від ступеня забезпечення їх надійної охорони та захисту, що здійснюються відповідними органами держави. Саме з такою правоохоронною діяльністю традиційно пов'язують феномен юстиції.

Будучи демократичною, правовою та суверенною державою України забезпечує своїм громадянам реалізацію наданих їм чинним законодавством прав. Здійснення реалізації державної політики у згаданій сфері покладається на органи юстиції на чолі із Міністерством юстиції України (далі – Мін'юст).

Відповідно до Положення про Міністерство юстиції України затверджене Постановою Кабінету Міністрів України від 02.07.2014 р. Мін'юст є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України. Крім того, Мін'юст є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну правову політику, державну політику з питань банкрутства та використання електронного цифрового підпису, у сфері нотаріату, що забезпечує формування та реалізацію державної політики у сфері архівної справи і діловодства та створення і функціонування державної системи страхового фонду документації, у сфері виконання кримінальних покарань, у сфері захисту персональних даних, у сфері організації примусового виконання рішень судів та інших органів (посадових осіб), з питань державної реєстрації актів цивільного стану, з питань державної реєстрації речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень, з питань державної реєстрації юридичних осіб та фізичних осіб - підприємців, з питань державної реєстрації договорів комерційної концесії (субконцесії), з питань реєстрації (легалізації) об'єднань громадян, громадських спілок, інших громадських формувань, статутів фондів загальнообов'язкового державного соціального страхування, якщо їх реєстрація передбачена законами, статуту територіальної громади м. Києва, державної реєстрації друкованих засобів масової інформації та інформаційних агентств як суб'єктів інформаційної діяльності, є державним органом з питань банкрутства.

На сьогоднішній день важливим в процесі євроінтеграції є усунення колізій і прогалин в законодавстві України, що у свою чергу дозволить чітко визначити та закріпити правовий статус всіх органів державної влади. Адаптація законодавства України до законодавства Європейського Союзу (далі - ЄС) є пріоритетним напрямом зовнішньої політики України.

Слід зазначити, що зважаючи на євроінтеграцію нашої країни та прискорення процесу адаптації національного законодавства до законодавства ЄС, Мін'юст має статус спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади у сфері адаптації законодавства України до законодавства ЄС. Однак, на сьогоднішній день існують прогалини та колізії у здійсненні повноважень Мін'юстом, та визначені правового статусу.

Дослідженням правового статусу Мін'юсту в останні роки досліджували такі видатні науковці, як О.С. Гусарєва, Л.І. Данюк, Н.А. Железняк, І.Ю. Онопчук, П.М. Черепій, однак переважна більшість їх наукових робіт присвячена вивченню досвіду функціонування органів міжнародної юстиції або правового статусу певних органів юстиції.

На сьогоднішній день до системи органів Мін'юсту входить численна кількість органів серед яких: Управління та відділи Державної виконавчої служби; Головні управління юстиції Мін'юсту в Автономній Республіці Крим, в областях, містах Київ та Севастополь, районні, районні у містах, міськрайонні, міжрайонні управління юстиції; Реєстраційні служби та державні нотаріальні контори; Управління та відділи Державної виконавчої служби; Органи Реєстрації актів цивільного стану; Науково-дослідні установи судових експертиз; Державна пенітенціарна служба України та її підрозділи; Підрозділи з питань банкрутства.

Проте, цей перелік не є вичерпним та слід зауважити, що правовий статус всіх вищеперерахованих органів і установ регулюється численними нормативно-правовими актами, які були прийняті у різні періоди й не завжди узгоджені між собою, що призводить до суттєвих прогалин та колізій в правовому забезпеченні діяльності органів Мін'юсту.

На думку С.О. Козуліної причиною цього є відсутність базового закону «Про органи юстиції України». Проте, правовий аналіз чинних нормативно-правових актів, теоретичних розробок вітчизняних науковців і досвіду функціонування органів юстиції в окремих зарубіжних країнах свідчить про необхідність розмежування, визначення і закріплення у вітчизняному законодавстві таких понять, як «органи правосуддя», «органи юстиції», «система органів юстиції», що можливо шляхом прийняття Закону України «Про органи юстиції» [1, с. 75-76].

Проводячи аналіз основних завдань, напрямів діяльності та повноваження Мін'юсту слід зазначити, що їх кількість перевищує 100 найменувань. Цей факт у свою чергу є приголомшливим, оскільки така кількість повноважень є перебільшеною та складною для розуміння, як для фахівців установ юстиції, а тим паче для пересічних громадян України.

Крім того, аналізуючи повноваження Мін'юсту слід зазначити, що на нього покладено певні узагальнені функції, які не мають жодного відношення до основних завдань покладених на міністерство, а саме незрозумілим є повноваження щодо забезпечення у межах повноважень, передбачених законом, виконання завдань мобілізаційної підготовки та мобілізаційної готовності держави, оскільки це є напрямом діяльності Міністерства оборони України, а не Мін'юсту.

Аналізуючи вищенаведене, можна дійти висновку, що вирішення виниклих проблем можливе у разі: 1) законодавчого закріплення статусу органів юстиції; 2) законодавче врегулювання правових та організаційних форм діяльності органів юстиції з урахуванням необхідності конкретного та чіткого окреслення кола їх повноважень.

Реалізація запропонованих положень сприятиме проведенню реформування органів юстиції, що дозволить більш ефективно здійснювати державну правову політику та сприятиме формуванню правової системи, що зумовить утвердження правової держави і громадянського суспільства в Україні та є досить слушним у процесі євроінтеграції України.

Використані джерела:

1. Козуліна С.О. Сучасні проблеми та основні шляхи вдосконалення правового статусу органів міністерства юстиції України / С.О. Козуліна // Теоретичні та прикладні питання державотворення. - 2014. - Вип. 14. - С. 65-77.

Федчишина Віолета Віталіївна,
*завідувач лабораторії організації науково-дослідних робіт та координації діяльності
підвідомчих підрозділів Київського науково-дослідного інституту судових експертиз*

НАУКОВО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СУДОВО-ЕКСПЕРТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

В умовах динамічних змін впровадження демократичних цінностей та європейських стандартів, побудови ефективної системи державної влади актуалізується необхідність забезпечення розвитку та координації наукових досліджень, пріоритетом яких є зміцнення української державності через призму науково обґрунтованої судово-експертної діяльності.

Судово-експертна діяльність – це специфічний вид людської праці. Її результати є могутнім важелем у встановленні істини у справі.

Діяльність, яка передбачає використання спеціальних знань, отриманих унаслідок вищої професійної підготовки, наукової діяльності, досвіду практичної роботи, що відповідають сучасному науково-практичному рівню, поглибленим вмінням в галузі науки, техніки, мистецтва, ремесла, інших галузях, основною ціллю застосування яких є захист прав і свобод всіх громадян та інтересів держави шляхом проведення об'єктивної науково обґрунтованої судової експертизи.

У забезпеченні підвищення ефективності і якості виконання судової експертизи неабияка роль належить ефективності управлінського процесу в розвитку професійної компетентності судових експертів. Професія судового експерта – “наукового судді”, завжди асоціюється із високим рівнем культури та глибокими науковими знаннями.

Значимість судової влади, її роль у системі демократичного врядування, в захисті прав і свобод громадян, реалізації принципу верховенства права визначають особливу увагу судово-експертній діяльності до питань процедур здійснення судочинства і визначають стандарти і критерії, якими вони мають керуватися. Ці завдання є складними та багатоаспектними, оскільки від організації реалізації творчих здібностей, високо професійності судових експертів залежить функціонування в інтересах людини конституційних засад правозахисної системи влади в Україні.

Судовими експертами можуть бути фахівці, які мають відповідну вищу освіту, освітньо-кваліфікаційний рівень не нижче спеціаліста, пройшли відповідну підготовку та отримали кваліфікацію судового експерта з певної спеціальності та внесені до державного Реєстру атестованих судових експертів. До проведення судових експертиз також можуть залучатися судові експерти, які не є працівниками цих установ, за умови, що вони мають відповідну вищу освіту, освітньо-кваліфікаційний рівень не нижче спеціаліста, пройшли відповідну підготовку в державних спеціалізованих установах Міністерства юстиції України, атестовані та отримали кваліфікацію судового експерта з певної спеціальності у порядку, передбаченому цим Законом [1, ст. 9, 10, 16].

Для забезпечення належного професійного рівня фахівці, які не є працівниками державних спеціалізованих установ і отримали кваліфікацію судового експерта, крім тих, що мають науковий ступінь, один раз на три роки повинні пройти стажування в державних спеціалізованих установах Міністерства юстиції України і відповідно до спеціальності підтвердити рівень своїх професійних знань [1, ст. 21]

Метою атестації судових експертів є оцінка професійного рівня фахівців, які залучаються до проведення судової експертизи, закріплення на засадах законодавства, яке постійно оновлюється, відповідно до потреб держави і суспільства. Залежно від спеціалізації їм присвоюється кваліфікація судового експерта з правом проведення певного виду експертизи. [1, ст. 16].

До теперішнього часу законодавчий статус недержавних судово-експертних установ є не визначеним, тому юридичні особи, як комерційні, так і не комерційні, незалежно від організаційно-правової форми і основного виду діяльності, незалежно від матеріально-технічної бази або забезпечення спеціальними умовами для зберігання наданих на експертне дослідження матеріалів, іменують себе експертними установами.

Сьогодні виникає потреба у системному реформуванні законодавства України, яке, на відміну від більшості країн Європи і після радянського простору не вимагає ні ліцензування експертної діяльності, ні визначення в реєстраційних документах, дотримання організаційно-правової форми недержавних судових установ із обов'язковим визначенням судово-експертної діяльності як основної, обмежуючи в праві займатися іншими видами діяльності, крім експертної, щорічно підтверджуючи рівень спеціальних знань: саме від професійного рівня підготовки, досвіду, знань, навичок та вмінь залежить якість висновку судового експерта і, як наслідок – правдивість і справедливість судового рішення.

Використовуючи унікальний кадровий потенціал інтелектуального і професійного ресурсу висококваліфікованих судових експертів НДУСЕ для успішного наставництва у єдиному координаційному центрі навчання, підготовки та підвищення кваліфікації експертів, які не є працівниками державних спеціалізованих установ, повинно сприяти підвищенню наукового рівня основ організаційно-управлінських засад судово-експертної діяльності. Це є відповідальним, багатоаспектним і складним завданням.

Тому, важливою складовою науково-методичного забезпечення є програми підготовки судових експертів – базового документу задля визначення межі компетенції експерта оскільки по системі Міністерства юстиції більшість програм затверджувалося ще в 2004 році.

Відсутність комплексної цільової програми підготовки судових експертів вимагає розробки і впровадження її негайно, оскільки реалізується у рамках постійних змін до законодавства і вимагає підвищення обізнаності не шляхом фрагментарних курсів один раз на три роки, а ґрунтуватися на фахових спеціальних знаннях відповідної галузі знань.

Використані джерела:

1. Закон України “Про судову експертизу” від 25 січня 1994 р. № 4038-ХІІ [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4038-12>.

Циганюк Оксана Юрївна,

*студентка 4 курсу юридичного факультету заочного відділення
Хмельницького університету управління та права*

РОЛЬ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ У ВИБОРЧОМУ ПРОЦЕСІ

З наближенням та в період виборів активізують свою діяльність політичні партії в Україні. Саме в цей час найчастіше постає питання про роль політичних партій у виборах, та і в житті суспільства взагалі. З одного боку зазначається, що існуючі в Україні партії є профанацією поняття політична партія, а з іншого - намагаються довести необхідність позбавитись будь-яких партій. На нашу думку такі заяви є непослідовними і нелогічними.

Що ж таке політична партія? Політична партія - це зареєстроване добровільне об'єднання громадян - прихильників певної загальнонаціональної програми суспільного розвитку, що має своєю метою сприяння формуванню і вираженню політичної волі громадян,

бере участь у виборах та інших політичних заходах [1]. Зазначимо, що всі політичні партії в Україні проводять свою діяльність відповідно до Конституції України, Закону України «Про політичні партії в Україні», а також інших законів України та згідно із партійним статутом.

Значну увагу під час виборів, політичні партії приділяють висуванню кандидатів у народні депутати виступаючи як суб'єкт подання. Відповідно до чинного законодавства висування кандидатів партія здійснює на своєму з'їзді. Після проходження процедури реєстрації, партія отримує певні права у виборчому процесі, похідні від права висування кандидатів, які відображають її статус суб'єкта виборчого процесу і забезпечують умови реалізації її законного інтересу – добиватися обрання висунутих нею кандидатів. Крім того, чинний Закон України «Про вибори народних депутатів України» надає політичним партіям, які висунули кандидатів на виборах, такі похідні права:

- право на участь у передвиборній агітації як за кошти Державного бюджету України, так і за кошти власного виборчого фонду;
- право на подання кандидатур до складу виборчих комісій;
- право на спеціальне представництво (уповноважені особи, представник у Центральній виборчій комісії);
- право на спостереження (право мати офіційних спостерігачів);
- право на оскарження з метою захисту своїх (та висунутих партією кандидатів) прав і законних інтересів [2].

Важливо відзначити право політичних партій, представлених у парламенті, здійснювати публічний контроль за веденням Державного реєстру виборців. Хоча це право не пов'язане з виборчим процесом, зокрема, з правом висування кандидатів, однак має безпосереднє відношення до успішної підготовки і проведення виборів.

Суспільний інтерес викликає право політичної партії – суб'єкта виборчого процесу на подання кандидатур до складу виборчих комісій як окружних, так і дільничних. Особливу роль відіграє спроможність партії скористатися цим правом, яка істотно залежить від її організаційного і кадрового потенціалу [3, с. 64]. Наглядним прикладом були позачергові вибори до Верховної Ради України 26 жовтня 2014 року. Зокрема, за нашими підрахунками більшість із 26 політичних партій, яким було надано право подання кандидатур до складу виборчих комісій, або не змогли скористатися цим правом, або відіграли роль «технічних партій», вносячи кандидатури, фактично запропоновані іншими партіями чи кандидатами. Саме тут закладена можливість до маніпуляцій з боку «не чесних» кандидатів, або політичних партій. Коли за законом суб'єкт подання може замінити членів дільничних комісій в останній момент – за добу до проведення самих виборів. В той же час, законодавець, не закріпив можливість за партіями вносити зміни в поданні на офіційних спостерігачів. Тому є необхідність відрегулювати ці механізми аби не уможливити появу «технічних партій», які ускладнюють організацію та проведення виборів, а також у повній мірі реалізовувати законне право політичних сил на спостереження

Отже, у виборчий період політичні партії України відіграють важливу роль в організації та проведенні виборів виступаючи суб'єктами виборчого процесу.

Використані джерела:

1. *Про політичні партії в Україні: Закон України від 05.04.2001 № 2365-III.* - [Електронний ресурс].- Режим доступу: <http://www.zakon4.rada.gov.ua>.
2. *Про вибори народних депутатів України: Закон України від 17.11.2011 № 4061-VI // Відомості Верховної Ради України.* – 2012, № 10-11. - Ст.73
3. *Богашева Н.В. Взаємозв'язок законодавчого регулювання правових інститутів виборів та політичних партій в Україні // Вісник Центральної виборчої комісії.* – 2014, №2. – С.60-65

*Шабуневич Светлана Николаевна,
старший преподаватель кафедры теории и истории государства и права
факультета управления Института управленческих кадров Академии управления
при Президенте Республики Беларусь*

**К ПРОБЛЕМЕ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА
О ЮРИДИЧЕСКОЙ ОТВЕТСТВЕННОСТИ ГОСУДАРСТВА
ЗА НАРУШЕНИЕ КОНСТИТУЦИОННЫХ ПРАВ И СВОБОД ЛИЧНОСТИ
В РЕСПУБЛИКЕ БЕЛАРУСЬ**

Решая проблему совершенствования законодательства о юридической ответственности государства за нарушение конституционных прав и свобод личности нельзя не затронуть вопросы, имеющие отношение к непосредственному действию норм Конституции, в том числе в указанной сфере. Некоторые ученые обращают внимание на то, что «многие законоположения об ответственности государства и его органов носят декларативный характер, а государство за свои просчеты не устанавливает юридическую ответственность» [4; с. 3]. Отчасти с подобными мнениями невозможно не согласиться, поскольку в отечественной правоприменительной практике конституционные нормы о правах человека и гражданина не всегда воспринимаются как нормы высшей юридической силы, в силу чего обоснование концепции их прямого действия, по-прежнему, остается актуальным.

Так, Н.Н. Балагурова отмечает, что «проблема прямого действия Конституции не получила однозначного разрешения ни в законодательстве, ни в правовой доктрине, ни в юридической практике» [1; с. 4]. Разделяя указанную точку зрения, отметим, что данные проблемы отражаются в первую очередь на практике судов по применению конституционных норм, направленных на защиту конституционных прав и свобод граждан от притеснений со стороны государства. Ведущее место при этом принадлежит практике работы Конституционного суда Республики Беларусь.

Беспрепятственная реализация конституционных прав и свобод субъектов правовых отношений является одной из важнейших целей применения прямого действия Конституции Республики Беларусь, что исходит из смысла конституционного регулирования. Согласно ч. 1. ст. 137 Основного закона Республики Беларусь, нормы Конституции имеют высшую юридическую силу, прямое действие и применяются на всей территории Республики Беларусь. Данное позволяет говорить об указанных нормах не только как о нормах-принципах, подробно регламентированных в отраслевом законодательстве, но и как о нормах-правилах поведения, непосредственно регулирующих отношения государства и личности. Такой подход позволяет рассматривать эти нормы в качестве правового основания юридической ответственности государства, государственных органов и должностных лиц за нарушение конституционных прав и свобод личности.

В формально-юридическом значении прямое действие Конституции реализуется в случаях применения права специально уполномоченными на это субъектами (органы государственной власти, их должностные лица) и предполагает принятие тех или иных решений непосредственно на основе конституционных норм в отсутствие нормативных актов, детализирующих содержание указанных положений. Важнейшая роль при этом принадлежит проблеме толкования норм Конституции. Однако некоторые ученые обращают внимание на то, что рамочный характер норм Конституции, определяющих лишь наиболее общие принципы деятельности тех или иных институтов, не только обусловлен объективной невозможностью установления детальной правовой регламентации их деятельности, но и «направлен на создание возможности для политико-правового маневрирования законодателя, конкретизирующего те или иные нормы, а также субъекта правоприменения и субъекта официального толкования Конституции». [4; с. 8].

Как абсолютно верно отмечает Г.А. Василевич «в случае если Конституция не отражает, или в недостаточной степени отражает содержание той или иной обязанности государства нести правовую ответственность перед гражданином, оно должно быть выявлено в процессе ее толкования [2; с. 3]. Именно на решение данной проблемы должна быть направлена деятельность государственных органов по непосредственной интерпретации тех правопритязаний граждан к государству, раскрыть содержание и определить объем которых в Конституции невозможно. Сама Конституция предусматривает возможность для законодателя и субъекта применения права возможность наполнять необходимым содержанием собственные положения и конкретизировать механизмы их осуществления при условии, что это не противоречит духу и смыслу конституционного регулирования. Данным содержанием должна быть наполнена работа Конституционного Суда при интерпретации конституционных норм об обязательствах государства в отношении прав и свобод граждан.

Принятие юридически значимых решений в сфере юридической ответственности государства за нарушение конституционных прав и свобод личности должно осуществляться с учетом правовых позиций Конституционного Суда Республики Беларусь как единственного субъекта, наделенного правом легального толкования Конституции Республики Беларусь, что фактически выражается в установлении «конституционного режима» применения ее норм. При этом в условиях отсутствия указанных правовых позиций применительно к конкретной правовой ситуации, возникшей в сфере юридической ответственности государства за нарушение конституционных прав и свобод личности, непосредственная реализация конституционной нормы должна осуществляться на основе фундаментальных принципов права как основной ценности демократического государства. Именно из таких позиций должны исходить судьи при определении собственной позиции при рассмотрении дела в Конституционном Суде.

Отметим, что закрепление принципа верховенства права в белорусской Конституции (ст. 7) предполагает необходимость следования ему белорусского законодательства, формирования позиции судов, в частности Конституционного Суда и его реализацию в судебной практике. Это обуславливает необходимость дальнейшего развития потенциала норм ст. 7 Конституции Республики Беларусь, направленных на обеспечение единого конституционного пространства и недопущение нарушения прав и свобод граждан в ходе осуществления государственной деятельности, нарушения принципов конституционного регулирования.

Литература:

- 1. Балагурова, Н.Н. Действие Конституции Российской Федерации: теоретико-правовое исследование: автореферат диссертации на соискание ученой степени канд. юрид. наук. – Челябинск – 2012. – 28 с.*
- 2. Василевич, Г.А. Конституция и некоторые аспекты защиты прав и свобод граждан / Г.А. Василевич. – Минск: Знание, 1999. – 51 с.*
- 3. Конституция Республики Беларусь от 15 марта 1994 г.: принята на респ. референдумах 24 нояб. 1996 г. и 17 окт. 2004 г. // Эталон-Беларусь [Электронный ресурс] / Нац. центр правовой информ. Респ. Беларусь. – Минск, 2014.*
- 4. Романова, В.В. Юридическая ответственность государства: автореферат диссертации на соискание ученой степени канд. юрид. наук. – Казань, 2007. – 26 с.*

Шошин Сергей Владимирович,
доцент кафедры уголовного, экологического права и криминологии юридического факультета ФГБОУ ВПО «Саратовский государственный университет имени Н. Г. Чернышевского», кандидат юридических наук, доцент

НЕКОТОРЫЕ ОСОБЕННОСТИ РЕАЛИЗАЦИИ КОНСТИТУЦИОННОГО ПРАВА ЧЕЛОВЕКА НА ИНФОРМАЦИЮ В СОВРЕМЕННОЙ РОССИИ

Конституция РФ в ч. 3 ст. 29 закрепляет, что «каждый имеет право свободно искать, получать, передавать, производить и распространять информацию любым законным способом» [1, с. 6]. При практической реализации в условиях современной российской реальности, зачастую, имеют место и довольно оригинальные случаи. В личной практике автора настоящего доклада, выполняющего на факультете функции ответственного за научно-исследовательскую деятельность по кафедре, имел место любопытный прецедент. 10 октября 2014 г. автору настоящего текста доклада было поставлено на вид доцентом Крючковой Е.А., выполняющей функции лица, ответственного за научно-исследовательскую работу на юридическом факультете, о недопустимости в дальнейшем производить направление по электронной почте в адрес службы новостей Центра СМИ СГУ им. Н.Г.Чернышевского фотографий и текста новостного сообщения о каком-либо мероприятии, прошедшем на кафедре и (или) факультете. По ее словам, такую информацию можно направлять только через пересылку ей на электронную почту. Особый парадокс составляет факт регулярного направления автором таких новостных материалов и ей по адресу ее электронной почты в прошлом.

Это мотивировано было тем, что доцент Крючкова Е.А. (по ее словам) является зам. декана юридического факультета. Свое распоряжение в письменной форме она не предоставила. Нормативно-правовое положение факультета не допускает существования должности заместителя декана. Какое-либо распоряжение, подписанные от имени заведующего кафедрой, декана, ректора по данному вопросу ею также фактически предоставлены не были. На возражение автора настоящей работы о фактическом нарушении этим Конституции РФ была получена ссылка на устное указание руководства.

В течении более 7 лет практической деятельности автором регулярно направлялись по электронному адресу службы новостей Центра СМИ СГУ им. Н.Г.Чернышевского как тексты новостей, так и фотографии, произведенные лично автором, касающиеся произведенных на кафедре мероприятий (прошедших событий). Все указанные новостные материалы успешно и в необходимом объеме размещались как на сайте факультета, так и на сайте СГУ.

Анализируемое ограничение по своему правовому характеру является похожим на имеющуюся практику запрета в органах прокуратуры РФ передачи информации в адрес средств массовой информации, минуя пресс-службу органов прокуратуры РФ. Похожее ограничение касается осужденных, содержащихся в условиях реального лишения свободы. В ч. 3 ст. 15 УИК РФ регламентировано, что: «направление предложений, заявлений, ходатайств и жалоб осужденных к аресту, содержанию в дисциплинарной воинской части, лишению свободы, смертной казни, адресованных в органы, указанные в части 4 ст. 12 УИК РФ, и получение ответов ... осуществляются через администрацию учреждений и органов, исполняющих наказания» [2, с. 3].

Традиционно деятельность университета отличалась от подобных режимных ограничений. Ежегодно от каждого преподавателя факультета требуется предоставление справки об отсутствии судимости. Теперь вводится ограничение в направлении информации непосредственно в Центр СМИ. Подобная ситуация, как минимум, предполагает потребность в привлечении внимания научной юридической общественности.

Литература:

1. Конституция Российской Федерации (принята всенародным голосованием 12.12.1993) (с учетом поправок, внесенных Законами РФ о поправках к Конституции РФ от 30.12.2008 N 6-ФКЗ, от 30.12.2008 N 7-ФКЗ, от 05.02.2014 N 2-ФКЗ, от 21.07.2014 N 11-ФКЗ) // <http://www.consultant.ru/popular/cons/#info> (дата обращения: 13 октября 2014 г.).

2. Уголовно-исполнительный кодекс РФ (от 08.01.1997 N 1-ФЗ) (ред. от 23.06.2014) // КонсультантПлюс: // <http://www.consultant.ru/popular/uikrf/#info> (дата обращения: 13 октября 2014 г.).

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО. КРИМІНОЛОГІЯ. КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧЕ ПРАВО.

*Голдзіцький Казимир Адамович,
доцент кафедри кримінального права та процесу
Хмельницького університету управління та права*

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ СУДДІ: ПОРУШЕННЯ ТА ПОКАРАННЯ

Суддівська незалежність – це право і обов’язок за будь-яких обставин приймати законні, справедливі рішення, а не суддівська всюдозволеність і безкарність.

Коли йдеться мова про суддівський корпус, найболючішим виявляється два питання: незалежність та відповідальність судді. Щоправда, про незалежність здебільшого говорять самі судді, а про відповідальність – суспільство, яке прагне справедливого й незаангажованого правосуддя, дотримання суддею норм законів та поваги до гідності учасників судових процесів. Ці поняття – незалежність й відповідальність часто, чомусь, сприймаються як протилежні, мовляв, посилення відповідальності суддів – це тиск, замах на їхню незалежність.

Водночас, справжня суддівська незалежність – це право і обов’язок за будь-яких обставин, приймати законні й справедливі рішення, а не суддівська всюдозволеність і безкарність.

Після подій «майдану» ми всі очікували кардинальних змін у системі правосуддя і, навіть, не стільки реформування судової системи, скільки її очищення від корумпованих та знахабнелих суддів, які виконували політичні та комерційні замовлення.

Закон України «Про відновлення довіри до судової влади в Україні», на який покладалися великі надії, не став люстраційним по своїй суті. Громадськість вимагала і продовжує вимагати повноцінної люстрації суддів, чия репутація давно й міцно заплямована.

В нашій державі є окремі судді й цілі суди, які стали притчею на язиках. Так, суддя Печерського райсуду м. Києва Світлана Волкова незаконно не задовільнила клопотання про продовження терміну утримання під вартою командира підрозділу «Беркут» Дмитра Садовника, який підозрюється в розстрілі (вдумайтеся в цифру) 39 активістів Євромайдану. 19 вересня 2014 року суддею було звільнено з під варті вказану особу. Після звільнення підозрюваний Садовник зник з місця свого постійного проживання. Його оголосили в розшук.

За винесення суддею С. Волковою завідомо неправосудної ухвали, що призвело до тяжких наслідків, їй оголошена підозра у вчиненні злочину, передбаченого частиною 2 статті 375 Кримінального кодексу України, санкція якої передбачає покарання у вигляді позбавлення волі на термін від 5 до 8 років.

Досить показовим є приклад порушення присяги суддями при розгляді кримінальної справи Ровеньківського міськсуду Луганської області. Суть справи: капітан міліції Денис Давидов під впливом алкоголю та наркотиків, з особливою жорстокістю вбив свою дружину, пошматував її на очах власного малолітнього сина. Проте, судді в діях

Д. Давидова не вбачили складу злочину, мотивуючи це так, що він діяв у стані афекту. В той же час, стан патологічного афекту, на який у виправдувальному вироку посилалися судді, не був підтверджений матеріалами кримінальної справи, ні характером вчинення злочину. Апеляційна інстанція за скаргою потерпілих (батьків жертви) винесла свій вирок щодо Д. Давидова – довічне позбавлення волі. Вища рада юстиції ухвалила рішення про внесення подання щодо звільнення трьох суддів з посад за порушення присяги за їхнє незаконне рішення. Серед дев'яти підстав звільнення суддів, передбачених статтею 126 Конституції України, є такі:

- порушення суддею присяги;
- набрання законної сили обвинувального вироку щодо нього.

Звільнення судді у зв'язку із вчиненням ним злочину – зрозумілий пункт. Але, на нашу думку, залишається дискусійним пункт – звільнення за порушення суддею присяги. Згідно статті 32 Закону України «Про Вищу раду юстиції», порушенням присяги суддею є:

- вчинення ним дій, що порочать звання судді і можуть викликати сумнів у його об'єктивності, неупередженості та незалежності, у чесності та непідкупності судових органів;

- недотримання суддею вимог та обмежень, встановлених Законом України «Про засади запобігання та протидії корупції»;

- умисне затягування суддею строків розгляду справи понад терміни, встановлені законом.

У зазначеному переліку порушень присяги суддею фігурують як такі, що тягнуть за собою лише дисциплінарну відповідальність та можуть тягнути кримінальну відповідальність.

У вищенаведених прикладах, суддя С. Волкова порушила присягу судді, проти неї здійснюється кримінальне провадження. Виникає питання, яку підставу слід застосувати для звільнення її з посади судді: чи за порушення присяги, чи у зв'язку із обвинувальним вироком щодо неї, який набере законної сили?

Щодо трьох суддів Ровеньківського міськсуду Луганської області, Вища рада юстиції прийняла рішення про звернення з клопотання про звільнення їх з посад за порушення присяги. Але, якщо в діях зазначених суддів вбачаються ознаки злочину, то логічно було б здійснити кримінальне провадження щодо них і після прийняття рішення в кримінальній справі вирішувати питання про їх юридичну відповідальність.

На нашу думку, слід удосконалити правовим шляхом підстави звільнення з посад суддів за порушення присяги, чітко розмежувавши звільнення за порушення присяги та з інших підстав й передбачити різні процедури звільнення.

На практиці рішення Вищої ради юстиції щодо звільнення з посади суддів передається до Верховної Ради України. Рішення про звільнення з посади судді ухвалюється більшістю від конституційного складу Верховної Ради України. Але виникає питання, якщо таке рішення не було прийнято (не набрало більшості голосів депутатів), як бути, суддя залишається на посаді? Така практика є неприпустимою і, на нашу думку, необхідно внести зміни до статті 126 Конституції України, з метою виключення можливості звільнення суддів Верховною Радою України. Ці повноваження необхідно передати іншому органу, а також чітко врегулювати процедуру звільнення.

Григор'єва Олена Валеріївна,
*здобувач відділу проблем кримінального права, кримінології та судоустрою
Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України,
начальник групи контролю І Спеціального центру швидкого реагування
Державної служби України з надзвичайних ситуацій*

УМОВИ КРИМІНАЛЬНОЇ АГРЕСІЇ

Ключові слова: умови, детермінація, моделі, кримінальна агресія, неблагополучні родини, групи протиправної спрямованості, засоби масової інформації.

Актуальність теми дослідження. Підґрунтям існування демократичної, правової держави і напрямком її діяльності в ствердженні і забезпеченні прав и свобод людини є запобігання злочинності. Конституційні засади передбачають, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність недоторканість і безпека визнаються найвищою соціальною цінністю держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність [1].

У світлі конституційних вимог основним завданням кримінологічних досліджень є розробка ефективних заходів запобігання злочинності, які дали б змогу з максимальною результативністю розподілити ресурси суспільства для загальносоціального запобігання цьому явищу, а правоохоронним органам організувати спеціально-кримінологічну (індивідуальну) профілактику протиправних діянь. Одним із напрямків у вирішенні цієї задачі є дослідження проблеми кримінальної агресії особи та умов, що сприяють її детермінації.

Стан розробленості теми дослідження. У тій чи іншій мірі проблемі кримінальній агресії приділяли увагу: Ю.М. Антонян, А. Бандура, О.М. Бандурка, Л.М. Балабанова, Х. Дельгадо, А.П. Закалюк, А.Ф. Зелінський, О.М. Костенко, Й.А. Кудрявцев, О.М. Литвак, К. Лоренц, О.Ю. Михайлова, І.П. Павлов, О.Р. Рагінов, А.О. Реан, Н.О. Рагінова, Т.Г. Румянцева, Е. Фромм, Х. Хекхаузен, К. Хорні, О.М. Храмцов та інші вчені. Незважаючи на те, що про кримінальну агресію в рамках кримінологічної та багатьох інших наук, ведуться численні дискусії, більшість досліджень спрямовані на визначення її видів: фізична (вбивство, тілесні ушкодження), вербальна (злочинні погрози, наклеп, знущання), інструментальна тощо. Разом із тим, умови, що сприяють детермінації кримінальної агресії - моделі кримінальної агресії, залишаються поки-що не достатньо дослідженими. Адже, міждисциплінарність проблеми кримінальної агресії, потребує використання для її дослідження, знань в галузі не тільки кримінології, кримінального права, але і соціології, соціальної психології, педагогіки та багатьох інших наук, в сфері вивчення яких знаходиться людина.

Завданням роботи є дослідження умов, що сприяють детермінації кримінальної агресії – моделей кримінальної агресії.

1. Стосовно понять агресивність, агресія, кримінальна агресія. Агресивність - індивідуально-психологічна риса в структурі особи злочинця, насильство - прояв агресії [2, с.35], агресивність - властивість людини як суспільного індивіда, агресія – прояв агресивності в деструктивних діях з метою нанесення шкоди тій чи іншій особі [3, с.5], агресія доброякісна - передається людині генетично, спрямована на збереження життя, агресія злаякісна - проявляється як потяг людини до абсолютного володарювання над іншою живою істотою і бажання руйнувати [4, с.97], агресія – це мотивована деструктивна поведінка індивіда, що суперечить заведеним правилам і нормам існування людей у соціумі, що завдає моральної, фізичної, матеріальної або психологічної шкоди іншим [5, с.5]. На нашу думку, кримінальна агресія – це суспільно небезпечна форма прояву десоціалізації особи, яка пов'язана із протиправним заподіянням шкоди з метою спричинення фізичних, психічних страждань, тілесних ушкоджень або позбавлення життя.

2. Визначення умов, що сприяють детермінації кримінальної агресії – моделей кримінальної агресії. Об'єктами наслідування кримінальній агресії (моделями) для особи,

які зумовлюють формування індивідуально-особистісних характеристик, що здатні детермінувати (обумовити) десоціальну спрямованість агресії, здатні виступати: а) неблагополучні родини; б) групи протиправної спрямованості; в) засоби масової інформації. Адже, через посередництво вербальних та уявних символів люди зберігають досвід у репрезентативній формі, що є керівництвом для майбутніх дій [6, с.27].

2.1. Неблагополучні родини. До неблагополучних родин як моделей кримінальної агресії для особи ми відносимо: змістовно неблагополучні родини (родини, де батьки зловживають спиртними напоями, наркотичними речовинами, ведуть аморальний спосіб життя; родини з низьким морально – культурним рівнем батьків; родини зі стійкими конфліктами у взаєминах між батьками, батьками і дітьми; родини зовні благополучні, але допускають серйозні помилки в системі сімейного виховання), структурно неблагополучні родини - неповні сім'ї.

2.2 Групи протиправної спрямованості. В лоні груп протиправної спрямованості здійснюється задоволення нереалізованих потреб в самоствердженні. Для них характерна підвищена відчуженість, навіюваність, ксенофобія.

2.3. Засоби масової інформації (далі-ЗМІ). Пропаганда насильства (кримінальної агресії) засобами масової інформації ґрунтується на знецінюванні людського життя. Символічне кодування, яке здійснює телебачення, створює необхідний рівень впливу на свідомість мас. ЗМІ дозволяють людині шляхом спостереження переймати різноманітні форми (моделі) поведінки. Вони є джерелом, з якого переймаються і ворожі зразки поведінки. При навчанні через спостереження одна-єдина модель може передати нові форми поведінки одночасно величезній кількості людей, які знаходяться у різних географічних точках [6,с. 63].

Висновки. Враховуючи вище наведене, можна констатувати, що кримінальна агресія як протиправна (десоціальна) поведінка, набувається і підтримується за допомогою тих же засобів (моделей), що і соціально корисна поведінка.

Література:

1. Конституція України від 28.06.1996 р. – [Електронний ресурс]: Режим доступу: zakon.rada.gov.ua/go/254k/96-вр
2. Закалюк А.П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика: у 3 кн./ А.П.Закалюк. –К.:Видавничий дім «Ін Юре», 2007 - Кн.2: Кримінологічна характеристика та запобігання вчиненню окремих видів злочинів. – 2007. - 712 с.
3. Ратинов А.Р. Насилие, агрессия, жестокость. Криминально-психологическое исследование /А.Р.Ратинов // Насилие, агрессия, жестокость. Криминально-психологическое исследование. - 1990.- С.5-15.
4. Фромм Э. Анатомия человеческой деструктивности / Фромм Э.; [пер. с англ. Э.М. Телятникова]. - М.: АСТ, 1998.- 672 с.
5. Алексеева Т.В. Психология подростковой злочинности: [навчальний посібник] / Т.В. Алексеева, Н.І Ковальчишина. – Донецьк: «Ноулідж», 2010. – 335 с.
6. Бандура А. Теория социального научения / Бандура А.; [пер. с англ.. Н.Н. Чубаря].- Спб.: Евразия, 2000.- 320 с.

*Елганова Надежда Викторовна, Минеева Ирина Сергеевна,
студентки 3 курса юридического факультета ФГБОУ ВПО «Саратовский
государственный университет имени Н. Г. Чернышевского»*

БОРЬБА С ЭКСТРЕМИЗМОМ В СЕТИ «ИНТЕРНЕТ»

Сегодня Россия стоит на новом пути развития, что характеризуется переходом к информационному обществу и, как следствие, ростом влияния информационно-коммуникационных технологий на все сферы общественной жизни, и это влияние отнюдь не всегда положительное. Благодаря широкому распространению информационных технологий в сети Интернет обостряются некоторые социально-экономические и политические процессы. В частности, рост влияния сети Интернет оказал огромное влияние на проблему экстремизма.

Экстремизм является проблемой не только общегосударственного значения, но представляет собой угрозу национальной безопасности других стран. Поэтому был принят ряд международных актов, содержание которых направлено на противодействие экстремистской деятельности. Например, Международный пакт о гражданских и политических правах, где указано, что «всякое выступление в пользу национальной, расовой или религиозной ненависти, представляющее собой подстрекательство к дискриминации, вражде или насилию, должно быть запрещено законом»[1, с.1]. Также нормативно закреплено сотрудничество России в области борьбы с экстремизмом с иностранными государствами (Европейская конвенция о пресечении терроризма от 27 января 1977 года, Конвенция Совета Европы о предупреждении терроризма от 16 мая 2005 года; Шанхайская конвенция о борьбе с терроризмом, сепаратизмом и экстремизмом от 15 июня 2001 года).

Российская правовая основа в сфере борьбы с экстремизмом заложена и в Конституции РФ. В ней даны общие принципы деятельности по борьбе с экстремизмом, которые получают своё выражение в других нормативно-правовых актах. В частности, законодательство Российской Федерации в области противодействия экстремизму включает в себя Федеральный закон от 25.07.2002 N 114-ФЗ «О противодействии экстремистской деятельности», согласно которому на территории РФ запрещаются распространение экстремистских материалов, а также их производство или хранение в целях распространения.

Но все эти вышеперечисленные федеральные законы и международные акты регулируют лишь проявление экстремизма в обществе, не учитывая особенности распространения такой информации через сеть Интернет.

По мнению Д.Н.Зяблова, полностью контролировать и циркулировать информацию, поступающую в сеть Интернет практически невозможно, ведь компьютерная сеть Интернет уникальна - она не находится во владении какого-то физического лица, частной компании, государственного ведомства или отдельной страны[6, с.5]. Действительно, полностью искоренить экстремистскую информацию из сети Интернет невозможно, но минимизировать ее всё-таки реально.

Для этих целей в 2012 году была создана автоматизированная информационная система ведения и использования базы данных о сайтах - Единый реестр доменных имён, который содержит список страниц сайтов в сети «Интернет», содержащие информацию, распространение которой в Российской Федерации запрещено. Но наличие сайта в таком реестре не влечёт для неисполнительного провайдера по сути никаких правовых последствий, тем более сейчас существует множество способов обхода блокировок запрещённых ресурсов, о которых можно узнать в той же сети Интернет. Помимо блокирования вредоносного сайта блокируются и другие сайты, находящиеся на этом же IP-адресе, которые, по сути, никак не нарушают законодательство РФ.

Также с 1 февраля 2014 года вступили в силу изменения в федеральный закон РФ «Об информации, информационных технологиях и о защите информации». И, со-

гласно поправкам, теперь доступ к сайтам, которые содержат запрещенную информацию, может ограничиваться во внесудебном порядке на основании требований руководителей Генпрокуратуры, направленных в Роскомнадзор. Благодаря чему, как отмечает Генеральный прокурор Юрий Чайка в своем ежегодном докладе на заседании Совета Федерации, на сегодняшний день информация, содержащая экстремистские материалы удалена уже более чем с 80 сайтов[5, с.1].

Что касается ответственности, то за экстремизм, в том числе в сети Интернет установлена, как уголовная, так и административная ответственность. В частности, этим деяниям посвящены такие статьи, как ст.280, 282.1 и 282.2, 205, 205.1, 205.2, 207 УК РФ и ст. 20.29 КоАП.

Однако, не смотря на то, что в российском законодательстве есть нормы, направленные на борьбу с экстремизмом, и предусматривающие ответственность за подобные деяния, это явление по-прежнему существует, а благодаря сети Интернет приобретает большее распространение. Значит вышеперечисленных законов не достаточно для решения этой проблемы. Считаем, что нужно усилить правовую базу как на государственном уровне, так на международном уровне. Также внутри государства требуется создать специальные органы, службы, которые непосредственно боролись с экстремизмом в сети Интернет.

Литература:

1. *Международный пакт о гражданских и политических правах от 16.12.1966 г. // Бюллетень Верховного Суда РФ. 1994. N 12.*

2. *Конституция РФ (принята всенародным голосованием 12.12.1993) (ред. от 21.07.2014) // Собрание законодательства РФ. 2014. N 31. ст. 4398.*

3. *Федеральный закон от 27.06.2006 N 149-ФЗ «Об информации, информационных технологиях и о защите информации» (ред. от 22.08.2014) // Российская газета. 2006. N 165.*

4. *Постановление Правительства РФ от 26 октября 2012 г. N 1101 «О единой автоматизированной информационной системе «Единый реестр доменных имен, указателей страниц сайтов в информационно-телекоммуникационной сети «Интернет» и сетевых адресов, позволяющих идентифицировать сайты в информационно-телекоммуникационной сети «Интернет», содержащие информацию, распространение которой в Российской Федерации запрещено» // Собрание законодательства Российской Федерации. 2012. N 44. ст. 6044.*

5. *«Доклад на заседании Совета Федерации Федерального Собрания Российской Федерации». URL: http://genproc.gov.ru/smi/interview_and_appearances/appearances/145875/ (дата обращения: 05.10.2014).*

6. *Зяблов Д.Н. Противодействие проявлениям экстремизма в сети интернет. URL: http://scjournal.ru/articles/issn_1997-292X_2011_4-3_12.pdf (дата обращения: 05.10.2014).*

7. *Кубякин Е.О. Молодежный экстремизм в сети интернет как социальная проблема. URL: <http://cyberleninka.ru/article/n/molodezhnyy-ekstremizm-v-seti-internet-kak-sotsialnaya-problema> (дата обращения 06.10.2014).*

8. *Экстремизму - нет в сети интернет. URL: http://libavtograd.tgl.ru/library.php?page_id=2699 (дата обращения: 05.10.2014).*

Захарчук Віктор Миколайович,

в. о. доцента кафедри кримінального права та процесу Хмельницького університету управління та права, кандидат юридичних наук

СУСПІЛЬНА НЕБЕЗПЕКА САМОВІЛЬНОГО ЗАЙНЯТТЯ ЗЕМЕЛЬНОЇ ДІЛЯНКИ ТА САМОВІЛЬНОГО БУДІВНИЦТВА

Суспільна небезпека є обов'язковою ознакою кожного складу злочину і проявляється в загрозі заподіяння або в заподіянні шкоди об'єктові кримінально-правової охорони. Т.А. Леснієвські-Костарева вказує, що саме суспільна небезпека є підставою криміналізації, декриміналізації, пеналізації, депеналізації, диференціації та індивідуалізації кримінальної відповідальності [1, с. 62]. М.Й. Коржанський вказував, що суспільна небезпека має два виміри: характер і ступінь. Характер суспільної небезпеки, в першу чергу, визначається суспільною цінністю об'єкта посягання. Ступінь суспільної небезпеки діяння визначається, головним чином, способом вчинення злочину та розміром заподіяної шкоди [2, с. 81].

Визначаючи характер суспільної небезпеки самовільного зайняття земельної ділянки необхідно звернути увагу на важливість та цінність предмета злочинного посягання, а також на особливості суспільних відносин, що порушуються внаслідок вчинення цього злочину. Відповідно до ст. 14 Конституції України земля є основним національним багатством, що перебуває під охороною держави. В.В. Носік вказує, що порівняно з іншими державами для України земля дійсно є основою національного багатства, оскільки створення валового внутрішнього продукту держави базується, перш за все, на використанні природного ресурсного потенціалу землі, її сільськогосподарських угідь тощо [3, с. 47–48]. Володіючи земельною ділянкою її власник має можливість задовольняти свої власні матеріальні та соціальні потреби.

Необхідність посилення охорони прав на землю в сучасних умовах викликана об'єктивними закономірностями суспільного розвитку, які пов'язані із законодавчим закріпленням різних форм власності, що надало землі, окрім властивостей об'єкта природи та об'єкта господарювання, властивості об'єкта права власності і залучило її до цивільного обороту. Це, своєю чергою, зумовило значне збільшення вартості землі, особливо для житлового та промислового будівництва. У разі самовільного будівництва на самовільно зайнятій земельній ділянці не тільки порушується право власності на землю, але й відбувається дестабілізація суспільних відносин у сфері будівництва будівель та споруд, створюються передумови для функціонування незаконного ринку нерухомості, порушуються вимоги щодо порядку планування і забудови територій. Можливість збудувати будівлі або споруди на самовільно зайнятій земельній ділянці, а потім узаконити таке будівництво для багатьох осіб є способом незаконного вирішення житлової проблеми, можливістю отримання незаконного прибутку від продажу або оренди незаконно збудованих будівель. Значні зміни в порядку ведення сільськогосподарської діяльності, використання імпоротної техніки, пестицидів та агрохімікатів створюють необхідні умови для отримання прибутку від такої діяльності на самовільно зайнятій земельній ділянці.

Тому можливість здійснювати сільськогосподарську діяльність, будувати будівлі та споруди і при цьому не нести витрат на отримання земельних ділянок у власність або користування та не сплачувати податок на землю або орендну плату робить земельні ділянки для злочинців ще більш привабливими.

Для визначення ступеня суспільної небезпеки самовільного зайняття земельної ділянки потрібно враховувати об'єктивні форми прояву цього діяння, які полягають у протиправному зайнятті земельної ділянки та її фактичному використанні. Внаслідок таких дій власники та землекористувачі, чий земельні ділянки самовільно зайняті, не втрачаючи

з ними юридичного зв'язку (вони і надалі залишаються їхніми власниками або законними володільцями), фактично втрачають можливість самостійно господарювати на земельній ділянці, отримувати від неї прибуток, використовувати її для будівництва, здавати в оренду, тобто вони втрачають можливість використовувати належне їм майно. Усе це, в свою чергу, може призводити до заподіяння їм істотної шкоди, матеріальним вираженням якої є шкода у значному розмірі (ч. 1 ст. 1971 Кримінального кодексу України). Крім того, вчинення таких дій додатково може заподіювати шкоду навколишньому природному середовищу, оскільки досить часто на самовільно зайнятих земельних ділянках знімається або забруднюється верхній шар ґрунту, незаконно добуваються корисні копалини, складається сміття тощо. Саме у заподіяній істотній шкоді, в першу чергу, проявляється суспільна небезпека самовільного зайняття земельної ділянки.

Підвищену суспільну небезпеку становить самовільне зайняття земельних ділянок особливо цінних земель, земель в охоронних зонах, зонах санітарної охорони, санітарно-захисних зонах чи зонах особливого режиму використання земель, самовільне будівництво на цих землях. Також самовільне зайняття земельної ділянки та самовільне будівництво можуть бути передумовами до вчинення інших злочинних діянь (зокрема шахрайства, підробки документів), спричиняти конфлікти при звільненні земельної ділянки, знесенні самовільно збудованої будівлі чи споруди, відшкодуванні заподіяної шкоди, що також свідчить про підвищений ступінь їх суспільної небезпеки.

До суб'єктивних ознак, які впливають на ступінь суспільної небезпеки самовільного зайняття земельної ділянки та самовільного будівництва слід віднести те, що досить часто такі дії вчиняються службовими особами юридичних осіб, що призводить за зайняття значних площ земель та порушення нормальних господарських відносин. Ознакою суб'єкта самовільного зайняття земельної ділянки та самовільного будівництва, що вказана законодавцем у ст. 1971 Кримінального кодексу України і впливає на ступінь суспільної небезпеки є судимість за вчинення цих злочинів.

Отож, самовільне зайняття земельної ділянки та самовільне будівництво є негативними явищами, які мають значний характер та ступінь суспільної небезпеки. Характер проявляється в особливій цінності об'єкта кримінально-правової охорони. Ступінь небезпеки в основному полягає в самовільності дій, що призводять до порушення встановленого порядку щодо передачі (надання) земельних ділянок з установленням меж та оформленням права на них. Самовільне зайняття земельної ділянки та самовільне будівництво також призводять до порушення відносин власності (користування) земельною ділянкою, завдають матеріальну шкоду в значному розмірі власникам та законним володільцям земельних ділянок, призводять до нецільового використання земель, дестабілізації суспільних відносин в сфері управління земельними ресурсами.

Література:

1. *Лесниевски-Костарева Т. А. Дифференциация уголовной ответственности. Теория и законодательная практика [Текст] / Т. А. Лесниевски-Костарева. – [2-е изд, перераб. и доп.]. – М.: Издательство НОРМА, 2000. – 400 с.*
2. *Коржанський М. Й. Об'єкт і предмет злочину [Текст] : монографія / М. Й. Коржанський. – Дніпропетровськ: Юрид. акад. МВС, Ліра ЛТД, 2005. – 252 с.*
3. *Носік В. В. Право власності на землю Українського народу [Текст] : монографія / В. В. Носік. – К.: Юрінком Інтер, 2006. – 544 с.*

ДЕРЖАВНА ТАЄМНИЦЯ ЯК ПРЕДМЕТ ОКРЕМИХ СКЛАДІВ ЗЛОЧИНІВ

Важливе місце в державній інформаційній політиці відіграє інформація, яка має стратегічне значення, розголошення або втрата якої може негативно вплинути на безпеку держави. До такої інформації відносяться відомості, що складають державну таємницю, яка згідно з ст. 1 Закону України «Про державну таємницю» визначається як – вид таємної інформації, що охоплює відомості у сфері оборони, економіки, науки і техніки, зовнішніх відносин, державної безпеки та охорони правопорядку, розголошення яких може завдати шкоди національній безпеці України та які визнані у порядку, встановленому цим Законом, державною таємницею і підлягають охороні державою [1]. Саме цей Закон є основним нормативно-правовим актом, що регулює відносини сфері державної таємниці [2, с. 144].

У Кримінальному кодексі України за посягання на державну таємницю та за порушення встановленого порядку її збереження передбачена відповідальність у п'яти статтях, зокрема, ч. 1 ст. 111 (державна зрада у формі шпигунства), ст. 114 (шпигунство), ст. 328 (розголошення державної таємниці), ст. 329 (втрата документів, що містять державну таємницю), ст. 422 (розголошення відомостей військового характеру, що становлять державну таємницю, або втрата документів чи матеріалів, що містять такі відомості) [3].

Предметом злочину є: 1) документи, що містять державну таємницю; 2) інші матеріальні носії секретної інформації, що містять державну таємницю; 3) предмети, відомості про які становлять державну таємницю.

Документ - це передбачена законом матеріальна форма одержання, зберігання, використання і поширення інформації шляхом фіксації її на папері або на іншому носіїві. Це можуть бути книги, брошури, карти, схеми, плани тощо. До інших матеріальних носіїв секретної інформації можуть бути віднесені не передбачені законодавством форми зберігання таємної інформації (незареєстровані у встановленому порядку блокноти, «чернетки» тощо, в яких зроблено виписки із відповідних документів). Відомості, що становлять державну таємницю, - це інформація у сфері оборони, економіки, науки і техніки, зовнішніх відносин, державної безпеки і охорони правопорядку, розголошення якої може завдати шкоди національній безпеці України і які рішенням державних експертів з питань таємниць визнано державною таємницею та включено до Зводу відомостей, що становлять державну таємницю (ЗВДТ) [4, с. 758].

Особливу увагу заслуговує наказ Служби безпеки України від 12.08.2005 р. № 440 «Про затвердження Зводу відомостей, що становлять державну таємницю» (зареєстрований в Міністерстві юстиції України 17.08.2005 р. за № 902/11182), який було прийнято відповідно до ст. 12 Закону України «Про державну таємницю» [5].

Звід відомостей, що становлять державну таємницю, є єдиною формою реєстрації цих відомостей в Україні. З моменту опублікування Зводу відомостей, що становлять державну таємницю, держава забезпечує захист і правову охорону відомостей, які зареєстровані в ньому. Звід відомостей, що становлять державну таємницю, формується Службою безпеки України на підставі рішень державних експертів з питань таємниць про віднесення інформації до державної таємниці та висновків державних експертів про скасування раніше прийнятих рішень, а у випадках, передбачених ст. 12 Закону України «Про державну таємницю», – на виконання рішень суду.

Щоб належним чином оцінити закони своєї держави, доцільно порівняти чинне законодавство в Україні з тим, як охороняються відомості, що становлять державну таємницю, в зарубіжних державах, зокрема, Сполучених Штатах Америки та Франції.

Так, у Сполучених Штатах Америки в 1966 р. був прийнятий Закон про свободу інформації, у якому були представлені нові інтерпретації та нові легітимні форми захисту свободи інформації. У ньому було окреслено досить широке коло питань, що становлять державну таємницю і які не підлягають розголошенню. Серед них – відомості, що стосуються національної оборони і зовнішньої політики США; інформація, що стосується кадрової політики того чи іншого державного відомства та інші.

Другого лютого 1982 р. Білий дім опублікував Інструкцію під назвою «Правила зберігання секретної інформації Ради національної безпеки і органів розвідки». Інструкція пропонувала всім відомствам обмежити до абсолютного мінімуму коло осіб, що мають допуск до подібних документів, суворо контролювати їх розмноження і поширення. У квітні 1982 року видається документ – виконавчий наказ Президента США за № 12356 «Інформація, що торкається національної безпеки». У ньому передбачається, що гриф секретності надається документу в тому разі, якщо інформація містить важливі відомості щодо національної безпеки, зовнішньої політики США, міжнародних відносин, а також розвідувальної діяльності, джерел і методів одержання відомостей, охорони ядерних матеріалів і об'єктів криптографії [6, с. 50].

У 1960 році були закладені правові засади захисту державної таємниці у Франції, коли вона увійшла до «ядерного клубу» – групи ядерних держав. Четвертого липня 1960 року був прийнятий Указ про таємниці, в якому наводилося досить широке трактування поняття, що визначає секретність відомостей.

У 1978 році парламент Франції прийняв закон, що проголошував право доступу громадян до адміністративних документів. Так, ст. 6 містить перелік категорій адміністративних документів, ознайомлення з якими заборонено для осіб, які не мають спеціального допуску. Серед таких документів, зокрема, «секретні відомості про наради уряду і підпорядкований виконавчій владі органів, секретні відомості про національну оборону і зовнішню політику» й інші категорії документів, що містять промислові, комерційні та приватні таємниці. Цей закон передбачає, що всі міністерства зобов'язані визначити категорії відомостей, що не підлягають розсекречуванню і розголошенню. Так, до них потрапили відомості по лінії міністерства внутрішніх справ про перебування і пересування на території Франції іноземних військовослужбовців; питання підготовки і реалізації міжнародних угод в сфері безпеки тощо (всього 7 категорій відомостей).

Франція заявила і про своє прагнення більш ретельно берегти не лише сьогоднішні, а вчорашні таємниці. Про це свідчить Закон про архіви, прийнятий у січні 1979 року, стаття 7 якого зазначає наступне: строк, протягом якого не може бути відкритий доступ до архівів, які містять відомості з питань національної оборони, продовжується до 60 років замість раніше встановлених 30 років.

Уряд Франції своїм декретом від 03.04.1980 року передбачив створення в усіх цивільних міністерствах, що мають відношення до проблем оборони, так званої «служби захисту таємниць». Їх очолюють військові спеціалісти у ранзі радників міністра.

Таким чином, можна підсумувати, що у сфері захисту інформації з обмеженим доступом сучасне суспільство має право вимагати, щоб законодавство забезпечувало досягнення балансу інтересів громадян, оскільки у країнах із розвинутою демократією охорона державної таємниці відповідає інтересам не лише держави, а й суспільства, конкретної особистості. Громадянину як патріоту повинно бути небайдуже і саме збереження державної таємниці, і матеріальні витрати, які несуть держава та суспільство заради підтримки режиму таємності та для ліквідації наслідків розголошення інформації з обмеженим доступом.

Використані джерела:

1. Про державну таємницю: Закон України від 21.01.1994 р. № 3855-XII // Відомості Верховної Ради від 19.04.1994 р. – 1994. – №16. – ст. 422.

2. Адабаш О. В. Деякі аспекти правового регулювання державної таємниці / О. В. Адабаш // *Перспективні напрями розвитку сучасної юридичної науки.* – 18-19 квітня 2014 року. – С. 144-146.

3. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-III // *Відомості Верховної Ради* від 29.06.2001 р. – 2001. – №25. – ст. 131.

4. Мельник М.І. *Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / НЗ4 За ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка - 7-ме вид., переробл. та допов.* - К.: *Юридична думка*, 2010 - 1288 с.

5. *Про затвердження Зводу відомостей, що становлять державну таємницю: Наказ Голови Служби Безпеки України від 12.08.2005 р. № 440 // Офіційний вісник України* від 09.05.2005 р. – 2005. – № 34. – ст. 172.

6. Ворожко В. П. *Система засекречивання і расекречивання інформації в США / В. П. Ворожко // Безопасность информации.* – 1997. – № 1 (8). – С. 48-53.

Кондратьєв Сергій Миколайович,
студент юридичного факультету Хмельницького університету управління та права

РЕГЛАМЕНТАЦІЯ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ЗЛОЧИНИ В ЕКОНОМІЧНІЙ СФЕРІ В СРСР 1945–1953 РР.

Перехід України до нової економічної системи спричинив глобальну кризу в усіх сферах життєдіяльності. Одним з найбільш небезпечних проявів кризи є економічна злочинність, яка стала підґрунтям для організованої злочинності. Комплекс чинників продукує необхідність удосконалення заходів, спрямованих на нейтралізацію дії детермінант, які зумовлюють економічну злочинність, як одного з першочергових завдань державної політики у сфері боротьби з економічною злочинністю. Ведуться запеклі дискусії на доктринальній платформі, чітко обґрунтовуються позиції, щодо доцільності внесення змін до законодавства, запровадження підходів, заснованих на поглибленні міжнародного співробітництва (запровадження та реалізація програм альтернативного розвитку, проектів диверсифікації економічних систем тощо), задля підвищення ефективності ліквідації детермінант в контексті економічної злочинності.

Натомість, доповідь присвячена правовій характеристиці механізму регулювання кримінально-правових відносин, зокрема, кримінально-правового регулювання відповідальності за суспільно небезпечні правопорушення в економічній сфері (розкрадання державної та суспільної власності, спекуляції, незаконну підприємницьку діяльність) та аналізу тенденцій розвитку законодавства по боротьбі з економічною злочинністю в СРСР 1945-1953 рр. Дослідження стану економічної злочинності в історичному контексті дозволяє піддати більш глибокому аналізу весь комплекс соціально-економічних, політичних, правових відтворень. Дозволяє провести реконструкцію та відтворення цілісної об'єктивної картини правової дійсності, ідентифікувати зародки розвитку економічної злочинності та прослідкувати динаміку корисливої злочинності в економічній сфері у безпосередньому співвідношенні із ступенем репресивності кримінально-правових санкцій.

Перші повоєнні роки характеризувалися сплеском як загально кримінальної, так і різноманітністю проявів корисливої злочинності в економічній сфері. Значно збільши-

лася кількість скоєних розкрадань (на 16% в 1946 р в порівнянні з 1945 р) [1] , а також випадків спекуляції (на 40,4% в 1946 р в порівнянні з 1945 р) [2]. В 1945-1953 рр. була прийнята серія нормативно-правових актів щодо запобігання розтрат, розкрадань у системі державної та кооперативної торгівлі:

- Постанова Ради Міністрів СРСР від 10 лютого 1948 № 248 «Про стягнення шкоди, заподіяної особами, винними в розкраданні і недостачу продовольчих і промислових товарів»;

- Наказ Міністерства торгівлі СРСР від 16 лютого 1948 № 91 «Про стягнення шкоди, заподіяної особами, винними в розкраданні і недостачу продовольчих і промислових товарів»;

- Постанова Пленуму Верховного Суду СРСР від 13 серпня 1948 № 15/15 / У «Про застосування постанови Ради Міністрів СРСР від 10 лютого 1948 р» Про стягнення шкоди, заподіяної особами, винними в розкраданні і недостачу продовольчих і промислових товарів»;

- Постанова Ради Міністрів СРСР від 29 травня 1948 № 1800 «Про заходи щодо оздоровлення фінансового стану споживчої кооперації»;

- Постанова Ради Міністрів СРСР від 29 вересня 1948 № 3593 «Про хід виконання Центросоюз Постанови Ради Міністрів СРСР від 29 травня 1948 № 1800 Про заходи щодо оздоровлення фінансового стану споживчої кооперації»;

- Круговий Міністра торгівлі СРСР від 6 грудня 1950 №0458 «Про посилення стягнення сум заборгованості з недостач, розтрат і розкраданням»;

- Постанова Ради Міністрів СРСР від 22 грудня 1950 № 5018 «Про зловживання в скупних пунктах промислової кооперації міста Москви»;

- Постанова Пленуму Верховного Суду СРСР від 29 вересня 1953 №7 «Про судову практику по застосуванню конфіскації майна»;

- Наказ Міністра юстиції СРСР від 25 лютого 1953 № 16 «Про заходи щодо виконання постанови Ради Міністрів СРСР від 20 лютого 1953 № 541 Про значні розкрадання, розтрати і недостачі товарів і грошових коштів в організаціях споживчої кооперації та Міністерства торгівлі СРСР».

Як видно, нормотворча діяльність держави на даному напрямку в перші повоєнні роки виявилася дуже плідною. Водночас, аналіз даних нормативних актів дозволяє зробити висновок, що проблема розтрат і розкрадань в товаропровідній мережі як і раніше стояла дуже гостро.

26 травня 1947 був прийнятий Указ Президії Верховної Ради СРСР «Про скасування смертної кари» [3]. Однак це зовсім не означало те, що наставав час лібералізації політичного режиму в країні.

Зіставлення даних по окремих видах злочинів показує, що при зниженні загального числа засуджених в звітному IV кварталі, в порівнянні з III кварталом, все ж є збільшення числа засуджених за окремі злочини: за контрреволюційну агітацію (ст. 58-10 КК) засуджено більше на 72 людини (тобто на 15,5%), що говорить про посилення ідеологічного тиску. Хоча загальне число засуджених за контрреволюційні злочини (ст. 58 КК) знизилось на 5,6% .

Значну увагу держава знову приділила боротьбі з розкраданнями державного та громадського майна. З метою найбільш ефективної боротьби з розкраданнями державної та суспільної власності керівники наркоматів внутрішніх справ, юстиції, прокуратури та Верховного суду підготували на ім'я І.В. Сталіна проект указу, за яким межу кримінально-правової санкції за розкрадання не в великих розмірах значно збільшили:

- Розкрадання особистої власності - до 3 років,
- Кваліфіковане розкрадання - 2 (3) -6 (8) років,

- Розкрадання державної власності - до 4 років;
- Кваліфіковане розкрадання - 3-5 (10) років [4].

Дійсно, розвиток подій в післявоєнний період з розкраданнями державної та громадської власності виявили явну невідповідність нормативно-правових актів, що діяли ще з початку 1930-х рр. Так, відповідно до закону від 7 серпня 1932 г. «Про охорону майна державних підприємств, колгоспів і кооперації та зміцнення суспільної (соціалістичної) власності» передбачалося застосування смертної кари, за наявності обставин, що пом'якшують правопорушення, застосовувалось більш м'яке покарання у вигляді позбавлення волі на строк 10 років.

Однак, як показує судова практика, в післявоєнний період по даному виду злочинів смертна кара застосовувалася вкрай рідко, навіть при великих розкраданнях державної та суспільної власності. Водночас Указ від 4 червня 1947 передбачав збільшення терміну покарання за розкрадання державного та громадського майна до 25 років, що фактично збільшило ступінь репресивності кримінально-правових санкцій за відповідний склад кримінального правопорушення у сфері господарської діяльності.

Указ Президії Верховної Ради СРСР від 4 червня 1947 «Про розкраданні державного та громадського майна» був виданий з метою встановлення єдності законодавства про кримінальну відповідальність за розкрадання державного і громадського майна і посилення боротьби з цими суспільно небезпечними правопорушеннями [5]. Указ диференціював розкрадання державної та суспільної власності. Санкція в першому складі злочину (ув'язнення у виправно-трудовому таборі на строк від 7 до 10 років - простий склад і від 10 до 20 років - кваліфікований) перевищує її у другому (ув'язнення у виправно-трудовому таборі на строк від 5 до 8 років - простий склад і від 8 до 20 років - кваліфікований), з чого можна зробити висновок, що посягання на державну власність в ціннісному еквіваленті переважала громадську власність. Злочини, скоєні після видання Указів 1947 і передбачені ними, підлягали кваліфікації за відповідними статтями Указу. У зв'язку з цим не підлягали застосуванню Закон від 7 серпня 1932 р ст. 1 Указу Президії Верховної Ради СРСР від 10 серпня 1940 «Про кримінальну відповідальність за дрібні крадіжки на виробництві і хуліганство», а також ст. 59 / 3а, 116, 162, 165, 166, 166 / а, 167, ч. 2 ст. 169 КК РРФСР і відповідні статті кодексів союзних республік [6].

Отже, в перші повоєнні роки влада здійснили комплекс заходів щодо зниження рівня як загальнокримінальної, так і господарсько-корисливою злочинності в країні. Центральне місце в цій системі належало репресивним кримінально-правовим санкціям, що цілком відповідало тоталітарному державно-правовому (політичному) режиму, Водночас необхідно визнати, що відсутність уніфікації та систематичності регламентації кримінально-правових відносин, що у свою чергу призводило до відповідних колізій регулювання кримінально-правових відносин та відсутності однорідності правозастосовної діяльності з підстав неоднакового застосування органами судової влади матеріальних норм права. Ключова проблема полягала у плідній правотворчості, тобто наявності значного масиву нормативно-правових актів та фактичного порушення правових приписів щодо набрання чинності кримінального закону. Яскравою ілюстрацією може слугувати широко відомо справа У. і С, які 5 червня 1947 скоїли шляхом підробки розкрадання соціалістичної власності. Питання, що стояло перед судовими інстанціями, полягав в наступному: кваліфікувати дії вказаних осіб за ст. 116 КК РРФСР 1926 р чи за Указом Президії Верховної Ради СРСР від 4 червня 1947 «Про кримінальну відповідальність за розкрадання державного і громадського майна». Вирішення цього питання залежало від встановлення моменту, коли вступив в силу Указ від 4 червня 1947 в місці скоєння У. і С. суспільно небезпечного діяння [7].

Відповідно до чинного законодавства (постанова ЦВК і РНК СРСР від 6 лютого 1925 р.) новий закон вступав в силу в кожній місцевості в момент отримання в обласно-

му чи районному центрі офіційного інформаційного бюлетеня (в даному випадку газети «Известия») з текстом законодавчого акта [8]. Новосибірський обласний суд, переключивши діяння У. і С. з Указу від 4 червня 1947 на ст. 116 КК РРФСР, вчинив відповідно до цього закону. Верховний Суд РРФСР і Верховний Суд СРСР на засіданні скасував судові рішення Новосибірського суду, але при цьому вийшли за межі тлумачення закону, створили по суті нову норму, прирівнявши до моменту вступу закону в силу опублікування його у місцевому органі друку.

Список використаної літератури:

1. Государственный архив Российской Федерации (ГАРФ). Ф. Р-9401. Оп. 2. Д. 497. Л. 344-347.
2. ГАРФ. Ф. Р-9401. Оп. 2. Д. 497. Л. 344-347.
3. Ведомости Верховного Совета СССР. 1947. № 17.
4. Соломон П. Советская юстиция при Сталине. М., 1998. С. 397.
5. Ведомости Верховного Совета СССР. 1947. № 19.
6. О порядке применения судами указов Президиума Верховного Совета Союза ССР от 4 июня 1947 г. // Постановление Пленума Верховного суда СССР 22 августа 1947 г. № 12/6.
7. «Судебная практика Верховного Суда СССР» 1948 г., вып. II, стр. 9.
8. СЗ СССР 1925 г. № 8, ст. 75.

Лапунина Наталия Николаевна,

*профессор кафедры уголовно-правовых дисциплин Поволжского (г. Саратов)
юридического института (филиала) Российской правовой академии Минюста России,
кандидат юридических наук, доцент*

Туктарова Ирина Николаевна,

*доцент кафедры уголовного, экологического права и криминологии ФГБОУ ВПО
“Саратовский государственный университет имени Н. Г. Чернышевского”,
кандидат юридических наук, доцент*

НЕКОТОРЫЕ АСПЕКТЫ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ УГОЛОВНО-ПРАВОВЫХ НОРМ И ИНСТИТУТОВ

В последние годы в уголовном законодательстве России наметилась тенденция излишне частого внесения изменений в различные нормы и уголовно-правовые институты. Так, только за лето 2014 года было принято 9 Федеральных Законов, которыми внесены изменения в УК РФ.

Совершенствование действующего уголовного законодательства предполагает криминализацию новых общественно опасных деяний и декриминализацию преступлений, утративших общественную опасность. С момента вступления в законную силу Уголовного кодекса Российской Федерации (далее УК РФ) прошло более 17 лет. За это время было принято более 140 Федеральных закона (далее – ФЗ) содержащих изменения и дополнения как Особенной, так и Общей частей УК РФ. В Особенную часть включено 79 новых преступлений, а декриминализировано только 9. Процесс криминализации преступных деяний идет в России в восемь раз активнее, чем декриминализации. Представляется, что это негативная тенденция в уголовной политике России.

Первые годы действия УК РФ (1997-2000 годы) ученые и практики отмечали следующие позитивные тенденции уголовной политики России: постепенный отказ от возможности разрешения социальных проблем методом принуждения, подавления личности; сокращение перечня преступлений; ориентация на международные стандарты и зарубежный опыт борьбы с преступностью; приведение норм уголовного законодательства в соответствие с Конституцией Российской Федерации [1, с. 11, 32, 45].

В 1999 году С.С. Босхолов писал, что «впервые в истории России за столетие... при принятии нового уголовного закона число криминализованных деяний оказалось меньше числа декриминализованных. Отмеченная тенденция вселяет оптимизм, ибо чрезмерное увлечение криминализационными процессами приводит к появлению целого ряда «псевдопреступлений», что, несомненно, подрывает престиж самого уголовного закона, его предупредительный потенциал» [2, с. 48]. Эта отмеченная положительная тенденция уголовной политики полностью утрачивается в настоящее время.

Следует согласиться с учеными Т.В. Досюковой и Н.Н. Лапупиной, утверждающими, что «с одной стороны, такое положение дел показывает то, что уголовный закон не консервативен, весьма мобилен и отражает изменения в общественных отношениях российского государства. Кроме того, такое внимание законодателя демонстрирует его неравнодушие к существующей уголовно-правовой базе страны, желание улучшить уголовное законодательство. Однако, с другой стороны, подобная, зачастую излишняя, на наш взгляд, мобильность самого сурового закона России указывает либо на недостаточную изначальную теоретическую базу кодификации, либо на банальную теоретическую неподготовленность законодателя при принятии либо изменении ряда уголовно-правовых норм» [3, с. 48-49].

Так, например, статьи 61 и 63 УК РФ не содержат ни среди отягчающих, ни среди смягчающих наказание обстоятельств состояние опьянения. Однако, ФЗ № 420-ФЗ от 7 декабря 2011 года включил в ст. 264 «Нарушение правил дорожного движения и эксплуатации транспортных средств» УК РФ такой квалифицирующий признак как состояние опьянения. В связи с большим количеством лиц, гибнущих в результате дорожно-транспортных происшествий, возражений против указанного нововведения нет. Более того, представляется необходимым включить в качестве квалифицированного состава это обстоятельство и в ряд других норм, например ст. 263 «Нарушение правил движения и эксплуатации дорожного, воздушного, морского и внутреннего водного транспорта и метрополитена». Таким образом, получается, по мнению законодателя, что при совершении одного преступления состояние опьянения увеличивает общественную опасность деяния, при совершении другого (не менее опасного и влекущего даже большее количество жертв) – нет.

Как верно отмечал А.В. Наумов «Любую новую норму надо конструировать в связи с общим контекстом кодекса, с учетом всех его норм» [4, с. 137]. Представляется, что одновременно с указанием в ст. 264 УК РФ состояния опьянения, необходимо было внести изменения и в статью 63 Общей части УК РФ.

Среди примеров не до конца продуманных решений законодателя можно привести новые нормы, восстанавливающие такой вид множественности, как неоднократность. На момент принятия в УК РФ определялись три вида множественности: неоднократность, совокупность, рецидив (ст.ст. 16-18). ФЗ №162-ФЗ от 8 декабря 2003 года неоднократность из УК была исключена. Но при криминализации новых преступлений вдруг вновь появилась. Так, ст.1511 УК РФ «Розничная продажа несовершеннолетним алкогольной продукции» предусматривает уголовную ответственность за это деяние лишь, если это лицо совершило эти действия неоднократно. Неоднократность разъясняется в примечании к этой статье и означает, что ранее это лицо привлекалось к административной ответственности в течение 180 дней. Таким образом, законодатель восстановил норму с административной преюдицией, от которых УК РФ 1996 года отказался и восстановил неоднократность. ФЗ от 21 июля 2014 года № 258-ФЗ УК РФ дополнен новой ст. 2121 «Неоднократное нарушение установ-

ленного порядка организации либо проведения собрания, митинга, демонстрации, шествия или пикетирования». Неоднократность содержится и в названии этого преступления и в диспозиции. Но неоднократность здесь уже понимается по-другому: «...если лицо более 2 раз привлекалось к административной ответственности в течение 180 дней». И вновь в Общую часть законодатель не вносит изменения. Представляется, что различное понимание неоднократности в нормах Особенной части, отсутствие определения этого вида множественности в Общей части УК РФ не улучшит правоприменительную практику.

Процессы криминализации и декриминализации должны способствовать устранению пробелов в действующем уголовном законодательстве, приведению законодательства в соответствие с изменившимися условиями и потребностями в государстве. На самом деле это не совсем так.

Стремясь улучшить уголовное законодательство, законодатель, как нам представляется, зачастую игнорирует общеизвестные теоретические основы уголовного права, системность законодательства, что никак не способствует эффективному противодействию преступности.

Литература:

1. См: Цветинович А.Л. Тенденции уголовной политики: вчера, сегодня, завтра // *Современные тенденции развития уголовной политики и уголовного законодательства*. – М., 1994. С.11-12; Миньковский Г.М. Правовая политика в сфере борьбы с преступностью и проблемы законодательного регулирования этой борьбы // *Проблемы формирования уголовной политики Российской Федерации и ее реализации органами внутренних дел*. – М. 1995. – С. 32; Босхолов С.С. Основы уголовной политики: Конституционный, криминологический, уголовно-правовой и информационный аспекты. – М.: «ЮрИнфоР», 1999. – С. 45 - 48.

2. Босхолов С.С. Основы уголовной политики: Конституционный, криминологический, уголовно-правовой и информационный аспекты. – М.: «ЮрИнфоР», 1999. – С. 48.

3. См. Лапутина Н.Н., Досюкова Т.В. Уголовная политика России в сфере криминализации на рубеже тысячелетий // *Человек в постиндустриальном обществе: сборник научных статей по материалам Международной научно-практической конференции 30.10.2013 г. Варна-Саратов: Издательство Пресс-лицей, 2013 – С. 48-49; Лапутина Н.Н., Досюкова Т.В. Некоторые вопросы уголовной политики России на современном этапе // *Актуальные проблемы юридической науки: сборник тезисов Международной научной конференции «Двенадцатые осенние юридические чтения» (г. Хмельницкий, 8-9 ноября 2013 г): в 4 частях. Часть 4 – Хмельницкий: изд. Хмельницкого университета управления и права, 2013. – С.12 - 14.**

4. Наумов А.В. Уголовная статистика: преступность и ее стабильность // *Уголовное право*. 2008. - №4. - С.137.

Максимова Юлия Сергеевна,

*студентка 2 курса магистратуры юридического факультета ФГБОУ ВПО
“Саратовский государственный университет имени Н. Г. Чернышевского”*

НЕКОТОРЫЕ АСПЕКТЫ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ НОРМЫ ОБ УМЫШЛЕННОМ ПРИЧИНЕНИИ ТЯЖКОГО ВРЕДА ЗДОРОВЬЮ

На современном этапе развития российского государства очень актуальна тема насилия над человеком, которое имеет весьма опасные формы. Причинение вреда здоровью человека по законодательству стран мира является преступлением, с которым государства ведут борьбу уже не один век.

Охрана жизни и здоровья человека и гражданина гарантируется Конституцией РФ, иными нормативными документами, основным из которых является Уголовный кодекс РФ и должна являться приоритетным направлением уголовно-правовой политики государства.[1, с.2]

Однако на сегодняшний день законодательная база в отношении таких преступлений требует определенного совершенствования и дополнения.

В случае когда социально опасное явление не получает своевременной и соответствующей его содержанию правовой оценки, борьба с ним становится менее эффективной, а ущерб, причиняемый таким явлением, не встречает должного противодействия.[3, с.1]

Так, в ч. 1 ст. 111 УК РФ нет уточнения времени применения насилия, так как последствия его применения могут вызывать сложность при их определении. В некоторых случаях при оказании медицинской помощи такие повреждения могут иметь благоприятный исход и не повлекут за собой тяжелых последствий. Поэтому опасность повреждения для жизни должна рассматриваться в момент его нанесения.

Исходя из этого, необходимо дополнить диспозицию части 1 статьи 111 УК РФ словами «...опасного для жизни человека в момент причинения».

Также в ч. 1 ст. 111 УК РФ говорится о причинении тяжкого вреда здоровью, выразившегося в неизгладимом обезображивании лица. Неизгладимое обезображивание как общественно опасное последствие тяжкого вреда здоровью необоснованно ограничено только повреждением лица потерпевшего. Например, неизгладимое обезображивание шеи, тела могут причинить потерпевшему не меньшие страдания и переживания, а также придать его облику отталкивающий вид.

На основании сказанного, диспозицию ч. 1 ст. 111 УК РФ необходимо дополнить словами «выразившегося в неизгладимом обезображивании лица или иных частей тела».

Отдельно необходимо уделить внимание определению умышленного причинения тяжкого вреда здоровью в отношении лица или его близких в связи с осуществлением данным лицом служебной деятельности или выполнением общественного долга, предусмотренного п. «а» ч.2 ст.111 УК РФ.

Пленумом Верховного Суда Российской Федерации в постановлении «О судебной практике по делам об убийстве (ст. 105 УК РФ)» в редакции от 3 декабря 2009 г. № 27 формулирует следующее определение служебной деятельности: «Под осуществлением служебной деятельности следует понимать действия лица, входящие в круг его обязанностей, вытекающих из трудового договора (контракта) с государственными, муниципальными, частными и иными зарегистрированными в установленном порядке предприятиями...». [4,с.1] На мой взгляд, данная трактовка служебной деятельности исключает из данного круга потерпевших лиц тех, кто находится в трудовых отношениях с работодателем без оформления трудового договора, а также лиц, осуществляющих свою деятельность на основании гражданско-правового договора.

В связи с этим необходимо внести соответствующие дополнения в определение понятия служебной деятельности и более полно обозначить круг лиц, относящихся к данной категории.

В п. «г» ч.2 ст. 111 УК РФ законодателем предусмотрена ответственность за преступление, совершенное «по найму». Преступное деяние, совершаемое по найму, необходимо рассматривать как умышленное причинение тяжкого вреда здоровью, обусловленное получением от организатора преступления вознаграждения материального или иного характера.

В целях совершенствования уголовного законодательства необходимо дополнить пункт «г» ч.2 ст.111 УК РФ квалифицирующим признаком «из корыстных побуждений».

Что же касается наказания за умышленное причинение тяжкого вреда здоровью, предусмотренного ст. 111 УК РФ, то здесь, на наш взгляд, необходимо разработать пределы

справедливого установления интервалов размеров наказаний, потому как нижняя граница наказания исключена законодателем. Редакция Федерального закона Российской Федерации от 7 марта 2011 года № 26-ФЗ «О внесении изменений в Уголовный кодекс Российской Федерации» подтверждает направление уголовной политики российского государства на смягчение и дифференциацию уголовного законодательства. Изменения коснулись отмены минимального предела санкций, причем речь идет не только о преступлениях небольшой или средней тяжести, но и тяжких преступлениях, предусмотренных ст. 111, 162, 186, 187 УК РФ.

Поскольку при отправлении правосудия по уголовным делам всегда имеется опасность вынесения несправедливого наказания, необходимо в дальнейшем принимать меры к сужению рамок принятия судьейского решения о выборе санкции.

Представляется, что отмена минимального предела санкции, особенно за совершение тяжких преступлений не допустима, т.к. порождает большие возможности судебного усмотрения при назначении наказания и создает опасность для назначения несправедливого наказания и злоупотребления своими должностными обязанностями со стороны правоприменителя в лице судьи.

Таким образом, существуют реальные резервы для дальнейшего совершенствования норм об ответственности за квалифицированные виды преступлений против личности, особенно тех, которые направлены против жизни и здоровья и относятся к категории тяжких и особо тяжких.

Литература:

1. Конституция Российской Федерации от 25 декабря 1993 года, с изменениями от 30 декабря 2008 года [Сайт]. URL: <http://www.rg.ru/2009/01/21/konstitucia-dok.html> (дата обращения: 09.10.2014);

2. Уголовный кодекс Российской Федерации от 13.06.1996 N 63-ФЗ (ред. от 21.07.2014), (с изм. и доп., вступ. в силу с 04.08.2014) [Сайт]. URL: <http://www.consultant.ru/popular/ukrf/> (дата обращения: 10.10.2014); ст. 111. С. 42-44

3. В.Н. Кудрявцев, А.М. Яковлев. Основания уголовно-правового запрета. Криминализация и декриминализация. М.: Наука, 1982, с.302

4. Постановление Пленума Верховного Суда Российской Федерации № 1 от 27 января 1999 г. О судебной практике по делам об убийстве (ст.105 УК РФ), (с изменениями, внесенными постановлениями Пленума от 6 февраля 2007 г. № 7, от 3 апреля 2008 г. № 4 и от 3 декабря 2009 г. № 27). [Сайт]. URL: http://www.vsrif.ru/vscourt_detale.php?id=984 (дата обращения: 10.10.2014)

5. Уголовная политика России в отношении посягательств на здоровье и ее влияние на квалификацию преступлений: на примере ответственности за умышленное причинение тяжкого вреда здоровью Автореф. дис., к.ю.н. Поликарпова И.В. Научная библиотека диссертаций и авторефератов disserCat [Сайт]. URL: <http://www.dissercat.com/content/ugolovnaya-politika-rossii-v-otnoshenii-posyagatelstv-na-zdorove-i-ee-vliyanie-na-kvalifikat#ixzz3FqTSQ4eK> (дата обращения: 09.10.2014)

Марисюк Костянтин Богданович,
*доцент кафедри кримінального права і процесу Інституту права та психології
Національного університету “Львівська політехніка”, доктор юридичних наук, доцент*

ЩЕ РАЗ ПРО НЕОБХІДНІСТЬ РЕФОРМУВАННЯ ВІТЧИЗНЯНИХ УСТАНОВ ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ

У зв'язку з прагненням України до всезагальної євроінтеграції, нагальною стає потреба у впровадженні прийнятих у Європі стандартів у всі сфери життя. Однією з них безсумнівно можна вважати сферу дії кримінально-виконавчих правовідносин, і чи не в першу чергу – питання функціонування установ виконання покарань.

Уже протягом тривалого часу лунають заклики до реформування як самої системи згаданих вище установ, так і до надання їм ознак місць, де реально відбувається виправлення та перевиховання засуджених. У цьому напрямку висловлено дуже широке коло пропозицій, запропоновано безліч ідей.

На нашу думку, усе перелічене вище є позитивним, однак особливу увагу варто було б звернути на позитивний досвід функціонування найбільш прогресивних виправних установ світу. Звернемо нашу увагу на одну з установ, які можуть слугувати фактичним еталоном для подальшого реформування вітчизняних установ виконання покарань, а саме на чоловічу в'язницю Вестре (Vestre Fængsel), яку журнал Форбс відніс до переліку найкращих установ за рівнем утримання засуджених.

В'язниця Вестре була заснована у м. Копенгагені (Данія) ще в кінці XIX ст., а точніше – у 1895 р. Архітектором в'язниці був знаний данський митець Людвіг Фенгер. Підставою для її створення стало значне зростання населення міста у другій половині XIX ст., викликане зростанням промисловості, торгівлі та судноплавства, а, відтак, і значним ростом числа вчинених злочинів.

Вона призначена для утримання не дрібних правопорушників, а лише осіб, засуджених до позбавлення волі на строк не менше п'яти років. Максимальна кількість засуджених, яка може одночасно утримуватись у в'язниці Вестре, складає 530 осіб.

Не зважаючи на те, що згадану виправну установу оточено високим бетонним парканом, адміністрацією останньої робиться все, щоб засуджені почували себе мінімально відірваними від волі. Так, серед іншого, у 2013 р. було прийнято рішення демонтувати всі ґрати на вікнах камер, замінивши їх вікнами з надстійким склом. За словами інспектора цієї установи Петера Вестерхедена, згадане скло попередньо перевірялось у Технологічному інституті Копенгагена, у зв'язку з чим було встановлено, що жодні удари молотків чи бейсбольних бит зруйнувати його не змогли.

Рішення про зняття ґрат той же Петер Вестерхеден пояснює надзвичайно просто. Він вважає, що самого факту перебування у камері достатньо, щоб засуджений усвідомив, що його ув'язнено, і ґрати для посилення цього ефекту уже не потрібні.

Загалом, для засуджених створено надзвичайно комфортні умови. Так, у в'язниці є тренажерний зал, бібліотека, церква та медичний центр. Також для потреб засуджених відкрито магазин, в якому можна придбати все необхідне, крім заборонених речей (наприклад, алкогольних напоїв).

Особам, які відбувають покарання у в'язниці Вестре, надається безкоштовна медична допомога. Серед іншого, вони можуть отримувати допомогу стоматолога, який відвідує в'язницю щотижнево.

Засудженим виплачується щомісячна допомога у розмірі 1500 крон (приблизно 210 євро). Крім того існують й додаткові заробітки, що дозволяють отримати до 35 крон за годину.

Важливою можливістю для засуджених, особливо для емігрантів, є право на безкоштовне отримання середньої освіти.

В Вестре охорона та працівники установи не носять зброї. Не дивлячись на це, нападів на них немає, що можна пояснити не бажанням засуджених отримати переведення у в'язницю з більш суворими умовами тримання.

Серед працівників установи близько третини складають жінки. Всі працівники проходять попередню підготовку протягом трьох років, яка включає в себе й надзвичайно серйозну психологічну підготовку.

Серйозність ставлення до безпеки персоналу та до потреб дотримання належного режиму у в'язниці Вестре можна проілюструвати однією з останніх за часом подій. Так, у січні 2013 р. було виділено 6,5 мільйонів крон, які були спрямовані на заміну застарілих пейджингових засобів зв'язку кінця 1990-х рр. на новітню персональну систему зв'язку Ascom Wireless Solutions на базі IP, що дозволить не лише краще здійснювати свої обов'язки, а й загалом діяти більш скоординовано.

Середня заробітна плата персоналу в'язниці Вестре складає 3000 євро.

Підсумовуючи, варто зазначити, що досвід функціонування в'язниці Вестре може слугувати тим орієнтиром, на якому може в подальшому проводитиметься реформа вітчизняної системи установ виконання покарань.

Використані джерела:

1. *Закрытая тюрьма Vestre Fængsel (Копенгаген, Дания) [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://www.mzk1.ru/2014/05/zakrytaya-muzhskaya-tyurma-vestre-faengsel-kopengagen-daniya/>*

2. *Københavns Fængsler [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://www.koebenhavnsfaengsler.dk/>*

3. *Vestre Fængsel [Електронний ресурс] // Режим доступу : http://en.wikipedia.org/wiki/Vestre_F%C3%A6ngsel*

4. *Vestre Fængsel [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://www.visitcopenhagen.dk/da/copenhagen/vestre-faengsel-gdk663227>*

Ненашева Алла Александровна,

*студентка 2 курса магистратуры юридического факультета ФГБОУ ВПО
“Саратовский государственный университет имени Н. Г. Чернышевского”*

УГОЛОВНО-ПРАВОВЫЕ АСПЕКТЫ ЗЛОСТНОГО УКЛОНЕНИЯ ОТ УПЛАТЫ СРЕДСТВ НА СОДЕРЖАНИЕ ДЕТЕЙ

Злостное уклонение от уплаты средств на содержание несовершеннолетних детей или нетрудоспособных родителей можно определить, как противозаконное, намеренное действие, содержащееся в умышленном невыполнении требований решения суда по своевременной уплате данной категории платежей.

Первопричинами криминализации деяний, регламентированных статьей 157 УК РФ, т.е. признания их преступными, является совершение действий (бездействия) обращенных на злостное уклонение от уплаты средств на содержание детей или нетрудоспособных родителей, которое влечет за собой ухудшение их жизненного уровня, возможность стать объектами уголовных покушений, со стороны преступного субъекта (вовлечение несовершеннолетнего в совершение криминального деяния, завладение имуществом нетрудоспособных родителей, путем различных преступлений).

Характеризуя уклонение от уплаты алиментов как злостное, суд должен в первую очередь выяснить его основные причины и отношение виновного к факту уклонения. Правоприменительная практика уже выработала некоторые ориентиры того, когда уклонение от уплаты средств на содержание детей не образует признаков состава преступления.

В настоящее время, в условиях социально-экономического кризиса проблемы детей и нетрудоспособных родителей в России достигли наибольшей остроты, и их безотлагательное решение стало жизненно необходимым. Либерализация цен, инфляция резко ухудшили положение детей, престарелых родителей и нетрудоспособных совершеннолетних детей.

По нашему мнению, весь объем и последствия этой проблемы еще до конца не исследованы и не поняты как на теоретическом, так и на практическом уровнях.

Принимаемые на сегодняшний момент профилактические и уголовно-правовые меры противодействия со злостным уклонением от платежей, нельзя признать адекватными и по своей сути они являются малозначительными по сравнению с последствиями обозначенных видов преступлений.

Отдельная категория ученых склоняются к тому, что продолжительность (систематичность) неуплаты должна быть более шести месяцев другие придерживаются мнения о длительности срока неуплаты более 4 месяцев[2 с.17], третьи – более 3 месяцев[4 с.56]. Р.В. Калегов приводит данные о том, что имеются отдельные регионы, в которых привлечение должника к уголовной ответственности по рассматриваемой статье предопределяет наличие у него не менее двух предупреждений и минимум 4 месяца уклонения от уплаты задолженности, в иных регионах, как отмечает автор, требуется наличие 3 предупреждений и уклонение от уплаты задолженности в течение 3 - 12 месяцев[1 с.11].

Такие различные подходы в правоприменительной практике говорят о том, что на законодательном уровне должна быть определена продолжительность, в течение которой неуплата алиментов будет считаться злостным уклонением. Так, например, Ю.Е. Пудовочкин слово «злостность», в своих изысканиях, предлагает сменить на указание строго регламентированного срока неисполнения возложенной Основным законом обязанности, истечение которого будет служить первоосновой для привлечения субъекта к уголовной ответственности за содеянное преступление[3 с.16].

Таким образом, исходя из специфического, личного характера внутрисемейных имущественных отношений между поколениями (родителями и детьми), вмешательство государства должно быть крайне осмотрительным, не создавая при этом препятствий в формировании семьей своих ценностей, выполнении предназначенных функций, и реализации законных прав. Однако, государство должно обеспечить безопасность каждого члена семьи, и в первую очередь детей. Уголовно-правовая методология урегулирования семейных отношений должна «вступать в действие» только в той ситуации, когда отсутствие оно способно сформировать угрозу физическому, нравственному, эмоциональному развитию и формированию личности ребенка.

Литература:

- 1. Калегов Р.В. Проблемы правоприменения в исполнительном производстве ст. 157 УК РФ // Практика исполнительного производства. 2009. N 1. С. 11.*
- 2. Левушкин А.Н. К вопросу об алиментах и последствиях невыполнения алиментных обязательств // Исполнительное право. 2011. N 2. С. 17.*
- 3. Пудовочкин Ю., Чечель Г. Квалификация случаев вовлечения несовершеннолетних в преступную группу // Российская юстиция. 2010. №12. С.16.*
- 4. Савельева В.С. Уголовная ответственность за преступления против несовершеннолетних. М.: Проспект, 2012. С. 56.*

Нікіфорова Тетяна Іванівна,
*доцент кафедри кримінального права та процесу Хмельницького університету
управління та права, кандидат юридичних наук, доцент*

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СПЕЦІАЛЬНИХ ВИДІВ ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Сталою є тенденція поширення спеціального звільнення у законодавстві про кримінальну відповідальність. За час дії чинного законодавства про кримінальну відповідальність їх кількість збільшилась з 14 до 22 спеціальних видів звільнення від кримінальної відповідальності. Таку тенденцію слід визнати позитивною, оскільки усвідомлення особами того, що вони можуть бути звільнені від кримінальної відповідальності за вчинення тих чи інших злочинів, спонукає їх до вчасного відвернення можливих суспільно небезпечних наслідків, а також до надання допомоги органам досудового розслідування та суду в розкритті злочинів.

В літературі висловлюються пропозиції щодо збільшення спеціальних видів звільнення серед злочинів проти основ національної безпеки та громадської безпеки. [1, с. 110-112; 2, с. 87-89] Враховуючи соціально-політичну обстановку в нашій державі, коли вчинення таких злочинів зростає з геометричною прогресією, з такою пропозицією слід погодитися, переслідуючи в першу чергу мету відвернення можливих суспільно небезпечних наслідків. Слід відзначити, що в 2014 році КК України було доповнено ст. 110-2 «Фінансування дій, вчинених з метою насильницької зміни чи повалення конституційного ладу або захоплення державної влади, зміни меж території або державного кордону України», ч. 5 якої передбачає звільнення за такі дії, крім керівника організованої групи, якщо вона до повідомлення їй про підозру у вчиненні нею злочину добровільно заявила про те, що сталося, органу, службова особа якого наділена законом правом повідомляти про підозру, про відповідну незаконну діяльність або іншим чином сприяла її припиненню або запобіганню злочину, який вона фінансувала або вчиненню якого сприяла, за умови, що в її діях немає складу іншого злочину.

Слушна тут пропозиція П. Хряпінського, який наголошує на можливості поширити дію заохочення на припинення злочинних дій, спрямованих на насильницьку зміну чи повалення конституційного ладу або на захоплення державної влади (ст. 109 КК України) і зазіхань на територіальну цілісність та недоторканність України (ст. 110 КК України) для викриття й відвернення більшої шкоди національній безпеці України. Для звільнення від кримінальної відповідальності, які бажано передбачити під час конструювання заохочувального припису, на думку П. Хряпінського, є такі підстави: а) припинення умисних дій з насильницької зміни чи повалення конституційного ладу або захоплення державної влади, а також змови про вчинення таких дій, публічних закликів до насильницької зміни чи повалення конституційного ладу або до захоплення державної влади, а також розповсюдження матеріалів із закликами до вчинення таких дій (ст. 109 КК України) чи з метою зміни меж території або державного кордону України на порушення порядку, встановленого Конституцією України, а також публічних закликів чи розповсюдження матеріалів із закликами до вчинення таких дій (ст. 110 КК України); б) добровільне і вчасне повідомлення органам державної влади про плани та склад злочинної організації; в) якщо внаслідок цього і вжитих заходів було відвернено заподіяння шкоди національним інтересам України [1, с. 112 – 113].

В кримінально-правовій літературі звертається увага і на необхідність запровадження спеціальних видів звільнення за злочини проти власності. [1, с. 113-115; 2, с. 89-91] Мова йде про профілактичний вплив на ненасильницьку корисливу злочинність, яка стало опановує перше місце в структурі злочинності в Україні. Зокрема, йдеться про

вчинення вперше злочинів, передбачений статтями 185, 186, 190, 191, 192, за винятком випадків застосування насильства до потерпілого чи погрози застосування такого насильства. Сьогодні таке звільнення здійснюється на умовах, передбачених у статтях 47, 48, 49 та 97 Загальної частини КК України, що іноді дозволяє діяти суду на власний розсуд – звільняти або не звільняти особу від кримінальної відповідальності. Запровадження заохочувальних приписів у відповідних статтях Особливої частини КК України передбачало би безумовне (імперативне) звільнення осіб від кримінальної відповідальності за вчинення вказаних злочинів. Обґрунтованість введення таких заохочувальних норм обумовлюється також існуванням спеціального виду звільнення за незаконне заволодіння транспортним засобом (ч. 4 ст. 289 КК). Злочин, передбачений ст. 289 КК є, по-суті, спеціальною нормою по відношенню до вказаних злочинів проти власності, враховуючи специфічність предмета цього злочину. Зокрема, ч. 4 ст. 289 КК встановлено, що звільняється від кримінальної відповідальності судом особа, яка вперше вчинила дії, передбачені цією статтею (за винятком випадків незаконного заволодіння транспортним засобом із застосуванням насильства до потерпілого чи погрозою застосування такого насильства), але добровільно заявила про це правоохоронним органам, повернула транспортний засіб власнику і повністю відшкодувала завдані збитки. При цьому, зазначається в літературі, транспортний засіб є джерелом підвищеної небезпеки, предметом з обмеженими правилами придбання, розпорядження та керування, а також майном, вартість якого в декілька разів перевищує великий та особливо великий розмір, який враховується при кваліфікації злочинів проти власності.[1, с. 113-115] А тому цілком логічним є запровадження спеціальних видів звільнення, за вчинення вперше злочинів, передбачених ст.ст. 185, 186, 190, 191, 192 КК України, якщо це не пов'язане із застосуванням насильства до потерпілого чи погрозою застосування такого насильства, якщо особа добровільно заявила про це правоохоронним органам, повернула майно власникові й повністю відшкодувала завдані збитки до притягнення її до кримінальної відповідальності.

Використані джерела:

1. Хряпінський П. Перспективи розвитку заохочувальних норм Особливої частини кримінального законодавства // *Право України*. – 2007. — № 12. – С. 110–115.
2. Леоненко І. Розширення спеціальних підстав звільнення від кримінальної відповідальності – ефективний засіб протидії злочинності в Україні // *Віче*. – 2013. - №12. – С. 87-91.

Новик Олег Олегович,

*старший преподаватель кафедры уголовного права и уголовного процесса
Витебского государственного университета имени П. М. Машерова*

ПОВТОРНОСТЬ-СОВОКУПНОСТЬ ПРЕСТУПЛЕНИЙ: ПРОБЛЕМЫ КВАЛИФИКАЦИИ И НАЗНАЧЕНИЯ НАКАЗАНИЯ

Согласно ч. 1 ст. 41 Уголовного кодекса Республики Беларусь (далее – УК) повторностью преступлений признается совершение двух или более преступлений, предусмотренных одной и той же статьей Особенной части УК. В данной дефиниции законодатель определил общее правило повторности, согласно которому повторность образуют одновидовые тождественные или нетождественные преступления.

В ч. 2 ст. 42 УК законодатель закрепил исключение их общего правила повторности, согласно которому совершение двух или более преступлений предусмотренных различными статьями УК, может быть признано повторностью только в случаях, специально указанных в Особенной части УК. Данное исключение (или вид повторности преступлений) в теории уголовного права получило название повторность-совокупность преступлений.

Повторность-совокупность преступлений образуют однородные преступления, т.е. преступления, предусмотренные различными статьями Особенной части УК, но имеющих общие родовые признаки. Для признания однородных преступлений повторными необходимо специальное указание об этом в Особенной части УК. Без специального указания совершенные однородные преступления должны признаваться совокупностью преступлений. В этом и заключается отличие повторности-совокупности преступлений от совокупности преступлений. Так, например, совершение кражи имущества (ст. 205 УК) лицом, ранее совершившим мошенничество (ст. 209 УК) будет признаваться повторностью преступлений, так как об этом специально указано в ч. 2 примечания к главе 24 УК.

Повторность-совокупность преступлений является повторностью только в том случае, когда она выступает в качестве квалифицирующей повторности – повторности, предусмотренной в качестве квалифицирующего признака состава преступления. Если же однородным преступлениям не придано значение квалифицирующей повторности, то такие преступления признаются совокупностью.

Одной из проблем исследуемого вида повторности преступлений является проблема определения её уголовно-правового значения. А именно, повторность-совокупность преступлений при преломлении через правовую призму распадается на две самостоятельные формы множественности преступлений – повторность преступлений (ст. 41 УК) и совокупность преступлений (ст. 42 УК). Такая комбинация двух форм множественности преступлений в одном виде повторности преступлений требует учета при квалификации и назначении наказания.

Так, согласно сложившейся практики квалификации повторности-совокупности преступлений каждое из преступлений квалифицируется самостоятельно, а вновь совершенное еще и по признаку повторности. Например, лицо вначале совершило кражу, а затем мошенничество, квалификация содеянного – ч. 1 ст. 205 УК (кража) + ч. 2 ст. 209 УК (мошенничество, совершенное повторно).

Полагаем, что в данной ситуации квалификация содеянного по ч. 1 ст. 205 УК является излишней, поскольку в ч. 2 ст. 209 УК в признаке повторность уже заложена кража, совершенная по ч. 1 ст. 205 УК. Если же следовать квалификации – ч. 1 ст. 205 УК (кража) + ч. 2 ст. 209 УК (мошенничество, совершенное повторно), то получается, что лицо ответственно за три преступления. Первое – кража, второе – мошенничество, третье – мошенничество, совершенное повторно.

Следующей не менее важной проблемой повторности-совокупности преступлений является проблема назначения наказания за данный вид повторности преступлений.

Так, при повторности-совокупности преступлений каждое преступление квалифицируется самостоятельно, а второе с учетом квалифицирующей повторности, затем наказания за все преступления назначаются по совокупности преступлений. С данной практикой назначения наказания также нельзя согласиться, так как повторность-совокупность преступлений является разновидность повторности, а не совокупности преступлений. Повторность и совокупности преступлений являются самостоятельными и независимыми друг от друга формами множественности преступлений. В связи с чем, полагаем недопустимым назначать наказание при повторности преступлений по правилам совокупности преступлений.

УК передбачає в статті 71 правила призначення покарання при повторності злочинів, не звертаючись до сукупності. Вважаємо, що більш доцільно призначати покарання при повторності-сукупності злочинів за правилами статті 71 УК, що відповідно потребує доповнити ст. 71 відповідним положенням.

Більше того, склалася практика кваліфікації повторності-сукупності злочинів, що призводить до подвійного посилення кримінальної відповідальності, що недопустимо і суперечить принципу справедливості, передбаченому ч. 6 ст. 3 УК, згідно з яким ніхто не може нести кримінальну відповідальність двічі за одне і те ж злочин.

Подвійне посилення кримінальної відповідальності виражене в наступному: одне злочин першого разу посилює відповідальності за повторне злочин за рахунок його кваліфікації по більш тяжкій частині статті і другого разу покарання за перше злочин приєднується до посиленого покарання за друге злочин при призначенні покарання по сукупності злочинів. Вважаємо, цю проблему можна вирішити, змінивши правила кваліфікації повторності-сукупності злочинів на правила кваліфікації, описані вище.

Таким чином, проведення дослідження в інтересах удосконалення інституту повторності злочинів дозволяє зробити наступні висновки і пропозиції.

Слід змінити правила кваліфікації повторності-сукупності злочинів. Так, при повторності-сукупності злочинів всі утворюючі повторність злочини кваліфікувати тільки по одній частині статті, передбаченої знаком «повторно».

При повторності-сукупності злочинів призначати покарання не за правилами сукупності злочинів (ст. 72 УК), а за правилами повторності злочинів, не утворюючих сукупності (ст. 71 УК). В зв'язі з цим, ст. 71 УК доповнити наступним змістом: «За правилами передбаченою частиною першої статті, призначається покарання, за вчинення двох або більше злочинів, передбачених різними статтями Особливої частини цього Кодексу, коли вони визнаються повторними в випадках спеціально вказаних в Особливої частині цього Кодексу».

Ободовський Олександр Васильович,
*аспірант кафедри кримінального права Національного університету
“Одеська юридична академія”*

ТРИВАЮЧІ ЗЛОЧИНИ У ДОКТРИНІ РАДЯНСЬКОГО КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА (1920-Х РОКІВ)

Кожне кримінально-правове поняття має власну історію, вивчення якої дає можливість зрозуміти не тільки, як це поняття виникло і розвивалося, але й, чому воно виникло (чому було введено в науку та в законодавство) і які зв'язки існують між ним та іншими поняттями. На цій основі можна більш глибоко дослідити ознаки того чи іншого поняття та його значення в кримінальному праві. З цією метою вивчається й історія триваючих злочинів.

Встановити дату, коли вперше була помічена специфіка деяких злочинів, названих згодом триваючими, очевидно, складно (скоріш за все, – взагалі неможливо). Разом з тим з впевненістю можна говорити про те, що у роботах з кримінального права XIX століття

вже майже традиційно розглядалися злочини, які можуть безперервно вчинятися протягом більш-менш тривалого проміжку часу. Крім того, відповідне поняття було передбачене кримінальним законодавством Російської імперії, після розпаду якої дослідження особливостей триваючих злочинів не припинилися.

У 1929 році 23-ім Пленумом Верховного Суду СРСР була прийнята постанова, у якій надавалося визначення триваючого злочину, а також роз'яснювався порядок застосування давності й амністії до даних злочинних діянь. Відповідні рекомендації формулювалися, вочевидь, з використанням (свідомим чи несвідомим) досягнень науки кримінального права. У зв'язку з цим розглянемо думки учених (висловлені у роботах 1920-х років) з приводу порушеного вище питання.

Професор Е. Я. Немировський у 1924 році розглядав категорію «триваючі злочини» в розділі навчального посібника, присвяченому єдності злочину та сукупності (злочинів), а також питанням про місце і час вчинення (злочину). Щоправда, пояснюючи питання про єдність діяння, учений підкреслює ту обставину, що особливу увагу слід звернути на злочини продовжувані (за іншою термінологією – триваючі) і на злочини збірні (колектив-делікти) [1, с. 140], при цьому нічого не говорячи про власне триваючі злочини. Так само, значення єдності злочину Е. Я. Немировський розглядає для продовжуваних і збірних злочинів. Що ж стосується триваючих злочинів, то учений писав: «Від продовжуваних злочинів відрізняються триваючі..., у яких склад злочину відтворюється безперервно, здійснюється кожний момент, напр., позбавлення волі, – діяння закінчене в момент, коли настало позбавлення волі, але діяння продовжується, поки не зроблена дія, яка припиняє цей стан..., напр.: хто був закритий, випущений; це важливо при обчисленні давності, амністії, і т. д.» (курсив Е. Я. Немировського. – О. О.) [1, с. 142]. Таким чином, учений наголошує на безперервному відтворенні складу триваючого злочину. Це означає, що триваючий злочин вчиняється не одномоментно, а безперервно протягом деякого проміжку часу, причому впродовж усього цього часу – у кожний його момент – у діяннях особи наявний склад злочину. При цьому потрібно зауважити, що мова йде про склад саме закінченого злочину: після того, як у дії або бездіяльності особи будуть міститися усі ознаки складу закінченого злочину, ця дія (бездіяльність), продовжуючись далі, буде відтворенням складу такого злочину.

Професор О. О. Жижиленко – один із авторів практичного коментаря до Кримінального кодексу Р. Р. Ф. С. Р., – розглядаючи питання про початковий момент впливу давності, зазначав: «...щодо злочинних діянь триваючих, які являють собою безперервне відтворення складу злочину або злочинний стан, напр., проживання за чужим документом..., то моментом їх вчинення є момент припинення злочинного стану» (курсив наш. – О. О.) [4, с. 63-64]. На перший погляд, О. О. Жижиленко говорить про «безперервне відтворення складу злочину» і «злочинний стан» як про альтернативні характеристики триваючих злочинів: ці злочини являють собою або «безперервне відтворення складу злочину», або «злочинний стан». Однак, врахувавши, що моментом вчинення триваючих злочинів є момент припинення злочинного стану (про безперервне відтворення складу злочину тут вже не згадується), отримуємо протилежний висновок: злочинний стан є другою назвою безперервного відтворення складу злочину. Таким чином, триваючий злочин – це суспільно небезпечне діяння, яке полягає у безперервному відтворенні складу злочину (у злочинному стані [винного]).

У практичному коментарі Кримінального кодексу Радянських республік М. М. Паше-Озерський, розглядаючи питання про давність кримінального переслідування, зазначав, що початковим моментом впливу давності кримінального переслідування визнається «час вчинення злочину», тобто момент виконання складу злочину (курсив наш. – О. О.) [5, с. 63], а для так званих триваючих злочинів, тобто злочинів, які хоча і вчиняються одним актом, але які утворюють собою ніби злочинний стан особи, – момент припинення

такого злочинного стану [5, с. 63]. До категорії «триваючі злочини» учений звертається і в роз'ясненнях до ст. 45 Кримінального кодексу УСРР, яка встановлювала правила визначення заходу соціального захисту у разі вчинення особою кількох злочинів. У цьому випадку вчений протиставляє сукупність злочинів, з одного боку, і єдиний (одиночний) злочин, з другого, говорить про критерії єдності злочину і про те, що триваючий злочин має визнаватися єдиним злочином [5, с. 121].

А. А. Піонтковський у підручнику із Загальної частини кримінального права (1929 року) так писав про триваючі злочини: «Від продовжуваних злочинів слід відрізнити злочини триваючі. У них раз виконаний склад злочину безперервно продовжує існувати аж до настання обставини, що його усуває. Наприклад, незаконне позбавлення волі є триваючим злочином: діяння є закінченим у момент позбавлення волі і триває до того часу, поки не вчинена дія, яка припиняє цей стан. Триваючий злочин завжди є єдиним злочином і ні за яких конкретних умов не може розглядатися як реальна сукупність» (курсив А. А. Піонтковського. – О. О.) [3, с. 323]. Таку ж думку учений висловлював, розглядаючи склад злочину позбавлення волі. Але у цьому випадку А. А. Піонтковський писав не просто про закінчення злочину, а про юридичне закінчення: «Позбавлення волі є... юридично закінченим з моменту вчинення акта, що позбавляє потерпілого можливості вільно пересуватися. Але раз виконаний склад злочину безперервно продовжує існувати аж до настання обставини, що його усуває, перебіг давності починається з настанням цього останнього моменту» [2, с. 386].

Розглянуті підходи до розуміння специфіки триваючих злочинних діянь не були чимось зовсім новим у доктрині кримінального права: вони багато в чому спиралися на розробки учених ХІХ століття і водночас стали науковим фундаментом для подальших досліджень відповідного кримінально-правового поняття, і, можливо, на основі саме цих висновків був розроблений проект згаданої вище постанови 23-го Пленуму Верховного Суду СРСР, у якому було сформульоване «класичне» визначення триваючого злочину.

Використані джерела:

1. *Немировский Э. Я. Советское уголовное право: ч. Общая и Особенная [Текст] : [пособие к изучению науки уголовного права и действующего Уголовного Кодекса С. С. С. Р.] / Э. Я. Немировский. – Одесса : Одесполиграф, 1924. – 292, IV с.*
2. *Пионтковский А. Советское уголовное право. Том второй: Особенная часть [Текст] / А. А. Пионтковский. – М., Л. : Гос. изд-во, 1928. – 428 с.*
3. *Пионтковский А. Советское уголовное право. Том первый: Общая часть [Текст] / А. А. Пионтковский. – Изд. третье, исправл. и дополн. – М., Л. : Гос. изд-во, 1929. – 372 с.*
4. *Уголовный кодекс. Практический комментарий. Общая часть. Ст. ст. 1-56 [Текст] / М. Н. Гернет, А. А. Жижиленко, М. М. Исаев, П. И. Люблинский и А. Н. Трайнин ; под ред. М. Н. Гернета и А. Н. Трайнина. – М. : Право и жизнь, 1925. – 148 с.*
5. *Уголовный кодекс Советских республик: Текст и практический комментарий [Текст] / [М. М. Гродзинский, А. Ф. Евтихийев, С. М. Канарский и др.] ; под ред. С. Канарского. – Изд. третье. – Х. : Гос. изд-во Украины, 1928. – 588 с.*

*Павлова Людмила Владимировна,
научный сотрудник Института правовых исследований Национального центра
законодательства и правовых исследований Республики Беларусь*

ПРЕДСТАВЛЕНИЯ О ПОЯВЛЕНИИ И ГРАНИЦАХ ПОТЕРПЕВШЕГО В УГОЛОВНО-ПРАВОВОМ И УГОЛОВНО-ПРОЦЕССУАЛЬНОМ ПОНИМАНИИ

Проблемы потерпевшего как лица, чьи права и законные интересы нарушены противоправным уголовно наказуемым деянием, представляют научный интерес для ученых на протяжении длительного периода времени. В круг данных проблем включены вопросы терминологии, момента возникновения прав и обязанностей, соотношения потерпевшего в уголовно-правовом, криминологическом и уголовно-процессуальном значении, его значения для индивидуализации наказания, дифференциации уголовной ответственности либо освобождения от нее и т.п. Наиболее наглядной проблемой являются те затруднения, которые возникают в связи с употреблением единого понятия потерпевшего в уголовном и уголовно-процессуальном значении, отсутствия согласованной позиции и об объеме, границах потерпевшего в уголовном, уголовно-процессуальном значении, о чем приведено немало примеров на страницах юридической печати [13].

Согласно ст. 49 Уголовно-процессуального кодекса Республики Беларусь (далее – УПК) потерпевшим признается физическое лицо, которому предусмотренным уголовным законом общественно опасным деянием причинен физический, имущественный или моральный вред и в отношении которого орган, ведущий уголовный процесс, вынес соответствующее постановление (определение). Обретая процессуальный статус потерпевшего, данное лицо правомочно реализовывать свои процессуальные права и обязанности в рамках определенного уголовного дела. Момент появления потерпевшего в уголовном процессе связан с признанием его таковым в формально-правовом, процессуальном, документально оформленном порядке. Такое признание осуществляется в виде решения компетентного органа на основании собранных по конкретному уголовному делу доказательств. Вместе с тем, как отмечают ученые-процессуалисты, принятие данного решения может создать проблемы, влекущие следующие крайности. Первая заключается в вероятности преждевременного признания потерпевшим, когда по уголовному делу отсутствует достаточная совокупность доказательств, что в последующем влечет вынесение постановления о прекращении участия данного лица в уголовном процессе в качестве потерпевшего. Вторая, наоборот, связана с запоздалым несвоевременным признанием потерпевшим. В таком случае непосредственно пострадавшее лицо, чьи права и интересы должны рассматриваться как приоритетные, изначально не имеет процессуального статуса участника уголовного процесса, в связи с чем, на протяжении определенного периода, является весьма пассивной фигурой, что отрицательно сказывается на реализации им своих полномочий.

Отметим, что в Уголовно-процессуальном кодексе Украины данная проблема находит разрешение в признании потерпевшим лица не по решению компетентного органа, а с момента подачи заявления о совершении в отношении него уголовного преступления или заявления о привлечении его к производству в качестве потерпевшего (ч. 2 ст. 55).

В уголовном законодательстве Республики Беларусь, несмотря на достаточно широкое использование, легальная дефиниция потерпевшего (пострадавшего) отсутствует, вопросы появления и прекращения полномочий данного лица изучены не достаточно, правовой статус институционально также не закреплён. Вместе с тем, полагаем уместным указать, что фигура потерпевшего в уголовном праве возникает одновременно с совершением уголовно наказуемого противоправного посягательства, нарушающего права и законные интересы данного лица. Появление потерпевшего объективно и обусловлено нарушением охраняемых уголовным законом прав и интересов конкретного лица и не

зависит от того, установлен (доказан) ли факт причинения ему вреда, состоялось ли процессуальное решение о признании его потерпевшим, зафиксировано ли оно в надлежащем процессуальном порядке. Не имеет значения в данном случае и отнесение противоправного деяния к той или иной категории дел (дела частного, частно-публичного или публичного обвинения). Иными словами, потерпевший в праве – это непосредственное фактическое лицо, которое, буквально, «по-терпело», «пре-терпело», «по-страдало» в определенной форме от уголовно наказуемого противоправного посягательства, и что, согласно семантическому значению данных слов, воспринимается им с неудовольствием, нежеланием произошедшего. Именно такое понимание потерпевшего является уголовно-правовым (материальным, фактическим).

Потерпевшему в данном материальном понимании корреспондируют не только потерпевший как участник уголовного процесса, но также и такие участники как частный обвинитель (ст. 51 УПК) и гражданский истец (ст. 52 УПК), представляющие, равно как и «процессуальный» потерпевший, сторону обвинения (п. 40 ч. 1 ст. 6 УПК). Уже такое соотношение позволяет заключить, что представление о потерпевшем в его уголовно-правовом понимании, а соответственно о его объеме и границах, шире процессуального понимания потерпевшего. Подобная не тождественность логична и объяснима теми различными целями и задачами, которые стоят перед данными отраслями права. Изложенное подводит к необходимости уделения пострадавшему лицу в уголовно-правовой науке бóльшего внимания. Помимо известного значения потерпевшего в вопросах квалификации преступлений, дифференциации уголовной ответственности и др., считаем необходимым определить его уголовно-правовой статус, соответствующие полномочия, альтернативные механизмы их реализации (до-, вне- процессуальные) и т.п. Полагаем, что такой подход будет способствовать повышению эффективности уголовно-правового регулирования и действенной защите прав и законных интересов потерпевших.

Литература:

1. Кукреш, Л.И. Потерпевший в уголовном и уголовно-процессуальном праве: вопросы законодательной регламентации средств защиты и правового статуса / Л.И. Кукреш, Э.А. Саркисова // Юстиция Беларуси. – 2013. – №4. – С. 30–36.
2. Павлова, Л.В. Потерпевший от преступления в уголовном законе Республики Беларусь / Л.В. Павлова // Право в современном белорусском обществе: сб. науч. тр. / редкол.: В.И. Семенков (гл. ред.) [и др.]; Национальный центр законодательства и правовых исследований Респ. Беларусь. – Минск: Белпринт, 2014. Вып. 9. – С. 552–558.
3. Шаров, Д.В. Понятие потерпевшего в уголовном судопроизводстве: проблемы и пути их решения // «Черные дыры» в Российском Законодательстве. Юридический журнал. – М.: «ИК-Пресс», 2006. – №4. – С. 183–188.

Палюх Лідія Михайлівна,

доцент кафедри кримінального права і кримінології Львівського національного університету імені Івана Франка, кандидат юридичних наук, доцент

ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ СУБ'ЄКТА ЗАВІДОМО НЕЗАКОННОГО ЗАТРИМАННЯ (Ч. 1 СТ. 371 КК УКРАЇНИ)

У зв'язку з набранням чинності новим КПК України практика правозастосування ставить низку питань щодо тлумачення окремих ознак складу злочину, передбаченого ч.

1 ст. 371 КК, в тому числі визначення кола суб'єктів завідомо незаконного затримання. Одне з питань, що виникають на практиці, виходячи з положень чинного КПК України: чи є слідчий, прокурор суб'єктами злочину, передбаченого ч. 1 ст. 371 КК України, якщо йде мова про завідомо незаконне затримання без ухвали слідчого судді, суду?

У §2 глави 18 КПК України врегульовано порядок затримання особи без ухвали слідчого судді, суду. Зі змісту норм, передбачених статтями 207 – 213 КПК України, можна умовно процес затримання особи можна поділити на два етапи:

до моменту доставлення затриманої особи до органу досудового розслідування (ч. 4 ст. 208, ч.ч. 1, 2 ст. 210 КПК України),

з моменту доставлення затриманої особи до органу досудового розслідування (ч. 5 ст. 208, ч.ч. 1, 3 ст. 210 КПК України).

На першому етапі процесуальні дії по затриманню особи здійснює уповноважена службова особа на підставах і в порядку, передбачених ч.ч. 1 – 4, 6 ст. 208, ч. 1 ст. 210 КПК України. На даному етапі затримання, уповноважена службова особа (особа, якій законом надано право здійснювати затримання) виступає суб'єктом злочину, передбаченого ч. 1 ст. 371 КК України. Зазначена службова особа зобов'язана забезпечити дотримання процедури затримання, передбаченої ч.ч. 1, 2, 4 ст. 208, ч.ч. 1, 2 ст. 210 КПК України. Отже, КПК України чітко зазначає: „особа, якій законом надано право здійснювати затримання”. Таким чином, КПК України наділяє цю особу функцією здійснювати таку процесуальну дію як затримання, яка пізніше оформляється іншими посадовими особами.

Стосовно питання про те, хто уповноважений складати протокол про затримання особи (ч. 5 ст. 208 КПК України), деякі вчені-процесуалісти зазначають, що протокол про затримання складає уповноважена службова особа, що здійснила затримання [1, с.517]. Водночас слід звернути увагу на те, що в ч. 5 ст. 208 КПК України чітко не зазначено, що протокол має складати особа, яка здійснювала затримання. Оскільки відповідно до ст. 103 КПК України протокол є формою фіксування кримінального провадження, з цього вбачається, що на час складення протоколу вже має бути кримінальне провадження. Якщо затримання особи, підозрюваної у вчиненні злочину, здійснюється до моменту внесення відомостей про вчинене кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань (наприклад, якщо особу застали під час вчинення злочину або замаху на його вчинення), затримання відповідно до КПК України неможливо зафіксувати в протоколі, оскільки в цей момент ще відсутнє кримінальне провадження, а протокол є формою фіксування кримінального провадження.

Виходячи з системного тлумачення чинного КПК України, можна зробити висновок про те, що уповноважена службова особа, яка відповідно до ч.ч. 1-4 КПК України здійснює затримання особи, підозрюваної у вчиненні злочину, не уповноважена складати протокол про затримання; прокол про затримання складається слідчим або прокурором після доставлення затриманої особи до органу досудового розслідування відповідно до ст. 210 КПК України. Закон покладає на слідчого обов'язок перевірити законність першого з виділених нами етапів затримання – до моменту доставлення особи до органу досудового розслідування, - а також безпосередню реалізацію наступного етапу затримання – складення протоколу про затримання особи, дотримання інших вимог – процесуальної форми, що передбачені законом для процедури затримання. Виходячи з цього, можна зробити висновок про те, що слідчий є суб'єктом завідомо незаконного затримання (ч. 1 ст. 371 КК України).

У разі, якщо протокол про затримання складає слідчий, який відповідно до ч.5 ст. 208 КПК України надсилає копію протоколу прокурору, а останньому відомо, що це затримання є незаконним, однак він не вживає заходів для звільнення затриманої особи, у цьому разі прокурор, як видається, теж є суб'єктом цього складу злочину, оскільки він, здійснюючи нагляд за додержанням законів під час проведення досудового розслідування у формі процесуального керівництва досудовим розслідуванням, не вживає заходів до своєчасного звільнення особи.

Література:

1. *Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар: у 2 т. Т.1 / О.М. Бандурка, Є.М. Блажівський, Є.П. Бурдоль та ін. – Х.: Право, 2012. – 768 с.*

Парасюк Наталія Михайлівна,

доцент кафедри кримінально-правових дисциплін Львівського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

НЕЗАКОННІ ДІЇ ЗІ СЛУЖБОВОЮ ІНФОРМАЦІЄЮ ЯК ЗАГРОЗА НАЦІОНАЛЬНІЙ БЕЗПЕЦІ ДЕРЖАВИ

Концепція кримінально-правової охорони національної безпеки потребує законодавчого удосконалення, оскільки перевірка в часі показує її неефективність протидії реальним загрозам з боку як внутрішніх, так і зовнішніх ворогів. Процес уже розпочався. Перші зміни до статей Розділу I Особливої частини КК України було внесено лише з початком 2014 року. Як свідчить законодавча практика не усі із цих змін сприяли виконанню завдань кримінального закону України. Саме тому актуальними на сьогодні залишаються наукові дослідження у сфері забезпечення кримінально-правової охорони національних інтересів і гарантування в Україні безпеки особи, суспільства і держави від загроз в усіх сферах життєдіяльності.

Відповідно до ст. 7 Закону України «Про основи національної безпеки» від 19 червня 2003 року № 964-IV однією із реальних та потенційних загроз національній безпеці України у інформаційній сфері є розголошення інформації, яка становить державну таємницю, або іншої інформації з обмеженим доступом, спрямованої на задоволення потреб і забезпечення захисту національних інтересів суспільства і держави. Кримінально-правове регулювання інформаційних відносин як однієї із складових національної безпеки здійснюється шляхом визначення підстав кримінальної відповідальності за вчинення державної зради, шпигунства, а також формулювання складів злочинів, які на відміну від попередніх входять у структуру інших розділів Особливої частини КК України (ст. ст. 328, 329, 330, 422 КК України). Система цих складів злочинів має забезпечувати якісну охорону інформаційного сектора державної безпеки. Своєю чергою виникає логічне запитання: чи сприяє така розпорошеність норм дієвості механізму кримінально-правової політики у цій сфері? Р.Л. Чорний у наукових публікаціях констатує, що розглядувані склади злочинів мають спільний родовий об'єкт, а відтак це дає підстави віднести їх до Розділу I Особливої частини КК України [1, с. 142]. Наукова позиція однозначно заслуговує на увагу в тій частині, яка стосується незаконних діянь із відомостями, що становлять державну таємницю, а також документами, у яких ці відомості зафіксовані. Натомість доведеться з'ясувати наскільки ступінь суспільної небезпеки передачі або збирання відомостей, що становлять службову інформацію, зібрану у процесі оперативно-розшукової, контррозвідувальної діяльності, у сфері оборони країни співвідноситься із складами злочинів проти основ національної безпеки.

Характер і ступінь суспільної небезпеки визначається цінністю суспільних відносин, на які посягає злочин. Законодавчо ця ознака відображена в ознаках об'єкта складу злочину. Конкретизація об'єкта складу злочину, передбаченого ст. 330 КК України, відбувається шляхом вказівки на предмет. Предмет злочину може суттєво впливати на суспільну небезпеку діянь винної особи [2, с. 128]. З'ясування змісту ознак предмета, якраз,

дозволить визначитися із категорією суспільних відносин, які становлять об'єкт складу злочину. Позначення предмета у складі злочину, передбаченого ст. 330 КК України, було законодавчо відредаговано Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Закону України «Про інформацію» та Закону України «Про доступ до публічної інформації» від 27 березня 2014 року № 1170-VII. Термінологічна конструкція «конфіденційна інформація, яка знаходиться у володінні держави» була замінена новою – «службова інформація, зібрана у процесі оперативно-розшукової, контррозвідувальної діяльності, у сфері оборони країни». Визначення змісту фізичної, соціальної та юридичної ознак предмета складу злочину не видається за можливе без звернення до норм регулятивного законодавства.

Криміналізація незаконних діянь із різними видами інформації зумовила переломний етап у науковій доктрині щодо визначення матеріальності предмета складу злочину. Заслуговує на увагу висловлена у літературі позиція, про те, що «матеріальність потрібно визначати емпірично: матеріальними (фізичними) слід вважати цінності, що можуть сприйматися органами чуття людини або спеціальними технічними засобами»[2, с. 110]. Службова інформація є видовим поняттям, яке включається в обсяг поняття інформація, що за змістом є родовим. Таким чином фізичність службової інформації визначається тим, що це відомості, які можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді.

Соціальна ознака службової інформації вказує на роль цього предмета у якості зв'язуючої ланки у процесі взаємодії суб'єктів інформаційних відносин. Критерієм для визначення цінності службової інформації в контексті кримінально-правового регулювання є надавання їй в установленому законодавством порядку статусу «з обмеженим доступом». Розголошення цієї інформації може заподіяти істотну шкоду суспільним інтересам у сфері національної безпеки, територіальної цілісності, громадського порядку, правосуддя, охорони здоров'я, захисту репутації або прав інших людей. Окрім цього незважаючи на те, що службова інформація має публічний характер шкода від оприлюднення такої інформації переважає суспільний інтерес в її отриманні. У сукупності названі обставини обумовлюють суспільний інтерес до забезпечення правової охорони службової інформації, у тому числі засобами кримінально-правового впливу.

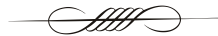
За допомогою юридичних ознак службова інформація розуміється в якості предмета складу злочину. В контексті кримінально-правового регулювання службовою інформацією має визнаватися інформація, для якої характерна сукупність таких ознак: 1) на неї поширюється правовий режим інформації з обмеженим доступом, але вона не є державною таємницею; 2) предметом цієї інформації є виключно відомості зібрані у процесі оперативно-розшукової, контррозвідувальної діяльності, у сфері оборони країни (тобто лише той вид, який визначений у п. 2 ч. 1 ст. 9 Закону України «Про доступ до публічної інформації» від 27 березня 2014 року № 1170-VII); 3) перелік відомостей, які можуть становити службову інформацію законодавчо не визначений, а тому у процесі формулювання системи таких відомостей слід враховувати вимоги законодавства щодо режиму інформації з обмеженим доступом; 4) не містить відомостей доступ, до яких не може бути обмежений (ч. 4 ст. 21 Закону України «Про інформацію» від 2 жовтня 1992 року № 2657-XII (в редакції закону від 13 січня 2011 року № 2938-VI); 5) має цінність, яка обумовлюється тим, що оприлюднення або надання такої інформації може завдати шкоди інтересам національної безпеки, обороні, розслідуванню чи запобіганню злочину; 6) щодо такої інформації відбувається злочинний вплив у формі передачі або збирання з метою передачі іноземним підприємствам, установам, організаціям або їх представникам, за відсутності ознак державної зради або шпигунства; 7) інформація належить до сфери службової діяльності суб'єкта складу злочину, тобто була йому довірена або стала відома у зв'язку з цим.

Отож, можна резюмувати: установлюючи режим службової інформації, держава тим самим намагається приховати її від суспільної уваги. Соціальна значущість одного із видів службової інформації настільки істотна, що її охорона забезпечується засобами кримінально-правового впливу. У контексті складу злочину, передбаченого ст. 330 КК України, злочинні діяння із службовою інформацією виходять за рамки лише порушення режиму поводження із інформацією. На перший план виступають відносини у сфері забезпечення національної безпеки від діяльності іноземних підприємств, установ, організацій або їх представників, які виявляють значний інтерес до наших секретів.

Використані джерела:

1. Чорний Р.Л. *Актуальні проблеми кримінально-правової охорони безпеки держави в інформаційній сфері* / Р.Л. Чорний // *Науковий вісник Чернівецького університету*. – 2013. – Випуск 66. – С. 139-143.

2. Музика А.А. *Предмет злочину: теоретичні основи пізнання: монографія* / А.А. Музика, Є.В. Лащук. – К.: ПАЛИВОДА А.В., 2011. – 192 с.

Плисюк Наталія Миколаївна,

доцент кафедри кримінального права та процесу Хмельницького університету управління та права, кандидат юридичних наук, доцент

ПОНЯТТЯ ОЗБРОЄНОЇ ОСОБИ ПРИ НЕОБХІДНІЙ ОБОРОНІ

Стаття 36 Кримінального кодексу (далі - КК) України закріплює право кожної особи на необхідну оборону, а в ч.5 ст.36 КК України визначається, що не є перевищенням меж необхідної оборони і не має наслідком кримінальну відповідальність застосування зброї або будь-яких інших засобів чи предметів для захисту від нападу озброєної особи або нападу групи осіб а також для відвернення протиправного насильницького вторгнення у житло чи інше приміщення, незалежно від тяжкості шкоди, яку заподіяно тому, хто посягає [1].

Отже, в ч.5 ст.36 КК України передбачено три випадки, коли заподіяння шкоди не може бути визнане злочинним та караним, тобто захист від нападу: 1) озброєної особи; 2) групи осіб; 3) відвернення протиправного насильницького вторгнення у житло чи інше приміщення. І шкода при цьому може бути безмежною.

Не викликають особливих дискусій питання щодо розуміння поняття групи осіб та протиправного насильницького вторгнення у житло чи інше приміщення, оскільки ці поняття чітко визначаються в законодавстві. А ось поняття озброєної особи та, зокрема, поняття зброї вважаються мало визначеними, дискусійними, такими, що потребують уточнення.

Поняття «озброєна особа» згадується лише в трьох статтях КК України – ст.36, 257 (як кваліфікуюча ознака) та ст.446 КК України, але в жодному разі не визначається що під цим поняттям слід розуміти [1].

Розкриваючи зміст поняття «озброєна особа» необхідно з'ясувати сутність поняття «зброя», оскільки в ч.5 ст.36 не зазначається чітко яким знаряддям повинна бути озброєна особа при нападі. І тому часто на практиці виникають труднощі при кваліфікації діянь як вчинених в стані необхідної оборони чи при перевищенні її меж. Адже в диспозиціях окремих статей КК України здійснюється посилання на інші предмети, що можуть

використовуватися як зброя або були спеціально пристосовані для нанесення тілесних ушкоджень. І використання таких предметів нападником безпосередньо при вчиненні посягання може кваліфікуватись як озброєний напад (ч.2 ст.294, ч.4 ст.296 КК України).

Але, на нашу думку, дане положення слід використовувати лише при кваліфікації діянь за статтями КК України, в яких передбачено дане положення. А щодо кваліфікації дій особи, вчинених в стані необхідної оборони за ч.5 ст.36 КК України, на нашу думку, необхідно виходити з того, що слід розуміти під зброєю. Основною характерною ознакою зброї є її призначення – ураження живої цілі та інших об'єктів [2].

Відповідно до Інструкції про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної і холодної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами несмертельної дії, та зазначених патронів, а також боєприпасів до зброї та вибухових матеріалів, затвердженої наказом МВС України від 21.08.1998 р. № 622, зброя за принципом дії розрізняється на вогнепальну, пневматичну і холодну [3].

Згідно з п. 8 цієї Інструкції до вогнепальної належить зброя, в якій снаряд (куля, шрот тощо) приводиться в рух миттєвим звільненням хімічної енергії заряду (пороху або іншої пальної суміші). Вогнепальна зброя поділяється на бойову нарізну, вихолощену, учбову, спортивну та мисливську.

До пневматичної зброї належать пістолети, револьвери, гвинтівки калібру понад 4,5 міліметра і швидкістю польоту кулі понад 100 метрів за секунду, в яких снаряд (куля) приводиться в рух за рахунок стиснутих газів.

До холодної зброї належать пристрої та предмети, які відповідають стандартним зразкам або історично виробленим типам зброї, чи інші предмети, що справляють колючий, колючоріжучий, колючорубаючий, рубаючий, ударно-роздроблюючий або ударний ефект, конструктивно призначені для ураження живої чи іншої цілі за допомогою м'язової сили людини чи механічного пристрою. Холодна зброя може бути холодною ручною (наприклад, кастет) та холодною металеву (арбалет).

Затверджений МВС України Стандарт СОУ 78-19-001: 2007 «Пістолети, револьвери та інші короткоствольні пристрої несмертельної дії. Загальні технічні умови» містить визначення газової зброї, під якою розуміється зброя, що призначена для викидання суміші сльозоточивої та дратівної дії із застосуванням газового набою – боєприпасу газової зброї, який становить собою збірну одиницю, що складається із кидаючого заряду, капсуля-запальника, гільзи і суміші сльозоточивої та дратівної дії, а також інших елементів, які забезпечують герметичність і працездатність набою. Під це визначення підпадають газові пістолети і револьвери [4]. Проте згідно з п. 2 Положення про порядок продажу, придбання, реєстрації, обліку і застосування спеціальних засобів самооборони, заряджених речовинами сльозоточивої та дратівної дії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 07.09.1993 р. № 706, газові пістолети і револьвери належать до спеціальних засобів самооборони, заряджених речовинами сльозоточивої та дратівної дії [5], а відповідно до пп. "б" п. 12 Правил застосування спеціальних засобів при охороні громадського порядку, затверджених постановою Ради Міністрів УРСР від 27.02.1991 р. № 49, спеціальні засоби з препаратами сльозоточивої та дратівної дії відносяться до спеціальних засобів активної оборони. Тобто чинним законодавством України газові пістолети і револьвери визнаються не зброєю, а спеціальними засобами.

Таким чином, лише захист від нападу особи, озброєної холодною, пневматичною чи вогнепальною зброєю, є спеціальним видом необхідної оборони, що становить виняток із загального правила про перевищення меж необхідної оборони. Особу, яка вчиняє напад із застосуванням газових пістолета чи револьвера, за змістом ч. 5 ст. 36 КК України і виходячи з вимог вищезазначених нормативно-правових актів, не можна вважати озброєною.

Отже, озброєною, в межах ч.5 ст. 36 КК України слід вважати особу, яка в процесі нападу погрожує іншій застосуванням предметів, які можуть підпадати під ознаки вогнепальної, холодної чи пневматичної зброї.

Використані джерела:

1. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-14 [Текст] // ВВР. — 2001. — № 25-26. — Ст. 131.
2. Право на захист від нападу озброєної особи // Юридичний вісник України — 37.2014 від 13.09.2014 р.
3. Наказ МВС України «Про затвердження Інструкції про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної, холодної охолощеної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії, та патронів до них, а також боєприпасів до зброї, основних частин зброї та вибухових матеріалів» від 21.08.1998 р. № 622 Зареєстровано в Міністерстві юстиції України 7 жовтня 1998 р. за N 637/3077 // zakon.rada.gov.ua>laws/show/z0637-98.
4. Стандарт МВС України СОУ 78-19-001: 2007 «Пістолети, револьвери та інші короткоствольні пристрої не смертельної дії. Загальні технічні умови» // mvs.gov.ua / publish/article/364322.
5. Положення про порядок продажу, придбання, реєстрації, обліку і застосування спеціальних засобів самооборони, заряджених речовинами сльозоточивої та дротівної дії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 07.09.1993 р. № 706 // Положення про порядок продажу, придбання, реєстрації, обліку і застосування спеціальних засобів самооборони, заряджених речовинами сльозоточивої та дротівної дії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 07.09.1993 р. № 706 // Положення про порядок продажу, придбання, реєстрації, обліку і застосування спеціальних засобів самооборони, заряджених речовинами сльозоточивої та дротівної дії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 07.09.1993 р. № 706 // zakon.rada.gov.ua>laws/show/706-93-n.

Проценко Тамара Александровна,

студентка 2 курсу магістратури юридического факультета ФГБОУ ВПО
“Саратовский государственный университет имени Н. Г. Чернышевского”

ПРОБЛЕМЫ ПРОТИВОДЕЙСТВИЯ ТЕРРОРИЗМА В РОССИИ

На фоне обострившейся криминальной ситуации в России наибольшее распространение за последние годы получили преступления террористической направленности.

В немалой степени благодаря преступлениям террористического характера криминальную ситуацию в России за последние годы можно охарактеризовать через негативные тенденции развития, все более очевидным превращением терроризма в фактор реальной угрозы нашей национальной безопасности.

Терроризм продолжает оставаться одним из основных факторов, дестабилизирующих ситуацию в стране. Следует констатировать тот факт, что совершаемые преступления носят опасный способ реализации, с применением существенного объема взрывчатых веществ, террористы реализуют свои акты в местах массового скопления людей.

Терроризм стал способом решения политических и национальных проблем. Терроризм – это массовые человеческие жертвы, разрушение духовных, материальных, культурных ценностей, зарождение ненависти и недоверия между различными группами людей. Терроризм относится к тем видам преступного насилия, жертвами которого могут стать невинные люди, не имеющие никакого отношения к конфликту.

Отметим, что в правовой доктрине обычно проводится следующее различие между экстремизмом и терроризмом:

в российском законодательстве терроризм является одним из способов политического противостояния, которое взаимообусловлено с использованием насилия.

под экстремизмом обычно понимается приверженность радикальным действиям и взглядам, которые воплощаются в использовании агрессивного поведения, физической и политической силы, проявлениях бандитизма, терроризме в том числе, так же может вылиться и в разжигание межнациональной розни.

Именно, поэтому, вклад России в борьбу с терроризмом и экстремизмом, по нашему мнению мыслиться, в участии в международном сотрудничестве.

По мнению Л.А. Моджоряна, «терроризм есть насилие, осуществляемое ради достижения определенных политических целей»[1 с.156]. Узловым моментом в данном мнении является нарушение установленной нормы права через запугивание и только лишь ради достижения материальных и корыстных целей.

М.П. Требин в своей монографии «Терроризм в XXI веке» понимает под терроризмом «социально-политическое явление, которое имеет своей целью формирование атмосферы страха и безысходности в обществе, при этом базируется оно на использовании политического насилия в виде террористического акта, итогом которого должно явиться достижение политических субъектов последствий террористической деятельности».[2 с.22]

Принято считать, что в отличие от войны, в том числе и гражданской, основными элементами терроризма являются: скандал, молниеносность и крайняя жестокость. Главные признаки терроризма – анонимность и отрицание каких бы то ни было норм.

Таким образом, проблема терроризма как опаснейшего уголовно-правового явления, которое по своей сути представляет собой источник серьезных последствий для человечества.

Учитывая произошедшие за последние несколько лет в мире перемены и ужасающие террористические акты, сотрудничество государств в определении понятия терроризма, до сих пор отягощено национальными, уголовно-правовыми и политическими проблемами.

Под антитеррористической политикой необходимо понимать взаимодействие современных государств и союзов государств на политической арене с целью обеспечения устойчивой международной безопасности, устранения первопричин терроризма и купирования террористической угрозы. Как следствие такое взаимодействие формирует поддержку организации подходящих условий для экономического развития отдельных регионов России и сравнительно стремительного решения ключевых предпосылок криминогенных проблем терроризма.

Вклад России в борьбу с терроризмом и экстремизмом целесообразно выразить, прежде всего, в участии в международном сотрудничестве.

Литература:

1. Моджорян Л.А. Терроризм: правда и вымысел. – М., 1986. – С. 156.
2. Требин М. П. Терроризм в XXI веке. – Минск, 2004. – С. 22.

*Семеншина Богдана Миколаївна,
студентка 6 курсу юридичного факультету
Хмельницького університету управління та права*

РОЛЬ ТА МІСЦЕ НЕДЕРЖАВНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У ЗАПОБІГАННІ НАРКОМАНІЇ

Існує багато поглядів на те, чому людина розпочинає вживати наркотичні засоби та психотропні речовини, проте якими б не були ці причини небезпека наркоманії ні в кого не викликає сумніву. Незаконний обіг наркотичних засобів та психотропних речовин здобуває все більшого розмаху, стає надзвичайно серйозним негативним соціальним фактором, що впливає на стан здоров'я і добробут окремих людей, розвиток суспільства в цілому тощо.

Пропорційно розповсюдженню наркоманії зростає й кількість злочинів, скоєних на їх основі, тому що крім загрози спустошення суспільного потенціалу, наркотичні засоби та психотропні речовини приводять до погіршення криміногенної ситуації у державі, створюючи порочне коло «наркотики - злочин».

Проте, на нашу думку, ефективність заходів щодо запобігання та протидії поширенню наркоманії залежить не тільки від правоохоронних органів, органів місцевого самоврядування та виконавчої влади, але й громадських організацій та благодійних фондів. Участь недержавних організацій у запобіганні наркоманії нормативно врегульована Концепцією реалізації державної політики у сфері протидії поширенню наркоманії, боротьби з незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин та прекурсорів на 2011-2015 роки [1] та Програмою реалізації державної політики у сфері протидії поширенню наркоманії, боротьби з незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів на 2012-2015 роки [2].

Окрім фінансової та інформаційної підтримки правоохоронних органів недержавними організаціями у зазначеній сфері, необхідний і громадський контроль за діяльністю останніх за допомогою громадських наглядових рад. Метою створення та роботи таких структур є: забезпечення реалізації громадянами їх конституційного права на участь у процесі державного управління та налагодження постійного діалогу з усіма соціальними групами населення та об'єднаннями громадян; координація заходів, пов'язаних з проведенням консультацій з громадськістю з питань формування і проведення державної політики, водночас рада здійснює і зворотний зв'язок, зокрема, інформує громадськість про свою діяльність, ухвалені рішення і стан їх виконання.

На сьогодні різноманітних недержавних організацій в Україні створено багато (зокрема благодійних організацій - 1002; всеукраїнських молодіжних організацій - 186 [3]), проте дієвість заходів, що ними вживаються, потребує суттєвого покращання та координації з боку держави. Головною метою діяльності державних та недержавних організацій, уповноважених вживати організаційних та практичних заходів щодо запобігання наркоманії у межах компетенції, має бути: формування в суспільстві несприйнятливої ставлення до наркоманії як явища та підвищення ефективності існуючого механізму боротьби з її розповсюдженням; створення цілісної системи діяльності державних та недержавних організацій у сфері запобігання наркоманії та превентивних заходів, які здійснюються на регіональному та національному рівнях.

Ми вважаємо, що громадські організації та благодійні фонди мають право на участь у таких заходах, як:

- членство в громадських наглядових радах при правоохоронних органах, які є консультативно-дорадчими органами, що створюються з метою здійснення координації за-

ходів, пов'язаних із забезпеченням проведення консультацій з громадськістю з питань формування та реалізації державної політики в сфері запобігання та протидії наркоманії;

- зміцнення матеріально-технічної бази правоохоронних органів, які безпосередньо ведуть боротьбу з незаконним обігом наркотиків, зокрема фінансування навчання та підвищення кваліфікації працівників правоохоронних органів на базі відповідних відомств зарубіжних держав з метою вдосконалення професійних навичок та обміну передовим досвідом запобігання та протидії наркоманії;

- фінансування потреб наркологічних закладів у необхідному обладнанні з метою зміцнення матеріально-технічної бази, а також розбудови мережі територіальних наркологічних об'єднань, запровадження сучасних лікувально-реабілітаційних програм;

- розроблення різних видів зовнішньої реклами, в тому числі тиражування інформаційно-просвітницьких матеріалів (буклетів, плакатів, пам'яток) із застережливими написами та розміщення їх у громадських місцях (метрополітені, іншому міському та міжміському транспорті, на залізниці тощо), публікування у засобах масової інформації матеріалів на антинаркотичну тематику, проведення конкурсів на створення художніх творів антинаркоманійної спрямованості з метою формування у свідомості громадян негативного ставлення до вживання наркотичних засобів та психотропних речовин;

- створення та показ освітніх фільмів з проблем наркоманії та СНІДу;

- участь у проведенні наукових конференцій, симпозіумів, прес- конференцій з проблемних питань запобігання та протидії наркоманії;

- участь у межах компетенції в соціально-медичній реабілітації осіб, хворих на наркоманію;

- взаємодія з відповідними недержавними організаціями зарубіжних країн у сфері запобігання наркоманії у межах компетенції.

Усі зазначені заходи повинні проводитися з урахуванням поширеності незаконного вживання наркотичних засобів та психотропних речовин як у цілому в Україні, так і в окремих регіонах зі складною наркоситуацією, а також серед певних верств населення, насамперед серед молоді, на підставі систематичних комплексних і науково обґрунтованих оцінок ситуації.

Таким чином, в Україні поки що не склалася ефективна національна система запобігання наркоманії, і вирішити це питання можна лише шляхом скоординованих та узгоджених дій держави та недержавних організацій, при чому останні мають посідати провідне місце у проведенні зазначених заходів.

Список використаних джерел:

1. *Про Концепцію реалізації державної політики у сфері протидії поширенню наркоманії, боротьби з незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин та прекурсорів на 2011-2015 роки* : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 13 вересня 2010 р. № 1808-р.

2. *Про затвердження Програми реалізації державної політики у сфері боротьби з незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів на 2012-2015.*

3. *Ємець Л. О. Публічне управління неполітичними об'єднаннями громадян (адміністративно-правове дослідження): автореф. дис. на здобуття наук, ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / Л. О. Ємець. - Дніпропетровськ, 2009. - 20 с.*

Синица Ирина Михайловна,
*ассистент кафедры уголовного права и процесса юридического факультета
Учреждения образования “Гомельский государственный университет
имени Франциска Скорины”, кандидат юридических наук*

ОСОБЕННОСТИ ПРАВОВОГО СТАТУСА НЕСОВЕРШЕННОЛЕТНИХ ОСУЖДЁННЫХ ЖЕНСКОГО ПОЛА

Особое место в комплексе прав человека в последнее время занимают права такой категории населения как женщины, осужденные к уголовным наказаниям, и в наибольшей степени – находящиеся в заключении. Однако наряду с этим практически не рассматриваются и не реализуются права несовершеннолетних женского пола как специфической категории осужденных, требующих особого отношения ввиду половозрастных, психологических и иных особенностей.

Актуальность изучения данной проблемы обусловлена многими факторами, в том числе, нерешенностью проблемы реализации и защиты прав данной категории осужденных в целом, фрагментарностью изученности международного опыта защиты их прав; необходимостью унификации международных инструментов и механизмов реализации и защиты прав несовершеннолетних женщин, осужденных к различным видам наказания; изучением, обобщением и внедрением опыта зарубежных государств по реализации принципа гуманизации.

Значительную проблему представляет правовое положение несовершеннолетних женщин в местах лишения свободы. Минимальные стандартные правила обращения с заключенными [1] не выделяют статус несовершеннолетних женского пола из правового статуса несовершеннолетних в целом. Более того, правовой статус несовершеннолетних женского пола не привязан и к правовому статусу осужденных женщин. Следует отметить, что Минимальные стандартные правила обращения с заключенными, принятые более 50 лет назад, не учитывают многих изменений, произошедших в обществе за это время, новых стандартов и подходов.

В Минимальных стандартных правилах Организации Объединенных Наций, касающиеся отправления правосудия в отношении несовершеннолетних (Пекинские правила), принятых 29 ноября 1985 года [2], отмечается, что молодым женщинам-правонарушителям, помещенным в исправительное учреждение, должен обеспечиваться уход, защита и вся необходимая помощь – социальная, психологическая, медицинская, физическая, а также помощь в области образования и профессиональной подготовки, – которые им могут потребоваться с учетом их возраста, пола и личности, а также интересов их полноценного развития.

Законодательство Республики Беларусь, как и Минимальные стандартные правила обращения с заключенными, не выделяют статус несовершеннолетних женского пола из правового статуса несовершеннолетних в целом. Соответственно, практически не рассматриваются права несовершеннолетних женского пола как специфической категории осужденных, требующих особого отношения ввиду половозрастных, психологических и иных особенностей.

Принятые 21 декабря 2010 года Генеральной Ассамблеей ООН Правила ООН, касающихся обращения с заключенными женщинами и мер наказания для женщин-правонарушителей без лишения их свободы (Бангкокские правила) [3] достаточно подробно рассматривают отдельные особенности отбывания наказания в условиях изоляции несовершеннолетними женского пола. В частности, они требуют от администрации исправительных учреждений принимать меры для удовлетворения потребностей несовершеннолетних женщин-заключенных в защите, гарантируют этой категории лиц

равные права с осужденными несовершеннолетним заключенным мужского пола и со взрослыми заключенными женского пола. Дополнительно указывается, что несовершеннолетние заключенные женского пола имеют доступ к программам и услугам, учитывающим их возраст и пол, например консультирование по вопросам сексуального надругательства или насилия, проходят обучение по вопросам охраны здоровья женщин и имеют регулярный доступ к гинекологу наравне со взрослыми заключенными женского пола.

В пенитенциарной системе Республике Беларусь в определенной степени эти положения реализуются, но отсутствует комплексный подход к обеспечению прав несовершеннолетних женщин-заключенных, связанных с гендерными и возрастными особенностями. В белорусском законодательстве правовой статус несовершеннолетних женского пола соотносится с несовершеннолетием лица, а не с его полом, что влечет неполную реализацию международных стандартов в области правового статуса несовершеннолетних женского пола, в том числе на индивидуальный подход при медицинском, социальном, воспитательном и ином обеспечении. Это в большой степени касается выявления случаев беременности у несовершеннолетних осужденных женщин: в соответствии с Бангкокскими правилами беременные несовершеннолетние заключенные женского пола должны получать такую же поддержку и медицинскую помощь, как и взрослые заключенные женского пола, и за их здоровьем должен следить медицинский специалист с учетом того факта, что вследствие своего возраста во время беременности они могут подвергаться большему риску осложнений [3, Пр.39].

Правовой статус данной категории осужденных, который должен включать особенности правового статуса как несовершеннолетних, так и женщин, отбывающих наказание в виде лишения свободы, подлежит изучению и учету в действующем законодательстве.

Таким образом, в настоящее время назрела необходимость рассмотреть комплекс проблем международной защиты прав несовершеннолетних осужденных женского пола, выявить особенности и тенденции развития в условиях интернационализации прав человека; проанализировать практику реализации уголовной ответственности в отношении данной категории осужденных, в том числе проблемы назначения им наказания, исполнения наказания и освобождения от него.

Литература:

1. Минимальные стандартные правила обращения с заключенными // [Электронный ресурс]. – 2014. – Режим доступа: <http://www.un.org/russian/document/basicdoc/statut.htm>. – Дата доступа: 14.11.2014.

2. Минимальные стандартные правила ООН, касающиеся отправления правосудия в отношении несовершеннолетних (Пекинские правила): Приняты резолюцией 40/33 Генеральной Ассамблеи от 29 ноября 1985 года // [Электронный ресурс]. – 2014. – Режим доступа: http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/beijing_rules.shtm. – Дата доступа: 14.11.20.

3. Правила ООН, касающиеся обращения с женщинами-заключенными и мер наказания для женщин-правонарушителей, не связанных с лишением свободы (Бангкокские правила): Приняты резолюцией 65/229 Генеральной Ассамблеи от 21 декабря 2010 года // [Электронный ресурс]. – 2014. – Режим доступа: http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/bangkok_rules.shtm. – Дата доступа: 14.11.20.

ПЕРЕДУМОВИ ЗАПРОВАДЖЕННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА НЕВИКОНАННЯ РІШЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ В УКРАЇНІ

Згідно з даними, оприлюдненими ЄСПЛ, кількість справ, що надходять до розгляду з України, — чи не найбільша серед усіх країн-членів Ради Європи (нині третє місце за кількістю звернень громадян). Фактично протягом 1997—2010 років до ЄСПЛ надійшло 26 955 заяв від українського позивача [1], і, як свідчить статистика, кількість скарг щорік збільшується. Нині на розгляді ЄСПЛ перебуває понад 12 тисяч справ з України, що становить 8% від кількості справ із усіх 47 країн [1]. Найпоширенішими причинами скарг українських громадян до Європейського суду з прав людини є порушення їхніх прав на справедливий судовий розгляд, ефективний засіб юридичного захисту (ст. 6 Європейської конвенції з прав людини) та на власність [2].

17 січня 2013 року ЄСПЛ оприлюднив рішення по рекордній кількості позовів, поданих громадянами проти України (211 справ). Сума компенсацій також виявилася рекордною - з бюджету повинно було виплачено понад 1,1 мільйонів євро [3].

11 березня 2014 року Європейський суд із прав людини (V Секція) ухвалив рішення призупинити на наступні шість місяців розгляд справ проти України щодо невиконання рішень національних судів, подібних до справи Юрій Миколайович Іванов проти України (рішення від 15 жовтня 2009 року, заява №40450/04), та повернутися до цього питання після завершення згаданого вище строку [4]. На нашу думку, ці дії пов'язані з систематичним невиконанням рішень ЄСПЛ, а також з економічної кризою України, що стала результатом подій протягом листопада 2013 - березня 2014 років.

Зобов'язання кожної держави відповідно до статті 46 § 1 Конвенції виконувати рішення Європейського суду; значення кожного з прийнятих Європейським судом рішень полягає в тому, що вони не тільки впливають на право, а також і на розвиток національного законодавства держав-учасниць Конвенції.

Виконання рішення суду є завершальною і важливою стадією судового процесу. Реальний захист і відновлення порушених прав особи можуть бути забезпечені лише тоді, коли рішення суду буде виконане добровільно або його виконання буде забезпечено примусово відповідними органами. В іншому випадку саме звернення до суду та зусилля, ресурси витрачені на судовий процес, втратили б своє значення, оскільки захист прав є не що інше, як його реальне, в необхідних випадках – примусове здійснення. Тому однаково важливим є як безпосередній розгляд і вирішення справ в суді, так і виконання судових рішень.

Загальновизнаний принцип обов'язковості остаточного судового рішення у різних його проявах та формах, в тому числі й обов'язковість рішень Європейського суду з прав людини закріплено в законодавстві всіх європейських країн. Ратифікувавши Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод, Україна визнала положення цього міжнародного договору частиною національного законодавства і, разом з цим, взяла на себе зобов'язання виконувати рішення Європейського суду з прав людини. Зазначена норма імплементована до статті 2 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» від 23.02.2006 р. №3477-IV [5]. Дані положення і їх практична реалізація, безперечно, мають важливе значення, особливо для України, зважаючи на кількість справ у Європейському суді з прав людини та рішень, стороною в яких вона виступає.

Україна є однією з небагатьох держав-членів Ради Європи, яка на законодавчому рівні визначила порядок виконання рішень Європейського суду з прав людини, а саме в Законі Укра-

їни «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» від 23.02.2006 р. № 3477-IV і Законі України «Про виконавче провадження» від 21.04.1999 р. №606-XIV, також в Законі «Про гарантії держави щодо виконання судових рішень» від 05.06.2012 року № 4901-VI [6]. Зокрема, Законом України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» встановлено спеціальний порядок виконання рішень Європейського суду з прав людини; спеціальні процедури виплат грошових відшкодувань (ст.ст. 7-9); заходів індивідуального (ст.ст. 10, 11) та загального характеру (ст.ст. 12-15), що покликані відновити попередній стан та забезпечити дотримання положень Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, які були порушені; відповідальність за невиконання чи неналежає виконання рішень (ст. 16); застосування практики Європейського суду з прав людини (ст. ст. 17-19). Звичайно, таке спеціальне законодавче регулювання підтверджує прагнення України до євроінтеграції та забезпечення прав людини і основоположних свобод.

Проте вказане законодавство не вирішує питання щодо погашення вже існуючої заборгованості за судовими рішеннями, відповідальність за виконання яких несе держава. Відповідно, певна кількість рішень залишиться невиконаною, а особи, на чию користь вони постановлені, залишаться потенційними заявниками до Європейського суду зі скаргами на порушення їхнього права на виконання рішення протягом розумного строку.

На нашу думку, можна визначити такі передумови запровадження кримінальної відповідальності за невиконання рішення Європейського Суду з прав людини в Україні: запровадження в Україні європейський стандартів захисту основних прав та свобод людини; низький рівень виконання рішень ЄСПЛ; відсутність дієвого механізму виконання рішень ЄСПЛ на усіх стадіях такого виконання; відсутність реалізації норм кримінального законодавства щодо виконання рішень ЄСПЛ.

Отже, можна зробити висновок, що рішення Європейського суду з прав людини в Україні мають особливий статус; за ними, на відміну від рішень, ухвал та постанов національних судів, не видається виконавчий лист і особа не зобов'язана самостійно пред'явити рішення до виконання або будь-яким чином стимулювати таке виконання. Це пояснюється тим, що, безперечно, Україна зацікавлена у виконанні таких рішень для підтримання відповідного політико-правового статусу серед держав-членів Ради Європи та підтвердження своїх прагнень відповідати передовим стандартам з дотримання прав та свобод людини.

Література:

1. *50 ans d'Activit?. La Cour europ?enne des droits de l'homme en faits et chiffres [Електронний ресурс].* — <http://www.echr.coe.int/NR/rdonlyres/668CADDFFxFlB6x486DxBDBDxD66E9D9BCB9C/0/FactsAndFiguresFR.pdf>

2. *Statistiques (1959—2010) sur les arr?ts par Etat [Електронний ресурс].* — <http://www.echr.coe.int/ECHR/FR/Header/Reports+and+Statistics/Statistics/Statistical+data/>

3. Кармазін Ю. До Євросуду з прав людини не доходить, чому українська влада не виконує його рішення / Ю. Кармазін [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://gazeta.ua/ru/articles/yurij-karmazin/_do-evrosudu-z-prav-lyudini-ne-dohodit-chomu-ukrayinska-vlada-ne-vikonuye-jogo-rishennya/477788

4. *Європейський суд призупинив розгляд справ проти України щодо невиконання рішень нарсудів [Електронний ресурс].* — Режим доступу: <http://ua.korrespondent.net/ukraine/politics/3329032-yevropeyskiy-sud-pryzupynyv-rozghliad-sprav-proty-ukrainy-scho-do-nevykonannia-rishen-natssudiv>

5. *Про виконання рішень та застосування практики Європейського Суду з прав людини: Закон України від 23.02.2006 року [Текст] // ВВР. – 2006. - № 30. - Ст.260*

6. *Про гарантії держави щодо виконання судових рішень: Закон України від 05.06.2012 року № 4901-VI [Текст] // ВВР. – 2013. – №17. – Ст. 158*

ГЕНДЕРНЫЕ АСПЕКТЫ УГОЛОВНОГО ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА

В ст.22 Конституции Республики Беларусь закреплён принцип правового равенства: « Все равны перед законом и имеют право без всякой дискриминации на равную защиту прав и законных интересов» [1, Ст.22]. Эта норма реализуется в уголовном праве через принцип равенства граждан перед законом: «Лица, совершившие преступления, равны перед законом и подлежат уголовной ответственности независимо от пола, расы, национальности, языка, происхождения, имущественного и должностного положения, места жительства, отношения к религии, убеждений, принадлежности к общественным объединениям, а также других обстоятельств» [2, Ст.3].

Очевидно, что гендерное равенство является составной частью общего принципа равенства.

Тем не менее, в уголовном законе наблюдается определенная гендерная асимметрия, которая обществом не воспринимается как дискриминация по половому признаку.

Так, в соответствие с законом, в отношении женщин не могут применяться некоторые виды наказаний: пожизненное заключение [2, ч.2 ст.58], смертная казнь [2, ч.2 ст.59].

Существуют также ограничения в назначении отдельных видов наказаний:

- исправительные работы не могут быть назначены женщинам, достигшим пятидесяти пяти летнего возраста, беременным женщинам, лицам, находящимся в отпуске по уходу за ребенком;

- ограничение по военной службе не может быть назначено беременным женщинам и лицам, находящимся в отпуске по уходу за ребенком;

- арест не может быть назначен беременным женщинам, а также женщинам, имеющим детей в возрасте до четырнадцати лет или детей-инвалидов;

- ограничение свободы с направлением в исправительное учреждение открытого типа не может быть назначено женщинам в возрасте свыше пятидесяти пяти лет, беременным женщинам и женщинам, воспитывающим детей в возрасте до четырнадцати лет [2, ст.52-55].

В вышеперечисленных случаях законодатель руководствовался явно благими побуждениями. Однако, при определении меры наказания за совершенное преступление к беременной женщине, женщине старше пятидесяти пяти лет, женщине, находящейся в отпуске по уходу за ребенком не могут быть применены ни общественные работы, ни исправительные работы, ни ограничение свободы с направлением в исправительное учреждение открытого типа. Поэтому, чаще всего, в данной ситуации женщина ставится в еще более невыгодное для нее положение. В ряде случаев суд стоит перед выбором назначения штрафа или лишения свободы.

Ограничения в применении отдельных видов наказаний в отношении женщин используются при назначении более мягких наказаний, чем лишение свободы (общественные работы, исправительные работы, ограничение свободы с направлением в исправительное учреждение открытого типа). На наш взгляд необходимо ввести ограничения назначения наказания в виде лишения свободы применительно к беременным женщинам и женщинам, воспитывающим детей в возрасте до 14 лет или детей-инвалидов.

Таким образом законодатель, сам того не желая, ограничениями назначения наказаний поставил женщину в худшее положение, чем она могла оказаться, при отсутствии таковых ограничений в уголовном законодательстве Республики Беларусь. Вследствие

неприменения отдельных видов наказаний женщина чаще привлекается к ответственности в виде лишения свободы.

Уголовная статистика свидетельствует о том, что более половины всех находящихся в местах лишения свободы женщин осуждены за хищения без применения насилия, из них более 45% - за кражи. За насильственные преступления осуждены лишь около 20–25%. Более половины из них совершили преступления на почве семейно-бытовых отношений, причем они сами подвергались насилию со стороны потерпевшего. При этом, во многих случаях наказание в виде лишения свободы назначается лицам, осуждаемым за преступления, не относящиеся к категории тяжких, и не самым опасным преступникам.

Специалисты давно уже пришли к выводу, что наказание в виде лишения свободы вообще, а в наших условиях заключения тем более, никого не исправляет. Чаще же оно еще больше развивает криминальные наклонности, разрывает социальные контакты и вообще отчуждает человека от общества.

Субъектом ряда уголовных преступлений может являться только женщина, что существенно улучшает ее положение. Так, например, ст.140 Уголовного кодекса Республики Беларусь закрепляет такое преступление как убийство матерью новорожденного ребенка. Этот состав является привилегированным по отношению к ст. 139 Уголовного кодекса Республики Беларусь (Убийство). Законодатель, учитывая тяжелое психологическое состояние женщины, вызванное родами, смягчил санкцию и выделил это преступление в специальный состав.

По некоторым составам потерпевшей может быть признана только женщина. Это, например, ст. 156 Уголовного кодекса Республики Беларусь (Незаконное производство аборта), ст.166 Уголовного кодекса Республики Беларусь (Изнасилование). Однако в главе Уголовного кодекса «Преступления против половой неприкосновенности и половой свободы» исключительно женщина может выступать в качестве потерпевшей по одной статье – ст. 166 Уголовного кодекса Республики Беларусь. По остальным статьям потерпевшими могут быть признаны как мужчина, так и женщина. Данный факт говорит о выравнивании гендерной асимметрии в уголовном законодательстве и равной защите половой неприкосновенности и половой свободы как мужчин так и женщин.

В целом, действующее уголовное законодательство отвечает принципу гендерного равновесия и не требует кардинальных изменений. В законодательстве сложилась определенная гендерная асимметрия, которая является социально обусловленной и должна быть в белорусском уголовном законодательстве сохранена.

Литература:

1. Конституция Республики Беларусь 1994 года (с изменениями и дополнениями, принятыми на референдумах 24 ноября 1996 г. и 17 октября 2004 г.). - Минск: Амалфея, 2014. - 48 с.

2. Уголовный кодекс Республики Беларусь: принят Палатой представителей 2 июня 1999 года: одобрен Советом Республики 24 июня 1999 года: Текст Кодекса по состоянию на 12.09.2014 г. // Эталон – Беларусь [Электронный ресурс] / Нац. центр правовой информ. Республики Беларусь. – Минск, 2014.

КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС. КРИМІНАЛІСТИКА. СУДОВА ЕКСПЕРТИЗА.

Видолоб Юлія Людвігівна,

аспірант Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України

СПЕЦИФІКА ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ, ЩО ЗДІЙСНЮЮТЬ ПРАВОСУДДЯ СТОСОВНО НЕПОВНОЛІТНІХ В ФРН

Евроінтеграційні процеси, що спостерігаються в сучасній Україні передбачають необхідність проведення кардинальних змін, зокрема такі зміни не можуть не стосуватися оптимізації чинного законодавства. Декларований напрямок на гуманізацію законодавства, на суворе дотримання прав людини і громадянина передбачає, в першу чергу, дотримання прав осіб, що відносяться до категорії найменш суспільно-захищених. Права неповнолітніх, що вчинили злочин, в законодавстві України завжди були виокремлені в окрему правову категорію при здійсненні правосуддя. Такий акцент є цілком виправданим з огляду на особливості психофізіологічного стану підлітка в пубертатний період, складністю самовизначення і соціалізації неповнолітнього, відсутність життєвого досвіду тощо. Разом з цим слід констатувати, що законодавство, яке регулює особливості відповідальності неповнолітнього і процесуальні аспекти здійснення правосуддя щодо неповнолітніх в сучасній Україні не є бездоганим. Як зауважувала С.Г. Поволоцька, особливої гостроти проблема ефективного законодавчого впливу на неповнолітніх в Україні набула з початком трансформаційних процесів у країні, що сприяли виникненню різноманітних проблем у всіх сферах суспільного життя. Невирішені державою та суспільством проблеми стають факторами, які негативно впливають на найменш захищених членів суспільства – неповнолітніх, і сприяють вчиненню ними злочинів та інших правопорушень [1, с. 156]. В зв'язку із цим особливої актуальності набуває питання вивчення законодавства іноземних країн в сфері здійснення правосуддя щодо неповнолітніх, з метою подальшого визначення найбільш ефективних норм і подальшою їх імплементацією.

В даному ракурсі безсумнівний інтерес для сучасної науки і практики викликають норми кримінального права, що стосуються неповнолітніх Федеративної республіки Німеччина. Такі норми (Jugendstrafrecht) акумулювали вагомі прогресивні досягнення німецької кримінально-правової думки. Орієнтоване на виховну ідею і покликане максимально враховувати специфіку особистості неповнолітніх, кримінальне право Німеччини дозволило суттєво знизити рівень рецидивної злочинності гуманізувати кримінальне законодавство відповідно до умов сьогодення, забезпечити дотримання інтересів неповнолітніх в рамках кримінального процесу [2, с. 3].

Відсутність ефективного механізму протидії злочинності неповнолітніх як превентивними заходами, так і необхідними заходами кримінальної репресії, поєднаними з виховним впливом на неповнолітніх, неминує призводить до сплеску злочинності в подальшому. Так, Е.Б. Мельникова ще в 1990 р. наголошувала на необхідності створення ефективної системи здійснення правосуддя стосовно неповнолітніх, користуючись передовими у цій сфері надбаннями зарубіжних країн [3, с. 52]. Сьогодні можна констатувати, що сплеск підліткової злочинності в середині 1990-х років став можливим саме за умов відсутності

розроблених інструментів ефективного судового впливу на неповнолітніх порушників.

Цілком природно, що система здійснення правосуддя стосовно неповнолітніх зарубіжних країн в цілому і Німеччини зокрема викликає особливу зацікавленість фахівців як вітчизняних, так і представників країн колишнього Радянського Союзу. Наявність ряду дисертаційних досліджень (наприклад – праці І.В. Предеїної [4]), присвячених проблемам створення і функціонування системи здійснення правосуддя стосовно неповнолітніх переконливо свідчить про об'єктивну необхідність внесення змін в кримінальне та кримінальне процесуальне законодавство пострадянських країн. Не зводячи таку законотворчу роботу до механічної компіляції відповідних норм законодавства Німеччини, українському законодавцю, втім, слід звернути посилену увагу на позитивний і негативний досвід ФРН, як країни, ефективність інструментів протидії злочинності неповнолітніх якої витримала перевірку часом. Так, Закон про суд у справах неповнолітніх (Jugendgerichtsgesetz) було прийнято в 1953 р., і до сьогодні (щоправда у редакції 1974 р.) його норми не втратили актуальності, про що свідчать статистичні дані стосовно злочинності неповнолітніх в Німеччині. Так, в умовах зростання злочинності в більшості країн світу і різкого збільшення злочинності неповнолітніх у малорозвинутих країнах (зокрема, в країнах Центральної і Південної Америки), злочинність неповнолітніх в ФРН хоч і має тенденцію до зростання, не викликає серйозного занепокоєння спеціалістів. Наприклад, порівняно з 2000 р. у 2010 р. злочинність неповнолітніх в Німеччині зросла на 5,4 % [5, с.47]. Враховуючи специфіку сучасних геополітичних процесів, зокрема – високий рівень еміграції до ФРН з країн Африки і Азії (що, зазвичай, різко підвищує рівень злочинності, зокрема – злочинності неповнолітніх), можна зробити висновок про серйозний рівень ефективності системи протидії підлітковій злочинності в контексті здійснення превентивного впливу на даний вид злочинності, а також ефективність заходів виховного впливу на неповнолітніх, схильних до девіантної та делінквентної поведінки.

Підсумовуючи вищевикладене, вважаємо за необхідне наголосити на актуальності аналізу норм, що покликані протидіяти злочинності неповнолітніх Федеративної республіки Німеччини як таких, що довели свою високу ефективність і дозволили стабілізувати зростання рівня згаданого виду злочинності.

Разом з тим неможливо оминути питання неприпустимості «сліпого» копіювання норм, що регулюють функціонування системи протидії злочинності неповнолітніх Німеччини. Культурні, соціально-економічні, ментальні відмінності, різниця рівня правосвідомості громадян Німеччини і України здатні звести нанівець всі спроби законодавчого регулювання створення і функціонування вказаної системи. Тому таким спробам має передувати виважений аналіз кримінального і кримінального процесуального права ФРН із застосуванням всього методологічного інструментарію сучасної наукової думки. Лише такий підхід дозволить розробити в подальшому на їх основі ефективні норми законодавства у сфері здійснення правосуддя стосовно неповнолітніх в сучасній Україні, що, в свою чергу повинно призвести до зниження злочинності неповнолітніх в країні.

Список використаних джерел:

1. Поволоцька С. Г. Діяльність органів внутрішніх справ по профілактиці правопорушень серед неповнолітніх (адміністративно-управлінське дослідження): дис. ... канд. юрид. наук. 12.00.07 / Поволоцька Світлана Геннадіївна. – Харків, 2005. – 214 с.
2. О.Н. Бибики. Введение в ювенальное уголовное право Германии: [учебное пособие] / Бибики Олег Николаевич. – Омск: Омский государственный университет им. Ф.М. Достоевского, 2009. – 83 с.
3. Мельникова Э.Б. Правосудие по делам несовершеннолетних: история и современность / Мельникова Э.Б. – М.: Наука, 1990. – 120 с.

4. И.В. Предеина. *Правовые и теоретические основы развития ювенальной юстиции в России: дис. ... канд. юрид. наук. 12.00.11 / Предеина Ирина Валериевна. – Саратов, 2005. – 259.*

5. *Проблема инокультурной ювенальной юстиции в современной России / Сулакишин С.С. [и др.]. – М.: Научный эксперт, 2012. – 144 с.*

Гавриленко Вікторія Юрївна,
*студентка 4 курсу юридичного факультету
Хмельницького університету управління та права*

ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПРОЦЕСУАЛЬНОГО СТАТУСУ ЗАХИСНИКА ЗА КПК УКРАЇНИ 2012 РОКУ І КПК УКРАЇНИ 1960 РОКУ

Реформування кримінальної юстиції в Україні супроводжується перш за все відповідними змінами в характері здійснення кримінальної процесуальної діяльності. Запровадження нових інститутів у КПК 2012 р. спричинило виникнення нових учасників кримінального провадження і перегрупування «старих» суб'єктів, у тому числі було внесено відповідну низку суттєвих змін, які стосуються процесуального статусу захисника у кримінальному процесі [5].

Так, у ст. 59 Конституції України проголошується, що кожен має право на правову допомогу. У випадках, передбачених законом, така допомога надається безоплатно. Кожен є вільним у виборі захисника своїх прав. Тому, забезпечення підозрюваному, обвинуваченому, підсудному права на захист є одним з основних конституційних прав особи [1].

Відповідно до ч. 1 ст. 45 чинного КПК України захисником є адвокат який здійснює захист підозрюваного, обвинуваченого, засудженого, виправданого, а також особи, стосовно якої передбачається застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру або вирішувалося питання про їх застосування, а також особи, стосовно якої передбачається розгляд питання про видачу іноземній державі [2].

І. О. Зеленькова наголошує на тому, що зазначені зміни в КПК України мають позитивний характер, так як розширюється коло тих суб'єктів, які мають право користуватися правом на захист. Також вона стверджує, що право на захист гарантується лише підозрюваному, обвинувачуваному, підсудному, а КПК України не встановлює права користуватися таким захистом заявника та перекладача [4, с 22].

В положеннях КПК України 1960 р. в ч. 2 ст. 44 зазначалось, що як захисники допускаються особи, які мають свідоцтво про право на заняття адвокатською діяльністю в Україні та інші фахівці у галузі права, які за законом мають право на надання правової допомоги особисто чи за дорученням юридичної особи. У випадках і в порядку, передбачених КПК, як захисники допускаються близькі родичі обвинуваченого, підсудного, засудженого, його опікуни або піклувальники [3].

Таким чином аналізуючи положення старого та нового КПК України слід зауважити, що норма КПК України 2012 р. чітко визначила що захисником може бути лише адвокат позбавивши можливості виступати в якості захисника осіб визначених в ч. 2 ст. 44 КПК України 1960 р.

Зміни, які були запроваджені новим КПК України, торкнулись перш за все порядку вступу захисника у кримінальне провадження. КПК України 1960 р. передбачав, що захисник залучався до кримінального процесу постановою особи, яка проводила дізнання, слідчого, прокурора і судді або ухвалою суду. Новий КПК України передбачає,

що захисник користується процесуальними правами з моменту подання (пред'явлення) слідчому, прокурору, слідчому судді чи суду відповідних документів. Такими документами відповідно до статті 50 КПК України є: документ, що посвідчує особу захисника (наприклад, паспорт громадянина України), свідоцтво про право на зайняття адвокатською діяльністю та ордер або договір із захисником, або доручення органу (установи), уповноваженого законом на надання безоплатної правової допомоги [2].

Порівняно зі ст. 48 КПК України 1960 р. у КПК України 2012 р. значно розширено перелік тих підстав, за наявності яких захисник після його залучення у кримінальне провадження має право відмовитися від виконання своїх обов'язків: 1) незгоди з підозрюваним, обвинуваченим щодо вибраного ним способу захисту, за винятком випадків обов'язкової участі захисника; 2) умисного невиконання підозрюваним, обвинуваченим умов укладеного з захисником договору, яке проявляється, зокрема, у систематичному недодержанні законних порад захисника, порушенні вимог КПК тощо (ч. 4 ст. 47 КПК України).

Відповідно до п. 3 ч. 3 ст. 42 КПК України також, до процесуального статусу захисника належить гарантоване законом право на побачення із своїм підзахисним до першого допиту з дотриманням умов, що забезпечують конфіденційність спілкування, та безперешкодний доступ адвоката до свого підзахисного, що на мою думку є досить позитивним нововведенням, адже означає незалежність захисника з моменту вступу в кримінальне провадження [2].

Зовсім новим положенням яке закріплено в КПК 2012 р. є право сторони захисту, збирати докази. Так, відповідно до п. 13 ч. 2 ст. 48 КПК 1960 р. з моменту допуску до участі у справі захисник мав право збирати відомості про факти, що можуть використовуватися як докази в справі, в тому числі запитувати і одержувати документи чи їх копії від громадян та юридичних осіб, знайомитися на підприємствах, в установах, організаціях, об'єднаннях громадян з необхідними документами, крім тих, таємниця яких охороняється законом, одержувати письмові висновки фахівців з питань, що вимагають спеціальних знань, опитувати громадян [3].

Відповідно до ч. 4 ст. 46 КПК 2012 р. захисник користується процесуальними правами підозрюваного, обвинуваченого, захист якого він здійснює, крім процесуальних прав, реалізація яких здійснюється безпосередньо підозрюваним, обвинуваченим і не може бути доручена захиснику, з моменту надання відповідних документів, слідчому, прокурору, слідчому судді, суду, а в п. 8 ч. 3 ст. 42 КПК 2012 р. визначено, що підозрюваний, обвинувачений має право збирати і подавати слідчому, прокурору, слідчому судді докази [2].

Отже, беручи до уваги вищевикладене слід зазначити, що позитивним є те, що захисником у кримінальному провадженні відтепер є виключно адвокат, таким чином громадяни будуть мати змогу отримати допомогу кваліфікованого фахівця. Також встановлено низку додаткових процесуальних прав та особливий порядок вступу захисника у кримінальне провадження. Саме наявність цього кола процесуальних прав, наданих стороні захисту, позитивно впливає на хід досудового розслідування, дещо збалансовуючи можливості сторін кримінального провадження. Тому закріплені новим КПК положення стосовно участі сторони захисту в кримінальному провадженні є демократичними за змістом.

Використані джерела:

1. Конституція України від 28.06.1996 року : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
2. Кримінальний процесуальний кодекс від 13.04. 2012 року: [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>
3. Кримінальний процесуальний кодекс від 28. 12.1960 року: [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1001-05/conv/page3?text=%E7%E0%F5%E8%F1%ED%E8%EA>

4. Зеленькова І.О. Допуск захисника у справі // *Юридична газета*. – 2011. – № 24 (14 червня). – С. 22-23

5. Слинько С. Сторона захисту в кримінальному провадженні : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://sud.ua/blog/2014/03/08/61358-storona-zahisty-v-kriminalnomu-provadhenn/print>

Заяць Наталія Вікторівна,
студентка 4 курсу юридичного факультету
Хмельницького університету управління та права

ЗАКРІПЛЕННЯ ПРИНЦИПУ ПРЕЗУМПЦІЇ НЕВИНУВАТОСТІ У МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ

Презумпція невинуватості визнається однією з основоположних засад кримінального судочинства в правовій державі. Гарантії дотримання прав і законних інтересів громадян значною мірою залежать від дотримання принципу презумпції невинуватості, яка знайшла своє відображення у найважливіших міжнародно-правових актах, які закріпили універсальні стандарти основних прав і свобод людини:

- Загальна декларація прав людини 1948 року: «Кожна людина, обвинувачена у вчиненні злочину, має право вважатися невинною доти, поки її винність не буде встановлена в законному порядку шляхом гласного судового розгляду, при якому їй будуть забезпечені усі можливості для захисту» (п. 1 ст. 11);

- Міжнародний пакт про громадянські і політичні права 1973 року: «Кожен обвинувачений в кримінальному злочині має право вважатися невинним, поки винність його не буде доведена згідно з законом» (п. 2 ст. 14);

- Європейська конвенція прав людини і основоположних свобод 1950 року: «Кожен, кого обвинувачують у вчиненні злочину, вважається невинуватим доти, доки його вину не буде доведено згідно із законом» (п. 2 ст.6);

- Хартія основних прав Європейського Союзу 2000 року: «Кожен обвинувачений вважається невинним, поки винність його не буде встановлена відповідно до закону» (п.1 ст.48);

- Римський статут Міжнародного кримінального суду 2002 року: «Кожен вважається невинним, поки його вина не буде доведена в суді згідно із застосованим законом» (ст. 66);

- Конвенція СНД про права і основні свободи людини 1995 року: «Кожен обвинувачений в скоєнні злочину вважається невинним, поки його винність не буде доведена згідно із законом» (п.2 ст.6);

- Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12.08.1949 р., що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів: «Кожний, кому пред'являється звинувачення у правопорушенні, вважається невинним доти, доки його вина не буде доведена за законом» (п.4d ст.75).

Принцип презумпції невинуватості закріплено також в конституціях багатьох держав. Зокрема, ст. 62 Конституції України 1996 р. проголошує: «Особа вважається невинуватою у вчиненні злочину і не може бути піддана кримінальному покаранню, доки її вину не буде доведено в законному порядку і встановлено обвинувальним вироком суду. Ніхто не зобов'язаний доводити свою невинуватість у вчиненні злочину. Обвинувачення не може ґрунтуватися на доказах, одержаних незаконним шляхом, а також на припущен-

нях. Усі сумніви щодо доведеності вини особи тлумачаться на її користь. У разі скасування вироку суду як неправосудного держава відшкодовує матеріальну і моральну шкоду, завдану безпідставним засудженням.» [1]

У своїх рішеннях Європейський суд з прав людини зазначає, що положення ч.2 ст. 6 Європейської конвенції прав людини і основоположних свобод 1950 року спрямоване на те, щоб забезпечити обвинувачену особу від порушень її права на справедливий суд упередженими твердженнями, що тісно пов'язані з розглядом її справи в суді. Презумпція невинуватості є одним із елементів справедливого судового розгляду. Цей принцип забороняє формування передчасної позиції суду, яка б відображала думку про те, що особа, обвинувачена у вчиненні злочину, є винуватою ще до того, коли її вина буде доведена відповідно до закону. [2]

За часом дія презумпція невинуватості не завершується з вступом в силу виправдовувального вироку. Вона діє і після цього. Тому, якщо органи чи посадові особи публічної влади висловлюють думку всупереч виправдовувальному вироку, то вони порушуватимуть принцип презумпції невинуватості. Суд чітко дотримується тієї позиції, що презумпція невинуватості буде порушена і у тому випадку, коли твердження посадової особи стосовно обвинуваченого відображає думку про те, що вона є винуватою, тоді як її вина не була попередньо доведена відповідно до закону.

Не припиняє своєї дії презумпція невинуватості і щодо осіб, звільнених від кримінальної відповідальності з закриттям кримінальних проваджень за так званими нереабілітуючими підставами, зокрема у зв'язку з амністією або помилюванням; дійовим каяттям тощо. Дія презумпції невинуватості розповсюджується і на такі випадки, оскільки вина особи встановлюється, але не для визнання її винною вироком суду і покарання, а з метою закриття кримінального провадження. Тож, суд при цьому не визнає особу винуватою у вчиненні злочину своїм вироком.

За часом презумпція невинуватості зберігається до вступу обвинувального вироку в законну силу. Тільки з цього часу обвинувачений, а тепер він вже є засудженим, державою (вирок ухвалюється іменем держави), суспільством вважається винним у вчиненні злочину. До цього часу будь-які публічні твердження про винуватість особи є протиправними. В той же час, на думку Європейського суду презумпція невинуватості не забороняє представникам влади інформувати громадськість про порушення кримінальної справи, порядок її розслідування, про наявність підозри, про арешт певних осіб, про визнання ними своєї вини. Але влада повинна робити це стримано і делікатно, «як цього вимагає повага до презумпції невинуватості». [3]

Рекомендація Rec(2003)13 Щодо надання інформації через засоби масової інформації стосовно кримінального судочинства задекларувала окремий принцип №2 «Презумпція невинуватості»: «Повага до принципу презумпції невинуватості є невід'ємною частиною права на справедливий суд. Згідно з цим, погляди та інформація стосовно судових процесів, що відбуваються, мають передаватися або розповсюджуватися через засоби масової інформації тоді, коли це не зашкоджує презумпції невинуватості підозрюваного, обвинуваченого або підсудного». [4]

Отже, визнання обвинуваченого винним у вчиненні злочину лише за умови доведеності у встановленому кримінальним процесуальним законом порядку його вини характеризує демократичну суть кримінального судочинства, надійно гарантує його від необґрунтованого та свавільного притягнення до кримінальної відповідальності.

Використані джерела:

1. Конституція України від 28 червня 1996 року. [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>

2.Справа «Хужін та ін. проти Росії». Переклад В. Добрянської. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.medialaw.kiev.ua/zmisud/ecourt/214/>

3.Добринська В. Висвітлення кримінальних процесів в засобах масової інформації / В. Добринська, Т. Шмарова. [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.medialaw.kiev.ua/zmisud/sudanalityka/224/>

4.Рада Європи. Комітет Міністрів. Рекомендація Rec(2003)13. [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://www.medialaw.kiev.ua/laws/laws_international/51/

Касабян Сюзанна Суренівна,
студентка 4 курсу юридичного факультету
Хмельницького університету управління та права

ПРЕД'ЯВЛЕННЯ ДЛЯ ВПІЗНАННЯ ЗА ВІДЕОЗАПИСОМ

Завдяки науково технічному прогресу людство отримало можливість покращити різні сфери суспільного життя. Не оминуло це і кримінальне судочинство.

Із прийняттям нового Кримінального процесуального кодексу України було передбачено можливість пред'явлення особи для впізнання за відеозаписом. В ч. 6 ст. 228 КПК України передбачає що за необхідності впізнання може провадитися за фотознімками, матеріалами відеозапису з додержанням загальних вимог. Проведення впізнання за фотознімками, матеріалами відеозапису виключає можливість у подальшому пред'явленні особи для впізнання [1].

Відеозапис - це фіксація за допомогою спеціальних технічних засобів на відповідному матеріальному носії звуків і рухомих зображень, яка дозволяє здійснювати їх сприйняття, відтворення або сповіщення за допомогою відповідного пристрою.

Відеозапис у розслідуванні злочинів має такі переваги:

- 1) дає змогу одночасно фіксувати звук і зображення на магнітній стрічці та візуально контролювати якість запису;
- 2) містить інформацію про динамічність події, розвиток тієї чи іншої дії або явища;
- 3) не потребує лабораторного опрацювання відзнятого матеріалу;
- 4) дає можливість багаторазово використовувати відеострічку для запису.

На даний час існує чимало проблем з пред'явленням для впізнання за відеозаписом, оскільки чинний КПК України не врегулює процедуру, якою має керуватись слідчий, прокурор чи орган досудового розслідування яким доручається провести цю слідчу дію. У правозастосовній практиці відсутній даний підхід щодо порядку пред'явлення для впізнання за відеозаписом, на нашу думку це є неприпустимим.

Відеозапис, на якому зафіксовано чітке зображення людини під час руху та у різних ракурсах надасть кращий результат в порівнянні з іншими формами впізнання, але лише у тому випадку, якщо відеокадри підготовлені слідчим саме для проведення слідчої дії. Якщо ж відеозапис зроблено не професійно, то постають проблеми із чіткістю зображення, розмірами тощо. Тому існує необхідність передбачити марку камери запис якої зможе використовуватись, а в іншому випадку слідчий має обрати найбільш кращі кадри з непрофесійної зйомки і взагалі вирішити питання про адекватність проведення даної слідчої дії.

Відповідно до п. 2 ч. 7 ст. 228 КПК України матеріали відеозапису з зображенням особи, яка підлягає впізнанню, можуть бути пред'явлені лише за умови зображення на них не менше чотирьох осіб, які повинні бути тієї ж статі і не повинні мати різких відмін-

ностей у віці, зовнішності та одязі з особою, яка підлягає впізнанню [1]. Якщо відеозапис проводиться професійно, то в даному випадку не виникає жодних проблем. Але якщо матеріальний носій є результатом непрофесійної зйомки, то важко знайти запис чотирьох людей зі схожою зовнішністю. Отже, можна залучати до цієї слідчої дії спеціаліста, який шляхом монтажу забезпечить на записі зображення ще трьох осіб, які не повинні мати різких відмінностей у зовнішньому вигляді, віці, одязі тощо.

Пропоную ввести в кримінальний-процесуальний кодекс статтю 228 прим. 1 із процедурою пред'явлення для впізнання відеозаписом. Наприклад:

Стаття 228-1 . Пред'явлення особи для впізнання за відеозаписом

1. За необхідності впізнання може провадитися за, матеріалами відеозапису. Проведення впізнання за матеріалами відеозапису виключає можливість у подальшому пред'явленні особи для впізнання.

2. Матеріали відеозапису з зображенням особи, яка підлягає впізнанню, можуть бути пред'явлені лише за умови зображення на них не менше чотирьох осіб, які повинні бути тієї ж статі і не повинні мати різких відмінностей у віці, зовнішності та одязі з особою, яка підлягає впізнанню. Для застосування науково-технічних засобів щодо відеозапису залучається спеціаліст. Він шляхом монтажу вставляє запис осіб для можливості в подальшому пред'явити його для впізнання.

3. Відео має бути чітким, щоб в особи яка впізнає не виникли сумніви щодо ознак і прикмет особи яка підлягає впізнанню.

4. Дана слідча дія оформляється протоколом, в якій зазначаються відомості з додержанням вимог, що застосовуються щодо пред'явлення для впізнання за фотографією.

5. Відеозапис додається до протоколу у формі диску, касети, флешки тощо, із зазначенням на ньому номеру протоколу.

Отже, внаслідок доповнення КПК України зазначеною нормою слідчий, прокурор, які проводять дану слідчу дію позбавляться безлічі проблем з процедурою, що полегшить, а в результаті покращить їхню роботу.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України. – С.: ТОВ «ВВП Нотіс», 2014- 294 с.

Комарницька Оксана Богданівна,

професор кафедри нагляду за додержанням законів органами, які проводять оперативно-розшукову діяльність, дізнання та досудове слідство Національної академії прокуратури України, кандидат юридичних наук, юрист 2 класу

Орлик Демян,

здобувач Національної академії прокуратури України

ПЕРЕДАННЯ НЕПОВНОЛІТНЬОГО ПІД НАГЛЯД БАТЬКІВ: КРИМІНАЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНИЙ АСПЕКТ

Прийняття КПК України ознаменувалось рядом нововведень, особливо це стосується стадії досудового розслідування, зокрема її складових. До таких належить спеціальний запобіжний захід не передбачений у ст. 176 КПК України - передання неповнолітнього під нагляд батьків, опікунів чи піклувальників, а до неповнолітніх, які виховуються в дитячій установі – передання їх під нагляд адміністрації цієї установи (ст. 493

КПК України). Така конструкція ст. 493 КПК України узгоджується із положенням ст. 13 Пекінських правил, які передбачають необхідність по можливості замінювати тримання під вартою щодо неповнолітніх іншими альтернативними заходами, такими як постійний нагляд, активна виховна робота. Стосовно даного заходу є низка теоретичних питань та практичних проблем, що стосуються як визначень понять, класифікації, особливостей цих заходів, так і суто практичних питань застосування норм кримінального процесуального права та кримінального права у відповідності до основоположних принципів права, дотримання прав та свобод громадян, дотримання міжнародних норм та правил.

Безперечно, що запобіжні заходи, так як і заходи виховного характеру мають застосовуватись з урахуванням характеру і тяжкості вчиненого злочину, віку неповнолітнього, стану здоров'я, сімейного і матеріального стану, роду занять, умов життя і виховання, сімейно-побутових умов, стосунки із батьками, вихователями та інші обставини, що характеризують особу. Адже, метою запобіжних заходів є забезпечення належного виконання завдань правосуддя, а метою виховного заходу – є виправлення неповнолітнього та запобігання вчиненню нових кримінальних правопорушень. Відповідно до п. 3 ч. 2 ст. 105 КК України одним із примусових заходів виховного характеру, який можна застосувати до неповнолітнього з метою звільнення від покарання є: передача неповнолітнього під нагляд батьків чи осіб, які їх замінюють, чи під нагляд педагогічного або трудового колективу за його згодою, а також окремих громадян на їхнє прохання. Застосування зазначеного заходу виховного характеру можна застосувати у разі, коли неповнолітній, який вчинив злочин невеликої або середньої тяжкості, може бути звільнений судом від покарання, якщо буде визнано, що внаслідок щирого розкаяння та подальшої бездоганної поведінки він на момент постановлення вироку не потребує застосування покарання.

В той же час, стаття 497 КПК України передбачає, якщо під час досудового розслідування прокурор дійде висновку про можливість виправлення неповнолітнього, який обвинувачується у вчиненні вперше кримінального проступку, злочину невеликої тяжкості або необережного злочину середньої тяжкості без застосування кримінального покарання, він складає клопотання про застосування до неповнолітнього обвинуваченого примусових заходів виховного характеру і надсилає його до суду.

Таким чином, виходячи з викладеного вбачається, що прокурор позбавлений можливості відповідно до вимог чинного КПК України, у разі встановлення в ході досудового розслідування злочинів середньої тяжкості, які вчинені неповнолітніми, обставин, на підставі яких до неповнолітнього можуть бути застосовані заходи виховного характеру без застосування покарання, звернутись до суду з відповідним клопотанням. Тобто прокурор змушений направляти до суду обвинувальний акт по кримінальному провадженню, а в подальшому вже в ході судового провадження звертатись до суду з відповідним клопотанням. Дане питання можливе вирішити шляхом внесення змін до ст. 497 КПК України в частині розширення кола злочинів, по яким прокурор може звертатись до суду із клопотанням про застосування до неповнолітнього обвинуваченого примусових заходів виховного характеру. Згаданий запобіжний захід та звільнення від покарання із застосуванням примусового заходу виховного характеру – за назвою ідентичні. Проте за змістом, суб'єктивним складом, процедурою застосування та наслідками – різні категорії. Цей запобіжний захід за своєю правовою природою має попереджувальний характер, пов'язаний з позбавленням або обмеженням свободи ще не визнаного винним у вчиненні кримінального правопорушення неповнолітнього підозрюваного, обвинуваченого з позбавленням або обмеженням його свободи, який за наявності підстав та в порядку, встановленому законом, застосовується під час кримінального провадження слідчим суддею, судом з метою забезпечення його належної процесуальної поведінки.

Законність обрання запобіжних заходів та виховного характеру має забезпечува-

тись наявністю певного процесуального порядку та наглядом прокурора і суду за дотриманням органами досудового розслідування умов і порядку застосування таких заходів. Виходячи з положень КПК України та КК України запобіжний захід передбачений у ст. 493 КПК України застосується строком на 60 діб (ст. 194 КПК України), а зазначений вище захід виховного характеру – на термін не менше одного року та не довше, ніж до досягнення особою повноліття (п. 7 постанови Пленуму Верховного Суду України від 15 травня 2006 року № 2 «Про практику розгляду судами справ про застосування примусових заходів виховного характеру»). Тривалість запобіжного заходу вправі попередньо визначати у формі клопотання слідчий, прокурор, сторона захисту з подальшим «погодженням» слідчий суддею, судом, проте захід виховного характеру, зокрема у виді передачі неповнолітнього під нагляд батьків, осіб, які їх замінюють, встановлюється судом, який їх призначає, як за ініціативою прокурора, сторони захисту, так і самостійно.

Звільнення від покарання із застосуванням примусових заходів виховного характеру допускається за наявності сукупності умов: 1) неповнолітня особа (в тому числі й особа, яка не досягла віку притягнення до кримінальної відповідальності, тобто особа у віці з 11 до 14 років); 2) вчинення нею злочину невеликої або середньої тяжкості. Із змісту ст. 105 КК України випливає, що звільнення від кримінальної відповідальності з застосуванням примусових заходів виховного характеру допускається, якщо особа засуджується за вчинення одного такого злочину. Вчинення двох чи більше злочинів, хоча б кожний із них був і невеликої тяжкості, виключає звільнення від покарання на підставі ст. 105 КК України. Водночас не вимагається, що б такий злочин було вчинено вперше: звільнення від покарання із застосуванням примусових заходів виховного характеру може бути застосоване і до неповнолітнього, який має судимість; 3) щире каяття і подальша бездоганна поведінка. Щодо запобіжного заходу, то його застосування можливе при сукупності таких обставин: 1) відомості про особу батьків, опікунів або піклувальників, а також відомості про їхні стосунки з неповнолітнім дають змогу впевнитися у тому, що зазначені особи можуть здійснювати належний нагляд за неповнолітнім; 2) батьки, опікуни чи піклувальники (представник адміністрації дитячої установи, якщо неповнолітній є вихованцем цієї установи), а також неповнолітній надали згоду на передання під нагляд; 3) батьками, опікунами або піклувальниками (представником адміністрації дитячої установи, якщо неповнолітній є вихованцем цієї установи) надано письмове зобов'язання забезпечити прибуття неповнолітнього підозрюваного чи обвинуваченого до слідчого, прокурора, слідчого судді, суду, а також належну поведінку неповнолітнього.

Особа, яка взяла зобов'язання здійснювати нагляд за неповнолітнім при застосуванні до нього запобіжного заходу, має право відмовитися від подальшого виконання цього зобов'язання, повідомивши про це заздалегідь слідчого, прокурора, суд. У таких випадках слідчий суддя, суд повинен розглянути відповідне повідомлення та за наявності клопотання органу досудового розслідування чи сторони обвинувачення розглянути клопотання про застосування запобіжного заходу до неповнолітнього підозрюваного (обвинуваченого) відповідно до положень ст. 492 КПК України. Такими ж правилами слід керуватися, якщо підозрюваним чи обвинуваченим є особа, яка вчинила суспільно небезпечне діяння після досягнення одинадцятирічного віку, але до досягнення віку, з якого настає кримінальна відповідальність. В той же час, аналогічним відмовним правом перелічені у ст. 105 КК України особи, при застосуванні заходу виховного характеру до неповнолітнього, не наділені. Але, на нашу думку, зазначені особи вправі, виходячи з інтересів неповнолітнього та загальних засад кримінального процесу, відмовитись від взятих на себе зобов'язань по нагляду за неповнолітнім. Процедура реагування на таку відмову повинна відповідати порядку реагування на відмову від взятих на себе обов'язків особами при застосуванні запобіжного заходу передбаченого ст. 493 КПК України.

Наступним важливим питанням є передання неповнолітнього під нагляд адміні-

страції дитячої установи, де на нашу думку, необхідним є отримання обопільної згоди сторін. Відсутність такої згоди позбавляє будь-якої ефективності застосування запобіжного заходу в тому числі й заходу виховного характеру. Зміст такої згоди полягає у можливості посадових осіб адміністрації дитячої установи виконати умови запобіжного заходу в разі його застосування, а для неповнолітнього надання такої згоди означатиме, що він погодився добровільно дотримуватись правил належної поведінки та підкорятись впливу осіб, яким він переданий під нагляд. Тільки за таких обставин даних захід буде результативним, оскільки у неповнолітнього буде відсутнє бажання ухилятися від виконання покладених на нього зобов'язань, які матимуть реальний позитивний виховний вплив на нього.

Більше того, суд вправі застосувати такий запобіжний захід, на нашу думку, лише за наявності володіння даними про те, що така адміністрація здатна забезпечити виховний вплив на неповнолітнього та постійний контроль за його поведінкою. При цьому представниками таких установ в обов'язковому порядку мають давати пояснення у судовому засіданні, в тому числі щодо можливості належним чином впливати на неповнолітнього та забезпечувати його належну поведінку. Правдивість такої згоди має з'ясуватися слідчим, прокурором та досліджуватись судом. Вказане вимагає внесення доповнень до частини 3 та 4 статті 493 КПК України в редакції: «...отримання згоди від дитячої установи. Зібрати відомості про дитячу установу та впевнитись, що її представники зможуть належно здійснювати нагляд за неповнолітнім».

Крім того, доречно було б конкретизувати відповідальності адміністрації дитячої установи, зокрема в КПК України або Законі України «Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей»

З огляду на вказане, доцільно назвати недоліки даного запобіжного заходу та заходу виховного характеру: недостатня нормативна визначеність щодо обов'язковості отримання згоди на здійснення нагляду від осіб, яким передається під нагляд неповнолітній; 2) недосконалість визначення вимог, яким повинна відповідати особа, котрій неповнолітній передається під нагляд. Тут варто відзначити на особливому недоліку застосування запобіжного заходу, яким є: відсутність заборони щодо застосування даного запобіжного заходу стосовно неповнолітнього, який притягується до кримінальної відповідальності за вчинення особливо тяжкого злочину.

Поряд із цим, підлягає з'ясуванню практичне питання про наявність підстав для оскарження ухвал слідчого судді про застосування до неповнолітнього підозрюваного запобіжного заходу у вигляді передання під нагляд батьків. За результатами аналізу такого роду ухвал слідчих суддів, то їх позиція розділена на два блоки, одні передбачають здійснення такого права протягом п'яти днів, виходячи з аналогії права, з дня проголошення ухвали, а інші – ні. В інформаційному листі ВССУ «Про деякі питання здійснення кримінального провадження щодо неповнолітніх» 18.07.2013 № 223-1134/0/4-13 вказане питання не обговорювалось.

Незначний аналіз запобіжного заходу та заходу виховного характеру свідчать, що при звільненні від покарання неповнолітнього суд не має бути пов'язаним з видом запобіжного заходу і застосовувати звільнення відповідно до вимог закону, відтак, розумний підхід до звільнення неповнолітнього від покарання у подальшому може мати виховний характер.

Кравчук Олег Вікторович,

доцент кафедри кримінального права та процесу Хмельницького університету управління та права, заступник начальника центру – начальник відділу криміналістичної експертизи Науково-дослідного експертно-криміналістичного центру при УМВС України в Хмельницькій області, кандидат юридичних наук

ПОНЯТТЯ КОМПЛЕКСНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ

При розслідуванні кримінальних правопорушень все більшого значення набуває практика призначення та проведення такого різновиду судових експертиз, як комплексні. Це пояснюється це широкими можливостями сукупного застосування знань у різних галузях науки і техніки та високою ефективністю таких експертиз.

На сьогодні факт існування такого різновиду експертиз та важливість їх для розкриття й розслідування злочинів вже не викликає сумнівів, проте і дотепер деякі автори вважають комплексну експертизу різновидом комісійної, хоча б за такою формальною ознакою, як участь в її проведенні кількох експертів.

Необхідно погодитись з думкою про те, що в результаті проведення комплексних досліджень викреслюється нове уявлення про поняття судової експертизи. Стає очевидною неприйнятність у нових умовах тих визначень поняття судової експертизи, що мають відношення до підходів у дослідженнях минулих часів [1, с. 186].

Перш за все необхідно зауважити, що на законодавчому рівні поняття «комплексна експертиза» передбачено тільки в Цивільному процесуальному кодексі України (статті 143 та 149) [2] та Кодексі адміністративного судочинства України (стаття 149) [3], хоча чіткого визначення даного поняття в них не міститься. У Кримінальному процесуальному кодексі України [4] та в Законі України «Про судову експертизу» [5] дане поняття взагалі не передбачено.

Найбільш чітке визначення поняття «комплексна експертиза», наведено у відомчій «Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень», затвердженій наказом Міністерства юстиції України № 53/5 від 08.01.1998 року. В ній зазначається, що комплексною є експертиза, що проводиться із застосуванням спеціальних знань різних галузей науки, техніки або інших спеціальних знань (різних напрямів у межах однієї галузі знань) для вирішення одного спільного (інтеграційного) завдання (питання) [6].

Проте дане визначення, на нашу думку, не в повній мірі розкриває зміст таких експертиз, не містить усіх характерних її особливостей та відповідно потребує свого уточнення.

Для того, щоб сформулювати чітке визначення комплексної експертизи та розкрити його сутність потрібно визначити, які ознаки притаманні даному різновиду досліджень та виділити найбільш характерні особливості.

У проекті Закону України «Про судово-експертну діяльність» передбачено, що комплексна експертиза може бути доручена як комісії експертів, так і одному експертові, який володіє знаннями в різних галузях науки, техніки, мистецтва тощо, необхідними для вирішення поставленого питання [7]. Разом з тим в тексті відомчої «Інструкції про призначення та проведення судових експертиз», якою на сьогодні керуються при призначенні й проведенні судових експертиз, мова іде про експертів, тобто про певну множину відповідних фахівців, а от про можливість проведення такої експертизи одноособово взагалі не згадується. У випадку прийняття зазначеного Закону України або ж внесення змін і доповнень до діючого КПК України ці розбіжності потрібно буде обов'язково усунути.

Таким чином комплексна експертиза у кримінальному процесі України – це самостійний різновид судової експертизи, що призначається та проводиться в межах кри-

мінального провадження та яка полягає у складному за своєю сутністю та структурою дослідженні, в ході якого фахівці (рідше фахівець) в різних галузях знань або в різних напрямках однієї галузі, вирішують спільне завдання, яке окремо один від одного вони вирішити не можуть.

За своєю сутністю комплексна експертиза може складатись й з декількох відносно самостійних, проте, водночас, тісно взаємопов'язаних між собою досліджень в межах одного – загального. В результаті наданий загальний висновок по суті синтезує в собі декілька експертних рішень по кожному з проведених досліджень, які тільки разом утворюють відповідь на поставлене перед експертами питання.

В окремих випадках (в основному це стосується криміналістичних експертиз) комплексну експертизу може проводити і одна особа, яка водночас володіє знаннями в різних галузях або в різних напрямках однієї галузі.

Використані джерела

1. Сімакова-Єфремян Е. Б. *Науково-методичні проблеми комплексних судово-експертних досліджень* / Е. Б. Сімакова-Єфремян // *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики* : зб. наук. праць. – Х. : Право, 2009. – Вип. 9. – С. 185–195.

2. *Цивільний процесуальний кодекс України: Закон України від 18.03.2004 №1618-IV* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1618-15>.

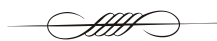
3. *Кодекс адміністративного судочинства України: Закон України від 06.07.2005 № 2747-IV* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2747-15>.

4. *Кримінальний процесуальний кодекс України: Кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.

5. *Про судову експертизу: Закон України від 25.02.1994 № 4038-XII* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4038-12>.

6. *Інструкція про призначення та проведення судових експертиз та Науково-методичні рекомендації з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень. Затв. наказом Міністерства юстиції України 08.01.1998 № 53/5 (у редакції наказу Міністерства юстиції України 26.12.2012 №1950/5)* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98>.

7. *Проект Закону України «Про судово-експертну діяльність»*, внесений Міністерством юстиції України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minjust.gov.ua/43603>.

Крушинський Сергій Антонович,

старший викладач кафедри кримінального права та процесу

Хмельницького університету управління та права

ПОДАННЯ ДОКАЗІВ ПОТЕРПІЛИМ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Крім сторін кримінального провадження цінні доказові матеріали, які мають значення для провадження, можуть опинитися у розпорядженні інших учасників процесу – як тих, що мають власний інтерес у результатах його розгляду, так і тих, які представляють інтереси інших суб'єктів (мають представницький інтерес). Усі вони наділені правом

подавати їх «офіційним» суб'єктам кримінального провадження (слідчому, прокурору, слідчому судді, суду).

Такі суб'єкти кримінального провадження є повноцінними суб'єктами доказування. Однак, як стверджує Н. А. Якубович, їх діяльність щодо доказування характеризується деякими загальними рисами: а) обсяг фактичного матеріалу, в дослідженні якого вони беруть участь, вужчий, ніж у обвинуваченого, його захисника і законного представника – він обмежений їх процесуальними інтересами вужчими, ніж у названих вище осіб; б) законодавець не розглядає участь у доказуванні цих осіб як обов'язкове у всіх випадках, допускаючи, зокрема, можливість судового розгляду за їх відсутності, якщо це не заважає впливає на повноту з'ясування усіх обставин справи, захист прав і законних інтересів зазначених осіб; в) на них не лежить обов'язок доказування [1, с. 558].

Потерпілий – фізична особа, якій кримінальним правопорушенням завдано моральної, фізичної або майнової шкоди, а також юридична особа, якій кримінальним правопорушенням завдано майнової шкоди (ч. 1 ст. 55 КПК України). У наукових джерелах потерпілого справедливо розглядають як суб'єкта доказування, що має протилежний порівняно з обвинуваченим процесуальний інтерес у кримінальному судочинстві, у тому числі стосовно доказуванням [2, с. 77]. Специфіка його процесуального положення у кримінальному провадженні обумовлює, як правило, спрямованість його участі у доказуванні на викриття обвинуваченого, підтвердження його винуватості у вчиненні кримінального правопорушення. Однак це не виключає й можливості обрання потерпілим іншої моделі поведінки, якщо вона допоможе більш ефективно відстоювати свої інтереси (наприклад, угоди про примирення з обвинуваченим).

Право потерпілого подавати докази (п. 3 ч. 1, п. 4 ч. 2 ст. 56 КПК України) є важливим складовим елементом його правового статусу. До прикладу, потерпілий може подати фотодокументи чи звукозапис, на яких виявилися відображеними окремі моменти вчинення злочину (наприклад, звукозапис розмови між обвинуваченим і потерпілим). В окремих випадках зазначені матеріали можуть бути подані потерпілим для доказування обставин, що передували злочину або послідували за ним, якщо вони мають значення для провадження [1, с. 559].

Однак для того, щоб подати слідчому, прокурору, слідчому судді чи суду докази, потрібно щоб вони опинилися у розпорядженні потерпілого. В окремих випадках для цього потерпілому не потрібно вживати жодних активних дій. Наприклад, якщо підозрюваний вчинив крадіжку із проникненням до житла, викравши комп'ютерну чи побутову техніку, потерпілий може подати наявні у нього документи, які засвідчують право власності на ці речі (договір купівлі-продажу, гарантійні талони, квитанції про оплату тощо), або у випадку заподіяння шкоди тілесному чи психічному здоров'ю – документи, що підтверджують ступінь тяжкості тілесних ушкоджень, діагноз, факт лікування та його вартість (медичний висновок, довідка, медична карта, епікриз, квитанції про оплату тощо).

Проте для доказування інших обставин предмета доказування у потерпілого може виникнути потреба відшукати додаткові докази, тобто здійснити їх збирання (ч. 1 ст. 93 КПК України). Потерпілий здійснює збирання доказів шляхом витребування та отримання від органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій, службових та фізичних осіб речей, копій документів, відомостей, висновків експертів, висновків ревізій, актів перевірок; ініціювання проведення слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій та інших процесуальних дій, а також шляхом здійснення інших дій, які здатні забезпечити подання суду належних і допустимих доказів.

Однак, слід констатувати той факт, що праву потерпілого витребувати речі, копії документів, відомостей, висновків експертів, висновків ревізій, актів перевірок не кореспондує обов'язок органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підпри-

ємств, установ, організацій, службових та фізичних осіб їх надавати. Тому, на відміну від захисника (адвоката), для якого на такий випадок передбачені певні гарантії (ч. 3 ст. 24 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність»), отримати потрібні предмети чи документи потерпілому досить проблематично. Можливості, передбачені Законами України «Про звернення громадян», «Про інформацію», зрозуміло, також не зможуть забезпечити одержання потерпілим необхідних даних.

Тому для отримання відповідних доказових матеріалів досить часто потерпілому доводиться звертатися із клопотанням до слідчого чи прокурора (сторони обвинувачення). Однак не виключений і такий варіант, при якому слідчий чи прокурор відмовлять потерпілому у задоволенні його клопотання. У такому разі кримінальний процесуальний закон передбачає можливість оскарження слідчому судді постанови слідчого, прокурора про відмову в задоволенні клопотання про проведення слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій. Але що ж робити потерпілому, коли сторона обвинувачення відмовила йому у задоволенні клопотання про здійснення витребування доказів, яке не відноситься до слідчих (розшукових) дій?

Вважаємо, що вирішення такої ситуації потребує втручання незалежного суб'єкта кримінального провадження – слідчого судді, функцією якого є здійснення судового контролю в стадії досудового розслідування. Адже, як вірно вказує А. Р. Туманянц, основна мета функції судового контролю полягає в захисті прав і законних інтересів учасників кримінального судочинства, а одним із її завдань є відновлення прав, безпідставно порушених органами досудового розслідування [3, с. 896]. На нашу думку, у разі відмови слідчого, прокурора у задоволенні клопотання про проведення витребування доказів, стороні захисту, потерпілому слід надати право звернутися із відповідним клопотанням до слідчого судді. Такий механізм міг би стати додатковою гарантією реалізації принципу змагальності у кримінальному провадженні.

Іншим за своєю правовою природою є подання доказів потерпілим – приватним обвинувачем. Для потерпілого - приватного обвинувача, як і для прокурора, подання доказів слід визначати не тільки як право, а і як обов'язок. Саме на потерпілого в силу ч. 1 ст. 92 КПК України покладається обов'язок доказування обставин, що входять до предмету доказування у кримінальному провадженні. З огляду на це, неподання потерпілим доказів винуватості обвинуваченого у вчиненні кримінального правопорушення, неминуче тягне виправдання останнього. Таким чином, хоча законодавчо подання доказів для потерпілого (приватного обвинувача) зафіксоване як право, фактично для вирішення провадження в його інтересах і притягнення особи, яка вчинила кримінальне правопорушення, до відповідальності він зобов'язаний подавати суду докази винуватості обвинуваченого (обвинувальні докази).

Література:

1. *Теория доказательств в советском уголовном процессе / Отв. ред. Н. В. Жогин. – М.: Юридическая литература, 1973. – 736 с.*
2. *Элькинд П. С. Сущность советского уголовно-процессуального права / П. С. Элькинд. – Л.: Изд-во Ленингр. ун-та, 1963. – 172 с.*
3. *Туманянц А. Р. Слідчий суддя як суб'єкт реалізації судових функцій у досудовому провадженні / А. Р. Туманянц // Форум права. – 2011. – № 2. – С. 896-901 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2011-2/11tarudp.pdf>.*

ОСОБЛИВОСТІ ДОПИТУ НЕПОВНОЛІТНІХ ОСІБ

У зв'язку із прийняття в Україні в 2012 році нового Кримінального процесуального кодексу відбулося багато змін. Деяко змінилися тактика та процесуальний порядок допиту, особливо – неповнолітніх осіб. На відміну від КПК 1960 року, в новому КПК більш детально та конкретно розглядаються питання щодо тривалості допиту, місця проведення допиту. Було розширено коло осіб, в присутності яких потрібно допитувати неповнолітню особу.

Допит – слідча дія, яка являє собою регламентований кримінально-процесуальними нормами інформаційно-психологічний процес спілкування осіб, які беруть у ньому участь, спрямований на одержання інформації про відомі допитуваному факти, що мають значення для встановлення істини у провадженні.

Неповнолітні – це особи, які не досягли 18 років. У психологічній літературі запропоновано шість вікових груп неповнолітніх:

- 1) дитячий вік (до 1 року);
- 2) раннє дитинство (від 1 до 3 років);
- 3) дошкільний вік (від 3 до 7 років);
- 4) молодший шкільний вік (від 7 до 11–12 років);
- 5) підлітковий вік (від 11 до 14–15 років);
- 6) старший шкільний вік (від 14 до 18 років) [4, 207].

Вікові особливості – це сукупність взаємопов'язаних типових для даного віку процесів, станів і властивостей, що виявляються у поведінці та вказують на загальну спрямованість розвитку особи. При розгляді психологічних особливостей неповнолітніх окремих вікових груп необхідно враховувати не тільки хронологічний вік, а й загальні якості культури і товариства, до якого вони належать, соціально-економічний стан, стать, індивідуально-типологічні якості.

У процесі допиту неповнолітнього слідчому необхідно встановити з ним психологічний контакт. Для цього рекомендується провести бесіди на загальні теми (спорт, навчання, ігри, нові фільми, книжки та ін.), продемонструвати знання його потреб та інтересів [3, с.74].

Неповнолітньому допитуваному слід допомогти у формуванні правдивих показань. Слідчий не повинен використовувати постановку запитань, що мають елементи навіювання (навідні питання).

Специфічними тактичними прийомами, що можуть застосовуватися при допитах неповнолітніх, є: роз'яснення важливості повідомлення правдивих показань; демонстрація поінформованості про обставини життя допитуваного, його потреби, інтереси; роз'яснення сутності та значення пред'явлених і оголошених матеріалів; роз'яснення неправильно зайнятої позиції.

Все це є необхідною умовою для отримання правдивих показань. Для встановлення психологічного контакту слідчому потрібно мати на увазі, що не варто відволікатися від розмови з потерпілою, розмовляти по телефону, проявляти незацікавленість.

Згідно зі ст. 224 КПК України допит проводиться за місцем проведення досудового розслідування або в іншому місці за погодженням із особою, яку мають намір допитати (у випадках, якщо явка потерпілої ускладнена, наприклад хворобою) [1, с. 118].

Відповідно до ст. 226 КПК України, допит неповнолітньої особи проводиться у присутності законного представника, педагога або психолога, а за необхідності – лікаря.

Присутність лікаря разом із законним представником, педагогом або психологом необхідна при наявності даних про розумову відсталість дитини, її хворобливість тощо. Як законні представники до участі в допиті можуть бути залучені батьки, усиновлювачі, опікуни, інші повнолітні родичі та члени сім'ї. Щодо педагога – то він повинен займатися вихованням і навчанням неповнолітніх такого ж віку. У випадку якщо запитання було відведено, воно все ж фіксується слідчим у протоколі [2, с. 386].

Допит неповнолітньої особи не може продовжуватися без перерви понад одну годину, а загалом – понад дві години на день. Тривалість допиту такої особи визначається часом, необхідним і достатнім для отримання від неї в розумному режимі відомостей, що мають значення для кримінального провадження. Закон не встановлює тривалості перерви. Слідчий повинен визначити її за своїм внутрішнім переконанням.

Хід слідчої дії можна уявити у вигляді чотирьох етапів:

1. З'ясування даних про особу допитуваного, роз'яснення порядку проведення слідчої дії.
2. Роз'яснення її прав і обов'язків.
3. Вільна розповідь.
4. Відповіді на запитання слідчого.

Надання показань особі є її правом, а не обов'язком (п.6 ч.1 ст.56 КПК України), тому неповнолітня особа попереджається про кримінальну відповідальність за давання завідомо неправдивих показань, а за відмову від давання показань – ні. Зазначимо також, що згідно зі ст. 226 КПК України особи у віці до 16 років не попереджається ні за відмову від давання показань, ні за давання завідомо неправдивих показань. Роз'яснення прав та обов'язків такій особі засвідчується її підписом у протоколі.

Видається, що при проведенні допиту неповнолітніх, можна досягти ефективного результату тільки у разі врахування усіх істотних особливостей та належної підготовки до відповідної слідчої дії.

Отже, знання психології формування показань, вікових та індивідуальних особливостей неповнолітнього допитуваного має вагоме значення для правильного обрання прийомів встановлення психологічного контакту, тактики допиту, режиму проведення допиту, здійснення впливу на неповнолітнього, оцінки його показань і, як результат, з'ясування необхідних обставин, отримання правдивої доказової інформації для встановлення істини у кримінальному провадженні.

Список використаних джерел:

1. *Кримінальний процесуальний кодекс України. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Кримінального процесуального кодексу України».* – Х.: Одиссей, 2012. – 360 с.
2. *Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар.* – Х.: Право, 2012. – 844 с.
3. *Печерский В.В., Ревтова С.Ю. Допрос несовершеннолетней потерпевшей на предварительном следствии и в суде. Изнасилование: Монография.* – Гродно: ГрГУ, 2003. – 261 с.
4. *Шепітько В.Ю. Криміналістика: підручник – 4-е вид., - Х.: Право, 2008. – 464с.*

ЗАВДАННЯ ПОЧАТКОВОГО ЕТАПУ РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ

Ситуаційний підхід до розслідування злочинів передбачає, що в процесі розслідування злочину періодично приходиться визначати, яке основне завдання підлягає вирішенню на конкретному етапі, на досягнення яких проміжних результатів необхідно слідчому направити зусилля. Ситуаційний підхід, також, дозволяє здійснити наукову розробку диференційованих методичних рекомендацій, які вказують на специфічні особливості розслідування схожих видів злочинів в залежності від різних слідчих ситуацій.

Вважається, що з точки зору криміналістики найбільшої уваги заслуговує початковий етап розслідування, адже саме йому притаманна найбільша інформаційна невизначеність. На цьому етапі відбувається накопичення інформації, що обумовлює розвиток слідчих ситуацій на наступних етапах розслідування злочинів.

Як вірно підмічає В.К. Гавло, «початок розслідування далеко не завжди протікає без помилок, які є результатом не лише низького професіоналізму слідчих, але і часто – складністю слідчих ситуацій.» Для початкового етапу характерні складні проблемні ситуації, що обумовлюються необхідністю встановлення особи підозрюваного, які в подальшому переростають у складні конфліктні ситуації щодо визначення ролі підозрюваного у вчиненому злочині [1, с. 12]

На початковому етапі розслідування визначається загальний напрямок розслідування, висуваються та перевіряють перші слідчі версії, розпочинається планування розслідування. Відповідно до отриманої первинної інформації, наслідків її перевірки і логічної оцінки орган досудового розслідування визначає першочергові завдання, розробляє його стратегію і скеровує весь хід подальшого розслідування. В залежності від того, наскільки якісно буде організована робота із розслідування злочину в цей період, від правильного вибору напрямку розслідування, необхідних криміналістичних і процесуальних засобів і методів, виконання необхідних слідчих дій, залежить чи успішним буде подальше розслідування. І навпаки – ті помилки, які мають місце на початковому етапі, невірна оцінка слідчої ситуації та інші прогалини у слідчій діяльності, з великою імовірністю, негативно вплинуть на встановлення істини у кримінальному провадженні.

В криміналістиці зустрічаються різні думки, щодо переліку завдань початкового етапу розслідування злочинів.

Зокрема, В. В. Тищенко пропонує наступний перелік завдань початкового етапу розслідування злочинів:

1. Виявлення і фіксація доказової інформації щодо злочину, який розслідується по «гарячих слідах».
2. Вжиття заходів за для запобігання втраті доказової інформації, що міститься в слідах, документах, інших об'єктах, її своєчасне виявлення та фіксація.
3. З'ясування й оцінка сформованої після порушення кримінальної справи слідчої ситуації.
4. Виявлення джерел інформації про розслідуваний злочин.
5. Визначення напрямку розслідування і розробка плану розслідування.
6. Обрання форми і методів взаємодії з органами і службами, що здійснюють оперативно-розшукову роботу.
7. Пошук і одержання інформації про механізм і обстановку вчиненого злочину.
8. Збирання і вивчення відомостей про особистість потерпілого.
9. Пошук, одержання і аналіз інформації про осіб, що вчинили злочин, їх розшук і затримання [2, с. 137].

Завдання початкового етапу розслідування можна сформулювати й у більш загальному вигляді, наприклад, знешкодження небезпечних наслідків злочину, припинення злочинної діяльності, врятування життя потерпілого, швидкий збір інформації, що є необхідною для встановлення та затримання злочинця, аналіз отриманих відомостей, їх оцінка, розкриття здійснених підозрюваним злочинів, забезпечення відшкодування нанесеної матеріальної шкоди.

Одним з найефективніших методів вирішення ключових завдань початкового етапу розслідування повинен стати криміналістичний аналіз інформації. Так, стосовно до завдань встановлення підозрюваного важливо проаналізувати дані про особистість потерпілого, його спосіб життя та зв'язки, а також інформацію про спосіб злочинних дій, механізм та обстановку здійснення діяння та інших обставин, оскільки все це відображає деякі характерні риси та властивості злочинця. Такий аналіз допомагає слідчому на початку розслідування вірно обрати основний напрямок роботи або декілька паралельних напрямків типу «від особистості потерпілого – до злочинця», «від місця, обстановки, обставин події – до винуватої особи», «від способу злочинних дій – до особи, що їх здійснила» тощо.

Корисним може бути й аналіз оперативної обстановки, тобто сукупності різних протиправних дій, які були зареєстровані на певній території та важливих в аспекті розкриття. При цьому рекомендується першочерговому аналізу піддавати ті злочини, що є аналогічними або схожими в частині важливих елементів із злочином, що розслідується. Під час вивчення матеріалів нерозкритих справ важливо виокремити інформацію про обставини події та прикмети невстановленого злочинця, зіставити її з даними, які є в наявності, щоб знайти відповідь на основне питання: чи були ці діяння здійснені однією особою? Аналіз повинен базуватися на криміналістичній характеристиці злочинів даного виду, що містить узагальнені результати вивчення подібних деліктів [3, с. 13–16].

Потрібно враховувати, що не завжди проведення всіх необхідних, на думку слідчого, дій призведе до вирішення поставлених перед розслідуванням завдань. Не вирішення поставлених завдань може бути зумовлене і виникненням несприятливої слідчої ситуації. В цьому випадку не вирішенні завдання підлягають «перенесенню» на подальший етап розслідування та вирішуються слідчим вже за допомогою більш широкого арсеналу засобів і методів.

Література:

1. Гавло В. К. *Некоторые методологические проблемы информационно-познавательной деятельности на первоначальном этапе расследования преступлений* / В.К. Гавло // *Актуальные проблемы следственной деятельности*. - Екатеринбург Свердловский юридический институт, 1990. - С. 98.

2. Тищенко В. В. *Теоретичні і практичні основи методики розслідування злочинів: монографія* / В. В. Тищенко // *Одеська національна юридична академія*. – О.: Фенікс, 2007. – 260 с.

3. Герасимов И. Ф. *Вопросы развития и совершенствования методики расследования отдельных видов преступлений* / И.Ф. Герасимов, Л.Я. Драпкин [и др.] // *Вопросы методики расследования преступлений* – Вып. 50. – Свердловск, 1976. – С. 5–16.

*Мазур Мар'яна Анатоліївна,
студентка 4 курсу юридичного факультету
Хмельницького університету управління та права*

УГОДИ ПРО ВИЗНАННЯ ВИНУВАТОСТІ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ТА США

Останнім часом у юридичній літературі багато уваги приділяється як перевагам, так і недолікам процедури скороченого судочинства. Одним із важелів пришвидшення процедур вітчизняного кримінального процесу слід вважати запровадження такого інституту, як угода між прокурором та підозрюваним чи обвинуваченим.

Вивчення досвіду зарубіжних країн (Англія та Уельс, Італія, Іспанія, Німеччина, Російська Федерація, США, Франція та деякі країни СНД) свідчить про його ефективність. Проте закріплена у КПК України модель угоди про визнання винуватості не є копією жодного із іноземних варіантів, оскільки в ній враховано особливості української правової системи [1, с. 132].

В США вирішальна роль в досудовому врегулюванні кримінального конфлікту належить прокурору. У цих цілях прокурор вправі пом'якшити обвинувачення: 1) у вигляді зниження тяжкості обвинувачення; 2) засудження тільки по деяких з пред'явлених обвинувачень взамін на визнання винуватості з боку захисту, іншими словами укласти «судову угоду» [3, с. 135].

Визнання вини може бути прийнято судом тільки тоді, коли обвинувачений правильно оцінює свої дії, розуміє їх правову кваліфікацію, знає, яке йому загрожує покарання, заявляє про визнання добровільно і без жодного примусу ззовні [5, с. 136]. Заява про визнання вини в американському кримінальному судочинстві в ідеалі включає в себе добровільність, відсутність примусу, погроз.

Необхідність перевірки добровільності угоди про визнання вини диктується тим, що вступаючи в «угоду», обвинувачений тим самим відмовляється від прав, гарантованих йому 5-ю і 6-ю поправками Конституції США, згідно з якими він має право не свідчити проти себе і право на судовий розгляд, в ході якого доводиться наявність або відсутність в його діяннях вини.

Головна мета інституту угоди про визнання вини в американському кримінальному процесі полягає в тому, щоб уникнути проведення громіздкого судового слідства і дебатів сторін перед судом присяжних.

Недоліком угоди про визнання вини є те, що частина скоєних злочинів може виявитися нерозглянутими і покарання за їх вчинення може бути не призначено. Ще одним недоліком є те, що в матеріальному праві США не передбачені категорії злочинів, за якими допускається угода про визнання вини обвинуваченим, не визначені межі поблажливості при постановленні вироку і т.д. [4, с. 135].

Незважаючи на ці недоліки, даний інститут Верховним Судом США визнаний не тільки найважливішою частиною кримінального процесу, а й бажаною. Це призводить до швидкого і часто остаточного рішення у більшості кримінальних справ; дозволяє уникнути розтлінного впливу вимушеного неробства в період утримання під вартою до суду осіб, яким відмовлено у звільненні з-під варти до суду; сприяє зміцненню захисту громадськості від обвинувачених, які схильні до продовження злочинної діяльності навіть в період звільнення з-під варти до суду [2, с. 96].

Вітчизняне кримінальне процесуальне законодавство передбачає певну категорію справ, під час провадження яких можливо укласти угоду про визнання вини, а саме: щодо кримінальних проступків, злочинів невеликої тяжкості, злочинів середньої тяжкості, тяжких злочинів.

На відміну від деяких держав континентального права (Німеччина, Франція), у яких угода про визнання вини може бути укладена лише в стадії досудового слідства, в КПК

України передбачено досить великий проміжок допустимості укладання угоди – після повідомлення особі про підозру у вчиненні злочину і до виходу судді (суддів) в нарадчу кімнату для постановлення вироку [6, с.124-125].

Новим КПК України визначено низку обмежень прав, які виникають у сторін в результаті укладання і затвердження угоди про визнання винуватості. Так, для прокурора існує обмеження права на оскарження вироку. Ця процедура можлива при призначенні судом покарання менш суворого, ніж передбачено сторонами угоди, або при затвердженні судом угоди у провадженні, в якому угода не може бути укладена.

Підозрюваний також має обмеження щодо оскарження вироку. Укладаючи угоду, він відмовляється від здійснення певного кола передбачених законодавством прав – права на судовий розгляд, в ході якого прокурор зобов'язаний довести кожен обставину злочину, у скоєнні якого його звинувачують, права допитати в процесі судового розгляду свідків, подавати клопотання про виклик свідків і представляти докази, що свідчать на його користь [7, с. 6].

Суд обов'язково має перевірити, чи добровільно сторони уклали угоду і чи відповідає вона закону. Передбачено також, що повторне звернення з угодою в одному кримінальному провадженні не допускається. Після проведеної перевірки суд своїм вироком затверджує угоду і призначає узгоджену сторонами міру покарання.

Згідно з КПК України у випадку невиконання угоди прокурор, який її затвердив, має право звернутися до суду з клопотанням про скасування вироку, наслідком чого є призначення судового розгляду у загальному порядку або направлення матеріалів кримінального провадження для завершення досудового розслідування в загальному порядку в разі, якщо угода була ініційована на стадії досудового розслідування.

Основна проблема, з якою може зіткнутися наша держава при практичному застосуванні інституту угоди про визнання винуватості – це можливі корупційні прояви в діяльності прокурорів і суддів.

Таким чином, запровадження вказаного інституту значно спростить процедуру розгляду певної категорії кримінальних справ, сприятиме скороченню строків тримання осіб під вартою, загальних процесуальних строків розгляду кримінальних справ та економії бюджетних витрат, що виділяються на здійснення правосуддя у кримінальних справах, а також зменшенню навантаження на систему судових органів.

Список використаних джерел

1. Бочкарев А. В. *Особый порядок судебного разбирательства*. – М., 1986. – 246 с.
2. Головки Л. В. *Альтернативы уголовному преследованию в современном праве* / Л.В. Головки. – СПб, 2002. – 544 с.
3. Гуценко К. Ф. *Уголовный процесс основных капиталистических государств* / Англия. США. – Вып. 1. – М.: РУДН, 1969. – 328 с.
4. Кельбиев М. Р. *Сравнительно-правовой анализ американской сделки о признании вины и особого порядка судебного разбирательства российского уголовного судопроизводства* / М.Р. Кельбиев / Вестник РУДН, серия Юридические науки. – 2010. – № 4. – С.130 – 136.
5. Николайчик В. М. *Уголовный процесс США*. – М., 1981. – 285 с.
6. Пушкар П. В. *Угода про визнання вини у сучасному кримінальному процесі: порівняльно-правове дослідження: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09* / П. В. Пушкар. – Х., 2005. – 182 с.
7. Серета Г. *Особливості угоди про визнання винуватості в кримінальному провадженні* / Г. Серета / Вісник Національної академії прокуратури України. – 2012. – № 2. – С. 5 – 9.

Мазур Марта Романівна,

асистент кафедри кримінального процесу та криміналістики юридичного факультету Львівського національного університету імені Івана Франка, кандидат юридичних наук

ЗАКОНОДАВЧЕ РОЗУМІННЯ РЕАБІЛІТАЦІЇ ОСОБИ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

З моменту набрання чинності новим Кримінальним процесуальним кодексом України (далі – КПК України) [1] минуло вже майже два роки. Цей кодекс «прийшов» на зміну КПК України 1960 року, і безумовно містить прогресивніші ідеї, закріплює нові правові інститути. Але разом з тим, деякі правові інститути далі залишились поза межами безпосереднього закріплення в Кодексі. Прикладом цього є інститут реабілітації в кримінальному провадженні.

Кримінальне процесуальне законодавство України, в тому числі КПК України, визначення поняття «реабілітація» не дає, хоча цей термін декілька разів вживається у КПК України.

Так, в п. 6 ч. 2 ст. 52 КПК України передбачена обов'язкова участь захисника в кримінальному провадженні щодо реабілітації померлої особи – з моменту виникнення права на реабілітації померлої особи. Стаття 284 КПК України серед підстав закриття кримінального провадження називає смерть підозрюваного, обвинуваченого, крім випадків, якщо провадження є необхідним для реабілітації померлого (п. 5 ч. 1).

Ще один раз згадується термін реабілітація в статті 447 КПК України. Так, в ч. 4 передбачено, що відбуття покарання або смерть засудженого не є перешкодою для перегляду справи в інтересах його реабілітації. Також ст. 525 вказує, що «втрачені матеріали кримінального провадження можуть бути відновлені за заявою учасника судового провадження. Близькі родичі обвинуваченого, який помер, мають право подати відповідну заяву, якщо це необхідно для його реабілітації».

З аналізу зазначених норм статей КПК України, складно зробити однозначний висновок, що розуміє український законодавець під реабілітацію особи.

Стаття 3 «Визначення основних термінів Кодексу» наводить визначення термінів, які вживаються в КПК України, ч. 2 цієї статті вказує, що інші терміни, що вживаються в кодексі, і не визначені у цій статті, визначаються спеціальними нормами у КПК України та інших законах України.

До таких «спеціальних норм», які стосуються опосередковано реабілітації особи ми можемо віднести статтю 130 КПК України «Відшкодування (компенсація) шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю».

Відповідно до згадуваної статті, шкода, завдана незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органу, що здійснює оперативно-розшукову діяльність, досудове розслідування, прокуратури або суду, відшкодовується державою за рахунок Державного бюджету України у випадках та в порядку, передбачених законом.

У той же час, на втілення в життя цих положень діє Закон України «Про порядок відшкодування шкоди, завданої громадянину незаконними діями органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, органів досудового розслідування, прокуратури і суду» від 01.12.1994 р. № 266/94 ВР (далі – Закон України № 266/94 ВР) [2] та Положення про застосування Закону України «Про порядок відшкодування шкоди, завданої громадянину незаконними діями органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, органів досудового розслідування, прокуратури і суду» від 04.03.1996 р. № 6/5,3,41 (далі – Положення № 6/5,3,41) [3].

У Законі України № 266/94 ВР термін реабілітація не вживається, тоді як в Положенні № 6/5,3,41 - навпаки.

Так у п. 3 Положення № 6/5,3,41 вказано, що «право на відшкодування шкоди у громадянина, який був незаконно засуджений судом, виникає у випадку повної його реабілітації». Звідси випливає, що спочатку відбувається реабілітація, і лише після неї особа отримує право на відшкодування шкоди.

Пункт 24 Положення № 6/5,3,41 містить словосполучення «... рішення, що реабілітує громадянина». Зміст цього пункту наступний: «У разі постановлення виправдувального вироку, закриття кримінального провадження за відсутністю події кримінального правопорушення, відсутністю у діянні складу кримінального правопорушення або не встановлені достатні докази для доведення винуватості особи в суді і вичерпані можливості їх отримати..., слідчий, прокурор або суд зобов'язані згідно зі ст. 11 Закону роз'яснити громадянину порядок поновлення його порушених прав і відшкодування іншої шкоди, а також на його прохання у місячний термін письмово повідомити про своє рішення трудовий колектив або громадські організації за місцем проживання. Якщо відомості про засудження або притягнення громадянина до кримінальної відповідальності, застосування до нього як запобіжного заходу взяття від варту... були опубліковані в пресі, то на вимогу цього громадянина, а у разі його смерті – на вимогу його родичів чи ... слідчого, прокурора або суду редакції повинні протягом одного місяця зробити повідомлення про рішення, що реабілітує громадянина (виділено. – Авт.)». Виникає запитання, про які саме рішення йде мова? Як видається, це рішення, які наведені на початку п. 24, а саме: виправдувальний вирок, постанова про закриття кримінального провадження за відсутністю події кримінального правопорушення, відсутністю у діянні складу кримінального правопорушення або не встановлені достатні докази для доведення винуватості особи в суді і вичерпані можливості їх отримати.

Отож, проаналізувавши зазначені норми, можна стверджувати, що законодавець, розглядає реабілітацію як виправдання особи, закриття кримінального провадження щодо неї за реабілітуючими підставами. Наступне відновлення порушених, обмежених прав особи розглядається як наслідок реабілітації.

Очевидно, що такий підхід не може повною мірою відобразити сутність реабілітації. Як видається, реабілітація особи, яка потерпіла в результаті незаконного і необгрунтованого кримінального переслідування, засудження виходить за рамки «одноактної» дії. Справа в тому, що постанова (ухвала) про закриття кримінального провадження чи виправдувальний вирок не реабілітують особу в прямому розумінні – це рішення, які констатують закінчення провадження щодо особи; певний юридичний факт (невинуватість, непричетність), що дає поштовх до її реабілітації.

Використані джерела:

1. *Кримінальний процесуальний кодекс України // Офіц. вісник України. – 2012. – № 37. – Ст. 1370.*

2. *Закон України «Про порядок відшкодування шкоди, завданої громадянину незаконними діями органів дізнання, досудового слідства, прокуратури і суду» від 01.12.1994 р. № 266/94ВР [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=266%2F94-%E2%F0>.*

3. *Положення про застосування Закону України «Про порядок відшкодування шкоди, завданої громадянину незаконними діями органів дізнання, досудового слідства, прокуратури і суду» від 04.03.1996 р. № 6/5,3,41 [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0106-96>.*

*Меланчук Анна Василівна,
старший викладач кафедри кримінального права та процесу
Хмельницького університету управління та права*

РОЛЬ АДВОКАТІВ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ РОСІЙСЬКОЇ ІМПЕРІЇ ТА СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ

Правозахисна діяльність адвокатури найвиразніше проявляється під час участі у кримінальному судовому провадженні, передусім у ролі захисника. При запровадженні інституту присяжної адвокатури укладачі Судових статутів 1864 року писали: «Якби закони були настільки зрозумілі і прості, щоб кожен міг їх застосовувати, якби всі питання, що виникають у справі, могли заздалегідь передбачатися і з повною точністю були зазначені в законах, то, звичайно, не було б необхідності в утворенні стану присяжних повірених. Але такої бездоганності законів неможливо віднайти, тому й утворення повірених вважається основою судового захисту» [1, с. 7].

Ці та інші прогресивні на той час положення були закріплені у Статуті кримінального судочинства (СКС) від 20 листопада 1864 року з урахуванням змін, внесених до нього Законом від 25 травня 1874 року. Відповідно до нього правом виступати захисниками в судових процесах були наділені присяжні та приватні повірені, помічники присяжних повірених.

С. Андрієвський, досліджуючи діяльність судових промовців у ХІХ столітті, зазначав, що захисники в кримінальних справах - це люди вільної професії. Тому до таких захисників не може бути застосовано ніякого цензу [2, с. 5].

Природно, що такий підхід не відповідав би сучасним принципам судочинства. Відповідно до ч. 1 ст. 45 КПК України захисником є адвокат, який здійснює захист підозрюваного, обвинуваченого, засудженого, виправданого, особи, стосовно якої передбачається застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру або вирішувалося питання про їх застосування, а також особи, стосовно якої передбачається розгляд питання про видачу іноземній державі (екстрадицію). Захисником може бути лише адвокат, відомості про якого внесено до Єдиного реєстру адвокатів України. Тим самим законодавець виключив можливість брати участь у кримінальних провадженнях як захисників інших фахівців у галузі права [3].

Щодо деяких інших осіб – учасників кримінального провадження: потерпілого, цивільного позивача, цивільного відповідача адвокат виступає в ролі представника, а не захисника, хоча, об'єктивно кажучи, він перебуває на стороні або обвинувачення – потерпілий, цивільний позивач, або обвинуваченого – цивільний відповідач.

Відповідно до ч. 1 ст. 47 КПК України захисник зобов'язаний використовувати засоби захисту, передбачені КПК та іншими законами України, з метою забезпечення додержання прав, свобод і законних інтересів підозрюваного, обвинуваченого та з'ясування обставин, які спростовують підозру чи обвинувачення, пом'якшують чи виключають кримінальну відповідальність підозрюваного, обвинуваченого. Слід підкреслити, що в законі йдеться саме про захист прав, свобод і законних інтересів клієнта. Таке розуміння захисту з'явилося внаслідок тривалих наукових досліджень, які були започатковані ще в середині ХІХ століття і до яких долучилися провідні вчені того часу. Таким чином ми можемо спостерігати своєрідну еволюцію поглядів щодо цілей участі захисника – від захисту самого обвинуваченого до захисту законних інтересів підозрюваного й обвинуваченого.

До числа проблемних питань, які тривалий час дискутувалися у середовищі науковців і практиків, була проблема визначення стадії кримінального провадження, з якої захисник допускався до участі в ньому.

На початку судово-правової реформи 1864 року досить популярною була ідея участі захисника у провадженні попереднього слідства, для чого була створена спеціальна комісія у

складі 26 провідних науковців і практиків, які підтримали цю ідею. Але ця пропозиція в 1864 році була відхилена Державною радою з огляду на те, що «при попередньому слідстві немає особливого обвинувача і тому дуже важко поставити захисника в належні рамки» [4, с. 73].

Захисник допускався до здійснення функції захисту тільки «перед обличчям суду»; на протязі всього попереднього слідства обвинувачений залишався без юридичної допомоги у безнадійному двобої з всевладною поліцейською машиною.

Радянська державна машина виявилась у цьому питанні такою ж непоступливою, як і законодавча влада абсолютистської Російської Імперії. Лише після прийняття Кримінально-процесуального кодексу УРСР 1960 року [5] спочатку було допущено участь захисника на стадії закінчення досудового слідства з наступним поширенням її на інші стадії, хоча і в обмеженому обсязі. Найрішучіший крок у вирішенні цього питання було зроблено у чинному КПК України - захисник може у будь-який момент бути залучений підозрюваним (в тому числі у разі затримання такої особи), обвинуваченим, їх законними представниками, а також іншими особами за проханням чи згодою підозрюваного, обвинуваченого до участі у кримінальному провадженні.

Відповідно до СКС 1864 р. по кримінальних справах присяжні повірені брали на себе захист підсудних за угодою з особою або за призначенням голови судової установи. Широко практикувалося призначення офіційних захисників у кримінальних справах, що перебували у загальних судових установах [6].

Відповідно до ст. 394 Судових статутів призначений для захисту присяжний повірений не міг відмовитися від такого захисту без поважної причини. У чинному КПК України ці положення дістали дальшого розвитку. У статті 54 КПК України конкретизовано коло підстав, які дають право захиснику після його залучення до кримінального провадження відмовитися від виконання своїх обов'язків.

У період судової реформи 1864 року вівся пошук підходів запобігання конфлікту інтересів при наданні адвокатами юридичної допомоги. Відповідно до статті 567 СКС для двох і більше підсудних по одній справі міг бути призначений спільний захисник лише тоді, коли сутність захисту одного з них не суперечить захисту іншого, а якщо суперечить, то для кожного підсудного мав призначатися окремий захисник.

У наш час під конфліктом інтересів розуміється також суперечність між особистими інтересами адвоката, як він їх розуміє, та його професійними правами і обов'язками. Наявність такої суперечності в мотивації поведінки може вплинути на об'єктивність або неупередженість адвоката при виконанні його професійних обов'язків, а також на вчинення чи невчинення ним дій під час здійснення ним адвокатської діяльності (п. 8. ч. 1 ст. 1 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність»).

Безсумнівно, авторитетна адвокатура – це серйозний стабілізуючий фактор у суспільстві й державі. Проаналізувавши обмеженість правового статусу адвокатів і адвокатури в цілому в Російській Імперії, приходимо до висновку, що у статусі адвокатури незалежної України відбулися принципові позитивні зрушення.

Використані джерела:

1. *Винавер М. Очерки об адвокатуре / М. Винавер. - СПб.: Типография М.М. Стасюлевича, 1902. – 218 с.*
2. *Потапчук И.В. Русские судебные ораторы в известных уголовных процессах XIX в. / И.В. Потапчук. – Тула : Автограф, 1997. – 513 с.*
3. *Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квітня 2012 року // Відомості Верховної Ради України. – 2013. - № 9 – 10, № 11 – 12, № 13. – Ст. 88.*
4. *Познышев С.В. Элементарный учебник русского уголовного процесса / С.В. Познышев – Москва: Издание Г.А. Лемана, 1913. – 337 с.*

5. Кримінально-процесуальний кодекс: Закон УРСР від 28.12.1960 р. № 1001-05 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1001-05>
6. Устав уголовного судопроизводства // Свод законов Российской Империи. Т.XVI. Ч. 1 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://constitution.garant.ru/history/act1600-1918/3137/>

Навроцька Ірина Олександрівна,
студентка 4 курсу юридичного факультету
Хмельницького університету управління та права

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ПРОВЕДЕННЯ ОГЛЯДУ МІСЦЯ ПОДІЇ

Серед слідчих дій, передбачених кримінальним процесуальним законом, важливе місце належить оглядові місця події. Огляд місця події – один із видів слідчого огляду. Ця слідча дія проводиться з метою виявлення слідів злочину, з'ясування механізму вчинення злочину, обстановки його здійснення, інших обставин, які мають значення в справі, що розслідується [1, с.604].

У науці кримінального процесуального права є різні думки, щодо поняття огляду місця події. Зокрема, на думку В.Ю. Шепітька, огляд місця події розглядається як найбільш складна процесуальна дія, особливістю якої є те, що під час її здійснення досліджуються наслідки події, що відбулася, у вигляді матеріальних відображень – обстановки місця події [2, с. 19]. В.О. Коновалова зазначає, що огляд місця події має певну специфіку, яка виділяє його з-поміж інших слідчих дій. Остання полягає в тому, що: 1) огляд місця події має на меті виявлення невизначеного кола доказів, характер яких диктується особливостями злочину, способом його вчинення і приховування; 2) при виявленні тієї або іншої інформації слідчий повинен вирішити питання щодо її відносності до розслідуваного злочину та доказового значення [3, с.149].

Відповідно до ст.237 КПК України з метою виявлення та фіксації відомостей щодо обставин вчинення кримінального правопорушення слідчий, прокурор проводять огляд місцевості, приміщення, речей та документів [6].

Огляд місця події є первинною і невідкладною слідчою дією. Це пояснюється необхідністю отримання інформації про обставини події у первісному, незмінному стані, оскільки будь-яке зволікання спричиняє втрату речових доказів, зміну слідової картини.

Місце події – це територія чи приміщення, де виникла подія, що розслідується, чи настав її результат. Предмети в їх сукупності і взаємозв'язку, що знаходились на місці події, складають обстановку місця події [5, с. 250].

Невідкладність огляду місця події пояснюється також необхідністю оперативного отримання інформації з метою організації розшуку злочинця, а також проведення інших слідчих дій, спрямованих на розкриття злочину [3, с. 218].

Згідно із законом про хід і результати огляду обов'язково складається протокол огляду. Особи, у присутності яких здійснюється огляд при проведенні слідчої дії мають право робити заяви, які обов'язково підлягають занесенню до протоколу огляду. Також у виняткових випадках визнавши за необхідне оглянути певне місце, суд проводить огляд за участю учасників судового провадження, а якщо цього вимагають обставини, за участю свідків, спеціалістів, експертів. Проте при цьому встановлено певне застереження, яке полягає в тому, що огляд на місці не може бути проведений під час здійснення провадження судом присяжних [4, с. 238].

Недосконалість правової регламентації огляду місця події призвела до виникнення думки, що проведення огляду місця події в житлі чи володінні іншої особи до внесення

відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань неможливе. Як зазначає Л.Д. Удалова, проведення огляду місця події в житлі чи іншому володінні за письмовою згодою особи, яка ним володіє, є проблемним питанням. Огляд місця події переважно належить до невідкладених слідчих дій, які мають бути проведені негайно після повідомлення про вчинене чи таке, що готується, кримінальне правопорушення. У невідкладених випадках проведення огляду місця події допускається до внесення відомостей до ЄРДР [7, с. 12].

Для того, щоб огляд був результативним, слідчий повинен звертати увагу не тільки на виявлення та фіксацію очевидних і видимих матеріальних слідів і речових доказів, але й на виявлення невидимих слідів, що важко здійснити без допомоги спеціаліста. Отже, результати отримані при проведенні огляду, є тим матеріалом, від якого залежить весь подальший хід розслідування.

Крім того, огляд проводиться в присутності не менше двох понятих і, як правило, вдень. Слідчий може запросити для участі в огляді спеціалістів, незаінтересованих осіб. У разі необхідності слідчий проводить вимірювання, складає план і креслення місця, що оглядається, та окремих предметів, а також по можливості фотографує їх.

Таким чином, велике значення має ретельність і повнота огляду місця події. Загальновідомо, що сам по собі факт проведення огляду і створює доказ у справі. Його не можна замінити ніякими іншими слідчими діями, навіть за наявності очевидців події, показання, яких будь коли може бути так само ефективними як безпосереднє сприйняття.

Література:

1. Бандурка О.М., Блажівський Є.П., Бурдоль Є.П. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково – практичний коментар: у 2 т. Т.1. – Х.: Право, 2012. – 768 с.
2. Шепітько В.Ю. Тактика огляду місця події: [Конспект лекції] / В.Ю. Шепітько. – Х.: УкрЮА – 19 с.
3. Коновалова В. О. Слідчий огляд. Криміналістика : підручник – К. : Вид. дім Ін Юре, 2001. – 377 с.
4. Коваленко В.В., Удалова Л.Д., Письменний Д.П. Кримінальний процес: Підручник. – К.: «Центр учбової літератури», 2013. – 544 с.
5. Шеремет А.П. Криміналістика: Підручник 2 –ге видання. К.: Центр учбової літератури, 2009.- 472 с.
6. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року// [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.
7. Удалова Л.Д. Деякі проблемні питання правозастосування кримінально процесуального законодавства: зб. матеріалів міжвузівської наук. конференції. – К.: Алерта, 2013.- 8-12 с.

Нєма Анна Борисівна,
студентка 4 курсу юридичного факультету
Хмельницького університету управління та права

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ЗАСТОСУВАННЯ ДОМАШНЬОГО АРЕШТУ ЯК ЗАПОБІЖНОГО ЗАХОДУ

Однією з новел нового Кримінального процесуального кодексу України є запровадження такого запобіжного заходу як домашній арешт. Попередній КПК (1960 р.) не містив такого поняття і не передбачав можливості його застосування.

Відповідно до ст. 181 КПК України домашній арешт полягає в забороні підозрюваному, обвинуваченому залишати житло цілодобово або у певний період доби. Домашній арешт застосовується лише до особи, яка підозрюється чи обвинувачується у вчиненні злочину, за який передбачено покарання у вигляді позбавлення волі [1].

Більшість науковців та практиків вважають, що визначення домашнього арешту, наведене у кодексі, є некоректним, адже може призвести до того, що цей запобіжний захід у подальшому може бути застосований до осіб, яким призначене довічне позбавлення волі. На їхню думку, потрібно більш звузити або уточнити граничну межу строку позбавлення волі, до якого можливе застосування домашнього арешту.

Ухвала про обрання цього запобіжного заходу виноситься слідчим суддею та обов'язково надсилається до органів внутрішніх справ за місцем проживання підозрюваного, обвинуваченого. Орган внутрішніх справ обов'язково ставить особу, щодо якої застосовано домашній арешт, на спеціальний облік, але термін дії ухвали слідчого судді про тримання особи під домашнім арештом не може перевищувати двох місяців (у разі необхідності може бути продовжений до шести місяців).

Законодавець надав право працівникам органам внутрішніх справ з'являтися у житло підозрюваного, обвинуваченого, до якого було застосовано запобіжний захід у виді домашнього арешту, з метою контролю за такою особою. Також такі працівники наділені правом вимоги усних чи письмових пояснень з питань, пов'язаних з виконанням обов'язків, що покладені на особу, застосовувати електронні засоби контролю.

Порядок застосування засобів контролю встановлюється наказом Міністерства внутрішніх справ України від 9 серпня 2012 р. № 696 «Про затвердження Положення про порядок застосування електронних засобів контролю». Крім електронного браслета відповідно до вищевказаного наказу можна застосовувати й інші засоби електронного контролю за підозрюваними, обвинуваченими [2].

Для застосування домашнього арешту мають бути переконливі підстави:

по-перше, наявність обґрунтованої підозри у вчиненні особою кримінального правопорушення;

по-друге, наявність дуже великого ризику того, що особа буде намагатися перешкоджати чи впливати на об'єктивне вирішення кримінального провадження.

Не менш цікавою обставиною є міцність соціальних зв'язків підозрюваного чи обвинуваченого в місці його постійного проживання, зокрема наявність у нього родини або утриманців. Вивчення такої підстави виключає можливість порушень посадовими особами інтересів третіх осіб, які можуть від цього постраждати. Це може стосуватися наявності в особи малолітніх дітей або статусу особи піклувальника чи опікуна, або наявності в особи батьків похилого віку.

Оскільки в Україні дуже часто порушувалось право на свободу та особисту недоторканість, це утримує суди та правоохоронців від зловживань щодо тримання особи під вартою, бо тепер з'явилась альтернатива у вигляді домашнього арешту. Але незважаючи на все вищесказане є і позитивні моменти, наприклад, що він має певний термін дії: для органів, які проводять розслідування, це є стимулом зробити все, викладаючись у процесуальні строки. Для підозрюваного, обвинуваченого важливим чинником застосування домашнього арешту є те, що, залишаючись у своєму помешканні, він має шанс не втратити себе як особистість, працювати вдома, підтримувати соціальні, родинні зв'язки. До того ж, це не спонукає особу до вчинення нового кримінального правопорушення.

Що стосується державного бюджету, то в цьому теж є користь, бо утримання особи під вартою – недешево задоволення, а із введенням домашнього арешту з'явився шанс економії бюджетних коштів, уникнення перевантаження слідчих ізоляторів, що є однією з основних проблем нашої держави.

Отже, підсумовуючи все зазначене, можна відзначити, що домашній арешт – це дуже гуманний вид запобіжного заходу, який ще на крок наблизив Україну до міжнародних європейських стандартів кримінального провадження, показав, що законодавство України рухається вперед і перебуває в процесі великих, гуманних, демократичних перетворень.

Література:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 р. // *Офіційний вісник України*. – 2012. - № 37 (25.05.2012).- Ст. 1370.

2. Незалежний аудитор « Домашній арешт як запобіжний захід у новому КПК України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://n-auditor.com/ua/uk>

Петрусевич Максим Геннадьевич,

*ад'юнкт научно-педагогического факультета Учреждения образования
“Академия Министерства внутренних дел Республики Беларусь”*

ОСОБЕННОСТИ ПРОВЕДЕНИЯ ОСМОТРА МЕСТА ПРОИСШЕСТВИЯ ПРИ РАССЛЕДОВАНИИ МАССОВЫХ БЕСПОРЯДКОВ

Осмотр места происшествия является исключительно сложным следственным действием и имеет фундаментальное значение на первоначальном этапе расследования любого преступления.

Целью осмотра является: обнаружение следов преступления, вещественных доказательств, выяснения обстоятельств преступления, имеющих значение для дела.

Особенностью осмотра места происшествия при расследовании массовых беспорядках является большое количество участников данных противоправных проявлений, значительная территория, на которой могут находиться следы противоправной деятельности.

В обычной ситуации эффективность осмотра места происшествия в значительной степени обеспечивается за счет своевременного его проведения. В условиях массовых беспорядков ее во многом не удастся обеспечить [1, с. 335-336]. Заблаговременное определение объектов подлежащих осмотру, очередности проведения данных действий, количества следователей, оперативных работников, экспертов и специалистов, привлекаемых к осмотру, обозначение необходимой для использования криминалистической техники является необходимым условием решения возникающих проблем при организации данного следственного действия. При планировании осмотра места погрома в квартирах, частных домах граждан, возникает необходимость в привлечении к участию в нем владельцев (пострадавших) или лиц, которые могут предоставить дополнительную информацию об отсутствии каких-то вещей, возможных следах погромщиков и др.

Организация осмотра в некоторых случаях может требовать охраны места происшествия и участников осмотра, особенно когда беспорядки еще продолжаются. Поэтому не всегда есть возможность для проведения тщательного осмотра места происшествия на первоначальном этапе расследования.

Осмотр места происшествия предполагает избрание методов, которые определяют его последовательность. Это может быть как концентрический, так и эксцентричный метод, который целесообразно применять, когда центром осмотра является место пожара, погрома, труп или воронка от взрыва.

При осмотре места происшествия по делам данной категории необходимо применять фото и видео фиксацию, поисковые приборы, способствующие выявлению и фиксации вещественных доказательств, изобличающих виновных лиц [2, с. 116]. К протоколу осмотра обязательно прилагаются фототаблицы и план-схемы.

К общим рекомендациям по осмотру места происшествия по рассматриваемым делам относятся: обязательный поиск и изъятие вещей, которые использовались во время погромов в качестве орудий для разрушения, повреждения объектов, нанесения телесных повреждений пострадавшим, так как на них могут остаться отпечатки пальцев рук подозреваемых, остатки стекла, биологические вещества и др.

При осмотре места пожара в обязательном порядке проводится отбор образцов копоти, вещей или их фрагментов, на которых вероятно сохраняются следы зажигательной смеси (как правило, это смесь нефтепродуктов).

При применении в процессе погромов, сопротивления представителям власти и других действий толпы огнестрельного оружия изымаются стреляные гильзы, пули, оружие. При осмотре оружия, после фиксации его места обнаружения, с указанием точного расстояния от неподвижных ориентиров, необходимых для масштабной привязки, сначала принимаются меры к выявлению отпечатков пальцев рук на внешних частях оружия, которые в основном могут находиться на его гладких деревянных, пластиковых и металлических поверхностях. Привлечение специалиста к осмотру огнестрельного оружия может помочь в установлении места, с которого проводилась стрельба (по месту нахождения гильз, по повреждениям, оставленным в результате попадания пуль в неподвижные препятствия и др.).

При осмотре местности, по которой двигалась толпа (проезжая часть дороги, площадь и др.), изъятию подлежат обнаруженные транспаранты, листовки, флаги, вещи, принадлежавшие участникам беспорядков [3, с. 114]. При этом фиксируются разного рода надписи, в том числе с призывами провокационного содержания, размещенные на фасадах зданий, которые могли сделать участники беспорядков.

Наибольшее количество вещественных доказательств следователи обнаруживают при осмотре места рассредоточения толпы. Рассредоточению толпы предшествуют столкновения участников беспорядков с представителями правоохранительных органов, с оказанием последним вооруженного сопротивления. Именно в данном районе большинство пострадавших получают телесные повреждения (преимущественно работники милиции). Чаще всего при осмотре данных участков изымают фрагменты одежды работников милиции, резиновые дубинки, защитные каски и др. Кроме того, там может быть обнаружено огнестрельное и холодное оружие, биты, палки, металлические прутки, головные уборы, повязки, фрагменты одежды участников беспорядков, их обувь. Точная фиксация мест нахождения указанных предметов важна для реконструкции в ходе дальнейшего расследования события преступления и правовой оценки действий правоохранительных органов.

Таким образом, исходя из вышеизложенного, осмотр места происшествия при расследовании массовых беспорядков необходимо проводить с использованием современных технических средств фиксации информации как можно полнее и детальнее, так как условия специфической обстановки могут препятствовать проведению дополнительного или повторного осмотра места происшествия [4, с. 173].

Литература:

- 1. Григорьев, В. Н. Расследование преступлений в чрезвычайных условиях (правовое обеспечение, организация, методика) : дис. ... д-ра. юрид. наук : 12.00.08 / В. Н. Григорьев. – М., 1993. – 565 с.*
- 2. Шаталов, А. С. Техничко-криминалистическое обеспечение раскрытия и расследования преступлений, совершаемых в условиях массовых беспорядков: дис. ...*

канд. юрид. наук : 12.00.09 / А. С. Шаталов. – М., 1993. – 176 с.

3. Шалдирван, П. В. *Методика розслідування масових заворушень : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / П. В. Шалдирван. – Київ, 2005 – 210 с.*

4. *Енгибарян, В. Г. Криминалистическая теория расследования массовых беспорядков / В. Г. Енгибарян. – М. : Юрлитинформ, 2014. – 328 с.*

Самко Андрей Викторович,

*адъюнкт научно-педагогического факультета Учреждения образования
“Академия Министерства внутренних дел Республики Беларусь”*

К ВОПРОСУ О ПРАВЕ ЧАСТНОГО ОБВИНИТЕЛЯ, НЕ ДОСТИГШЕГО СОВЕРШЕННОЛЕТΙΑ, НА УГОЛОВНОЕ ПРЕСЛЕДОВАНИЕ И ПРИМИРЕНИЕ

В юридической литературе в течение длительного периода ведется полемика о возрасте пострадавших лиц, способных самостоятельно инициировать уголовное преследование в порядке частного обвинения и примириться с лицом, совершившим в отношении них преступное деяние указанной категории. В особенности если против этого возражают его родители (законные представители).

В теории уголовного права и процесса точки зрения ученых сводятся в данном вопросе к двум основным тезисам:

- 1) возраст лица, инициирующего производство по делу частного обвинения, должен соответствовать возрасту привлечения к уголовной ответственности, т.е. 16 лет;
- 2) реализация права на частное уголовное преследование и примирение наступает с достижением совершеннолетия, т.е. с 18 лет.

Сторонники первой точки зрения в ее обоснование приводят доводы о том, что именно с 16-летнего возраста граждане могут быть субъектами большинства преступлений (в том числе тех, преследование по которым осуществляется в частном порядке). О.С. Головачук, обосновывая свою позицию, по данному поводу пишет: «..получается странная ситуация: лицо, достигшее 16 лет, обязано отвечать за содеянное им, по при этом лишено возможности самостоятельно решить вопрос о привлечении к уголовной ответственности тех, кто нарушил его права» [1, с. 15]. Сходную позицию занимают В.В. Дорошков [5, с. 232], М.В. Соколов [2, с. 10], В.Г. Степанова [3, с. 20], Е.В. Ухова [4, с. 6, 12], и др.

Данная позиция находит сторонников и среди представителей науки уголовного права. Так, Э.Л. Сидоренко, исследуя вопрос о возрасте, с которого возможно примирение с виновным лицом по рассматриваемой категории дел, указывает: «в уголовном законодательстве осознание общественной опасности и противоправности деяния связывается с возрастом уголовной ответственности. Именно этот возраст может быть принят за основу при определении материального статуса субъекта прощения» [6, с. 412].

Следует отметить, что предложенная точка зрения, исходя из изученных нами источников, не подвергалась детальному анализу в науке отечественного уголовного процесса.

Вместе с тем, несмотря на определенную логичность высказываемых предложений, представляется, что рассмотренная концепция не является бесспорной по следующим основаниям.

Во-первых, отечественное уголовно-процессуальное законодательство определяет, хотя и не напрямую восемнадцатилетний возраст, с которого лицо может осуществлять право на уголовное преследования по делам частного обвинения. В противном случае

предусматривается участие в процессе законного представителя [7, ч. 2 ст. 26; ч. 1 ст. 56].

Во-вторых, указанная позиция не корреспондируется в полной мере с действующим отечественным гражданским законодательством и законодательством о браке и семье.

В-третьих, что представляется наиболее важным, возникает вопрос практической реализации данного права. Следует согласиться с А.В. Сумачевым, указывающим на необходимость учитывать то обстоятельство, что соблюдение уголовно-правового запрета представляется значительно более простым, чем возможность реализации правомочия на инициирование уголовного преследования в частном порядке либо отказа от такового [8, с. 412].

Исходя из действующей нормативной регламентации производства по уголовным делам частного обвинения начать процедуру преследования по ним может быть затруднительно и совершеннолетнему лицу, не работавшему в области уголовной юстиции. Это обусловлено, в частности, предъявляемыми законодательством требованиями к содержанию самого заявления: необходимость указывать квалификацию преступного деяния, представить доказательства виновности лица и т.д. [7, ст. 426]. В этой связи лицу, достигшему 16 лет, это будет весьма и весьма затруднительно, особенно, если его позиция не согласуется с позицией его родителей (законных представителей). Как правило, лица данной возрастной группы, еще весьма зависимы от своих родителей, не имеют еще достаточного самостоятельного источника доходов, чтобы воспользоваться, к примеру, услугами профессиональных представителей (адвокатов). Мы не рассматриваем в данном аспекте случаев эмансипации, предусмотренной гражданским законодательством.

Таким образом, думается, что правом на инициирование уголовного преследования, осуществляемого в частном порядке, а также на примирение по делам данной категории должны обладать совершеннолетние лица, т.е. достигшие восемнадцатилетнего возраста.

Список использованных источников:

1. Головачук, О. С. Частное обвинение в уголовном процессе : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / О. С. Головачук. – Екатеринбург, 2001. – 25 с.
2. Соболев, М. В. Производство по уголовным делам частного обвинения в соответствии с Уголовно-процессуальным кодексом Российской Федерации : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / М. В. Соболев. – Москва, 2008. – 25 с.
3. Степанова, В. Г. Уголовное судопроизводство по делам частного обвинения : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / В. Г. Степанова. – Иркутск, 2008. – 26 с.
4. Ухова, Е. В. Институт частного обвинения в уголовном судопроизводстве : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Е. В. Ухова. – Владимир, 2004. – 27 с.
5. Дорошков, В. В. Руководство для мировых судей. Дела частного обвинения / В. В. Дорошков. – М. : Норма : ИНФРА-М, 2001. – 271 с.
6. Сидоренко, Э. Л. Диспозитивный режим уголовно-правового регулирования: монография. – М. : Юрлитинформ, 2013. – 496 с.
7. Уголовно-процессуальный кодекс Республики Беларусь : принят Палатой представителей 24 июня 1999 г. : одобр. Советом Респ. 30 июня 1999 г. : с изм. и доп. по состоянию на 28 авг. 2013 г. – Минск : Нац. центр правовой информ. Респ. Беларусь, 2013. – 431 с.
8. Сумачев, А.В. Публичность и диспозитивность в уголовном праве. Монография. / А.В. Сумачев. – М. : Юрист, 2003. – 331 с.

Туровець Юрій Миколайович,
доцент кафедри кримінального права та процесу
Хмельницького університету управління та права, кандидат юридичних наук

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ВИКОРИСТАННЯ ПОЛІГРАФА ЯК ОДНОГО ІЗ НЕТРАДИЦІЙНИХ КРИМІНАЛІСТИЧНИХ МЕТОДІВ ОТРИМАННЯ ЗНАЧИМОЇ ІНФОРМАЦІЇ ДЛЯ РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ

На сьогодні науці криміналістиці відома низка методів та засобів за допомогою яких можна отримати криміналістично значиму інформацію, яка необхідна для розслідування злочинних діянь. Проте, поряд із традиційними криміналістичними та спеціальними знаннями і методами все більшого поширення набувають знання і методи інших природничих та технічних наук, які криміналістика пристосовує для цілей розслідування злочинів з метою встановлення окремих фактів або дослідження речових доказів.

Дуже вдалою є класифікація нетрадиційних криміналістичних та спеціальних знань і методів запропонована Н. Клименко та О.Клевцовим, які виділяють:

- 1) Нетрадиційні криміналістичні знання (одорологія, фоноскопія, голографія, детекція брехні, прогнозування);
- 2) Нетрадиційні спеціальні знання (ергономіка, кінесика, генетика, гіпноз);
- 3) Нетрадиційні психоенергетичні знання (телепатія, ясновачення, біолокація, біоритмологія)[1, с. 95-103].

Таким чином, використання поліграфа, як одного із способів та методів отримання інформації при розслідуванні злочинів, відноситься до нетрадиційних криміналістичних знань. Хоча, одна справа оперування такими можливостями в теорії, а інша застосування на практиці через належно врегульовані та законодавчо закріплені й дозволені методи виявлення, збирання, оцінки та використання такої інформації.

Використання поліграфу є поширеним більш ніж у 75 країнах світу. Великою популярністю він користується в діяльності правоохоронних органів Японії, Туреччини, Ізраїль, Бельгії, Індії, Казахстану, Канади, Китаю, Колумбії, Латвії, Литви, Естонії, Македонії, Південної Кореї, Сербії, Сінгапуру, Фінляндії, Хорватії, Чорногорії. Серед держав-сусідів: Польщі, Болгарії, Чеської Республіки, Словаччини, Словенії, Угорщини, Росії, Білорусі, Молдови та ін.

Детекція брехні – це метод інструментальної діагностики емоційної напруги людини[2, с. 93]. Варто зазначити, що із прийняттям нового Кримінального процесуального кодексу України ситуація щодо чіткої регламентації можливості використання поліграфа повинна була б змінитись у цьому напрямку, проте, ми бачимо протилежне[3]. У парламенті ще минулого року зареєстровано законопроект щодо використання поліграфа (детектора брехні) для цілей кримінального судочинства[4], проте він і досі знаходиться на розгляді. Однак, це зовсім не виключає можливості застосування методу детекції брехні практичними працівниками, оскільки вона залежить не стільки від їх правомірності, скільки від наукової достовірності, що визначається ступенем істинністю результатів, одержаних під час застосування поліграфа.

Позитивним зрушенням законодавчої регламентації використання можливостей поліграфа слід відзначити затвердження інструкції щодо застосування комп'ютерних поліграфів у роботі Міністерства доходів і зборів України, яка визначає, що основною метою проведення опитування за допомогою поліграфу є отримання ймовірної та орієнтувальної інформації, яку іншим шляхом отримати неможливо, для її використання в діяльності щодо попередження та виявлення корупційних та інших протиправних дій з боку працівників, гарантування їх безпеки та захисту від незаконних посягань, пов'язаних із виконанням службових обов'язків, зняття з них безпідставних звинувачень або підозр[5].

В Україні послуги по перевірці на детекторі брехні почали надавати з 1998 року. У 2002 році в українських правоохоронних органах працювало 15 поліграфів, якими активно користуються у Дніпропетровській, Луганській областях, Києві, Донецьку, Черкасах та Криму. За час проведення експерименту з використання поліграфа, який тривав з 2000 року до весни 2002 року, правоохоронці за допомогою пристрою розкрили 119 тяжких злочинів, в тому числі викрадення дитини, 40 вбивств, 15 розбійних нападів, розшукали шестеро злочинців та чотирьох зниклих безвісти громадян. Саме очевидні успіхи вітчизняних поліграфологів на ниві розкриття та розслідування злочинів виступили переконливим доказом практичної доцільності впровадження поліграфа та сприяли популяризації методу серед працівників оперативних підрозділів міліції[4]. Проте, загального впровадження поліграфних технологій в органах і підрозділах внутрішніх справ України поки що не відбулося.

На нашу думку, що стосується технічних характеристик, то поліграф на сьогодні є точним приладом, який достовірно відображає психофізіологічний стан організму особи котра піддається його дії. Звичайно, що цей факт безспірний, оскільки сучасний поліграф являє собою комплекс приладів, які вже тривалий час використовуються медициною та при проведенні психофізіологічних експериментальних досліджень.

Аналіз судових рішень в кримінальних справах, у яких використовувався поліграф показує, що практичні працівники також стикаються з певними труднощами під час вибору форми використання поліграфа. Зокрема, використовувалися такі форми як психофізіологічна експертиза з використання поліграфа, комплексна психофізіологічна експертиза з використанням поліграфа, психофізіологічне інтерв'ю, психофізіологічне дослідження з використанням поліграфа, психофізіологічне дослідження, опитування з використанням поліграфа, психофізіологічне обстеження з використанням поліграфа, психофізіологічне тестування тощо[6, с. 192].

Яке значення може мати використання інформації отриманої за допомогою поліграфа при вирішенні завдань розслідування? Які можливості, межі та цілі застосування досліджуваного методу в кримінальному судочинстві? Які перестороги щодо методу поліграфування можуть існувати при його використанні у кримінальному провадженні? Яку превентивну роль відіграватиме можливість застосування поліграфа на досудовому розслідуванні?

Ці та багато інших питань сьогодні на часі та потребують відповідей аби у найближчому майбутньому, при чіткому законодавчому закріпленні можливості використання поліграфа для цілей кримінального судочинства, правоохоронна система була готова впровадити у діяльність по розслідуванню та розкриттю злочинів цей нетрадиційний криміналістичний метод отримання інформації.

Використані джерела:

1. Клименко Н., Клецов О. *Можливості використання в розслідуванні злочинів деяких нетрадиційних криміналістичних та спеціальних знань і методів* / Н.Клименко, О. Клецов. // *Право України*. – 1998. – № 1. – С. 95-103.
2. Ковальчук С.О. *Поліграф, як нетрадиційний криміналістичний засіб і можливості його використання в кримінально-процесуальному доказуванні* / С.О. Ковальчук. // *Актуальні проблеми криміналістики*. – Донецьк, 2001. – С. 92-100
3. *Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квіт. 2012 р.* // *Голос України*. – 2012. – № 90–91. *Про судову експертизу: Закон України від 25.02.1994 № 4038-ХІІ* // *Відомості Верховної Ради України*. – 1994 р. – № 28. – Ст. 232.
4. *Про доповнення Кримінального процесуального кодексу України положеннями щодо використання поліграфа (детектора брехні) : Проект Закону України від 12.03.2013 року №2521 [Електронний ресурс]*. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=46058

5. *Інструкція Про використання поліграфів у діяльності Міністерства доходів і зборів України та його територіальних органах. Затверджено наказом Міністерства юстиції України від 11 жовтня 2013 р. №1748/24280 // Офіційний вісник України. – 2013. – № 83. – стор.45*

6. *Лешкович Т.А. Форми використання поліграфа в кримінальному провадженні України / Т.А. Лешкович // Науковий вісник міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція. 2013. – №6-1, том 2. – С. 192-195*

Хмелевська Наталя Володимирівна,
*викладач кафедри кримінального права та процесу
Хмельницького університету управління та права, кандидат юридичних наук*

ЩОДО ПИТАНЬ БЕЗОПЛАТНОЇ ТА ОПЛАТНОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ

Серед найважливіших факторів формування й самого існування правової держави виступає забезпечення кожному максимальних можливостей щодо реалізації й захисту належних прав, свобод і законних інтересів. Одним з найважливіших конституційних прав в Україні є право на правову допомогу, яке закріплене в статті 59 Конституції України та є основою для надання та забезпечення правової допомоги.

Одним з критеріїв класифікації правової допомоги є її оплатність. За цим критерієм виділяють, поряд із безоплатною, також і оплатну правову допомогу

Значний внесок у дослідження оплатної та безоплатної правової допомоги у вітчизняному правовому полі зробили науковці М. Ю. Барщевський, Т. В. Варфоломеева, І. Ю. Гловацький, Я. П. Зейкан, О. М. Ларін, Ю. І. Лубшев, В. Т. Нор, О. В. Орлова, І. Д. Перлов, В. О. Попелюшко, М. С. Строгович, Д. П. Фіолевський, М. Є. Шумило та ін.

Ключовим у становленні безоплатної правової допомоги стало прийняття Закону України «Про безоплатну правову допомогу» від 2 червня 2011 р., який відповідно до Конституції України визначає зміст права на безоплатну правову допомогу, порядок реалізації цього права, підстави та порядок її надання, державні гарантії щодо надання безоплатної правової допомоги, оскарження рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових та службових осіб з питань надання безоплатної правової допомоги та інше [2]. З його прийняттям в нашій державі нарешті започатковано створення дієвого механізму реалізації конституційного права кожного на правову допомогу, що забезпечить належне виконання Україною її міжнародних зобов'язань у сфері прав людини та запроваджує європейські стандарти з надання правової допомоги й доступу до правосуддя.

Однак ЗУ «Про безоплатну правову допомогу» регулює лише правовідносини у сфері надання безоплатної правової допомоги суб'єктам права на безоплатну первинну правову допомогу та суб'єктам права на безоплатну вторинну правову допомогу, що встановлені цим законом.

Відповідно до вказаного закону, безоплатна первинна правова допомога визначається як вид державної гарантії, що полягає в інформуванні особи про її права і свободи, порядок їх реалізації, відновлення у випадку їх порушення та порядок оскарження рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб. Вона включає такі види правових послуг, як надання правової інформації, консультацій і роз'яснень з правових питань; складення заяв, скарг, інших документів правового характеру (крім процесуального характеру); надання допомоги в забезпеченні доступу особи до вторинної правової допомоги та медіації.

Одночасно у відміченому документі мова йде і про безоплатну вторинну правову допомогу як вид державної гарантії, що полягає у створенні рівних можливостей для доступу осіб до правосуддя. В свою чергу, вказана правова допомога включає такі види правових послуг, як захист від обвинувачення; здійснення представництва інтересів осіб, що мають право на безоплатну вторинну правову допомогу, в судах, інших державних органах, органах місцевого самоврядування, перед іншими особами; складення документів процесуального характеру [2].

Для реалізації права на безоплатну правову допомогу необхідне поєднання двох складових – права на отримання та права на надання правової допомоги. Право на отримання громадянин набуває лише якщо він відповідає певній категорії, вказаній в законі. Право на надання первинної безоплатної правової допомоги мають органи державної влади, фізичні та юридичні особи приватного права, спеціалізовані установи. Надавати вторинну безоплатну правову допомогу мають право центри з надання вторинної правової допомоги, адвокати на постійній основі за контрактом та тимчасовій на підставі договору.

Постановою Кабінету Міністрів України від 28 грудня 2011 р. «Про затвердження Порядку і умов проведення конкурсу та вимог до професійного рівня адвокатів, які залучаються до надання безоплатної вторинної правової допомоги» [3] передбачена перевірка конкурсними комісіями теоретичних знань, практичних навичок і умінь претендента у різних галузях законодавства, досвіду з надання справ у суді, участі у розгляді справ про адміністративні правопорушення або як представника інтересів особи в судах, інших державних органах, органах місцевого самоврядування, перед іншими особами, вміння правильно використовувати теоретичні знання у практичній діяльності, зокрема щодо складання процесуальних документів. Затвердження переліку питань для анонімного письмового тестування претендентів покладено на Міністерство юстиції України.

Не можна не погодитись з думкою про неприпустимість проведення конкурсу та повторної оцінки знань адвокатів, які вже були оцінені регіональними кваліфікаційно-дисциплінарними комісіями адвокатури при отриманні свідоцтва про право на зайняття адвокатською діяльністю згідно із ЗУ «Про адвокатуру та адвокатську діяльність». До такого повторного оцінювання відносять і анонімне письмове тестування адвокатів. Для забезпечення участі адвокатів в конкурсі, а відтак і для успішності його проведення важливе значення мають інші питання, які повинні вивчатись і бути базовими під час проведення конкурсу, а саме: стаж і досвід адвокатської діяльності, спеціалізація адвокатів, бажання надавати безоплатну допомогу на певній території тощо.

Вивчаючи доступність правової інформації для населення, правових послуг як платних, так і безоплатних, а також роль та ефективність діяльності різних суб'єктів її надання, соціологи Харківського інституту соціальних досліджень отримали неоднозначні результати. На запитання щодо готовності оплачувати за юридичну консультацію із числа опитаних виявилася однакова кількість як тих, які не готові платити взагалі (38%), так і тих, які без роздумів заплатили б стільки, скільки від них потребували (38%) [1, с. 62]. Проте оплатна правова допомога залишилася за правовим полем ЗУ «Про безоплатну правову допомогу».

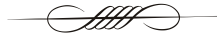
Авторська думка полягає у необхідності створення ЗУ «Про правову допомогу», адже на даний час відсутній закон, який би врегулював та узагальнював поняття, види, механізм реалізації правової допомоги в цілому – як безоплатної, так і тієї, що забезпечується її оплатою.

Використані джерела:

1. Кобзін Д. О. Рівень використання правових можливостей населенням України: доступність та ефективність правових послуг / Д. О. Кобзін, А. М. Черноусов, Р. В. Шейко, А. Ю. Буднік, М. О. Колоколова, С. В. Щербань. – Харків, – 2010. – 88 с.

2. Про безоплатну правову допомогу: Закон України від 02 червня 2011 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=3460-17>

3. Про затвердження Порядку і умов проведення конкурсу та вимог до професійного рівня адвокатів, які залучаються до надання безоплатної вторинної правової допомоги : Постанова КМУ від 28 грудня 2011р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1362-2011-%D0%BF>

Царук Анна Олександрівна,
студентка 4 курсу юридичного факультету
Хмельницького університету управління та права

ОБВИНУВАЛЬНИЙ АКТ ЯК ОДНЕ З ПРОЦЕСУАЛЬНИХ РІШЕНЬ

Важливість з'ясування підстав та умов для прийняття кожного процесуального рішення, а тим паче кінцевого на певній стадії кримінального провадження, зумовлено завданнями кримінального провадження, що визначені у ст. 2 Кримінального процесуального кодексу України [2].

Процесуальним рішенням, яким прокурор висуває обвинувачення у вчиненні кримінального правопорушення і яким завершується досудове розслідування, є обвинувальний акт. Обвинувальний акт повинен відповідати вимогам, передбаченим ст. 291 КПК [4].

Направлення до суду обвинувального акта передбачено п. 5 ч. 1 ст. 3 КПК України однією із форм закінчення досудового розслідування.

Питанням обвинувального акта приділялась значна увага в роботах багатьох науковців, зокрема: Г.М. Мінковського, Т.В. Каткової, Ю.О. Гришина, О.Ю. Татарова та інших. Саме прийняття та набрання чинності КПК України у 2012 році викликало необхідність повторно звернутись до вивчення та аналізу процесуального порядку прийняття вказаного процесуального рішення і направлення його до суду.

Норми КПК України дозволяють стверджувати, що юридичною (правовою) підставою для вчинення дії на виконання певного процесуального рішення є відповідне процесуальне рішення, а юридичною підставою – норма кримінального процесуального закону, яка уповноважує певного учасника кримінального провадження на прийняття рішення. Отож, правовою підставою для складання обвинувального акта є передбачене кримінальним процесуальним законом повноваження слідчого на складання обвинувального акта (п.7 ч. 2 ст. 40, ч. 1 ст. 291 КПКУ), за наявності до того фактичних підстав та умов у провадженнях щодо правопорушень, передбачених законом України про кримінальну відповідальність[5].

Визнання прокурором і слідчим того, що зібрані докази під час досудового розслідування є достатніми для складання обвинувального акта, є процесом з'ясування наявності підстав для його складання – першим етапом прийняття процесуального рішення. Таке визнання повинно бути сформоване не лише у слідчого, а й в прокурора, що підтверджується формулюванням п.5 ч. 2 ст. 291 КПК України: «Обвинувальний акт має містити... виклад фактичних обставин кримінального правопорушення, які прокурор вважає встановленими». Визнання того, що зібрані докази є достатніми для його складання, відображає тверду переконаність прокурора і повинно відображати тверду переконаність слідчого як особи, що повинна скласти обвинувальний акт, у винуватості особи [5].

Умовами для складання слідчим обвинувального акта є виконання слідчим, про-

курором після встановлення наявності підстав для складання обвинувального акта тих процесуальних дій і прийняття тих проміжних та допоміжних процесуальних рішень, які вимагаються встановленою процесуальною процедурою, повинні передувати складенню обвинувального акта і вирішення яких може вплинути на необхідність або особливості складання обвинувального акта. Аналіз норм чинного законодавства дає можливість стверджувати, що до таких умов, зокрема, належать: наявність у провадженні повідомлення про підозру, систематизація матеріалів досудового розслідування, повідомлення прокурором або слідчим за його дорученням підозрюваному, його захиснику, законному представнику, потерпілому, цивільному позивачу, його представнику про надання доступу до матеріалів досудового розслідування відповідно до встановлених КПК України правил, вирішення заявлених клопотань [5].

Під час систематизації матеріалів досудового розслідування слідчий здійснює остаточну перевірку усього проведеного ним до цього моменту досудового розслідування .

Варто відмітити, що набір умов для складання обвинувального акта слідчим та прокурором відрізняється. КПК України виділяє для складання прокурором обвинувального акта (внесення змін до складеного слідчим обвинувального акта), таку умову, як незгода з обвинувальним актом, складеним слідчим (ч.1 ст. 291 КПК).

Необхідно зазначити, що склавши обвинувальний акт, слідчий, після затвердження прокурором, або, прокурор, якщо він не погодився з обвинувальним актом, що склав слідчий до обвинувального акта додає [1]:1) реєстр матеріалів досудового розслідування;2) цивільний позов, якщо він був пред'явлений під час досудового розслідування;3) розписка підозрюваного про отримання копії обвинувального акта, копії цивільного позову, якщо він був пред'явлений під час досудового розслідування, і реєстру матеріалів досудового розслідування;4) розписка або інший документ, що підтверджує отримання цивільним відповідачем копії цивільного позову, якщо він був пред'явлений під час досудового розслідування не до підозрюваного.

Частина 4 ст.291 КПК містить категоричну ознаку про те, що надання суду інших документів до початку судового розгляду забороняється [2].

Відповідно до ст. 293 КПК , одночасно з переданням обвинувального акта, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру до суду прокурор зобов'язаний під розписку надати їх копію та копію реєстру матеріалів досудового розслідування підозрюваному, його захиснику, законному представнику, захиснику особи, стосовно якої передбачається застосування примусових заходів медичного або виховного характеру [2].Клопотання про застосування примусових заходів виховного характеру має відповідати вимогам статті 291 цього Кодексу, а також містити інформацію про захід виховного характеру, який пропонується застосувати. Клопотання про застосування примусових заходів медичного характеру має відповідати вимогам статті 291 цього Кодексу, а також містити інформацію про примусовий захід медичного характеру, який пропонується застосувати, та позицію щодо можливості забезпечення участі особи під час судового провадження за станом здоров'я [2]

Так, порівняно зі старим КПК додатки до обвинувального висновку були такі[1]:

-список осіб, що підлягають виклику в судове засідання,з зазначенням їх адреси і аркушів справи, де викладені їх показання або висновки;

-довідка про рух справи та про застосування запобіжного заходу з зазначенням часу і місця тримання під вартою кожного з обвинувачених, якщо вони заарештовані;

-довідки про речові докази, про цивільний позов, про заходи, вжиті до забезпечення цивільного позову і можливості конфіскації майна;

-довідка про судові витрати в справі за час досудового слідства з посиланням на відповідні аркуші справи.

У списку осіб, які підлягають виклику в судове засідання, з метою нерозголошення ві-

домостей про осіб, щодо яких у порядку, передбаченому статтями 52-1 та 52-3 цього Кодексу, застосовані заходи безпеки, замість їх справжніх прізвища, ім'я і по батькові зазначається псевдонім, а замість адреси - назва органу, який здійснює заходи безпеки, та його адреса.[1]

Тобто, підсумовуючи все вищевказане, можна дійти висновку, що старий КПК передбачав передачу до суду усіх матеріалів кримінальної справи, що давало змогу суду побачити усі важливі та необхідні документи і дослідити їх, на відмінну від положень нового КПК, який значно звужує перелік документів.

Тому, пропонуємо ч.4 ст.291 КПК викласти у такі редакції:

До обвинувального акта додаються:

1) реєстр матеріалів досудового розслідування; 2) цивільний позов, якщо він був пред'явлений під час досудового розслідування; 3) розписка підозрюваного про отримання копії обвинувального акта, копії цивільного позову, якщо він був пред'явлений під час досудового розслідування, і реєстру матеріалів досудового розслідування; 4) розписка або інший документ, що підтверджує отримання цивільним відповідачем копії цивільного позову, якщо він був пред'явлений під час досудового розслідування не до підозрюваного; 5) список осіб, що підлягають виклику в судові засідання, з зазначенням їх адреси і аркушів справи, де викладені їх показання або висновки; 6) довідка про рух справи та про застосування запобіжного заходу з зазначенням часу і місця тримання під вартою кожного з обвинувачених, якщо вони заарештовані; 7) довідки про речові докази, про цивільний позов, про заходи, вжиті до забезпечення цивільного позову і можливості конфіскації майна.

Література

1. *Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар* : у 2 т. Т. 1 / О. М. Бандурка, Є. М. Блажівський, Є. П. Бурдоль та ін. / За заг. ред. В. Я. Тація, В. П. Пшонки, А. В. Портнова. - Х. : Право, 2012. - 768 с.

2. *Кримінальний процесуальний кодекс України: чинне законодавство зі змінами та допов. станом на 14 січня 2014 р.* / Верховна Рада України. – Офіц. вид. - К.: Паливода А. В., 2014. - 328 с. – (Кодекси України).

3. *Кримінально-процесуальний кодекс України (за станом законодавства на 20 вересня 2001 року)*. - К. - 2001. - 268 с

4. *Науково-практичний коментар нового Кримінального процесуального кодексу України* / За ред. А. Гетьман; // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://yport.in.ua/stattya-protsesualni-rishennya-50375.html>

5. *Підстави та умови складання обвинувального акта* Н. Боржецька // Журнал «Юридична Україна». – 2014. – №8. – С. 77-83

Цыпарков Николай Григорьевич,

*доцент кафедры экономической безопасности Учреждения образования
“Академия Министерства внутренних дел Республики Беларусь”,
кандидат юридических наук, доцент*

ЕКОНОМІКО-КРИМІНАЛІСТИЧЕСКИЙ АНАЛІЗ РЕЗУЛЬТАТОВ ИНВЕНТАРИЗАЦИИ

В соответствии с Законом Республики Беларусь от 12.07.2013 г. №57-З «О бухгалтерском учёте и отчётности», одним из обязательных условий проведения инвентаризации является наличие фактов хищения или порчи имущества [1, ст. 13]. Следовательно, при соверше-

нии кражи или хищения имущества у хозяйствующего субъекта, для установления величины причинённого ущерба необходимо провести инвентаризацию активов и обязательств.

Инвентаризация, как правило, проводится на этапе доследственной проверки материалов о краже или хищении имущества по поручению правоохранительного органа. Процесс ее проведения, в соответствии с постановлением Министерства финансов Республики Беларусь от 30.11.2007 г. № 180 «Об утверждении Инструкции по инвентаризации активов и обязательств и признании утратившим силу нормативного правового акта Министерства финансов Республики Беларусь» [2], оформляется 22 документами. Из всех этих документов при проведении инвентаризации по факту хищения или кражи имущества или денежных средств нас будут прежде всего интересовать инвентаризационная опись, инвентаризационная опись основных средств, инвентаризационная опись оборотных активов, акт инвентаризации наличных денежных средств, сличительная ведомость результатов инвентаризации основных средств, сличительная ведомость результатов инвентаризации оборотных активов и протокол заседания центральной инвентаризационной комиссии по рассмотрению результатов инвентаризации.

Экономико-криминалистический анализ результатов инвентаризации состоит из двух этапов, экономического анализа и криминалистического анализа. Экономический анализ проводят специалисты в области экономики, бухгалтерского учёта и финансов, криминалистический анализ проводит специалист в области юридических наук.

Экономический анализ результатов инвентаризации в крупных организациях проводится центральной инвентаризационной комиссией, в которую входят руководитель организации или его заместитель (председатель), главный бухгалтер или его заместитель, начальники структурных подразделений (служб), других работники организации. Рассмотрение и оценка результатов инвентаризации оформляется протоколом заседания центральной инвентаризационной комиссии. В организациях, где нет центральной инвентаризационной комиссии, результаты инвентаризации оценивает инвентаризационная комиссия, главный бухгалтер и руководитель организации, решение по результатам инвентаризации оформляется приказом руководителя.

В процессе экономического анализа результатов инвентаризации руководствуются Инструкцией по инвентаризации активов и обязательств и признании утратившими силу нормативного правового акта Министерства финансов Республики Беларусь, утверждённой постановлением Министерства финансов Республики Беларусь 30.11.2007 г. №180 [2], определяются суммы образования излишек и недостач, причины их образования, период образования, место образования, должностные и материально ответственные лица, отвечающие за сохранность активов, устанавливается сумма испорченных активов, регулируется зачёт излишек и недостачи за счёт пересортицы и др.

При проведении экономического анализа результатов инвентаризации, Инструкция требует, чтобы в документах, представляемых для оформления недостачи и порчи сверх норм естественной убыли, должны быть решения следственных или судебных органов, подтверждающих отсутствие виновных лиц, либо отказ на взыскание ущерба с виновных лиц, либо заключение о факте порчи активов, полученное от отдела технического контроля или соответствующих специализированных организаций, т.е. экспертных организаций. Считаем, что данное требование относится к анализу результатов инвентаризаций, которые проводятся в плановом порядке или по инициативе руководителей хозяйствующих субъектов. А результаты инвентаризаций, которые проводились по инициативе правоохранительных органов, после экономического анализа их инвентаризационной комиссией и руководителем организации направляются в правоохранительный орган, инициатору назначения инвентаризации.

После экономического анализа инвентаризационной комиссией материалов инвентаризации, в которых имеются факты причинения вреда хозяйствующему субъекту и рассмотрения их руководителем хозяйствующего субъекта, они передают-

ся в правоохранительный орган для проведения криминалистического анализа и дачи им оценки с точки зрения противоправной деятельности, квалификации содеянного должностными и материально ответственными лицами.

После поступления материалов в правоохранительный орган, работник дознания, следователь или судья проводит криминалистический анализ результатов инвентаризации.

Объектом криминалистического анализа в данной ситуации являются материалы инвентаризации и материалы заседания инвентаризационной комиссии, на котором рассматривались результаты инвентаризации, а также документы, свидетельствующие о рассмотрении в целом результатов инвентаризации руководителем хозяйствующего субъекта, где проводилась инвентаризация и его решения.

В процессе криминалистического анализа материалов инвентаризации, работник правоохранительного органа определяет:

- субъекта (субъектов) причинивших вред хозяйствующему субъекту, (статус, мотив, целевую установку, ролевые функции);
- субъективные факторы – место, время, предмет противоправного посягательства, документальное сопровождение хозяйственных операций;
- способы совершения противоправных хозяйственных операций – средства, процедуры;
- следы преступления – источники информации (документы, другие вещественные доказательства, физические лица).

Взаимодействие работников правоохранительного органа с специалистами из области экономики, бухгалтерского учёта и финансов при экономико-криминалистическом анализе материалов инвентаризации, позволяет правильно квалифицировать правонарушение и принять объективное решение по материалам или делам находящимся в производстве работника правоохранительного органа.

Литература:

1. *О бухгалтерском учёте и отчётности: Закон Респ. Беларусь, 12 июля 2013 г., № 57-3 // Национальный правовой Интернет-портал Республики Беларусь. – 2013. – 2/2055.*

2. *Об утверждении Инструкции по инвентаризации активов и обязательств и признании утратившим силу нормативного правового акта Министерства финансов Республики Беларусь: постановление Министерства финансов Респ. Беларусь, 30 ноября 2007 г., № 180; в ред. от 22.04.2010 г. // Национальный реестр правовых актов Республики Беларусь. – 2008. – № 16. – 8/17745.*

Ченаш Маргарита Олександрівна,
*студентка 4 курсу юридичного факультету
Хмельницького університету управління та права*

НЕПРАВИЛЬНЕ ЗАСТОСУВАННЯ ЗАКОНУ УКРАЇНИ ПРО КРИМІНАЛЬНУ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЯК ОДНА З ПІДСТАВ ДЛЯ СКАСУВАННЯ АБО ЗМІНИ СУДОВОГО РІШЕННЯ СУДОМ АПЕЛЯЦІЙНОЇ ІНСТАНЦІЇ

На сучасному етапі розвитку та реформування законодавства України необхідним є активний науковий пошук, спрямований на створення нових та ефективних способів виявлення та виправлення судових помилок.

Одним із завдань кримінальної процесуальної діяльності є правильне застосування норм матеріального кримінального закону. Саме тому однією з підстав скасування або зміни судового рішення судом апеляційної інстанції визначено неправильне застосування закону України про кримінальну відповідальність [3, с. 859].

Якщо звернутися до історії, то можна сказати, що дана підстава була предметом розгляду у контексті дослідження суті, причин та способів попередження слідчих помилок та була опублікована кілька десятків років тому, і тому їх автори, оцінюючи інші політико-правові умови та законодавчі положення, об'єктивно не могли охопити проблеми, що виникли за останні роки.

З огляду на це, особливої актуальності набуває переосмислення поглядів дослідників з приводу неправильного застосування закону України про кримінальну відповідальність як критерію для перевірки судових рішень, дослідження цієї підстави саме в контексті нового вітчизняного кримінально-процесуального законодавства, формулювання науково-обґрунтованих пропозицій щодо вдосконалення її регламентації [2, с. 2].

Формами неправильного застосування закону України про кримінальну відповідальність є:

- 1) незастосування судом закону, який підлягає застосуванню;
- 2) застосування закону, який не підлягає застосуванню;
- 3) неправильне тлумачення закону, яке суперечить його точному змісту;
- 4) призначення більш суворого покарання, ніж передбачено відповідною статтею (частиною статті) закону України про кримінальну відповідальність [1, с. 229].

На відміну від кримінально-процесуальних підстав для скасування або зміни рішення судом, які передбачені ст. 410-412 КПК України, законодавець стосовно неправильного застосування закону України про кримінальну відповідальність не зазначає, що порушення, які охоплюються аналізованою підставою, могли мати вплив на правосудність судового рішення. Це положення пояснюється важливістю з точки зору виконання завдань кримінального судочинства, гарантій прав особи та гарантій правосуддя, питань, на які необхідно дати відповідь, застосовуючи норми кримінального права (для прикладу, точний вибір відповідної статті Особливої частини КК України, за якою кваліфікується вчинене суспільно небезпечне діяння; покарання, яке слід призначити і т.п.). Звідси достатньо встановити наявність помилки, що відповідає приписам закону (ст. 413 КПК України). Тобто неправильне застосування закону України про кримінальну відповідальність завжди істотно впливає на законність, обґрунтованість і справедливість судового рішення та обов'язково тягне застосування процесуальних санкцій у вигляді його скасування або зміни.

Тому, виходячи з вищенаведеного, доцільно, щоб у КПК України було конкретно сформульовано випадки неправильного застосування кримінального закону, які є підставами для скасування або зміни вироку (постанови), а саме: порушення вимог Загальної частини Кримінального кодексу України; застосування не тієї статті або частини або частини статті, яка підлягала застосуванню; призначення покарання з порушенням вимог Кримінального кодексу України, сукупності злочинів та вироків [4, с. 481].

Диспозитивний метод викладу приписів ст. 413 КПК України про прояви неправильного застосування закону України про кримінальну відповідальність дозволяє дійти висновку про умовний (відносний) характер даної підстави. Інакше кажучи, суд апеляційної чи касаційної інстанції у кожному конкретному випадку з урахуванням обставин справи, відомостей про особу, яка вчинила суспільно небезпечне діяння, та інших даних вдаватиметься до оцінки правильності застосування судом нижчого рівня приписів кримінально-правових норм. Адже перевірити правильність застосування кримінального закону неможливо інакше, ніж пройшовши усі стадії його застосування та порівнявши одержані результати. Винятком, як видається, є п. 4 ст. 413 КПК України, що встанов-

лює безумовний (абсолютний) прояв неправильного застосування кримінального закону - призначення більш суворого покарання, ніж передбачено відповідною статтею (частиною статті) закону України про кримінальну відповідальність [2, с. 3].

Виходячи з аналізу ст. 413 КПК України, також можна зазначити, що законодавством не регулюється питання нормативного визначення неправильного застосування закону України про кримінальну відповідальність, натомість лише наведені випадки його прояву. Варто зазначити, що КПК цілого ряду європейських держав (Болгарії, Данії, Естонії, Іспанії, Італії, Молдови, Німеччини, Польщі, Румунії, Словаччини, Франції, Чехії) взагалі не містять окремої статті, присвяченої неправильному застосуванню кримінального закону. Це пояснюється відповідною моделлю регламентації апеляційних та касаційних підстав, яку запровадив законодавець.

Таким чином, для безпомилкового і точного розуміння суті та розкриття змісту даної підстави, вважаю за необхідним дати визначення понять «закон про кримінальну відповідальність», «застосування права», а також терміну «правильне застосування правових норм» в Кримінально процесуальному кодексі, що в подальшому дасть змогу запобігти неправильному та неточному застосуванню даної норми.

Література

1. *Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар: у 2 т. Т. 2 / Є. М. Блажівський, Ю. М. Грошевий, Ю. М. Дьомін та ін.; За заг. ред. В. Я. Тація, В. П. Пшонки, А. В. Портнова – Х: Право, 2012. – 664 с.*

2. *Бобечко Н. Р. Неправильне застосування закону України про кримінальну відповідальність у системі підстав для перегляду судового рішення / Н. Р. Бобечко // Часопис Академії адвокатури України, 2012 - №15 (2). – С. 1-15.*

3. *Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар / За загальною редакцією професорів В. Г. Гончаренко, В. Т. Нора, М. Є. Шумила. – К.: Юстиніан, 2012. – 1224 с.*

4. *Назаров В.В. Кримінальний процес України: Навчальний посібник / В.В. Назаров, Г. М. Омеляненко – Вид.2-ге, доп. і переробл. – К.: Атіка, 2008. – 584 с.*

ЗМІСТ

КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО. АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО. ФІНАНСОВЕ ПРАВО. ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРАВО.

Арефьева М. С. Презумпция согласия на изъятие органов и (или) тканей умершего для трансплантации: этико-правовой аспект	4
Бакун А. С. Правовые основы реализации свободы вероисповедания религиозными организациями в Республике Беларусь	6
Баяк М. І., Гаман Т. В. До питання нормативно-правового регулювання діяльності центрів підвищення кваліфікації державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування	9
Білокурська О. В. Конституційні обов'язки – невід'ємний елемент правової держави	10
Бірюкова Н. М. Час і строк дії адміністративно-правових режимів	12
Борзова В. А. Конституционное право на национальную идентификацию.....	13
Вичалківський І. В. Парламентський контроль за діяльністю сектору безпеки та оборони України.....	15
Галус О. О. Перспективи правового регулювання народної законодавчої ініціативи в Україні.....	17
Гергелюк Н. Т. Адміністративне партнерство як вид адміністративно-правових зобов'язань органів виконавчої влади.....	21
Демчук П. В. Право народу на повстання та способи його захисту на прикладі подій листопаду 2013 – лютого 2014 в Україні	24
Зав'ялов М. Р. Нетипові форми правління.....	25
Івановська А. М. До питання про зміст правотворчої функції Конституційного Суду України.....	27
Караваева Е. М. Закрепление права ребёнка на семью в законодательстве Республики Беларусь	30
Картавих К. С. Перспективи вдосконалення інституту політичної відповідальності в Україні	32
Кеменяш Р. Ю. Проблематика становлення поняття конституційної економіки	34
Климчук С. Ю. Прийняття змін до Конституції як необхідний важіль врегулювання суспільно-політичної ситуації і досягнення компромісу в Україні	35
Когут О. В. Дотримання законності під час притягнення до адміністративної відповідальності.....	39
Козачук О. А. Українське лісове господарство: хронологія розвитку центральних органів управління	43
Костів М. Т. Щодо реалізації принципу “верховенство права”	44
Костюченко О. Є. Підвищення рівня фінансової безпеки в Україні: шляхи впровадження наукових результатів у навчальних процес	46
Крамар А. А. Актуальные правовые вопросы клонирования человека	48
Краснобаева Л. А., Астапенко В. О. К вопросу о регистрации граждан по месту пребывания в государствах Таможенного союза	50
Можаева Л. Е. Правовое регулирование пени (сравнительный анализ налогового законодательства Республики Беларусь и Украины)	52
Мушенко В. В. Фінансово-правове регулювання страхування ризиків сільськогосподарського виробництва.....	54

Підвальна М. З. Окремі аспекти реалізації принципу верховенства права судом апеляційної інстанції в адміністративних справах	57
Плотнікова М. В. Роль актів міжнародних організацій в правотворчій діяльності Національного банку України.....	59
Примуш Р. Б. Формування інноваційного клімату в органі державної влади	61
Пунда А. В. Соціально-економічні причини торгівлі людьми.....	63
Рижук І. В. До питання щодо підстав конституційно-правової відповідальності.....	65
Русак В. А. О некоторых особенностях административной ответственности за незаконное трудоустройство граждан Республики Беларусь за границу.....	67
Старовойт С. А. О необходимости совершенствования юридической ответственности за присвоение найденного имущества.....	69
Сторожук І. П. Юридична природа муніципально-правової відповідальності.....	71
Телятицкая Т. В. Некоторые проблемы административной ответственности субъектов хозяйствования в Республике Беларусь	73
Токар А. М. Характерні ознаки спільних актів органів місцевого управління	75
Узунова О. В., Башлай Р. О. Актуальні проблеми адміністративно-правового статусу Міністерства юстиції України	78
Федчишина В. В. Науково-методичне забезпечення судово-експертної діяльності в Україні	80
Циганюк О. Ю. Роль політичних партій у виборчому процесі	81
Шабуневич С. Н. К проблеме совершенствования законодательства о юридической ответственности государства за нарушение конституционных прав и свобод личности в Республике Беларусь.....	83
Шошин С. В. Некоторые особенности реализации конституционного права человека на информацию в современной России	85

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО. КРИМІНОЛОГІЯ. КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧЕ ПРАВО.

Голдзіцький К. А. Відповідальність судді: порушення та покарання.....	87
Григор'єва О. В. Умови кримінальної агресії.....	89
Елганова Н. В., Минеева И. С. Борьба с экстремизмом в сети «Интернет»	91
Захарчук В. М. Суспільна небезпека самовільного зайняття земельної ділянки та самовільного будівництва	93
Колісник М. П. Державна таємниця як предмет окремих складів злочинів.....	95
Кондратьєв С. М. Регламентация кримінально-правової відповідальності за злочини в економічній сфері в СРСР 1945–1953 рр.	97
Лапушина Н. Н., Туктарова И. Н. Некоторые аспекты совершенствования уголовно-правовых норм и институтов	100
Максимова Ю. С. Некоторые аспекты совершенствования нормы об умышленном причинении тяжкого вреда здоровью.....	102
Марисюк К. Б. Ще раз про необхідність реформування вітчизняних установ виконання покарань	105
Ненашева А. А. Уголовно-правовые аспекты злостного уклонения от уплаты средств на содержание детей	106
Нікіфорова Т. І. Перспективи розвитку спеціальних видів звільнення від кримінальної відповідальності	108
Новик О. О. Повторность-совокупность преступлений:	
проблемы квалификации и назначения наказания.....	109

Ободовський О. В. Триваючі злочини у доктрині радянського кримінального права (1920-х років).....	111
Павлова Л. В. Представления о появлении и границах потерпевшего в уголовно-правовом и уголовно-процессуальном понимании.....	114
Палюх Л. М. Проблеми визначення суб'єкта завідомо незаконного затримання (ч. 1 ст. 371 КК України)	115
Парасюк Н. М. Незаконні дії зі службовою інформацією як загроза національній безпеці держави	117
Плисюк Н. М. Поняття озброєної особи при необхідній обороні	119
Проценко Т. А. Проблемы противодействия терроризма в России	121
Семенишина Б. М. Роль та місце недержавних організацій у запобіганні наркоманії.....	123
Синица И. М. Особенности правового статуса несовершеннолетних осуждённых женского пола.....	125
Терно А. М. Передумови запровадження кримінальної відповідальності за невиконання рішення Європейського суду з прав людини в Україні	127
Хатянович Л. С. Гендерные аспекты уголовного законодательства	129

КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС. КРИМІНАЛІСТИКА. СУДОВА ЕКСПЕРТИЗА

Видолоб Ю. Л. Специфіка правового регулювання діяльності органів, що здійснюють правосуддя стосовно неповнолітніх в ФРН	131
Гавриленко В. Ю. Порівняльна характеристика процесуального статусу захисника за КПК України 2012 року і КПК України 1960 року	133
Заяць Н. В. Закріплення принципу презумпції невинуватості у міжнародному праві.....	135
Касабян С. С. Пред'явлення для впізнання за відеозаписом.....	137
Комарницька О. Б., Орлик Д. Передання неповнолітнього під нагляд батьків: кримінально-процесуальний аспект.....	138
Кравчук О. В. Поняття комплексної експертизи у кримінальному процесі України.....	142
Крушинський С. А. Подання доказів потерпілим у кримінальному провадженні.....	143
Лежанська Г. В. Особливості допиту неповнолітніх осіб	146
Мазур А. П. Завдання початкового етапу розслідування злочинів	148
Мазур М. А. Угоди про визнання винуватості: порівняльний аналіз законодавства України та США	150
Мазур М. Р. Законодавче розуміння реабілітації особи в кримінальному провадженні	152
Меланчук А. В. Роль адвокатів у кримінальному провадженні за законодавством Російської Імперії та сучасної України	154
Навроцька І. О. Окремі аспекти проведення огляду місця події.....	156
Нема А. Б. Окремі аспекти застосування домашнього арешту як запобіжного заходу.....	157
Петрусевич М. Г. Особенности проведения осмотра места происшествия при расследовании массовых беспорядков	159
Самко А. В. К вопросу о праве частного обвинителя, не достигшего совершеннолетия, на уголовное преследование и примирение	161

Туровець Ю. М. Деякі питання використання поліграфа як одного із нетрадиційних криміналістичних методів отримання значимої інформації для розслідування злочинів	163
Хмелевська Н. В. Щодо питань безоплатної та оплатної правової допомоги.....	165
Царук А. О. Обвинувальний акт як одне з процесуальних рішень.....	167
Цыпарков Н. Г. Экономико-криминалистический анализ результатов инвентаризации	169
Ченаш М. О. Неправильне застосування закону України про кримінальну відповідальність як одна з підстав для скасування або зміни судового рішення судом апеляційної інстанції	171

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЮРИДИЧНОЇ НАУКИ

*збірник тез
Міжнародної наукової конференції
“Тринадцяті осінні юридичні читання”
(м. Хмельницький, 14–15 листопада 2014 року):
у 3-х частинах*

ЧАСТИНА ДРУГА:
Конституційне право
Адміністративне право
Фінансове право
Інформаційне право
Кримінальне право
Кримінологія
Кримінально-виконавче право
Кримінальний процес
Криміналістика
Судова експертиза

Відповідальний редактор – *Місінкевич Л. Л.*

Верстка – *Новерсальюк А. А.*

Дизайн обкладинки – *Стрихар А. М.*

Підписано до друку 11.11.2014 р. Формат 60x84 ¹/₁₆
Ум. друк. арк. 10.3. Наклад 115 прим. Зам. № 227.

Віддруковано у Хмельницькому університеті управління та права.
29013, м. Хмельницький, вул. Героїв Майдану, буд. 8
Тел.: (382) 71-75-91
www.univer.km.ua

Свідоцтво Державного комітету інформаційної політики, телебачення
та радіомовлення України про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів
видавничої продукції
Серія ДК № 2105 від 21.02.2005 р.